7.C.53.

Digitized by Google

Digitized by Google

XV. 10. pp.
Damianus a Goes olim epistola
ad Joan. Magnum Archiep. Upsalensem
de rebus Aethiopicis
v. Ludolf. Comm. ad Hist. Aethiop.
pag. 2. et pag. 3 agit de
Goesii libello de religione et
moribus Aethiopum

Digitized by Google

DE REBVS HISPANICIS, LVSITANICIS, ARAGONICIS, INDICIS & AETHIOPICIS.

Damiani à Goes, Luſitani,
Hieronymi Pauli, Barcinonenſis,
Hieronymi Blanci, Cæſarauguſtani,
Iacobi Teuij, Luſitani,

OPERA.

Quorum ſeriem, vide Lector, pag. ſexta.
Partim ex manuſcriptis nunc primum eruta, partim auctiora edita.

COLONIAE AGRIPPINAE,
In Officina Birckmannica, ſumptibus
Arnoldi Mylij. Anno M DCII.
Cum gratia & priuileg. S. Cæſar. Maieſtat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CLARISSIMO VIRO D. EMANVELI XIMENIO NOBILI LVSITANO S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HIſtoriam, quã accuratè Tullius deſcribit, proceres, magnoſque viros olim ſcripſiſſe; teſtantur Thucydides, Xenophõ, Salluſtius, & qui ſolus ſufficit. C. Iulius Cęſar. Poſt autem cũ hic mos ꝓpemodũ videbatur euaneſcere, exorti ſunt reges, qui ex multis præcipuos. i. viros nobiles & eruditos elegerũt, vt in rebus à ſe pręclarè geſtis deſcribẽdis, calamos tererẽt. Neminẽ verò hoc diligẽtiori vnquã ſtudio feciſſe, Hiſpaniarum & Luſitanorũ regib. potẽtiſſimis noui orbis dominatoribus, manifeſto cõſtat: quas. n. curas; quos nõ ſumptus collocarũt, in euocãdis vndequaq; viris doctis, quos huic muneri cũ laude præficerẽt? neq; id immeritò. Videbãt nimirũ, rerũ à ſe geſtarũ memoriã, tanta cũ admiratione ad exteros nũquã peruẽturã. Horũ ſcriptorũ illi, q̃in cõcinnãda hiſtoria nõ laborabãt, operã ſuã ponebãt in patriæ naturã & opib. illuſtrandis; inter quos diligẽtiſſimi fuerũt, quos ad te *Clariſ. D. Ximenie* nũc mitto.

lib. 2 de orat.

Solent enim amici, quando amoris ignẽ iam quaſi ſopitum excitare conantur, amicos ſine munere vix vnquam ſalutare. Familiaritatem vero, quam cum clariſſima *Ximeniorum* familia, contraxit olim, dum apud ipſos in Belgio verſaretur, pater meus, obſignauit Illuſt. & Generoſ. D. *Ferdinandus Ximenius*, Eques S. Stephani, Dominus Rochetarum & S. Meſſani, quando me ex ſalutari renouationis fonte ablutum, puerulũ ſuſcepit, patruus tuus. Hunc, quia fata nobis, ô nimis feral Florentiæ abſtulerunt, in te translatum (ſi licet, cũ Pythagora παλιγγενεσίαν admittere) videor admirari. Si enim virtutem tuã; humanitatemq; cõſidero, cæterasq; fortunæ dotes, quibus inter Luſitanos tuos in primis es celebris; ſingulare ingenium agnoſco, inſignem humanitatem ſuſpicio, ſummam prudentiam, adiuncto plurimarum rerum vſu, qui quaſi ætatem ſuperet, admiror. Tibi itaque literarium hoc, cum nouo anno nouum munuſculum cõcinnaui, quod Luſitanorum ſcripta, nemini, niſi Luſitano dignius inſcribi poſſunt, quia gentis iſtius & morum gnaro, quia virtutum heroicarũ hæredi: cui natura inditum quendam virtutis amorem cõſpicimus, qui vt inter priuatos parietes inglorius deliteſcat, minimè patitur. Vnde etiam Luſitanorũ præclaris toga ſagoq; geſtis, pleni ſunt omnium hiſtoriarum libri, volatq;

virtu-

virtutum illarum decantatrix fama, per vniuerſum orbem nunquam interitura. Accipe igitur *Cl. D. Ximenie*, munus hoc (crede mihi) ab ore rotundo profectum, neque illud ex pondere, ſed animo metire. In amicitia enim niſi apertum pectus videas, tuumque oſtendas, nihil fidum eſt, nihil exploratum. Vale. Colonię Vbiorum. Idid. Ia. CIƆ.IƆC.II. Ex gallina Birckmannica.

T. D.

Deditiſſimus.

Arnoldus Mylius Arn.
F. Birckmannus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CATHA-

CATHALOGVS
EORVM
Quæ hoc volumine continentur.

HISPANICA, LVSITANICA ET ARAGONICA.

Damiani à Goes *Vita.*

Hiſpaniæ deſcriptio, eademq́; à calumnijs Seb. Munſteri defenſa.

Oliſiponenſis vrbis deſcriptio.

De rebus & imperio Luſitanorum, ad Paulum Iouium diſceptatiuncula.

Hieronymi Pauli *De fluminibus & montibus Hiſpaniæ. mſſ.*

Barcinonenſis vrbis deſcriptio & Epiſcoporum cathalogus. mſſ.

Hieronymi Blanci *Regum Aragoniæ cathalogus, cum ſuccincta eorum vita. mſſ.*

ÆTHIOPICA ET INDICA.

Damiani à Goes *De religione & morib. Aethiopũ.*

Epiſtolæ aliquot Precioſi Ioannis, Damiano & Paulo Iouio interpretibus.

Deploratio Lappianæ gentis.

Lappiæ deſcriptio.

Epiſtola *Emanuel. regis Portugalliæ, ad Leonem X. Pon. Maximũ, de victorijs in Africa habitis.*

Epiſtola *Ioannis III. regis Portugalliæ &c. de rebus in Oriente feliciter geſtis.*

Damiani à Goes *Bellum Cambaicum I. ſeu obſidio vrbis Dienſis.*

Bellum Cambaicum II.

Iacobi Teuij *de rebus ad Dium geſtis commẽtarius.*

DAMIANVS A GOES,
EQVES LVSITANVS

Io. Hogen. Fe

DAMIANI A GOES, LVSITANI, VITA;
COLLECTA POTISSIMVM E SCRIPTIS EIVS.

DAMIANVS A GOES in oppido Alãquer, quod, vt ſentit Reſendius, priſca ſecula Gerabrigam appellabant, nobili apud ſuos genere natus, Luſitanus fuit, quales in Hiſpania Hidalgos hodie nominant, ſiue Italici iuris, vt quidam volunt, ſiue quod patrem vt bene nati, ciere poſſint: quomodo olim & Patricij Romæ dicti: Luſitanus, inquã, non Belga fuit. Fallit itaq; nos Cornelius Callidius Batauus, qui in Belgicorum ſcriptorum cenſum nuper hunc retulit: deceptus, credo, nominis ambiguitate in ſcriptura quidem, pronunciatione enim ſatis diſtinguuntur. Zelandum fuiſſe putat ex Goeſa Zelandorum inſula frumenti ſatis ferace. Accidit nimirum Damiano quod Homero ob præſtantiam ingenij olim: cuius de patria certabant.

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ, vt & Chriſtophorum Longolium, Eloquẽtiæ nomine (quæ tum exiſtere primũ, atque è tenebris emergere cœperat,) Pariſienſes ſuum eſſe dicebant, Romani ſibi vendicabant, Batavi vero repetunt. Puer igitur DAMIANVS, optimæ indolis fuit, Emanueli Luſitaniæ regi à cubiculis, ætateq; prouectior in frugem optimam euaſit. Fratrem habuit

habuit, Fructum à Goes nomine, eiuſdem regis cubi-
bicularium, hominem probum & amicis vtilem. Ille
luſtrandi orbis iam inde à puero cupiditate flagra-
bat, ne obſcurus domi atq; inglorius, (quod in patria
fere quiſque neglectus iaceat,) cōſeneſceret. Per Ger
maniam itaque & Belgicam Galliam, Luſitanorum
Regum negotia gerens, per annos amplius quatuor de
cim, terra mariq; iactatus, honorificas obiuit legatio-
nes, ad ipſum etiam Sarmatiæ Regem, quæ Polonia
hodie dicta eſt. ſenex tandem fama clarus, litterisq;
diues, & prudentia inſtructus reuertit. Primum igi-
tur in Belgium nauigio delatus, iactis iam vel in gran
diore ætate fundamentis, Italiæ viſendæ, vt ſcientia-
rum parentis, percupidus, eruditorum hominum com
mendatione Patauium ſe contulit, anno eius ſæculi
CIↃ.IↃ.XXXIIII. Hic in Petri Bembi hominis
ea ætate diſertiſſimi, & Patricij Veneti, qui poſt à
Paullo III. virtutis ergo an. 1539. in Purpuratorum
Patrum collegium eſt allectus, amicitiam ſe inſinua-
uit. Hic hominis elegantia morumq; ſuauitate, vehe-
menter delectatus, ſponte, quod aiunt, currentem in-
citauit. ſtudijſque calcar addidit. Quatuor ipſos an-
nos Patauij commoratus, vſus quoque doctore eſt La
zaro Bonamico Profeſſorum diſertiſſimo. Aeſtate ve
ro dum Vindemialibus feriæ ceſſationeſque dari ſo-
lent, vltro citroq; peregrinari gruum more conſue-
uit: ſiue quod ingenio eſſet Mercuriali, & profectio-
ni adſueuiſſet, ſiue quod capitis vertigine aſſidue con-
flictaretur, cui malo vectationem præſens adferre re
medium medicorum filij affirmarent. Vſus & ami-

citia eſt crebris litteris Iac. Sadoleti, & Chriſtoph. Madruccij Cardinalium, quorum hic Tridenti, Carpentoracti ille, præſulem agebat. Anno verò eius ſeculi XXXVIII. *Louanium poſtliminio rediјt, & Conradum Goclenium, quique illi ſuccenturiatus fuit, Petrum Nannium Latinæ doctores linguæ, vt diſertos homines, & eruditos in primis coluit. Muſicæ autem à pueritia deditus, vſque eò Luſitanicæ gentis ritu, excelluit, vt ea cõponeret, quæ in templis alij modularentur. Sic & Athenienſes Muſicam litteris, ac gymnaſtica, natationique coniunxiſſe accepimus: pro quibus, è palliata Comœdia, in Togatam retulit Terentius Venationem & Philoſophiam, ad quã libero digna homine artes & Muſica referantur.*

Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animum ad aliquod ſtudiũ adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philoſophos.

Muſicam autem Damiani, popularis eius Andreas Reſendius, poeta eius æui non ignobilis, celebrauit hoc epigrammate.

Elige vtro mauis horum te nomine dici;
An Phœbi an Orphei; dulcis vterq; modis.
Aut (ſi non ſpernis genus,) à quo Muſica primum

In-

Inuenta eſt, nobis ſis, Damiane, Tubal.

Huic altera, ex parte reſpondere Poeticam non ignorans, quod hæc rythmis, illa ſonis, vtraque numeris conſtet; & licet grandis iam natu eſſet, diſcere non erubuit, Latinaque ſeſe Eloquentiæ addixit, M. Catonis exemplo; qui iam ſeptuagenarius Græcas litteras (quas cum gente ipſa cane peius & angue ad eam diem oderat) tam auidè arripuit, quaſi diuturnam ſitim explere vellet. Sed quo vſus Damianus magiſtro? poeta ipſe dixerit:

Quis docuit? ſuus ille Grapheus. quis duxit in alti
Pimplæi montis culmina ſacra? Grapheus.
Quis pinxit? ſuus ille Grapheus, Cornelius idem,
Nouit qui & verſu, & pingere penicuLo.

Cornelius autem hic à Secretis fuit Reip. Antuerpienſis, vt & Ioachimus Polites, Goeſa Zelandiæ oriundus poeta egregius, & ab Actis Reip. (Graphiarios *ibi nominant*) *qui & carmine Damianum prædicauit. Hic animum tandem ad matrimonium appulit, duxitque Hagæ Comitis, (quod oppidum Batauorum curia eſt) nobilē virginē Ioannā ab Hargen, liberaliter educatam, eleganti forma, dignamq; quæ vni illi nuptui daretur, præterea nemini. Quemadmodum in Epithalamio, quod poſt vitā ſubiecimus, Alardus Amſtelredamus cecinit.*

Suſtulit ex ea filium, cui Emanueli nomen à Rege

illa Portugallia inuicto: de quo nomine & omine in pueri recens nati Genethliacum luſit, Petrus Nannius.

Ab aula ac palatina ſeruitute, animum pridem abduxerat, vt ſtudijs ſe daret commodius, poſteritatiq́; ſubſeruiret, memor illius Marci Varronis ſententiæ, qua legendoſcribendoq́; procudi *vitam iubet, hortante eodem & ſtimulos addente verſibus, Andrea Reſendio Eborenſi, vate inſigni, & aulica iam vita pertaſo: vt veteris illud poetæ, identidem vterq; memoria repeteret.*

—exeat aula. Qui vult eſſe pius.

Igitur domicilium Louanij poſt tot tantasq́; peregrinationes, veluti in ſede Muſarum, collocarat; cum ecce tanquam Dauus, Comœdiam turbans, interuenit bellum, quieti eius inuidens. Etenim anno CIↃ. IↃ. XLII. *obſeſſa vrbs Louanienſis à Martino Roſſemio, Duce non impigro, qui Geldrorum copias, Regis Gallorum auſpicijs in Brabantinũ agrum, Caroli Cæſaris vexandi cauſa, ductabat: & propius factum nihil, quam vt vrbem occuparet, niſi Scholaſticorum vis obſtitiſſet, inſtruente copias animosq́; addente Damiano; qui cum ſenatus populiq́; nomine durantibus inducijs ad hoſtes exiuiſſet, & ab ipſis in vinculæ cõiectus eſſet, violatas inducias cauſantibus, cum ſocio ſuo Meiero duobus aureorum liliorum millib. redemptus eſt; vt terga tandem hoſtis verterit & in fugam ſe dederit. Cuius etiam virtutis nomine, gratias publice ſtudioſis Nannius Rhetor egit, ea oratione qua in manib. eſt: deſcripſitq́; eam ipſam obſidionem Damianus,*

mi anno, Olyſipone. Vt & Gelrogallicam illam coniurationem, obſidionemq́; Antuerpienſem Io. Seruilius, verius ſane copioſiusq́; narrans, quam in ſui temporis Annalibus, *Paulus Iouius. Ceterum de varijs Damiani opuſculis, quæ ſenior Louanij edidit, approbante Academia vniuerſa, hæc fere leguntur.* Dienſis in India oppugnatio, *qua Luſitanorum ea virtus enituit, vt profligatis Turcarũ copijs, victoria ſint potiti.* Lappiæ deſcriptio ac deploratio, Laudatio *item* HISPANIAE, *quam Nannio, vt victoriam illam, Bembo inſcripſit, qui tum, Venetam meditabatur Hiſtoriam. Sebaſtiani autem Munſteri calumnias refellit, qui Hiſpanos famelicos, de alieno ſemper ſaturos & peregrinos homines, duros, feroces, immanes, imperitos, ingenio infelices, inelegãtes, in ſua Coſmographia venenis referta vocaſſet.* AETHIOPICA *quoque* LEGATIO *magnam legenti voluptatem adfert: vt &* Olyſiponenſis *vrbis* deſcriptio. *Igitur hiſce ingenij monumentis, & morũ ſuauitate, facilitate, & erga doctos liberalitate non modo apud ſuos clarus exſtitit, ſed & exteris hominibus carus, acceptusq́; vſq; eò fuit, vt vel inuiſum, ab ſententiq́; vnicè diligerent. Nam & in Germania, (de Italia enim & Belgio iam commemorauimus,) obſeruabatur ab eruditis hominibus: Hẽrico Glareano, Bonifacio Amerbachio, & Sigiſmundo Gelenio, quorũ hic ſuas in* C. Plinij Naturalem hiſtoriam *Obſeruationes, doctas, Iupiter, & laborioſas, Damiano libens dedicauit; Glareanus libris* de Muſica *honorificè prædicauit. Senex in patriam honoris gra-*

gratia à Rege accitus, vt patriã ſcribere hiſtoriam regia auctoritate pergeret, calumnijs æmulorum circumuentus, (Virtutis enim comes inuidia eſt) in vinculis cauſam dicere coactus eſt. Tandem in libera cuſtodia domus atq; vrbis verſans, domi ſuæ mortuus repertus eſt, ſiue apoplectico correptus morbo, ſiue à furacibus ſuffocatus famulis, incertum. Illud certũ, meliori dignum exitu fuiſſe. Viuent tamen perpetuò ingenij monumẽta. Imagini eius à Philippo Gallao Antuerpiæ in æs inciſæ Benedictus Arias Montanus, elogium hoc adſcripſit:

Gentis Thucydides enarrat geſta Pelaſgæ,
Romana claret Liuius hiſtoria:
Hic, alia vt taceam ſerâ data ſcripta ſenecta,
AEthiopum accepit nomen ab hiſtoria.

CAR-

CARMINA HAEC AD DAmianũ à Goes Equitem Luſitanum, quia ipſorum in vita eius ſit mentio, hic ſubiecimus.

Epithalamion
DAMIANI A GOES EQVItis Luſitani, &
IOANNAE AB HARGEN HAgenſis, per Alardum Amſtelredamum.

Nec melius teneris iungũtur vitibus vlmi,
Nec plus Lotos aquas, littora Myrtus amat:
Quam Goſio *lepida eſt ſociata* Ioanna *marito,*
Quam generoſa ſuum deperit Harga *virum.*
Tam bene rara ſuo miſcentur cinnama nardo:
Addita quam vero eſt Penelope hiſtorico.
Quam platanus riuo gaudet, quam populus vnda,
Et quam limoſa canna paluſtris humo:
Tam formoſa ſuum complectitur Harga *maritum,*
Tam coniunx Hargam *ſuſcipit ipſe ſuam.*
Qualiter æquæuo ſociatam palmite vitem
Vlmus amat; iunctum ſic colit Harga *virum.*
Qualis vbi Oceani renouatus Lucifer vnda
Laudatur Veneri: ſic Equiti Harga *placet.*
Exijt in cœlum ramis fœlicibus arbos,
Luſitanus ab hac eſt generatus Eques.
Vt Phebe ſtellas, vt fratris lumina Pheben
Vincunt, ſic vincit dotibus Harga *ſuis.*

Fœmi-

Fœmina digna illis quos aurea condidit ætas
Principibus natis, principe digna viro,
Digna quidem facies pro qua vel obiret Achilles,
Vel Priamo belli cauſſa probanda foret;
Floridior prato, longa procerior alno,
Splendidior vitro, candidiorq; niue,
Candidulum lucet ſic per bombicina corpus,
Calculus in liquidis vt numeratur aquis,
Nobilis vt ſpecies ſpectando viraginis vrget,
Ipſe alimenta ſibi maxima præbet amor,
Carpit item vires, vritq; ſubinde videndo
Fœmina, clamq; faces addit & igniculos.
Rure leuis verno flores apis ingerit alueo,
Sic Hargæ placidus leniter afflat amor.
Vt Venus ante alios aſtrorum dirigit ignes
Luciferum, lucem ſic amat Harga ſuam,
Arctius ac hedera procera aſtringitur ilex,
Vnam itidem in carnem corpora ſuntq; duo.
Qualiter artificis iunctura pollice ceræ
Accipiunt formas igne manuq; datas,
Non aliter Goſij docilis quoq; coniugis Hargæ
Sedula ſe placido commodat ingenio,
Vt floret ſemper laurus, nec fronde caduca
Carpitur, æternum ſic habet Harga decus.
Et prius incipient turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas:
Hargam ab amore ſuo quam duxerit vlla ſenectus,
Seu vir Neſtor erit, Tithonusue ſenex.
Nil adeo validum eſt (adamas licet alliget illud)
Vt maneat caſti firmius igne thori.

Nil

Nil ita ſecurum blandoq́; recognitum amore,
Non ſit vt inferius, ſuppoſitumq́; thoro.

Genethliacum IN CL. V. DAMIANI A GOES EQVITIS LVSITANI FILIVM EMANVELEM.

PETRI NANNII.

Tandem læta dies Erythræo digna lapillo
Aduenit, & patrem te Damiane *facit*
Ominis haud vani eſt tanta hæc clementia cœli,
Quæq́; ſua ex hyeme nubila nulla tenet.
Indulſit natura tibi, brumaq́; nouauit
Tempora, vernali dulcia temperie.
Quoq́; magis poſſes cognoſcere munera diua,
Quamq́; haud fortuitis caſibus iſtud agat:
Antea ab imbriferis maduerunt omnia nimbis,
Nulla vel à pluuijs hora ſerena fuit.
Vt metus adfuerit, ne naufraga terra vetuſtas
Deucalioneas perpeteretur aquas.
Sed poſtquam in lucem proceſsit puſio dulcis,
Omnia mutata clara fuere vice.
Nil Iouis in vultu reſidet mœſtumq́; minaxq́;,
Nec frontem placidam ſæua procella tegit,
Vt matrem foueat, ſimul vt puerum ipſe ſalutet,
Maiale arridens fundit ab axe iubar,
Nil mirum, dedit Alcioni, cum parturit oua,
Incubitus fœdis imbribus vt careat.

** *Haud*

Haud æquum fuerat tibi, ſi Damiane *negaret*
Quod capit ex ipſo parua quotannis aux.
Sed puero blandus nitidiſsima lumina ſpargit,
Auſpicium vt faciat firmiter inde bonum.
Imbre madet cœlum, quoties miſer editur infans,
Gaudia præſagit lux ſine nube micans.
Adiuuat augurium tam ſanctum nomen; vt inde,
Ad quæ ſit genitus fata puer, videas.
Nobiſcum Deus eſt *Hebræa voce notatur*
Accepit nomen quod tuus Emanuel.
Parca quod adneuit, cognata vocabula monſtrant,
Sic diſtractus equis rumpitur Hyppolitus.
Sic Agamemnon habet diuturni prælia Martis,
Atq; moras belli nomine ſignificat.
Exitium ſonat ipſe ſuum de nomine, primus
Qui cecidit Phrygia Proteſilaus humo.
Sic Eua viuentum genitrix, ſic Moſes ab vndis
Liber ab euentu nomina digna gerit.
Sic erit Emanuel diuis comitatus vbiq;,
Atq; ſatisfaciet nominis efficto.
Creſce puer, patremq; refer, ſint numina tecum
Præſidioq; Dei quicquid ages facias,
Regibus atq; Deis commune hoc nomen habetur
Quod natalitys accipis augurÿs.
Sit mens cœleſtis ſit ſemper numine plena,
Regius in magno pectore ſitq; animus.
Te Luſitanum, Batauum, ſimulatq; Brabantum
Noris, & has terras eſſe tuam patriam.

L. Andr.

L. ANDR. RESENDII AD DAMIANVM A GOES EQVITEM LVSITANVM DE VITA AVlica Deſerenda.

EXemplo Damiane *malo, qui primus in aulam*
Duxit Apollineos vates. feciſſe videtur.
Attamen exemplo multo peiore poetæ
Iudicio fecere meo, qui regibus illa
Otia Muſarum ſpe prodegere lucelli,
Siue illi adducti, ſiue inrupere coacti
Pauperie. Quorum vita tamen error agendæ,
Hoc tolerabilior, quo forſan iniquior ipſa
Sæuijt in quemq; aduerſo Rhamnuſia vultu.
Ecquid enim miſeris ſuadere domeſtica peſtis
Paupertas non poßit? ei nec Apollo negaret
Conſultus veniam, veterũ nec vallibus Aſcræ.
Nec bonus Aonidum ſacro interdiceret amni.
Aſt ego, cui, quamquam non diues, & intenuire
Sum modò, & ante fui, vſq; adeò malè non fuit vn.
Vt ſaltem vitrei cyathi, purumq; ſalillum, *(quàm*
Candida mappa, tripes deeſſet mihi mẽſula & horti
Copia læta mei, quonam Damiane *piabo*
Thure, quod exoſa viuam patianter in aula?
Quum tamen his illis quæ non fortuna negauit,
Suauiter, & curis vacuus, bene viuere poßim.
Poſſum equidem Damiane. *tamen me ſæua meorũ*
Sollicitudo premit. quibus vt paulò & decus, & res,
Fors magis augeſcat, conieci memet in aulam.
Ni faciam id, clament omnes me protinus hoſtem,

 Et de-

Et deſertorem conſanguinitatis.at illi
Ipſi qui ſeſe deſertos eſſe querantur,
Si mihi lar friget,loculis & ſqualida maret
Nonnunquam exhauſtis raro nidore culina,
Non magis aduertant:ea ſiue incommoda praſtent,
Quam ſi alerer ventis,matutinaúe pruina,
Roreúe deciduo.noui,experiorq́; ſubinde.
Et tamen hæc animum induxi perferre,patiq́;,
Neſcio quàm prudens,certè pius,& pius vltra
Quam teneor.nam nec ſupereſt ſanctiſsima mater,
Nec genitor,raptus quum vix dum bimulus eſſem,
Ipſe autem calebs,& Muſis aptior orbus,
Non male vixiſſem peregre,quando otia doctis
Docta viris nunquam dat Luſitania noſtra.
I,miſer,& libros ſepeli;contemne Thaleiam,
Aula frequentanda eſt,veniat te nullus in illam
Manè prius,nullus redeat te ſerius inde,
Fac regem videas,nec tu niſi viſus abito.
Interea expectans,dum non admitteris intro.
Illic contracta malas oſcedine rumpe
Marcidus,aut vngues cultello rade.nec illis
Qui prope te ſedeant,riſu ſi forſitan atro
Quem ridere volent,contrarius eſto,ſed auge
Nonnihil,ijs ipſis poſt id fabella futurus.
Hoc tibi ſit ſtudium,vita hac adoleſce,ſeneq́;.
Dixerit heic aliquis,bene habet,patet ergo poëtis,
Et doctis patet aula viris.patet Hercule.ſed quid
Prodeſt?maieſtas non vſus quæritur illis.
Et ſi Maieſtas,non vſus,ſcire velim,quæ
Emolumenta miſer poſsit ſperare poëta,

Præter

Præter neſcio quem forſan ſplendoris honorem.
Eſſe puta notum, & proceres numerarier inter,
Vt ſummum. ſed ſi cenſus tibi deſit auitus,
Fortiter eſurias, eſto tamen aulicus, atque
Spe blandire tibi, ſerui ſpe, ſpem tere longam.
Luſit at egregios lepidè ſpes iſta poëtas.
Poſtquam nummiuori legum iuriſq; tyranni
In regnum & reges regnum obtinuêre, poëſis
Peſſum ijt, eloquijq; decus. ſophiaq; forenſes
Vulturij preſſere iugo. res digna perenni
Contigit hiſtoria nuper. non ambigis ipſe
Regibus vt faueat cunctis magis omnibus vnus
Diuus Ioannes, ſi præmia ponere doctis
Obſcœnæ hæ ſinerent harpyiæ, hæreréq; vates
Parte in nonnulla humanè paterentur, haberent
Vt vel poſtremas primæ queis iure darentur.
Ille ſuo ingenio in ſophiam propenſus honeſtam.
Quicquid Ariſtoteles argutus, quicquid amœnus
Dixerat ante Plato, mirè cognoſcere auebat,
Vt melius quonam pacto foret ipſa gerenda
Publica res, ſciret, conſultis vtpote libris,
Fallere quod nequeant, quod non affectibus vllis
Subcumbant, quod nil ſperent, metuantúe, nec æquũ
Calliditate mala faciant videatur iniquum.
Ergò adſumptus erat, qualem decet eſſe magiſtrum
Diſcipuli, cuiuis diues timet India nutum,
Atq; dies aderat cœptis ingentibus ante
Dictus, & hora, ſua met ueus quum prouida parti,
Factio quæ leges, vili quæ nundinat ære
Iura ſacra inrumpunt, ecquæ portenta rogabant

Illa forent? ecquis terra pelagiq́; potentem
Diſcipulum faceret? quæ carnificina ſophorum
Tanta erat, vt reges etiam cruciare tremendos
Auderet, ſine fruge? quaſi tum deniq; reges
Vllum operæ facerent pretium ſi nomen Achææ
Dent ſophiæ, aut chartis ſe triſtibus vſq; fatigent.
Aut quaſi Nicomachi proles úe, nemus úe Licæi
Quicquam conferrent. Academi aut villula, præter
Argumentoſas nebulas, comitemq́; tumorem,
Eſſe ſatis regi, iuris legumq́; peritis
Fidere, regnorumq́; illis committere curam.
Quod ſi tantus amor ſtudiorum, tanta libido.
Iura legat potius, ſapiens quid Bartolus aiat,
Quid úe ſagax Baldus, vehemensq́; Accurſius. horum
Quod reſponſa trium Phœbei ſortibus antri
Certa magis ſoleat tabularum credere vulgus,
Deniq; vicerunt, quamuis non quatenus ipſi
Optabant. vicēre tamen, ſecumq́; triumphant
Eualuiſſe ducis firmatam auertere mentem.
Hæc vbi barbaries, vbi monſtra, vbi talia morum
Sunt portenta. quibus tantum licet, & licet vltra.
Viuere méne iuuet? viuat hic Chœlius, vni
Cui vatum placet aula. decus, nomenq́; poëtæ
Quod cupit: amoris habeat riualibus vnus.
Nos aulæ noſtrum hunc certè præponimus Oſſam,
Oſſam dena mea diſtantem millia ab vrbe,
Mentitum aſpectu faciem Sulmonis aquoſi.
Etſi ſeruitio me exire liceret honeſtè,
Huc ego quando aliud iam non datur, huc ego ſaltē
Confugerem, & ſuaueis peterē mihi monte latebras,
Nunc

Nunc ceraſorum inter lucos, vmbroſaq́ue tempe.
Nunc riguis inter latus conuallibus hortos
Citriferos errans, in carmina ſæpe Bimatrem
Sæpeq́ue Latoiden in carmina compellarem.
At modò, vix toto verſum componimus anno.
Et niſi me redimo, video Damiane *futurum*
Omnino vt pereat, quamquam non aurea, Luci
Vena tui, certè nec plumbea, me niſi fortè
Plus amo quam credo. & ſanè ſi denique tandem
Dij facerent, vt me abſq́ue nota leuitatis iniquis
Eripere his poſſem fatis, & liber abire,
Non ſine me ſocio tu nunc Antenoris vrbem
Incoleres. tecum Liui memorabile buſtum
Viſere, tecum etiam Pataui latiſſima rura
Aut manno celeri, aut ciſio peragrare volanti
Dulcè foret. nunc aduerſo me flumine vectum
Vicini Eridani, vatum figmenta notare
Iucunda, Heliades quà diruiſſe ferantur
In ripa mœſtæ, quanam Stheneleius heros
Caſum infelicis pueri dum fleret, olorem
Verſus in argutum, niueas adſumpſerit alas.
Nunc prono Hadriacas Brenta deſcendere in vndas,
Litoreq́ue Euganeo perueſtigare Timaui
Oſtia num maneant, exſtent num montibus illis
Fluminis ora nouem dio celebrata Maroni,
An magnum vſq́ue adeò tellus abſorpſerit amnem,
Vt ne parua quidem ſuperent veſtigia, quantas
Voluerit vndarum vaſto cum murmure moles.
Hanc Damiane *puta veram me credere vitam,*
Vatibus hanc dignam mentis melioris, eaq́ue

 Poſſe

Poſſe via fama decus immortale parari,
Non inter fumos ventoſæ nobilitatis,
Atq; palatinos ſcurras, vrgére ſenectam
Moroſam ante diem, inuitoſq; adcerſere canos,
Languiduloq; pati ingenium ſordere veterno.
Hæc tibi de multis, ſummatim peßima vitæ
Fata meæ expoſui. quæ me non ſcribere ſolum,
Verùm etiam memorare piget. quæ cautior ipſe
Non ſecus euaſi, atque olim Symplegada fertur
Euaſiſſe vagam ductor Magneſidos Argus,
Quum Phaſin peteret. Quare non neſcius horum,
Deſine me infeſtis poſthac agitare querelis,
Si mea, quod nolles, tibi carmina rara feruntur,
Et bonus aſueſcas tandem ignoſcentior eſſe.

Eboræ ad vi. Calend. Nouemb. 1535.

DAMIANI A GOES EQVITIS LVSITANI

HISPANIA.

DAMIANVS A GOES EQVES LVSITANVS.

PETRO NANNIO LATINO apud Louanienſ. Profeſſori digniſſimo, amicoq́; non vulgari, S.D.

CVM ſæpenumero rerum Hiſpanicarum mentio inter nos amantiſſime Nanni incidiſſet; multis argumentis cognoui te nondum iiſdem ſatiatum, ampliorē earum notitiam è ſcriptis noſtris expectare. Quamobrem optatis tuis parentes, hæc tali lege tibi cudere voluimus, vt ſi arriſerint, legas, amicisq́; tuis huiuſmodi rerum notitiam cupientibus communices, ſin minus, Vulcano tradas.

Vale.

Digitized by Google

CLARISSIMO EQVITI ERVDITIONE ET HVMANItate inſigni D. Damiano à Goes, Petrus Nannius S. P. D.

LIbellum tuum ampliſſime Damiane, eo animo accepi, vt ſi mihi ingens theſaurus oblatus fuiſſet, nec alacrior, nec hilarior eſſe potuiſſem. Sunt mihi à te alia præclara munera, ſed nequaquam pari ratione æſtimanda, cùm illa tantummodo precij magnitudine, dignitatem habeant, iſte de ingenij tui præſtantia venerationem mereatur. Admirabilis ibi ordo, ſingulæque res in ſuas claſſes diſtributæ ſunt, quam rationem ſcribendi maximè videtur Suetonius adamaſſe. Habent in tuo libro ſingula ſuam peculiarem ſtationem, hic Regnorum vires, illic Epiſcoporum & Satraparum opes deſcribuntur. Habent ſuum catalogum Sancti Hiſpani, habent viri eruditi, Duces quoque bello clari in ſua à te legitima acie conſtituti ſunt. Habent merces ſua fora, quas Hiſpania vel accipit, vel donat. Denique Antipodum munera, quæ duplici ratione Hiſpanorum ſunt, vel quod ipſi hunc orbem inuenerunt, vel quod ſoli inde omnia deportãt, in ſuas apothecas à te digerũtur. Quid multa? nihil omittis quod ad laudem Hiſpaniæ pertinet. Quamobrē quæ olim de Hiſpania legebã, potius admiratione

quàm

quàm fide proſequebar, nunc tua authoritate efficis, vt me non amplius admirantē ſolū, ſed & credentem habeant. Non mihi iam figmentū videtur auro Tagum turbidū fluere. equas ex fauonio ſubuentaneū fœtū cōcipere, meritoq; mihi feciſſe videtur Veſpaſianus, quod vniuerſæ Hiſpaniæ ius Latij donarit, rectūq; etiā iudiciū Plinij exiſtimo, qui Hiſpaniā cenſuit proximā eſſe Italiæ laudibus. Enumerantur enim à te innumerabiles opum frugumq; theſauri, vt Plutus, & Ceres non alibi quā in Hiſpania, aut certè peculiariter ſedes habere videantur. Obſtrepūt hic quædam verba nouitia, ſed faſtidioſo lectori, æquo enim æſtimatori non venia, ſed laude dignus habeberis, quod res nouas vetuſtate incognitas nouis vocabulis, vt intelligi poſſint, explicueris. In apologia acrior es, ſed ſtimuli de amore patriæ profectis. amabit tuum pectus quiſquis pietatem & amat, patriæ ſtudium inter virtutes adnumerat. Librum igitur tantæ vtilitatis, quem tu aut Vulcano tradi, aut amicis tantummodo communicari iubebas, prælo ſubieci. Nefas enim putaui id intra paucorum manus cōtineri, quod tāto vſui publicè eſſe poſſet. Quod ſi ſingularum prouinciarum eodem modo vires & opes deſcriptæ eſſent, magnum profecto inſtrumentum haberent docti ad hiſtorias condendas, quum nerui bellorum pecuniæ ſint, earumque inopia vel copia multiplices cauſſas & cladium & victoriarum adferat. Fieri non poteſt vt quis rectè in hiſtoria verſetur, niſi vtriuſque partis opes & copias cognitas habeat, & lectori exponat. qua in re vtinam aliquod Latini ſcriptores diligentiores eſſent, eaque in parte

Thucydidem imitarentur. Tantum igitur mihi in rebus tuis te inconſulto permiſi, nec offenſam timui ex hac mea audacia, qui quiduis in Nannio tuo & ferre & probare ſoles. Nec vt iniquior ſis, ius habes expoſtulandi, ſi quod meum eſſe volui: ſti, vtar pro meo arbitrio. Bene vale ampliſſ. & eruditiſſ. Damiane. Louanij.

HISPANIAE, CVIVS NOMINA, VARII VARIIS nominibus amplectuntur, hæc ſequens eſt amplitudo, potentia vbertaſque.

DE eius ſitu, latitudine, longitudine, atque poli eleuatione, cùm id ſatis inter coſmographos conſtet, nihil hic dicturi ſumus, ea autem quæ rariora ſunt, explicabimus.

Nec etiam id tacituri, quod antiqui ſcriptores teſtatum olim reliquerunt, eam adhuc auri, argenti, cupri, ſtanni, plumbi, ferri, omniumque metallorum fodinis abundare, nec non argenti viui, ſalis quoque vberrimam eſſe.

De frugibus non eſt quod multum diſce-

pte-

ptetur, cùm omnino ferax vini, olei, mellis, lactis, frumenti, fructuumque omnium ſit.

Abundat etiam ouibus, bobus, equis generoſiſſimis, piſcibuſque diuerſorum generum. Ferarum quoque & auium mira copia.

Sunt quoque in ea diuerſis in locis calidi & frigidi fontes, ad diuerſos morbos efficaciam mirabilem habentes.

DIVIDITVR HISPANIA IN duodecim Regna, nempe,

Caſtellæ antiquæ & nouæ.	Valentiæ.
Leonis.	Toleti.
Aragoniæ.	Gallitiæ.
Portugalliæ.	Algarbiorum.
Nauarræ.	Murtiæ.
Granatæ.	Cordubæ.

Quorum regnorum vectigalia vt pro comperto habetur, magna ſunt, nec enim ſigillatim quid ex vnoquoque regno Regibus Hiſpaniæ accreſcat, auderem dicere, cùm dubitē id ne eis gratū futurū ſit, an nō. Sed hoc ſcitò, Reges iſtius Hiſpaniæ, quæ à nonnullis imperitis hominibus ſatis temerè ſterilis nuncupatur, annuè vltra quinquagies centena millia ducatorum aureorum, præter exactiones, inde excipere.

DE regnis diximus, modò ad clerum veniamus, In cuius reddituum computu Lucium Marinæum Siculum ſequemur, qui felicius id quam Principum Hiſpaniæ proueĕtus explicuit.

Archiepiſcopus Toletanus, Caſtellæ Cancellarius habet annuè plus minus	150000
aureorum ducatorum, habet etiam in ſuos familiares cōferēdos circiter	100000
Archiepiſcopus Hiſpalenſis	24000
Archiepiſcopus S Iacobi	20000
Archiepiſcopus Granatenſis	10000

EPISCOPI.

Epiſcopus Burgenſis	20000
Epiſcopus Siguntenſis	20000
Epiſcopus Cunquenſis	16000
Epiſcopus Placentinus	15000
Epiſcopus Palentinus, Comes Pernienſis	13000
Epiſcopus Iaenenſis	10000
Epiſcopus Segouienſis	14000
Epiſcopus Auillenſis	8000
Epiſcopus Camorenſis	12000
Epiſcopus Cordubenſis	10000
Epiſcopus Oſinenſis	10000
Epiſcopus Leonenſis	8000
Epiſcopus Calahorenſis.	12000
Epiſcopus Salmanticenſis	10000
Epiſcopus Badaiocenſis	6000

Epiſco-

Epiſcopus Ouidenſis	6000
Epiſcopus Cartagenenſis	5000
Epiſcopus Aſturgenſis	4000
Epiſcopus Corienſis	8000
Epiſcopus ciuitatis Rodrigenſis	4000
Epiſcopus Malagenſis.	10000
Epiſcopus Calixenſis	8500
Epiſcopus Guaditanus	2000
Epiſcopus Almerienſis	1500
Epiſcopus Mondonenſis	1500
Epiſcopus Tuienſis	2000
Epiſcopus Lugenſis	1500
Epiſcopus Orenſenſis	3000
Epiſcopus Canarienſis	8000
Archiepiſcopus Caragucenſis	20000
Archiepiſcopus Valentinus	13000
Archiepiſcopus Tarragonenſis	8000
Epiſcopus Taraconenſis	5000
Epiſcopus Hueſcenſis	3000
Epiſcopus Segorbienſis atq; Albarrazinenſis.	3000
Epiſcopus Barcinonenſis	5000
Epiſcopus Leridenſis	5000
Epiſcopus Tortoſenſis	8000
Epiſcopus Gironenſis	4000
Epiſcopus Vrgellenſis	7000
Epiſcopus Vicquenſis	2500
Epiſcopus Eunienſis	1500
Epiſcopus Pampelonenſis	6000

Sunt & alij permulti Epiſcopi nouarum prouinciarum, Indiarumque Occidentaliũ, nuper inuentarum, ex collatione ſiue iure patronatus quoque Regis Caſtellæ, quos hic non exprimo.

REGNORVM PORTVgalliæ & Algarbiorum.

Archiepiſcopus Bracharenſis, qui propter antiquitatem cum Toletano Archiepiſcopo, ad hunc diem vſq; de primatu (vt vocãt) totius Hiſpaniæ diſceptat, habet 24000.

Archiepiſcopus Vlyſsipponenſis.	1600.
Archiepiſcopus Funchalenſis	8000.
Epiſcopus Eborenſis	20000.
Epiſcopus Viſeenſis	8000.
Epiſcopus Guardenſis	5000.
Epiſcopus Colimbrienſis	12000.
Epiſcopus portenſis	4000.
Epiſcopus Lamecenſis	6000.
Epiſcopus Syluenſis	4000.
Epiſcopus Cæptenſis	2000.

Præter hos ſunt adhuc alij Epiſcopi Indiarum Orientalium, Africæ & Aethiopiæ, & multarum inſularum ex collatione Regis Portugalliæ, quos hic prætereo.

Volui autem hic omnes Epiſcopales ciuitates Hiſpaniæ mihi ſaltẽ cognitas, cum putem

ad-

adhuc plures eſſe, proprijs huius temporis nominibus ob maiorem cognitionem recenſere.

Sciendum quoque oĩs Hiſpaniæ cleri prouẽtus (Abbates excipio) Dulpo maiores quã Epiſcoporum eſſe. Idq; præter aliquot decimas & primitias, quæ in multis locis Regib. atq; magnatibus, ex Pontificum indultis colliguntur. Ex quibus quidem redditibus iure omnes ſimul tenentur vnicuiq; eccleſiæ ſuũ animarum curatum, vt aiunt, ſiue paſtorem alere, qui ex pacto & cõſuetudine, omnia eccleſiæ ſacramenta populo gratis, ſiue in templo, ſiue extra templum, ſiue in priuatis domibus adminiſtrat. Quod vtinam in cæteris prouincijs fieret, vbi ita paſtoratus venduntur, vt paſtores pro vitæ alimento, ac penſione ſoluenda, ſacramentorum adminiſtrationem ſæpe inuiti cogantur nundinari.

Eſt præterea innumera Abbatiarũ & monaſteriorum copia, quarum prouentus non ſolum cleri redditus ęquant, ſed etiã ſuperãt, inter quas ſunt nonnullæ habentes decẽ, duodecim, quindecim millia ducatorum annue, permultæ inter quatuor, & decem millia fluctuant, innumeræ rurſus ab hac ſumma declinant. Ita tamẽ vt ſine aliqua cõtrouerſia ij qui ſe cultui diuino dedere, habeãt in Hiſpania ſingulis annis, vltra quadragies centena millia ducatorum, præter id, quod Commẽ-

datarij,& eorũ magiſtri poſsident, quæ ſumma etiam ingens eſt. Ex quo facile apparet, quam religioſi ſemper ſuerint Hiſpani, & quam dediti cultui diuino, cum tam liberaliter ſuas eleemoſynas Chriſti eccleſijs impartiti ſint.

Habet vlterius Regnum Caſtellæ quatuor Magiſtros equitum (ſeu vt vocant) ordinum, qui magnos admodum habent reditus.

Quorum primus S. Iacobi eſt.

Secundus Calatrauæ.

Tertius Alcantaræ.

Hæc tria officia dignitatum, temporibus Ferdinãdi & Elizabet catholicorum Regum Caſtellæ, cum conſenſu Pontificis ad coronam Regni deuoluta ſunt.

Quartus eſt magiſter equitum Rhodienſium, ordinis diui Iohannis.

Ordo ſancti Iacobi ornatur duobus commendatarijs primarijs, quorum vnus dicitur commendatarius maior Caſtellenſis, alter Leonenſis.

Ordines Alcantaræ & Calatrauæ, habent ſinguli ſuum commendatarium maiorem & ſuum clauigerum, ſub quibus maiorib. commendatarijs ingens commendatariorum equitum eſt copia, habentium magnos redditus.

Aragoniæ, Valentię, & Catelloniæ Regna vnum habent equitum magiſtrum ordinis

Mon-

Monteſiæ, magnos quoq; habentem redditus.

ORDINES REGNORVM Portugalliæ & Algarbiorum.

Primus eſt magiſter ordinis Chriſti, qui magiſter ipſe Rex eſt, cuius miniſterij prouẽtus admodum magni ſunt, inde, quod huic ordini omnes prouinciæ inuentæ, tam in Africa, quam in Aſia, & Briſilia, cum omnibus inſulis, atque Orientalis Indiæ annexæ ſint.

Secundus eſt ordinis ſancti Iacobi.

Tertius ordinis, qui de Auis dicitur.

Habent quoque hi ordines ſuos maiores Commendatarios & Clauigeros, ſub quibus etiam eſt magna equitum Commendatariorum copia, magnos redditus poſſidentium.

Quartus eſt magiſter equitum Rhodienſium, ordinis ſancti Ioannis, qui priora Crato dicitur, qui tres magiſtri magnos etiã redditus poſſident.

Magnatum Hiſpaniæ Index.

Et primum de Regnis Caſtellæ, Legionis, Aragoniæ, Nauaræ, Granatæ, Valentiæ, Toleti, Gallitiæ, Mortiæ, Cordubæ.

Prin-

Princeps Aſturiarũ.
Dux de Arſona.
Comeſtabilis Caſtellæ. Dux Frienſis, primus Regis cubicularius..
Architalaſſus Caſtellæ & Granatæ vulgo Ammiraldus, & Dux de Medina, de Rio Sequo.
Dux de Beiar.
Dux de Scalona.
Dux de Medina cæli.
Dux de Medina Sidoniæ.
Dux de Arcos.
Dux de Infantazgo.
Dux de Alua.
Dux de Naiara.
Dux de Maqueda.
Dux de Albuquerq;.
Dux de Cardona, Comeſtabilis Aragoniæ.
Dux de Segorue.
Dux de Gandia.
Dux de Villa formoſa.
Dux de Luna.
Architalaſſus Aragonenſis Marchio.
Dux de Sauiote.

MARCHIONES.

Marchio de Oriſtan.
Marchio de Gotiano.
Marchio de Villena.
Marchio de Aſtorga.
Marchio de Tarifa.
Marchio de los Velez.
Marchio de Zenete.
Marchio de Comares.
Marchio de Aiamonte.
Marchio de Gibraleon.
Marchio de Moya.
Marchio de Logulludo.
Marchio de Zaara.
Marchio de Sentillana.
Marchio de Marchena.
Marchio de Coria.

Marchio de Elche.
Marchio de Cuellar.
Marchio de Lombay.
Marchio de Molina.
Marchio de Mondeiar.
Marchio de Poza.
Marchio de Denia.
Marchio de Alcanifas.
Marchio de las Nauas.
Marchio de Tanara.
Marchio de Cerraluo.
Marchio de Cagnete.
Marchio de Villa noua.
Marchio de Monte maior.
Marchio de Graial.
Marchio de Villa Franca.
Marchio de Monte Claros.
Marchio de Sarria.
Marchio de Aquilar.
Marchio de Barlangua.
Marchio de Camaraſſa.
Marchio de Pliego.
Marchio de Falces.
Marchio de Cortes.
Marchio de Valle.

COMITES.

Comes Cataloniæ.
Comes de Roiſillon.
Comes de Lampurdam.
Comes de Pincerdam.
Comes de Vrgel.
Comes de Benauente.
Comes de Vregna.
Comes de Feria.
Comes de Cabra.
Comes de Velalcacer.
Comes de Miranda Caſtellæ.
Comes de Salinas.
Comes de Ribagorca.

Co-

Comes de Lemos.
Comes de Oropeſa.
Comes de Alcandet.
Comes de Medellin.
Comes de Syrnela.
Comes de Real de Mã canares.
Comes de Saldagina.
Comes de Melga.
Comes de Haro.
Comes de Vaninares.
Comes de S. Stephano de Gormaz.
Comes de Niebla.
Comes de Valentia.
Comes de Treuigno.
Comes de Ledeſma.
Comes de Altamira.
Comes de Pallares.
Comes de Ampurias.
Comes de Lerin. Comeſtabilis Nauarrenſis.
Comes de Traſtamara.
Comes de Tendilla.
Comes de Lerma.
Comes de Villalua.
Comes de Caſtaneda.
Comes de Oſorno.
Comes de Ribadeo.
Comes de Caſtro.
Comes de Aſtudillo.
Comes de Niena.
Comes de Aquillar.
Comes de Ognate.
Comes de Saluaterra.
Comes de Paredes.
Comes de Monterei.
Comes de Orgaz.
Comes de Ribadauia.
Comes de Pliego.
Comes de Luna.
Comes de Monte agudo.
Comes de Coregna.
Comes de Fuenſalida.
Comes de Cifuentes.
Comes de Aluadeliſta.
Comes de Benalcacar.
Comes de Sãcta Martha.
Comes de Buendio.
Comes de Teua.
Comes de Palma.
Comes de Vagnares.
Comes de Palamos.
Comes de Miranda.
Comes de Delitoza.

Comes de Miranda. Nauarræ.
Comes de Baylen.
Comes de Gelues.
Comes de Oliuares.
Comes de la Puebla.
Comes de Sancto Stephano, del Puerto.
Comel de Caſtellar.
Comes de Cocētayna
Comes de Albaida.
Comes de Aranda.
Comes de Cinchon.
Comes de Oliua.
Comes de Gallada.
Comes de Fuentes.
Comes de Belchit.
Comes de Saſtago.
Comes de Morata:
Comes de Lagumera.
Comes de Quirre.
Comes de Aithona.
Comes de Almenara.
Comes de Punoenroſtro.
Comes de Baraias.

VICE COMITES.

Vicecomes de Altamira.
Vicecomes de Chelua.
Vicecomes de Peralda.
Vicecomes de Ebol.
Vicecomes de Bas.
Vicecomes de Blanes.
Vicecomes de Valduerna.
Vicecomes de Graiano.
Vicecomes de Sterlie.

PORTVGALLIAE MAGNAtes & Algarbiorum.

Comeſtabilis, qui nunc eſt infans Ludouicus, Regis frater, ac Præfectus regnorum cōfinium, qui vulgo Fonteiro maior dicitur, is enim Ludouicus magiſter quoque equitum Rhodienſium eſt.

Dux Brigantiæ.
Dux Colimbrienſis.
Dux Viſeenſis.
Dux Trancoſſenſis.
Dux Barcelenſis.
Dux Auerienſis.

MARCHIONES.

Marchio de Villa Real.	Marchio de Monte Maior.
Marchio de Tores Nouas.	Marchio de Ferreira.

COMITES.

Comes de Marialua.	Nauarchus, vulgò Amiraldus.
Comes de Tentugal.	Comes de Sortelha.
Comes de Penella.	Comes de Caſtãheira
Comes de Alcontim.	Comes de Prado.
Comes de Portalegre	Comes de Redondo.
Comes de Feira.	Vicecomes de Lyma.
Comes de Lonle.	Regni Architalaſſus, vulgò terræ Amiraldus.
Comes Monſancto.	Baro de Aluito.
Comes de Faro.	Rector, ſiue Prætor, omnium Regnorum, vulgo Regedor.
Comes de Arganil.	
Comes de Abrantes.	
Comes de Vimioſo.	
Comes de Villa noua	
Comes de Linhares.	
Comes de Vidigeira.	

Hi Hiſpaniæ magnates mihi tantum cogniti ſunt, puto adhuc alios extra meã notitiam eſſe, quos hic adiungat, quiſquis eos me melius nouerit. Quorum prouentus viritim non exprimo. Id enim curioſus lector apud Lucium Marinæum Siculum requirat, qui rem non omnino infeliciter tentauit. Ego au-

autem perſpiciens eum quibuſdam iſtorum Principum plus, alijs minus diuitiarum, quã poſſident tribuere, & ſciens quam difficile ſit alienas facultates ad vnguem enumerare, volui potius ſilere, quam rem non ſatis appẽſam euulgare. Id etiam veritus ijſdem ipſis principibus non ſatis placitum iri huius rei ſingularem propalationem. Inter quos autem (nomina ſileo) aliquot ſunt vt veriſsimum eſt, centum, octoginta, ſeptuaginta, ſexagintaq; millia ducatorum aureorum annue poſsidentes. Non pauci quinquaginta, quadraginta, triginta, Multi viginti, quindecim, decemque. Cæteri omnes hac ſumma inferiores, ad minimum trium millium redditus habent. Sicut ſine mẽdacio aſſerere quis poſſit, Hiſpaniæ magnatũ annuos prouentus vigeſies centena millia ducatorum attingere, vel vltra.

Sunt præterea in Hiſpania non pauci nobiles titilis, vel dignitatibus obſcuri, decem, quindecĩ millia dulatorũ annue habẽtes, eſtq; aliorũ ingẽs numerus, qui à millibus ad decem millia ducatorum vſq; annue poſſidẽt.

Sunt etiam Reguli, quos paſtores Hiſpani vocant, triginta, quadraginta, millia ouium, & magnam boum, equorum, mulorumque multitudinem poſſidentes, quorum familiæ ampliſsimæ ſunt. Ex quo apparet non fruſtra dictum in Hiſpania talentari pretio arie-

tes admiſſarios emi, aſinos quoq; admiſſarios & aſinas ad fœturam xl. ſeſtertijs.

Ornatur etiam Hiſpania maximo Sanctorum numero, quorũ Martyrum tantum indicem hic ſcribere nobis non indignũ viſum eſt. cęteros propter prolixitatem omittimus.

Sanctus.
- Vincentius.
- Laurentius.
- Victor.
- Fronto,
- Iſtitius.
- Apodonius.
- Linxius.
- Succeſſus.
- Fauſtus.
- Martianus.
- Vrbanus.
- Publius.
- Matutinus.
- Caſsianus.
- Fœlix.
- Ianuarius.
- Primitius.
- Quintilianus.
- Enotus.
- Cecilianus.
- Frontonius.
- Optatus.
- Seruandus.
- Germanus.

Fa-

Facundus,
Primitius fratres.
Felix.
Cericus.
Anaſtaſius.
Sanctus. Fauſtus. 2
Ianuarius 2
Martialis.
Speratus.
Natalius.
Cerinius;
Beturius.
Felix. 3
Aquilinus.
Lætarius.
Ianuaius 3
Florentius.
Fructuoſus.
Augurius.
Eulogius.
Claudius.
Lupercus.
Victoricus.
Emetherius.
Celodonius.

Eugenius primus Archiepiſcopus Toletanus.

Zoilus.
Sancta Eugratia.
Sancta Leocadia.

Sancta:
- Eulalia.
- Chriſteta
- Sabina ſorores S. Vincentij,
- Iulitta, mater S. Cerici.
- Digna.
- Generoſia.
- Beſſa.
- Donata.
- Secunda.
- Euroſia martyr & virgo.
- Centolla.
- Helena.
- Nunilonia
- Alodia ſorores.

Hi omnes, Chriſti Martyres, vt ex eorum vitis apparet, fuerunt. Eſt autem aliorum ingens copia, quam ne lectoribus tædio ſimus, prætermittendam duximus.

Habet hoc tempore Hiſpania has Vniuerſitates opulentia & profeſſorum eruditione celebres.

1 Salmanticenſem.
2 Complutenſem.
3 Colimbrienſem.
4 Pincianenſem.
5 Siguntinenſem.
6 Oſcenſem.
7 Ilerdenſem.

Quibus viris doctrina præclaris Hiſpania quoq; fulget, accipe.

Fron-

Fronto Præſul & Martyr.

Fulgentius Præſul & Martyr.

Audentius Præſul.

Ioannes Præſul.

Sanctus Iſidorus Archiepiſcopns Hiſpalenſis.

Sanctus Leander Archiepiſcopus Hiſpalenſis.

Colimpius Præſul.

Pacianus Barchinonenſis Epiſcopus.

Paulinus Præſul.

Sanctus Victor Præſul.

Vilerius Præſul.

Antonius Præſul,

Sanctus Vincentius Martyr.

Zoilus Martyr.

Sanctus Dominicus Calaguritanus, ordinis prædicatorum autor.

Matorianus vir præclare doctus:

Auitus presbyter.

Sanctus Illefonſus Archiepiſcopus Toletanus.

Sanctus Iulianus Archiepiſcopus Toletanus, cuius meminit Magiſter Sententiarum lib.4.

Sanctus Antonius Vlyſſipponenſis, qui Paduanus dicitur.

Paulus Epiſcopus Burgenſis vir præclare doctus, & Iudæus natione, ſponteque Chriſtianus factus, ſcripſit non pauca Theo-

Theologica, nec indocta.

Alfonſus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis, ſcripſit in nouum & vetus inſtrumentum.

Rabbi Abenezra doctiſsimus Iudæus, magnus Theologus.

Rabbi Moyſes Iudæus Theologus & Medicus inſignis.

Rabbi Dauid Chimhi, inſignis Theologus.

Moyſes Cordubenſis Theologus Iudæus.

Rabbi Comora Theologus.

Hugo de Folieto.

Arnoldus de Villa noua, Raimũdi Luli præceptor.

Raimundus Lulſus.

Aquillius Seuerus.

Gualterus.

Ioannes Toletanus.

Iouentius Cardinalis.

Vincentius Monachus.

Duo fratres Coroneles, inſignes Theologi.

Franciſcus Ximenus, Cardinalis, qui Academiam Complutenſem inſtituit.

Sotion Philoſophus Peripateticus.

Auicenna medicus præclarus & Philoſophus.

Auerrois quoq; Medicus & Philoſophus.

Raſis Almancor.

Meſalac Medicus Aſtrologus.

Habramus Aſtrologus.

Albumazar Aſtrologus.

Cacutus Iudæus Luſitanus, magnus Aſtrologus.

Fortunius Gratianus Iuriſconſultus, cuius opera rara, ſed abſolute ſcripta extant.

Alfonſus Rex Caſtellæ, huius nominis decimus, Romanorumq; Imperator, magnus Aſtrologus.

Henricus infans Portugalliæ Mathematicus inſignis, qui primo nouas terras ſuo ſtudio & induſtria reperit.

Seneca Orator magnus, & Philoſophus ſtoicus.

Anneus Gallion Seneca, Senecæ frater.

Lucius Anneus Seneca Tragicus, Annei Gallionis Senecæ filius, Senecæque oratoris nepos.

Columella.

Dexter.

Theodoſius Cæſarienſis.

C. Iulius Higinius, Auguſti libertus, Grammaticis inſignis.

Portius Latro, Orator inſignis.

Lentus Cornelius, præfectus Cæſaris.

Paulus Oroſius.

Quintilianus Orator inſignis.

Pomponius Mela.

Iuſtinus hiſtoricus.

Lucius Latianus Orator.

Seuerius.

Silius Italicus.

Henricus Marchio de Villena, magnus magicus.

Ioannes Ludouicus. Viues Valentinus, orator.

Damaſus Pontifex maximus, inſignis Poeta.

Aurelius Prudentius Poeta.

Iuuencus Poeta.

Arator Poeta.

Sedulius Poeta.

M. Anneus Lucanus, L. Annei Melæ filius, qui Mela frater Senecæ & Gallionis fuit.

M. Valerius Martialis.

Sextilius Hæna Poeta.

Ruffus Feſtus Anienus Poeta.

Dec. Iunius Iuuenalis, oriundus ex Aquino Volſcorum.

D. Georgius Manrique poeta inſignis.

Henricus Gaiadus Poeta Luſitanus, & Meneſius, de quibus Eraſmus in ſuo Ciceroniano meminit.

Laurentius à Caceres Luſitanus, Poeta & vir non vulgariter eruditus.

Ioannes de Mena poeta.

Antonius Nebriſſenſis eximius Grammaticus & variæ eruditionis vir, vt Eraſmus in ſuo Ciceroniano teſtatur.

D. Garſias Laſſoa Veza poeta inſignis.

Alfon-

Alfonſus Virueſius Epiſcopus Canarienſis, Theologus inſignis.

Gomeſſius peritus Iuris, ſcripſit ſuper Inſtituta.

Hi omnes præter alios nonnullos, quos, cùm adhuc viuant, ſilentio prætereo, Hiſpani fuere. ex quo apparet noſtrates non tam infœliciter diſcere, nec verboſitate & ſimulatione ſapientiam oſtentare, vel tám multis nominibus & conſuetudinibus barbariem colere, quam Munſterus in ſuo nouo Ptolomeo prædicat, vbi ad imitationem cuiuſdam Michaelis Villa nouani, hominis mihi incogniti, & hac in re non mediocriter lapſi, Hiſpanorum & Gallorum comparationem induxit. puto eum cùm Baſileæ profiteatur, Gallis, ad quos reliqua Baſilea ſpectat, excepta tertia fermè parte, qua ſecundum Rhenum Germaniæ adhæret, potius quàm Hiſpanis adblandiri voluiſſe. quamobrem vt doceat ita eſſe, quod dicit, opus eſt, vt nobis depromat vel vnum Senecam, Quintilianum, Portium Latronem, Auicennam, Lucanum, Prudentium, Iuſtinum, Columellam, Oroſium, Melam, Silium, Martialem, Iuuenalem & alios iſtis ſimiles, & tum damnet Hiſpanicam indolem, eamque Gallicis & Germanicis ingenijs poſtponat. quod ſi nec Germani, nec Galli iſtos, quos ſupra recitaui, viros adæquent (Eraſmũ & Budæum excipio)

quid eſt, quod conuicium noſtræ genti de ſtupore faciat? Fateor aliud ſæculum alio flo rẽtius, nec nunc eſſe laudem eam eruditionis quæ olim Hiſpanię fuit, non tamen bruta eſt illa terraque talia ingenia produxit, nec quia aliquãdiu talia non produxit, in omne ęuum effœta habenda eſt. Quod ſi nunc non tot chartas oblinunt Hiſpani, quot nonnulli faciunt, nec edẽdis alienis libris plagium committũt, nihilo deteriores illis, qui ſe furtis librorum venditant, exiſtimandi ſunt. Edunt fortaſſe Hiſpani pauca, ſed edunt ſua, nec falſarij hac in parte, nec fures, eſtque nobis iſta modeſta ſcribendi ratio cum Italis communis. Non inceſſo vllam gentem, quorundam vitia tantum attingo, & qui de vitijs ſuis, genti ſuæ gloriam, alijs nationibus probrum concinnant. Habuit hac tempeſtate Gallia Budæum, & Fabrum Stapulẽſem, & alios viros doctos, ſed habuit. Conuixerũt etiam iſtis nonnulli Hiſpani illorum eruditione non plane inferiores, quorum nomina cum cognita ſint, prætereo. Habuit quoque Germania Eraſmum, ſed habuit, habuit Lõgolium ambos Batauos, quam prouinciã nõnulli nec in Germania, nec in Gallia conſtituunt. Sed ſit Germaniæ vel Galliæ, fuerunt iſti viri ornamenta incomparabilia ſuarum gentium, ſed fuerunt, ita nobis quoque Quintiliani, Senecæ, alijque innumeri fuere.

Longolius vt ex quadam epiſtola Eraſmi ad hunc noſtrum Damianum à Goes apparet purus, putus Hollandus eſt Schanonianatus.

Præ-

Præteriti tẽporis eſt, quod vtrobiq; pro gloria iactatur, niſi nobis allegent Philippũ Melanchthonem, columen Germaniæ. Fateor eum hoc tempore cum illis antiquis Hiſpanis in harenã deſcendere potuiſſe, ſi ſe Theologiæ, ac fidei negocijs non implicuiſſet, quibus dum incumbit, contabeſcunt ſtudia illa, ob quæ noſtro æuo inclaruit. Nec defuiſſent Hiſpaniæ ab hinc annis plus mille præclara illa ingenia, quæ ſemper enutrire ſolita fuit illa prouincia, ſi à Gothis, Alanis, Saraceniſque incultis hominib. ab omniq; genere diſciplinarum abhorrentibus, non fuiſſet tam diu occupata. nunc vero hac barbarie vtcunque expulſa, non dubitet Munſterus, quin Hiſpani poſthac, ad laudem eruditionis non ſegni greſſu ſint progreſſuri.

Index Ducum Hiſpaniæ.

Veriatus Luſitanorum Dux, cuius facinora Romanorum hiſtoriæ late prædicant.

Megara Dux Numantinorum, Romanorum temporibus præclarus, vt teſtatur L. Florus lib. 2. cap. 18.

Rex Pelaius qui ob vitæ ſanctitatem Dei miles vocabatur. Is enim Hiſpaniam Cantabricam à Maurorum incurſionibus immunem fecit, eoſque ex regno Leonis ciuitate accepta expulit.

Bernardus à Carpe, Dux præclarus & vir

eximius,

eximius, qui Carolum magnum Imperatorem & duodecim Franciæ Patres apud Ronces valles deuicit, quanquam Gallorum Annales Hiſpanis hanc victoriam denegent.

Ferdinandus Gonçalues, Comes Caſtellæ eius, quæ nunc regnum eſt, & antiqua Caſtella vocatur, in cuius hiſtoria latè patet, quantę virtutis vir fuerit, atque filius eius Gartias Ferdinandus & Santius nepos.

Rodericus Diaz de Biuar cognomento Gid, qui bonam partem Hiſpaniarum ex tyrannide Maurorum liberauit, cuius nomen inter Mauros terribile, & magnæ venerationis fuit.

Ferdinandus cognomento Sanctus, Rex Caſtellæ, qui ex Vaudalucia, mira virtute Mauros fugauit, prouinciamque ſibi obtinuit.

Iacobus Rex Aragoniæ, qui regnum Valentiæ & Baleares inſulas à Tyrannide Maurorum liberauit.

Alfonſus primus Rex Luſitaniæ, qui ex toto ferme regno Mauros expulit, cuius geſta magis videntur diuina, quàm humana.

Ioannes huius nominis primus, Rex Luſitaniæ, qui cùm inops & abiectus eſſet, propria arte & virtute, Caſtellanis, maioreque parte Luſitanorum etiam reluctante, totum regnum ſibi vendicauit.

Comes Nonius Aluarez Pereira Luſitanus,

nus, qui Regis iſtius temporibus vixit, cuius inſignia geſta hiſtoriæ noſtræ latè prædicāt vir ſanè magnanimus,& ſupra hominum vires in bello ſtrenuus,ex quo duces Brigantię originem ſuam ducunt.

Ferdinandus infans Caſtellæ, qui poſtea fuit electus Rex Aragoniæ, qui miras victorias contra Mauros in ipſa Hiſpania obtinuit,vt teſtantur hiſtoriæ.

D.Franciſcus ab Almeida Luſitanus, qui ingenti claſſe Babyloniæ Sultani, atque multorum Indiæ Orientalis Regum deuicta, Turcas in ipſa India expulit, cuius Ludouicus Ro in ſuo itinerario amplam facit mētionem.

Alfonſus de Albuquerque Luſitanus, qui fermè totam Orientalem Indiam ſub imperium noſtrum reduxit.

Ferdinandus à Vallo, Marchio de Peſcara,qui Gallos apud Ticinum debellauit, eoſque ex Italia fugauit, quo in prælio Franciſcus Gallorum Rex interceptus fuit, & in Hiſpaniam captiuus adductus.

Ferdinandus Corteſius, Marchio de Vallè, qui in Indijs Occidentalibus magnam Temyſtitam ciuitatem & regnum, non ſine incredibili admiratione Regno Caſtellæ edomuit.

Franciſcus Pizarrus, qui in ipſis Indijs Occidentalibus Imperatorem Atabalipā deuicit,

cit, & ſupplicio tradidit. eiusq; ditiones atq; aliorum principum, ſub Caſtellæ imperium redegit.

Antonius à Leiua, vir præclarus, qui arte & virtute, Italos ſæpe armis ſuperauit, & pondus tuendi, contra ipſorum Italorum ac Gallorum potentiam, Mediolanenſem Ducatum ad extrema vſq; ſuſpiria ſuſtinere valuit.

Antonius à Sylueira Luſitanus, qui poſtremo apud Dium Turcas ex India orientali iterum profligauit, & magnum Cambaiæ regnum Luſitanis ſubiecit.

Goncallus Ferdinandus Cordubenſis, qui regnum Neapolitanum noſtris temporibus edomuit, idque ſub imperium Hiſpaniarum redegit.

Eduardus Pachecus, vir Luſitanus, qui aduerſus Regis Calecutij potentiam prolixum cruentumque bellum geſſit, in quo diuerſas & incredibiles victorias obtinens, ipſum regem fuga ſalutem petere coegit.

Habuit & habet Hiſpania alios præclaros Duces, quos prætermitto, & hos tantum, qui virtute cũ Cæſare & Alexandro certare poſſint, pono.

Videtur etiam Hannibal potius Hiſpanus quam Pœnus fuiſſe, ſi Floro fides aliqua eſt, cum libro 2. cap. 6. afferat ipſum Hãnibalem alitum, educatum, & enutritum fuiſſe in Hiſpania. IM-

IMPERATORES GESTIS præclari, nati & oriundi Hiſpani.

Veſpaſianus.
Titus Veſpaſianus.
Nerua.
Traianus.
Adrianus.
M. Antoninus philoſophus.
Theodoſius Magnus.
Arcadius.
Honorius
Theodoſius Minor.
Alfonſus huius nominis decimus, rex Caſtellæ.
Maximilianus.
Carolus Quintus Rex Caſtellæ.
Ferdinandus infans Caſtellæ.

PONTIFICES Hiſpani.

Damaſus hiſtoricus ſcriptor & poeta.
Ioannes 11. medicus inſignis, Luſitanus.
Benedictus 13. doctiſſimus vir.
Calixus 3. Iuris prudentiæ peritiſſimus.
Alexander ſextus.

Vernacula, quæ noſtra tempeſtate ex Hiſpania in Galliam, & alias prouincias adferũtur, hæc ſunt, nec ſcitu indigna, preter nó pau

ca

ca, quę cùm in ipſa prouincia his temporibus abſumantur, vtpute frumentum, argentum, cuprum, plumbum, glaſtum, rubia tinctorũ, goſſipium, & multa alia, vel quod magni momenti non ſint, in ipſo catalogo referre noluimus.

Vehuntur nauigio Brugas ciuitatem Galliæ Belgicæ, ſingulis annis quadraginta millia lanæ ſarcinarum, quas *ſaquas* vocant, quarum vnaquæque vt minimum precium viginti ducatorum aureorum vel æquat, vel ſuperat.

In Italiam quoque, ac in alias Galliæ ciuitates, viginti ferme millia ſarcinarum vehuntur, quarum quæ in Italia conſumuntur, quod ſelectioris lanæ ſint, quadraginta, quinquaginta ducatiſ aureis ſingulæ venduntur.

Sericum, & panni ſerici, quæ tam in Galliam, quàm in Italiam, Angliam, aliaſque prouincias euehuntur, precio innumerabili conſtant.

Deferuntur etiam, vt ſummatim dicam, ex Hiſpania in Galliam Belgicam, & alias prouincias vina multorum generum.

Oleum.	Vuæ paſſæ.
Saccarum.	Ficus paſſæ.
Cera.	Sal.
Mel.	Alumen
Oriza.	Murex, ſiue purpura.
Crocum.	Coccum.

Sme-

Smegma, ſiue ſapo.
Mala Medica, ſiue aurea.
Mala Citria.
Mala Granata, ſiue punica.
Cydonites, ſiue (vt barbare dicitur) codignatum.
Oliuæ conditæ.
Limones.
Capparæ.
Pruna paſſa.
Amygdala.
Pinei.
Caſtaneæ.
Glycyrrhiza.
Aniſum.
Caruis.
Anethum.
Cuminum.
Corianon ſiue coriandrum.
Thynni ſaliti.
Balenæ ſalitæ, atq; earundem oleum.
Suberum codex.
Gallæ.
Bacca laurina.
Hyacinthi.
Gagates.
Hiaſpis.
Alabaſtrum.
Corallum.
Coria hircina.
Spartum.
Pelles multorum animalium, ad veſtes ſuffulciendas.
Aurum.
Ferrum.
Chalybs.
Stannum.
Minium.
Argentum viuum.
Fructus quoq; diuerſorum generum, ſaccaro conditi.

PRO HISPANIA ADVERSVS Sebaſtianum Munſterum defenſio.

EX hoc chariſsime Nanni, videre eſt, Hiſpaniæ fertilitatem, quam hiſce verbis Munſterus egregius Michaelis Villanouani imitator, ad Galliæ comparationem ita deſcribit. qua in re facit, vt ſuſpecti iudices, inuidia vel muneribus, vel odio obcæcati, ſoliti facere ſunt, qui vera cum intelligant, falſa tamen pronunciant, dum inquit in ſuo Ptolemæo, vt eius verba referam, *Mercatores ex Hiſpania, in Galliam deferũt ſericum & omnis generis pannos, lanas, crocum, ſaccarum, oriz. an. oleũ alumen, grana tinctorum, &c. Ex Gallia in Hiſpaniam frumentum, lineas telas, filum, paſtel, libros, & minutiora alia mercimonia plurima, vt gladios, ſpecula, acus.* Concedamus Galliam mittere frumentum (quanquam id raro cõtingat) cum potius id Germaniæ orientali debeatur, cuius frumentum nauibus Batauorum ad litoralem Hiſpaniã, eamq; oceano attiguam ſubuehitur, hi enim inuectitia annona ab hinc annis 15. plus minus vſi ſunt. Ad mediterraneá Hiſpaniæ exoticum frumentum non peruenit, certe pro ſingulis culeis ex Gallia, ſingulæ Holcades frumento onuſtæ ex Hollandia appulerunt. Tamen de-

demus hoc Munſtero & præceptori ſuo Villanouano vt vera ſint, quæ dicunt, quid? an non ex ipſorum verbis apparet. Hiſpaniam Galliæ plus impertire,quàm Galliam Hiſpaniæ? Miror autem, cur dum agrorum fertilitaté vtriuſq; prouinciæ,inter ſe confert Munſterus,aſſeuerat Hiſpaniam vini, frumenti, & carniũ copia à Gallia vinci. Vbi (vt de hac Galliæ vbertate diſceptemus) auditũ eſt, aut viſum ex Gallia in Hiſpaniam vinum deportatum eſſe? niſi forte ad confinia Cantabriæ, & id raro, quippe cum ij magis amplectuntur Hiſpanicum etiam dilutum,quam Gallicum merum. Prodeat nunc Gallia Belgica, ac Angelia,Irlãdia & Scotia,ſimul cum Noruegia, Dacia, Suecia, Moſcouia, Ruſa, Liuonia, Lituania, Pruſsia, ac tota Orientalis Germania, necnon Hollandia, & teſtentur quid vini Hiſpanici in ipſarum finibus abſumatur. Deinde ſi iam ex Gallia in Hiſpaniã frumentum,vt vult Munſterus inuehitur, id nõ ex natiua malignitate ſoli, ſed ex aſpectu, vt aiunt,aſtrorum accidit,quæ hoſtiliter ab anno 1516.ad hunc vſq; diem, morbis, cædibus, calamitatibus,prouinciam afflixerunt, alioqui fertilis eſt Hiſpania, vt teſtatum antiqui ſcriptores reliquerunt. Et vbi hæc ſæuities ſyderum mitigata fuerit,petent à nobis Galli frumentum, vt antea ſoliti fuerunt facere. Hoc credo ignoraſſe Munſterum, Gallos

à noſtris crebrius, quã nos ab ipſis olim frumẽtum expetiſſe. Nec hoc tempore peregrino frumento indigeremus, ſi omnes (vt in Gallia & alijs prouincijs fit) Hiſpaniæ partes quæ coli poſſunt, colerentur, cuius enim vbertas tanta eſt, vti maiori anni circulo mediaſtini atq; plebei homines, ex ſylueſtribus fructibus, melle, herbiſq; laute victitare poſſint, quæ res eos parum ad agriculturam propenſos efficit. Accedunt ad hoc nouæ Orientalium, Occidentaliumque Indiarum nauigationes, continuum quoq; bellum Africanum, atq; Italicum, quæ noſtri magis amplectuntur, quam aratri labores. vnde euenit nõ ſolum apud nos agri culturam negligi, ſed etiam metalla, quorum venis adhuc Hiſpania abundantiſsime ornatur, ex viſcerib. terræ non effodi. Cætera quæ Galliæ ſunt, veluti lineæ telæ, filum, glaſtum, facile iudicabis an ea tanti ſint, vt cum Hiſpanicis frugibus conferri poſsint, quanquam maior pars telarum & fili canabacæi, quæ in Hiſpaniam apportãtur, Batauiæ ſolum producat. Quod ad carnes autem ſpectat, verius ipſa veritate eſt, non tantum in Galliam ex Hiſpania boues, ſed magnam quoque mulorum copiam educi, equos etiam, ſed furtim, ob Regum edicta Reliqua autẽ quæ ſequũtur, futilia ſunt, indignaq; tanta comparatione. Nec hoc cõtentus Munſterus, vt per omnia ſuum autorẽ

Vil-

Villanouanum ſequeretur, ſtomachũ in Hiſpanos euomuit,credo re vera, eum nonnũquam ab aliquo Hiſpanorum iniuria aliqua laceſſitum fuiſſe,cum ſic in eos verbis debacchetur. Ait enim.*frugala vita Hiſpani ſicut & Itali*(etiam Italos noluit immunes à ſuo temerario iudicio) *nec tantum cibi & potus,vt Galli & Germani abſumentes,niſi ſint inuitati,nam tũc ſe ad ſaturitatem explent edulijs,quia rara eis & maiore auiditate accidunt conuiuia.*Elegans ſcomma,& dignum quod topographijs prouinciarum inſeratur, quaſi Gallorum & Germanorum conuiuia ſplendida plane, & opipera ſint habenda.ſatis ibi ciborum & potus,ſed externi homines non de copia conqueri ſolent, ſed de lautitia & elegantia. Sed ſinamus vnumquemq; patrio more viuere, atrũ panem, ſtipulis, furfuribusque vna piſtis commiſtum, fœtidam cereuiſiam,carneſq; ſalitas,ter quaterq; recoctas, aſſaſque ſibi ſuisq; familiarib. adminiſtrare, vel aquam & herbarum placentas.Quod ſi de numero conuiuiorum diſputandum eſt,vincunt Germani & Galli. Si de magnificentia,ſplendore,lautitia,elegantia,multis modis Galli & Germani ab Italis & Hiſpanis vincuntur.Cæterum laudes conuiuiorum ſi quæ ſunt, nõ ab Hiſpanis Hiſpaniæ,nec à Germanis Germaniæ vindicandæ ſunt, ſed id iudicium exteris hominib. committendum eſt, exitus certe & finis cõuiuiorum

rum honeſtior in Italis & Hiſpanis, quum Germani & Galli eo animo conuiuia aggrediantur, vt vino ſe adimpleant, refarciantq; quo feruẽte animus, ſenſus, iudiciũ, ratio reuerẽtia, grauitas, ſedulitas, prudentia, & alia multa amittuntur; iniuriæ, cædes, luxus, ſtupra, clandeſtinę locutiones, conſiliorũ principum, amicorũq; effutitiones, vulnera, plagæ, inſidiæ, proditiones, aliaque infinita perpetrantur. Itali & Hiſpani contra, ſic ad conuiuia ſe ornant, vti bene ſaturi, & cibis referti, à menſa diſcedant. Hic tametſi corporis ſalus repletione grauetur, animus tamen & ratio, vt accidit in ebrijs, minime lęditur. Ita fit vt qui vinum intemperanter ingurgitant, animum, cõſcientiã, corpus, honorem, vitam labe tingant. Qui autem cibi voraces ſunt, corporis tantum ſaluti noxij ſunt. Iſtis perpenſis, iudicet æquus æſtimator, penes quos laus iſtius rei conſiſtere debeat. Nec mihi ideo iſta dicta ſunt, quod magni eſſe momẽti putẽ hac in parte, vel vinci, vel vincere, ſed ꝑferre nõ potui: Hiſpanos tanquã famelicos & cœnipetas, nunq̃ niſi de alieno ſaturos & Mũſtero deſcribi. Neq; mea dicta à Mũſtero accipi volo, veluti recriminationẽ, ſed admonitionem, vt cautius poſthac & ſyncerius in ſuis ſcriptis agat, virum enim eum bonũ ſcio, & aliquo vſu familiaritatis mihi cognitũ habeo. Nec prætereũdũ puto id, quod deinceps

idem

idem dicit, cum re non intellecta, *multorum etiam ſit opinio, quod duriter & inciuiliter apud Hiſpanos aduenæ excipiantur, adeo, vt itinere defeſſi, cibum ſibi vicatim quærere cogantur.* Res ſic ſe habet. Olim pãdochei Hiſpaniæ, ad quos viatores tã peregrini, quã incolæ diuertere ſolebãt, fures atq; latrones erãt, ſicut Germaniæ, Galliæ, aliarumq; prouinciarũ hodierna die non pauci ſunt, quales ſi non eſſent, non tam ſubito in immenſum diteſcerent. Hæc perpendentes catholici Ferdinãdus & Elizabeth Caſtellæ & Aragoniæ Reges, lege ſanxerũt, ſub magna mulcta, ne quis cauponum, pandocheorumque quicquam pręter domeſticũ ſeruitium, & cibi loquendi operam aduenientibus præberet. Pro equis autẽ, hordeum, auenam, fœnum, ſtramen tantum venderet, quarum rerum precium, publica æſtimatione ipſis forib. diuerſoriorum inſcriptum eſt, ita vt barbariſſimus, & ſimplex homo cuiuſcunq; nationis, facile intelligat, quid pro domeſtico ſeruitio, quid pro equorum alimento, ſine aliqua licitatione hoſpiti dandum ſit. Hoſpes præterea tenetur cum aduena in forum, & ad propolas procedere, vel aliquem ex ſuis eo mittere, cuius opera vtatur externus in eduliorum emptione, quæ empta in diuerſorio parantur, parataque ipſis, ſtrata menſa apponuntur. ſic fit vt diſcedente aduena, nihil rixarum oriatur, nihil ei auferatur,

ratur, nihil extorqueatur, cum ipſemet cibos ſibi emat, ſibiq; ex tabulis diuerſorio affixis conſtet, quid hoſpiti annumerãdum ſit. Hæc autem in ciuitatibus & oppidis tantum fiunt, in pagis & villis, vbi propolæ deſunt, licet pandocheis edulia vendere pro arbitrio, cætera ex tabularum teſſera indicantur. Hæc immanitas non tam fera videtur, quam à Munſtero depingitur. Deinde ſi ad humanitatem Italorum Hiſpanorumq; reſpicias, hæc inuenies, cum ad eorum ciuitates veneris. Amicitia contracta, officium ſuum vnuſquiſque gratis offeret. quicquid dignum viſu ſit, oſtendet. circumſpectis, viſiſque omnibus, te ipſi in hoſpitium tuum deducent. At ſi quenquam illorum, dum gratus eſſe cupis, in prandio, vel in cœna retinere volueris, vix ab eis illud impetrabis, id præcauentibus ipſis, ne homini peregrino, & ſumptui, & moleſtiæ ſint. tandem ex viginti, ſi tot comites habueris, vix vnum aut alterum retinebis, nec id efficies, donec clare intelligant ex animo, & non ficte eos tibi conuiuas velle. Galli contra & Germani, vt verum eſt, & experti ſumus humaniſsimi in peregrinos sũt, quicquid viſendum in ſuis ciuitatibus habẽt, oſtendunt, omneque officium benigne exhibent. Sed peractis ſpectaculis, vbi diuerſorium repetis, ſiue frigide, ſiue ardenter ipſos inuitas, faciles eos habes, nec opus eſt magna contea-

contentione precum, idque laudo, eſt enim illud ingenue cuiuſdam & candidæ ſimplicitatis, nihil fictum exiſtimare in verbis inuitatoris, ſed ſunt nonnulli improbiores, qui ſe vltro tuę mēſę ingerunt, idque magno numero, quos antea nec noueras, nec videras, ijque non quia amici ſunt, ſed ſe amicos aliquando futuros ſperant, pro Pythagorica lege omnia futurorum amicorum communia credunt, homines me hercle nō male ad vētrem philoſophantes. Poſtremo in Italia, Hiſpaniaque, dum templa, arces, armamētaria, ædificia, huiusque generis alia inſpexeris, vel à domo amici alicuius tui, apud quem hoſpitabaris, diſceſſeris, ſi cuſtodib. vel operarijs, aut amici famulis, aliquam gratuitam peculiolam dare coneris, efficies pro amico, vt inimicus abeas. Tanta eſt eorū magnanimitas, vt peregrinis hominibus, gratis officium ſuum exhibere contendant. Et ſi aliquando talia munera iſtis accipere contingat, id vi coacti, & omnino reluctantes faciūt. At Germaniæ Galliæue famuli arcium, armamentariorum, templorumq; cuſtodes multo contra, nulla humanitate nec decore ſeruato, nō tantum non recuſant, quod facere non nouerunt, ſed antea quam offeras, præbent ipſi manus, ſic vt qui ſub arcis præfecto meretur, ianitor, cuſtos, pincerna, piſtor, lotrix, cocus, omnes demum quotquot ſunt, prædā inter

ſe, antequam des, calculis diuidant. Pariq́ue modo in familijs amicorũ fit, à quibus enim amicis antea quã diſcedas, omnes famuli inter ſe computatione, lucrum aduentantis liberalitatis diuidunt, quæ res ita increbuit, vt pro dedecore iam non habeatur. Ad iſtum modum humanitate, vrbanitateq́ue hę nationes differunt. Nunc iudicet Munſterus, & ferat ipſe ſententiam, & dum mores gentium ſcribere conatur, edat ea tantum, quæ ipſe viderit, & certiſſima habuerit. Mutantur quotidie ciuitates, oppida, mores, viuendiq́; hominum rationes, nec iam Germania Galliaq́ue tales quales nobis à Cæſare depinguntur, nec tam barbaræ ſunt, quod idem æſtimare licet de cæteris nationibus. Quid enim hoc tempore minus verum, quod olim veriſſimum fuit, mercaturam Germanos ob ferocitatem non exercere, cum hoc tempore nullibi magis Mercurius colatur. Aut eis Solem, Vulcanum, & Lunam deos aſcribere, eiſdemq́ue ad annum vigeſimum vſque pubertatem inuiolatam eſſe. Non ne ſi quis id dicat, vaniora dixerit, quam ſi quis etiamnum Druides adhuc apud Gallos ſacrificia adminiſtrare, eoſq́ue pro victimis vel alios homines, vel ſeipſos immolare, aut Luſitanos lineis thoracibus in bello vti, aut ex inteſtinis captiuorum hominum, futura prædicere, vel hordea-

deaceum vinum bibere, & pro oleo butyrũ in conuiuijs conſanguineorum vſurpare, cum hæc omnia iam euanuerint, & alia viuẽdi ratio introducta ſit. Demum ſi Munſterus nouos noſtri temporis hominum mores deſcribere velit, inuiſat prouincias vt ipſi fecimus, actunc ea quæ experientia viderit, ſcribat. quod ſi feciſſet, non oleo carere Baleares dixiſſet, non Hiſpaniam ſterilem, non eius incolas immanes, atq; in diſcendo rudes, non Nerium promontorium Celticum vocaſſet, & in Algarbe, cum in Galitia ſit, pronunciaſſet, nec multa alia vana quæ prætermitto, ſuo Ptolemæo inſeruiſſet. De his ſatis, ne videar incandeſcere, aut minutias rerum non ſatis minute tractare. Tamẽ ſciat Munſterus hanc ipſam Hiſpaniam, de qua nunc loquimur, eandem eſſe, quam ex omnibus prouincijs Cæſar ab initio quæſturæ ſuæ, ſemper chariorem & electiorem habuit, in qua nullo tempore, ob hominum magnanimitatem, & militaris diſciplinæ induſtriam, Romani deſierunt legiones habere, teſte Hirco. Quam etiam Veſpaſianus tanti fecit, vt ei ius Latij tribuere non formidauerit. Hæc numero deuicta à Romanis, vt Cicero de reſponſ. Aruſp. aſſerit, nũquam fuit, Sed pietate & religione, quam Romani tunc temporis ſibi ſoli tribuebant. Huic vt cederet terra Cretenſis, Iouis incu-

cunabulis elata, Plinius Iunior in ſuo panegyrico voluit. cui' inter alia hæc verba ſunt. *Adde tot egregias ciuitates, adde culta incultaq́; omnia, vel fructibus plena, vel gregibus, adde auriferorũ opes fluminum, adde radiantium metalla gemmarũ. Scio fabulas poetarum auribus mulcendis repertas, aliqua nonnullis gentibus attribuiſſe miracula, quæ dum ſint vera, ſint ſingula, nec iam excutio veritatẽ, ſint vt ſcribitur Gargara prouentu læta tritici, Menania memoretur armento. Cãpania cenſeatur monte Gargano, Lydia prædicetur amne Pactolo, dũ Hiſpania vni quidquid laudatur aſſurgat. Hæc duriſſimos milites, hæc expertiſſimos duces, hæc facundiſſimos oratores, hæc clariſſimos vates parit, hæc iudicum mater, hæc principum eſt. hæc Traianum illum, hæc deinceps Hadrianum miſit imperio. Huic te debet imperium. cedat his terris terra Cretenſis, parui Iouis gloriata cunabulis.* De hac etiam maxima ductus admiratione Budæus li. 4. de Aſſe, cũ multorum antiquorum autoritates in medium attuliſſet, ita loquitur. *Ingenia ſunt hæc teſtimonia de opulentia Hiſpaniæ.* Vlterius ait. *Multa adnotauimus, quæ fide caritura ſunt, vt opinor, præſertim apud eos, qui omnia & præterita, & futura præſentis temporis modulis metiũtur &c.* Infinita enim ſunt, quæ hic de laudibus Hiſpaniæ ſcribere potuiſſem, niſi timerem lectori moleſtã fore lectionis prolixitatem. Quod ſi quis latius intelligere cupiuerit, legat id quod Poſidonius, Polybius, Strabo, Iuſtinus

So-

Solinus, vterque Plinius, Liuius, P. Valleius, Paterculus, Vegetius, Florus, Pöponius Mela, Stephanus de Vrbibus, Philoſtratus, Diodorus Siculus, Martianus Capella, Cælius de antiquitatibus, atq; Budæus teſtatum de Hiſpania reliquerunt, apud quos & alios non nullos tales ipſius Hiſpaniæ laudes reperiet, vt facile iudicaturus ſit nos de hac re plura veraque dicere potuiſſe, quod & feciſſemus, niſi obiectiones nimij in patriam amoris, à maleuolis & infeſtis hominibus timuiſſemus.

ADVECTITIA QVAE EX Aſiæ, Africę, nouæq; terrę prouincijs, Regibus Caſtellæ & Portugallię ſubditis, quæ innumera ſunt, in Hiſpaniam aduehũtur, ac inde per totam Europam

Primum in Caſtellam, ex nouis, vel occidentalibus Indijs, Hiſpalim magna vis auri deportatur. Argentum.

Aurea vaſa & argeneta mira dexteritate operata. Vniones Margaritæ.

Smaragdi. Cyanos, vulgo Turquinæ.

Caſia. Guaiacum lignum.

Dactyli.

Indidem ex inſulis Canariæ & alijs locis, ſaccarũ, Coria bubula & hircina, pſiipaci, ſimiæ, atq;

atque veſtes pennis auium miro artificio cõ textæ,& alia admiratione digna,

Quæ in Portugalliam ex prouincijs ſibi ſubditis aduehuntur hæc ſunt.

Singulis annis ex Nigritarum regnis deducuntur Vlyſſiponem 10.12. millia mancipiorum, præter alia ex Mauritania, India, Briſiliaque aduecta, quæ ſingula paſſim decem,20.40.50.aureis ducatis venduntur.

Præterea ex Nigritarum prouincia apportatur magna auri copia. Goſipium

Ebur, ex eodemque vaſa non ineleganter exſculpta,atque imagines. Hebanum.

Mala Getulica,vulgo paradiſi grana,ſeu mala geta. Coria boum, hircorumq;

Panni mira arte ex palmarum folijs contexti, necnon ex Goſipio.

Piper longum. Oriza.

Zibelli(vt vocant)muſiones vel feles.

Dactyli palmarum.

Ex Briſilia, lignum quod Briſil vocatur,& veſtes auium pennis contextæ,ac lecti penſiles, ex goſipio, inſtar retium connodati, & ſaccarum optimum.

Ex India Orientali & Cathaio.

Piperis annuè tricies, quadragieſque centena millia pondo, cuius centum libræ vendun-

duntur Vlyſſipone 34. ducatis, ſupra quartam ducati partem, quæ ſumma minimum eſt duodecim, aut tredecim, aut quatuordecim centenũ millium aureorũ ducatorum.

Zingiber.

Muſcata miriſtica, atque eorum flores.

Cynamomum. Cariophyllon.

Reubarbarum.

Mirabulani omnium generum. Caſia.

Dactyli Indici, ſiue Tamarindi, & omnia aromatum genera.

Crocum Indicum.

Lignum aloes.

Sandali rubri & albi.

Lacha. Hebanum.

Item gemmæ omnium generum pretioſiſſimæ.

Vniones.

Vaſa aurea & argentea, mira induſtria facta.

Panni ſerici, & aurei.

Telę Goſipinæ. Sericum.

Styrax ſiue ſtyrace, ſtorax vulgo.

Laſerpitium, vulgo Belzoi.

Ambar, gris vt vocant.

Muſchus.

Nuces Indicæ.

Scutellæ mira arte ex calce concharum fictæ, quas *porcellanas* vocant, quarum nõnullæ precio 50 & 60 & 100. ducatorum venduntur, & alia infinita apportantur, quæ ob prolixitatem omitto. Ele-

Elephantes quoq; quinq; vel ſex tempore felicis Regis Emanuelis inde allati ſunt, quorum dū puer ipſius prudētiſſimi Regis ab intimis cubiculis eſſem, treis ſimul vidi, atque Rhinocerotem vnum qui omnes Regem ipſum equitantem præcedebant. Certamini etiam unius iſtorum Elephantum cum Rhinocerote, interfui, ſpectaculum ſane admiratione dignum, in quo elephas ſuccubuit. Quem ludum Rex ipſe feliciſſimus Emanuel Vlyſsipone præbuit Anno (ſi bene memini) 1515. vel 16.

Ex Inſulis Madeira Heſperidum Sancti Thomæ, principis, atque alijs magna ſaccari copia. Glaſtum quoq; & Goſipium ac frumētum ex his inſulis vehitur.

Ex Briſilia, ac Nigritarum prouincia pſittacorū, cercopheticorum ſimiarum, aliorūq; miraculorum, ingens turba apportatur.

Hæc ſunt quæ de fertilitate, opibus, nobilitateq; Hiſpaniæ, à me Nanni doctiſſime ſcire petiſti, quæ te volente, iubenteq; ea lege ſcripſimus, vt omnibus ius faceremus caſtigandi, mutandi, augendi, quod mirifice exoptamus, haud ignari, plurima eſſe à nobis omiſſa, quibus Hiſpania ornatur, & celebrari poſſit. Tu interim viue, & vale, boniq; conſule.

Louanij. 12. Cal. Decemb. Anno 1541.

Epi-

EPISTOLA DAMIANI A GOES AD.

IO. IACOBVM FVGGERVM PRO DEFENSIONE HISPANIAE.

EX tuis literis amãtiſſime Iacobe cognoui te febri correptũ fuiſſe, ab eadẽq; modo liberatũ, quod nuncium etſi mihi ſatis ægrũ fuerit, inde quod morbũ tã tetricũ ſuſtinueris,tamẽ gratũ, cũ intellexi te penitus ab eius tyrãnide euaſiſſe,Quod autem ais me parum amicè in Munſterũ hominẽ mihi vtcunq; cognitũ debacchatũ eſſe, te iudicẽ in hac cauſſa eligo, & quid, cũ laudes & vbertatẽ Germaniæ,vti nos Hiſpanię,ſcripturus eſſes,in eũ,tibi dicẽdũ cogita qui nulla cauſſã vrgẽte, Hiſpanos famelicos de alieno ſẽper ſaturos, in peregrinos homines duros, feroces ac immanes,nec nõ imperitos,ingenio infelices,arrogãtes,iactabũdosq; vocaſſet,quib.notis Munſterus gẽtẽ noſtrã inuaſit.Ego vero cõtra,dũ noſtros defendo,quid feci aut commiſi?Germanos profecto & Gallos nõ in genere,vt ipſe Hiſpanos,lædo,ſed in ſpecie tãtũ,& in harũ prouĩciarũ famulos &gnathones ſolũ quaſi ioco ludẽs,meã defenſiunculã emiſi, ipsũq; Munſterũ virũ bonũ prædico,quẽ tantũ mo-

D neo,

neo,vt poſthac cauti⁹ ſcribat,&ea quæ eõperta habuerit,ſolũ typismãdet. Quod ſi feciſſet, nõ tot mẽdacia&de ſua quoq; Germania ſuo Ptolomeo inſeruiſſet, omitto alios libros de Chriſtifide loquẽtes,quos ipſe,euulgauit,qui adulterini & fictici jà multis iudicãtur, res ſanè ſi ſic eſt nõ admodũ pia,nec Chriſtiano homine digna. Hęc omnia tibi amantiſsime Io. Iacobe retuli, vt ſcias me latius in Mũſterum ſtomachari potuiſſe, qꝫ ſanè feciſſem,niſi eſſet homo Germanus in Germaniaq; natus, quã gentẽ & prouinciã, ego tãquã numen ſemper veneratus ſum, & in qua eximios amicos habeo,quorũ amicitiã ſanctiſsimè inuiolatam mihi & volo,& perpetuo ſeruatã cupio. Cęterũ qꝫ ad librũ Luſitanicũ attinet,vidi quę ſcribis, ꝓ quibus tibi gratias ago maximas, librũ enim egomet apud Peutingerũ vidi,& trũcatim legi, qui re vera ei cũ linguã noſtrã ignoret, minimè vſui eſt. Quare te iterum atq; iterum oro,vt vel librum ipſum mihi impetres, vel eiuſdem exemplar vnũm,quod ſi feceris, hiſtoriæ noſtræ, quam in manibus de rebus Indicis habemus,magnum adferes adiumentũ,& nobis facies rem, pro qua tibi perpetuo deuincti erimus. Vale,& nos vt facis,ama.

D. Antonium Fuggerum noſtro nomine ſaluta. Louanij 11. Aprilis Anno 1542.

Io.

IO. IACOBVS FVGGERVS DAMIANO A GOES EQVITI LVSITANO.

NOn opus erat apud me vlla excuſatione Damiane amicorum amiciſſime, quod parum amicè te in Munſterum ſtomachatum eſſe ſcripſeram. Id enim ex amicitia & verè ſyncero animo, quo erga te ſemper hactenus fui affectus, factum eſſe credas velim. Ignorabam etenim ipſum Munſterum tam atrociter in Hiſpanos debacchatum eſſe, idq́; nunc etiam miror, cur auſus fuerit in illam tam vberem & præſtantem occaſus regionem, quam ipſe nunquam viderit, in qua nūquam peregrinatus ſit, tam atrociter præter vllam occaſionem, ignorans omnium rerum, ita temere inuehi, vt interim taceam qua temeritate in euulgandis adulterinis fidei noſtrę libris (vt ſcribis) vſus eſt. Vt ita re cognita te non ſolum excuſatum ſed ipſum etiam ob inſignem eius temeritatem plane odio habeam, & omnium doctiſsimorum virorum acerrimo ſtylo perſtringendum iudicē, qui non ſolum de ijs quæ non viderit aut expertus ſit, ita audacter & temere in publicum proferat, ſed etiam ea quæ ad ſacroſanctæ fidei noſtræ ſuſtentationem & augmentum pertinent, adulterari non vereatur. Sed vides & ipſe cognitum habes, quam peruerſa aliquot annis fuerint ſecula: vt nedum dicere, ſed

& typis committere quæuis ſomnia nonnulli auſi ſint. Deus Opt. Max. faxit vt propediem meliora ſequantur. Cæterum quod ad librum Luſitanicum attinet, ſedulo equidẽ egi cũ Peutingero, vt mihi eius copiam faceret, idq; tandem impetraui, ea tamen conditione nẽ cuipiam oſtenderẽ, neue reſcribi quicquam curarẽ; quod ſanè pollicitus erã, eam ſolam ob cauſſam, vt quem tanti faciebat librum non intellectum viderẽ, vidi & mox, vt fidẽ dederam, ne quidquam ſuſpicari poſsit reſtitui. Noſti opinor hominem, decrepitũ, antiquitatis & raritatis ſtudioſum, qui ob eam cauſſam libro vt arbitror non intellecto delectatur, quod præter ſe neminem habere credat. Agam tamen ſedulo, vt ſi quidquam impetrandnm eſt à ſene, hunc librum eliciam, faciamq; pro viribus vt meam in hoc negocio diligentiam & ſedulitatem non defuiſſe intelligas. His te cum coniuge quam optimè valere cupio. Ex Auguſta 8 Maij.

1 5 4 2.

DA-

DAMIANI A GOES EQVITIS LVSITANI.

VRBIS OLISIPONIS DESCRIPTIO.

INCLYTO PRINCIPI DOMINO Henrico, portugalliæ infanti ſacroſanctæ eccleſiæ Romanæ Tituli ſanctorum quatuor coronatorum Cardinali meritiſsimo, Damianus Goes Eques Luſitanus.

S. P. D.

IN dicatarum rerum hiſtoriam, in lucẽ vt darem, cum crebris doctorum hominum epiſtolis diu vrgerer, eam ex exemplaribus colligere, atque diſponere pridem cœperam, id quidem mihi effectum iri poſſe, tunc pollicebatur otiũ meum literarium, quo eo quidem tempore laute, & citra publicorum negotiorum onera vtebar. Sed cum mecum perpenderem, mihi id modo deeſſe, quod ſumme in hiſtoria ſcribenda requiritur, ab incepto deſtiti. Nam ei qui iuſtam, & abſolutam hiſtoriam ſcribere vult, in primis liberum, & vacuum tempus tribuendum eſt, deinde animi quies, & omnium munerum vocatio, poſtmodum magno-

rum principum fauor, quo induſtria, & labor ſtudiorum, præmijs adaugeantur. Quocirca (præſertim cum neq; cura neq; negotio, carere poſſem) ſucciſiuis tantum dierum horis, id quod continenti temporum decurſu deſtinaram, concedere, & tribuere propoſui, & curriculo mearum lucubrationum currens, Oliſiponis vrbis deſcriptionem hoc tantum tempore componere inſtitui, eamq; tuo duntaxat nomine illis inquam ipſis euulgare decreui, qui à nobis id flagitare nuſquam deſtiterunt. In qua ſane deſcriptione, quidquid ad ipſius vrbis originem, & ornamentum inueſtigare valuimus, faciliori quam potuimus penicillo depinximus. Cæterum opuſculum hoc quale qualecunq; fuerit, ſub tua protectione emittere conſulto propoſuimus, vt quæ noſtro huic labori deſunt, nam forte multa deerunt, quæ nos aſſequi non potuimus, ea tua animi celſitudine, & eximia doctrina, ſic foueantur, proteganturq;, vti ab alienorum laborum mordacibus, temereq; calumniantibus, nullo alio adminiculo ſuffulta, ſeſe tueri, defendereque poßint.

Vale.

VR-

VRBIS OLISIPONIS SITVS, ET FIGVRA,

DAMIANO GOE EQVITE LVSITANO AVTHORE.

QVæ ſunt vrbes noſtra hac tempeſtate, quas iure oceani dominas, ac tanquam Reginas appellare poſsimus, quarum ductu & imperio totus oriens, occidensque hodie nauigatur. Earum altera eſt Oliſipò, quæ à Tagi faucibus eius oceani partis imperium ſibi vendicat, quæ Africam, Aſiamque immenſo maris circuitu complectitur. Altera vero Hiſpalis, quæ à Bęti fluuio occidentem verſus, quem hodie dicũt nouum orbem, claſsibus patefecit. Cuius deſcribendæ partes, ijs cõſulto relinquimus, quorũ ſcriptis, de huius noui orbis reperti ratione, multa forte memoriæ mandabuntur. Nobis vero, cum de ſitu, & vrbis Oliſiponis ſtatu conſtitutum ſit ſolummodo ſcribere, non ab re viſum fuerit, ſi antequam negotium aggrediamur, inde incipiamus, vnde ipſa res de qua ſcripturi ſumus, nobilior effecta ſit, nempe de inuento à noſtratibus per æquora in Indiam itinere. Quæ res vt me-

morabilis, ita etiam in ea paulo nobis vagari licebit, atque etiam antiquorum teſtimonijs, ſtudio noſtro lectoribus aperire, quanta difficultas in hoc negotio, ſe ſemper obtulerit ijs, qui rem tantis periculis plenam, auſi fuerunt quouis modo tentare. Quocirca ab eo qui ſummo ſtudio, ſummaque animi virtute rem tam præclaram noſtris temporibus aggredi auſus eſt, exordium capiemus. Is enim inuictus ille Alfonſi quinti filius, diuus Ioannes ſecundus Luſitanorum Rex fuit. Ille quidem qui bello regnum ſuis vindicauit, paceque ſibi regni hæreditatem multifarie turbatam reſtituit. Igitur cum regis indefatigatum animum Indicarum rerum deſiderium vehementius agitaret, non nauibus ſolum ab illa parte litoris AEthiopici, quod ad ea vſque tempora à noſtris exploratum erat, eam Indiæ plagam, quæ ad ortum ſolis attinet, inueſtigare propoſuit, ſed terreſtrib. etiam itineribus negotium auſpicari voluit. Quod quidem per homines Luſitanos ſingulari linguarum, rerumque notitia præditos, in eo libro quem de rebus AEthiopicis ſcripſimus, factum eſſe demonſtrauimus. In quo etiam ſtudio, doctrinaque prudentiſſimi principis Henrici, oceani Atlantici, AEthiopicique inſulas, & litora prius, multoque antea inuenta, luſtrataque à no-

ſtris

ſtris fuiſſe, obiter tractamus. Proinde dum Ioannes ille adhuc viueret, induſtria, auſpicijsque Bartholomæi Didaci, viri Luſitani, nauticæque artis peritiſſimi, frontem ei continentis parti contiguam, quæ recta ad montem Lunæ porrigitur, noſtri inuenerunt. Quæ frons ab Oceano emergens, ſinu Heſperico, Praſſoque promontorio, immenſo tractu terrarum, ad auſtralem cœli cardinem, vtrinque protenſa, gradum ferme quintum, & trigeſimum attingit. Quibus terminis Ichthiophagorum videlicet, & Anthropophagitarum, nihil literis Ptolomæo cognitum fuiſſe conſtat. Quamquam Plinius Mela, Solinus, & Martianus, ex Iuba, Artemidoro, & Xenophonte Lampſaceno, & Nepote Cornelio, de Hannone Pœnorum Rege, & Eudoxo, alijſque qui hoc mare experientia, ſeu relatu nauigabile tradunt, ſcribentes, huius itineris notitiam olim fuiſſe, totumque ab Indis ad Herculeas columnas patefactum, cultaque eius litora eſſe teſtentur. Ac inſuper teſtimonijs confirment. C. Cæſare Auguſti filio in Arabico ſinu conſtituto, Hiſpaniarum nauium, naufragio eiectas fragmentorum reliquias apparuiſſe. In qua quidem ſententia Herodotus eximius antiquitatum indagator, Græcos fuiſſe aſſerit, qui mare quod extra columnas vocatur Atlanticum, & rubrum, idem eſſe mare pro

certo affirmant. Atque alibi Græci, inquit, qui Pontum incolunt, Oceanum confluere terram, pro comperto habent. Poſtmodum ex vetuſtiſſimis AEgyptiorum annalibus, hæc prodit. Nempe Necum ipſius gentis regem, cùm à deprimenda foſſa, à Nilo ad Arabicum ſinum deſtitiſſet, nauibus quoſdam Phœnices miſiſſe, quos iuſſit, Herculis columnis ſuperatis, ad ſeptentrionale vſq; mare penetrare, atque inde in AEgyptum curſum facere. Qui è mari rubro ſoluentes in auſtrale venerunt mare, denique in AEgyptum per fretum Herculeum poſt biennium remearunt: & in hunc modum dicunt Græci Africæ litus primo in totum cognitũ fuiſſe. Secundo verò, Xerxis temporibus Africæ promontorium Sataſpem ſuperaſſe ſcriptis confirmant. Qui admodum nauigationis tædio confectus, ad columnas Herculis, vnde in Atlanticum Oceanum prodierat reuerſus, in AEgyptum curſum tenuit, Denique Strabo ex Ariſtonico teſtatur, Menelaum per Gades circunductum, iter in Indiam feciſſe. De qua quidem re, prolixius non agemus, ne longius, quàm res ipſa poſtulare videtur, digrediamur. Illud quidem veriſſimum videtur, & ratione credibile, tam vaſtam, & periculis infinitis obiectam nauigationem, ita tum hominum animos affeciſſe, vt ſemel inchoata, vel (ſi attigit) abſoluta,

luta, nemo ſecundo rem tam arduam, vel potius monſtroſam, aggredi auderet. Qui ſanè tam immenſæ peregrinationis curſus, noſtratium, ſiue indefatigata indole inſtigante, ſiue auri ſacra fame vrgente, tam denique modò frequens habetur, vti non maioris negotij nunc huiuſcemodi nauigationem exiſtiment, quàm ſi in Britaniam, aut in Belgicam, ex Luſitania per Oceanum iter facerent. Huic verò repertæ fronti, vt ad inceptum redeamus, ob rem inſperatam, Rex idem Bonæ ſpei caput nomen indidit: reliquum iam inde Oceanum Indicum nauigandi, occaſionem faciliorem, ſibi oblatam eſſe ſperans. Cæterum naues illæ quibus Bartholomæum Rex præfecerat, multis caſibus, aduerſiſque tempeſtatibus diſiectæ, ipſo Bonæ ſpei promontorio, vt antea demonſtrauimus, ſuperato, flumen ingrediuntur, cui Infantis flumen nomen inditum fuit, eò quod inter cæteras naues, vna cui Rex Lupum Infantem, virum Luſitanum præfecerat, omnium prima ad fluminis Ripam appulſa ſit. Inde verò vlterius progredi minimè tutum eſſe duxerunt, propterea, quod in tanta maris vaſtitate, itineriſque, & temporis intercapedine, gentem nullam reperiſſent, quæ tum nauibus vteretur, veriti ne ſi longius procederent, non Indos, genus hominum ſuapte natura

tura cultiſſimum, ac diſertiſſimum, ſed alias nationes, terraſque barbaras, ac immanes offenderent, à quibus fortè etiam grauioribus incommodis premerentur, quàm quæ in ijs experti eſſent, quorum litora, portuſque antea tetigiſſent. Qua re maturè pro rerum facultate, & prudenter animaduerſa, mutata veliſicatione, in Luſitaniam reuertuntur.

Id verò diuino potius quàm humano conſilio accidiſſe crediderim, quod deuicti Oceani gloria, futuro regi integra, fato quodam, intactaque reſeruari videretur. Interea quidem re infecta, Ioannes Rex moritur: nouiſque rerum momentis occurrentibus, vti tum maximè fieri conſueuit, Emanuel Regnum ſuſcepit, ſtatimque biénio poſtquam regni gubernacula ſuſcepiſſet, cùm omnia domi, foriſque, à finitimis regibus tuta ſatis, ac pacata cerneret: quod à ſuis maioribus antea ſummo ſtudio factum eſſe videbat, in idipſum animum cœpit intendere. Tres igitur parari naues, ac inſtrui iubet. Quibus Vaſcum Gammam, genere Luſitanum, equeſtris ordinis virum præfecit. Qui comparatis rebus omnibus quæ ad tam longam profectionem neceſſariæ videbantur, octauo Idus Iulij anno Dominicæ Incarnationis M. CCCCXCVII. idoneum Aquilonem nactus Oliſipone ſoluit, celeriterque, concitatiore vento in Indiam lætis auſpicijs, ſed immen-

menſo labore peruenit. Sed nos rebus ijs omnibus cum ipsa India omiſſis, ad inſtitutũ noſtrum properemus: Oliſiponem igitur quis primus condiderit, in tanta ſeculorum vetuſtate, pro certo nos affirmare non audemus, quam tamen inter antiquiſſimas Hiſpaniæ vrbes, annumerandam eſſe, vetuſtiſſimi quique ſcriptores teſtantur. Hanc Varro Oliſiponem, & Ptolemeus Olioſiponem appellant. Strabo verò Vliſſeam, & ab Vliſſe conditã eſſe, ex verbis Aſclepiadis Myrliani videtur aſſerere. Is enim Myrlianus in Turditania ludo literario præfuit, atque de gentibus ipſius regionis librũ conſcripſit, proditq́; etiã Oliſipone in tẽplo Mineruæ, fragmẽta quædam ſuſpenſa tũc extare, videlicet parmas, Apulſtra, nauiumque roſtra, Vlyſſis errores indicantia. Ex quo ſanè loco non ſatis liquere arbitrantur quidam Oliſiponem ab Vlyſſe conditam eſſe. Nobis tamen tanti viri teſtimonio adhærere placebit potius, quàm illorum dicta comprobare, qui id nullo certo argumento cauillare conantur. Præſertim cùm Solinus vir apprimè doctus ipſius Strabonis ſententiam ſit ſequutus. Noſter quoque L. Andreas Reſendius vir doctorum omnium iudicio & calculo comprobatus, id multis in locis ſcriptorum ſuorum, & imitatur & confirmat. Sed quod ad nominis rationem attinet, ex quadam ipſius Reſendij oratio-

tione, & ex multis vetuſtiſſimis tabulis in vrbe ipſa repertis, ab illoque collectis, facilè liquet, ſcribi debere Oliſiponem, per O & duplex iota, & ſimplex s. Erat autem Oliſipo Romanis temporibus Romanorum ciuium municipium. Plinij grauiſſimi ſcriptoris teſtimonium hoc loco afferre non pigebit. *Municipium* (inquit) *ciuium Romanorum Oliſipo, fœlicitas Iulia cognominatum.* Vnde autem nominis origo emanarit, temere affirmare non audemus. Id enim fortaſſe tam multis fabuloſum videretur, quàm illud Varronis, à Iuſtino iudicatur. In Luſitania vbi eſt oppidum Oliſipo, monte Tagro, equas è vento ſuſcipere. Cuius ſententiam, & Plinius, & Solinus approbarunt. Quam tamen vt diximus, Iuſtinus his verbis mendoſam eſſe enixè affirmat. *In Luſitania* (inquit) *iuxta fluuium Tagum equas vento concipere multi authores, prodiderunt, quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregum multitudine natæ ſunt, qui tanti in Gallecia & Luſitania, & tam pernices viſuntur, vt non immeritò ipſo vento concepti eſſe videantur.* Quæ ſententia nobis ſanè non ita diſpliceret: niſi phyſici rationibus adniterentur probare, naturam ipſam, ex fœmineo tantum ſexu, ſineque talium congreſſu, multa gignere, & procreare ſolitam eſſe. Quem quidem Varronis locum D. Rodericus Archiepiſcopus Toletanus, in ſua hiſtoria, ſatis luculenter comprobat.

Mons

Mons verò Tagrus, cuius Varro meminit, meo quidem iudicio ille idem eſt, quem nos *Sintreum* vocamus, & à quo Lunæ promontorium in mare prorumpit, millia paſſuum ab Oliſipone plus minus viginti,& quatuor. Quod noſtris hodie Rocham appellari placuit, ſiue vt latinè dicam,Rupem. In cuius decliui montis, oppidum, admirabili loci amœnitate, cœliq́ue clementia hodie conſpicitur, ingenti ac munifico Regum Luſitaniæ domicilio nobilitatum, quod de nomine montis *Sintram* dixêre. Mons verò diuerſis ferarum generibus, auiumq́ue, mirè abundans, pecori item paſcendo propter ſingularem ſoli bonitatem, adeo eſt accommodus, vt cuilibet facilè poſſit perſuaderi, equas ſine admiſſario concipere, Ad latus porrò huius montis, quod latus ab Oceano patet, vicus paſſibus circiter duobus millibus in colliculo poſitus eſt (*Collares* accolæ vocant) à quo haud ita procul, ſub rupe in pelagus procumbente antrum eſt quod accedente alluitur Oceano, fluctuſque introrſus reciprocantes,ſalo ſpuma permiſto,recipit in ſeſe,& idem eructat ingenti vndarum ſtrepitu, in quo Tritonem concha canere olim viſum noſtrum vulgus exiſtimat. Quod ad locũ quidẽ attinet, cõſtanter quicquã affirmare nõ audeã. Propterea ꝙ ab omnib. id litus propius legentibus, cerni facilè, ac conſpici poſſit

poſſit. Tritonem verò Tiberij Cæſaris temporibus viſum in Luſitania, auditumque fuiſſe, ita ſcribit Plinius. *Tiberio* (inquit) *principi nuntiauit Oliſiponenſium legatio, ob id miſſa, viſum auditumq́ in quodam ſpecu concha canentem Tritonem, qua noſcitur forma* Nec verò illud ſilentio prætereundum eſſe duximus. Noſtro hoc tempore plerisque in locis huic litori vicinis quoddam hominum genus reperiri, qui & natura, & nomine Marini ab indigenis vocari cœperunt, ob eam præſertim cauſam, quod hiſpidum quid in cutis ſuperficie gerentes, notas quaſdam ſquammarum, ac tanquam reliquias antiqui generis, per totum fermè corpus ſparſas, præſe ferre, atque retinere videantur. Eos enim ab hominibus marinis, vel Tritonibus, originem, genuſque traxiſſe, pro certo ſemper habitum eſt, eiuſq; rei initium inde profluxiſſe à maioribus accepimus Tritones ſcilicet ad littus proſilire interdum, atq; colludere paulatim aſſueuiſſe, eoſque fructuum dulcedine delinitos, quorum in ijs locis maxima eſt copia, eodem reuerſos ſæpius, ineffabili quodam incolarum aſtu, eorum aliquot interceptos, ac poſtea blanditijs ad excultum, manſuetumque genus vitæ traductos eſſe. Et quidem ſi fabuloſum videbitur, domeſtica familiaritate, vocales reddi Tritones potuiſſe, inſuperque cum Luſitanis conſuetudinem vt haberent

eſſe-

effeciſſe, fabuloſius ſanè mihi erit, barbarum incultumq́ue Tritonem, in Africa, in palude Tritonide, proſiluiſſe, ac cum Græcis carriẽtem, ab Iaſone tripodem, quàm Delphos aſportabat, vti ſyrtium periculis, ſuo ductu euaderet, ſibi dari popoſciſſe. Noſtris verò temporibus, vt efficacius teſtimonium in medium afferam, piſcator quidam, dum inter ſcopulos Barbarij promontorij, filo, hamoq́;, iuxta D. Virginis ſacellũ, piſces capere contendiſſet, derepente ex vndis in ſcopulum, mas Triton exiliuit, barba prolixa, crinibus oblongis, pectore hiſpido, facie non admodum deformi, abſolutaque hominis forma. Qui cùm paululum apricatus eſſet, & hominem à tergo, ipſius formam contemplantem, inſpexiſſet, voce non diſſimili prolata, territus confeſtim in ſalum ſe ſubmerſit. Hæc piſcator de Tritone, ſiue homine marino cupidis audiendi, compto ordine ac ſermone, hodierna die enarrat. Deinde paucis ab hinc annis, hanc procul à Lunæ promontorio, vt nobis retulit Ferdinandus Aluarus domus Indicæ ſcriba, vir integræ fidei, qui iuxta illud litus ruſculum habebat, cuiq́ue vicinus erat vir probus, minimeq́ue fallax, is enim vicinus perſæpe piſcandi gratia, ſe in quoſdam litoris ſcopulos conferebat. Ibi cum negotium die quadam fœliciter ſuccederet, (vt Ferdinandus ab eo ore tenus

accepit) piſces quos hamo capiebat, à tergo ſui in arinum ſcopuli anfractum, quo tutius aſſeruarentur, proijciebat. Quod quidem perſæpe inculcans, interdum nudum adoleſcentem imberbemque per anfractum conſpiciebat. Attamen cùm in illo loco, circum vicini incolæ frequenter nare conſueuiſſent, credebat ex ijs aliquem fortè eſſe. Cui, cùm intentus piſcationi eſſet, nihil verbi faciebat. Tandem intentius animaduertens, adoleſcentem piſces manu capere, & ad os deductos edere inſpicit. Quare commotus occurrit, hominem petiturus. Qui violento curſu, cachinans, ridensque, in fugam ſeſe proripuit, pelagoque vrinans ſeſe ſubmerſit. Eodem ferme tempore, è regione vrbis, pelago interiecto, non procul ab oppido quod *Barrerium* noſtri nominant, iuxta Alfonſi Albuquerci viri patricij villam, ſimilis formæ hominem marinum exanimem æſtus maris in litus eiecit. Præterea in antiquis regni archi[illegible] quibus ego ipſe præſum, extat adhuc compo[illegible]tionis chyrographũ vetuſtiſſimum, inter regem Alfonſum tertium, & Pelagium Petreiũ, equeſtris ordinis D. Iacobi magiſtrum, tranſactæ, qua decretum fuit, nõ magiſtro ordinis, ſed regibus deberi vectigal Syrenum, aliarumque belluarum, in ipſius ordinis litoribus captarum. Vnde

fa-

facilè colligitur Syrenes, cùm de eiſdem lex lata fuerit, frequentes olim in noſtris æquoribus fuiſſe. Sed hæc hactenus de Tritonibus, Nereidibus, Syrenibuſq; dicta ſufficiant. Cæterum, vt ad inſtitutum reuertamur, ſcire oportet, vt paulò antea diximus, nobis de nominis vrbis Oliſiponis origine, & cauſa, nihil certi conſtare, imò nec quicquam, quod ad ipſius priſtinam memoriam ſpectet, nec item ad res in ea olim geſtas, inter Græcos, Latinóſue authores reperire potuiſſe, cùm minimè dubium ſit, in ea ciuitate in qua hodierna die tot elogia, epitaphiaq; latinis characteribus, lapidibus exculpta extant, in ea ipſa, multa & præclara facinora tranſacta priſcis temporibus etiam fuiſſe, quibus noſtrum hoc commentarium ornare, luſtrareq; valuiſſemus. Sed cùm illa omnia, vt ratione licet credere, temporum iniuria potius, quàm ſcriptorum incuria fortè perijſſent, ex noſtris tantum Luſitanicis annalibus, cùm altius nihil, quod minimè fabuloſum videatur, repetere audeamus, exordium faciemus, Et poſt illam miſerandam cladem, qua fermè vniuerſa Hiſpania à Mauris occupata, Chriſti fidem deſeruit, quomodo iterum ipſa Oliſipo Chriſto initiata fuerit, demonſtrabimus. Quæ res ſic ſe habuit. Cùm olim aſ-

ſiduis

ſiduis incurſionibus Mauri Hiſpaniam impeterent pijac Chriſtiani homines vndique opitulandi gratia eo confluebant, Regibus ſuam operam offerentes. Accidit tunc inter alios D. Raymundum Toloſatium Comitem ad Alfonſum Caſtellæ Regem, electum imperatorem, ſubſidio veniſſe: Cui Henricus eius ex ſorore nepos, huius expeditionis comes fidiſſimus fuit. De cuius Henrici ortu, inter authores non ſatis conuenit. Nam Caſtellani ſcriptores eundem Conſtantinopolitanum eſſe aiunt. Galli autem ex Lotharingia promanaſſe aſſerunt, noſtri verò ex Hungaria originis ſeriem deducunt. Attamen nulla certa ratione omnes, id quod dicunt, demonſtrant, qua nos quicquam audacter confirmare poſſimus. Cæterum ob ingentia iſtorum principum merita, Alfonſus Rex, Raymundo Orracam, Henrico verò Theraſiam, filias in matrimonium collocauit. Et quidem Henrico & Theraſiæ, Portugalliæ comitatum in dotem dedit, cuius prouinciæ eo ſanè tempore, præcipua pars à Mauris occupabatur. Ex Theraſia, Henricus Alfonſum ſuſcepit. Is Alfonſus poſt multa, & præclara facinora, pro Chriſti fide acta, cum quinque potentiſſimis Regibus Mauris in campis Oricienſibus apud caſtrum viride conflicturus, quos vnico prælio deuicit, à ſuis militibus, in ipſis caſtris vnico tempori s

mo-

momento, Rex electus, creatus, iuratuſque fuit,& quidem reluctans,id contumaciter cunctis aſſerentibus,non decere ſtrenuos milites,tam arduum contra præclaros reges prælium inire, niſi ſub regum vexillo. Affirmant noſtri ſcriptores, ipſum Alfonſum,anteaquam prælium iniret, Chriſtum in cruce appenſum in æthere conſpexiſſe, ei victoriam pollicentem,atque ducem fide flagrantem ita reſpondiſſe. Domine cùm certo ſciam, te filium Dei eſſe, mundiſque verum ſeruatorem, non eſt quod te mihi demonſtres. Vade ergo, inquit,& hoſtibus tuæ religionis, te ea lege oſtende, vt nos tantis malis careamus, ipſique credant cognoſcantque tua, tui ſolius nece, mundum viuere, & ſaluum eſſe. Ob quod miraculum, ſcuti baſi, quod albi duntaxat coloris, tunc temporis Alfonſus ipſe geſtabat,quinque ceruleos clypeos,pro deuictis quinque regibus,clypeiſq; cunctis, in Chriſti plagarum memoriam, quinque alba puncta, quincunciali ordine Rex ipſe ſubnexuit. Quibus ſignis ab eo vſq; tempore Luſitaniæ Reges ſumma cum reuerentia vtuntur,eaque continuò ob myſteriorum gloriam omni debito honore deoſculantur amplectunturque. In quibus illud etiam myſterij, ſcitu dignum,ineſt, quod ſi quinque præfatis clypeis, numerum omniũ punctorum adiungas, rationem triginta de-

nariorum reperies. Quo quidem pretio, orbis redemptor Chriſtus, à Iuda Iudæis venũdatus fuit. Igitur aſſecuti ſunt Luſitaniæ Reges, ex tam inſigni victoria, ea ſignorum tam glorioſa myſteria. Quæ ſigna vt cœlitus à Chriſto cõceſſa fuere, ſic ipſis ducibus, nobiſq; ſub eis militantibus, ipſius Chriſti fidẽ in immenſum per vniuerſum orbem, longius, latiuſq; quàm vnquam fuit, noſtraq; induſtria, & labore propagata, euulgataque hodierna die eſt. Porrò, vt ad ſcopũ reuertamur, cùm Oliſipo ab hoc rege Alfonſo obſideretur, & bello diu præliando, cõfligendoq; oppugnaretur, Chriſti fidei anno ipſius Chriſti natalis 1147. reſtituta fuit. Cui bello etiã nõnulli peregrini milites ex varijs Europæ partibus religionis cauſa interfuere, quorum nõ pauci dimicando deſiderati ſunt. Nec defuere qui ex ijs miraculorum argumentis, loco ſanctorum habiti ſunt, inter quos quidã Hẽricus fuit, natione Germanus, Bonnæ natus, oppidum eſt ad ripã Rheni, nõ procul à Colonia Agrippina conſtitutum, cuius Henrici meritis Deus multa & præclara miracula dignatus eſt facere, vt noſtri annales teſtantur.
Hoc Rege Alfonſo regnante, non multis diebus poſt expugnatam Oliſiponem, corpus D. Vincentij Leuitæ & Martyris, in ipſam vrbem, ex ſacro promontorio, vbi diu latuit, relatum eſt, & in fornice ſummi tem-
pli,

pli, ſumma cum reuerentia hodierna die aſſeruatur. Quam rem diffusè Reſendius noſter graui carmine proſequutus eſt. E regione cuius monumenti, Alfonſi quarti Regis, ſepulchrum extat, eius inquam qui annó Chriſti 1340. Alfonſo Caſtellæ Regi ſuo genero luculentum contra Alboacem Maurorum potentiſſimum Regem ſubſidium tulit, cruentiſſimoque ad flumen ſalſum prælio, aduerſum eundem Alboacem præfuit, & glorioſe victor, cognomen Ad ſalſum victoris vulgo obtinuit. Ob quam cauſam ipſius Regis mentionem non diſplicuit nobis hoc in loco facere.

Ad radicem verò huius ſummi templi, pauló inferius Occidentem verſus, interpoſita platea, ſacellum diui Antonij, quem Paduanum vocant, admirabili ſtructura, & mira elegantia elaboratum, ſeſe nobis offert, olim ipſius diui Antonij parentum habitaculum, in quo quidem ipſe natus, educatusq; fuit, ex cuius natalibus non mediocriser, ſeſe vrbs Oliſipo extollit, & meritò quidē cũ inter cœlites tã dignè omniũ Chriſtianorum cõſenſu, ſic annumeratus relatuſque ſit, vt Deo totius Chriſtiani populi ſentẽtiam miraculorum fide cõfirmante, ipſius beatiſſ. Antonij nomen per vniuerſum orbẽ cognoſcatur, & reuerẽter vbiq; gentium ab omnibus eius memoria colatur, celebretur-

que. Super cuius ſacelli epiſtylium domus ciuica, ſeu vrbana curia conſtituta eſt. De cuius ordine, ſerieque regiminis, multa & præclara dicere potuiſſemus, ſi id alienum à noſtro inſtituto non videretur. Quamobrem ad ea quæ polliciti ſumus redeamus. Igitur antiquæ vrbis Oliſiponis ſitus, collem excelſum, ad Tagi Ripam deductum vſque, antiquitus ſolummodo occupabat, nunc verò plures montes, ac valles, magnitudine, amplectitur. Cuius potiſſima, celeberrimaque pars Orienti oppoſita eſt: qua potiſſimum parte, ſuſcepto iam Tago, pelagus in latitudinem millia paſſuum ſex patet. Ex aduerſo latere duo ſinus efficiuntur: quorum vnus, Aquilonem verſus introrſum reductus ad frequentem hac tempeſtate vicum *Gallecum* nomine, alter verò ad meridiem paulum deflexus, ad vicum *Conam* quotidianas habent nauigationes. Ab eodem vero latere paulò inferius, oppidum *Almada* ſitum eſt, in extremo frontis, quam Cornenſis ſinus obliquo circuitu emittit. Quo quidem loco pelagus à licentioſa ſinus vaſtitate paulo co arctatur. Illincque ad vrbem traiectus eſt, paſſibus paulo minus, quàm millibus quatuor. Ripa verò lateris eius ferè præcipitio in mare deſcendens, ac dorſo in arcus ſimilitudinem ad meridiē ſeſe inclinans, ad Barbariū promontoriū extenditur,

Me-

Medijs his anfractibus, ſinuoſa, deuia, quaſi ſyrtes inter ſunt: in quibus aurum arenis inuolutum noſtri conquirunt, eo præcipue loco quem *Addiciam* nuncupant: quod item pleriſque locis in ipſa Tagi ripa fieri conſueuit. Nec à veterum ſententia diſcrepat, qui Tagum auro, gemmiſque affluere ſcripſerunt. Ab hoc rurſus Barbario promontorio, ad citeriorem litoris partem, quæ occaſui ſubiecta eſt, in mare progreditur lunæ promontorium, à quo ingenti flexu, veterũ Turdulorum fines exoriuntur. Quod litus in hanc vſque ætatem, à noſtris, vetus appellari conſueuit. Interius nõ magno deinde interuallo, in extimo Oliſiponẽſis ſinus oſtio, fanum Virgini matri, quam Ductricem appellant, dicatum, in ſcopulis inſpicitur, vbi nocturnis facibus accenſis, nauigantibus iter noctu præmonſtratur, ne locorum ignari, ad vada, ſcopulosque vicinos, naues allidere cogantur. Interiora legenti Aquilonem verſus, oppidum *Caſcale* ſitum eſt, quo naues, onerariæ in anchoris conſiſtentes, accedente maris æſtu, auram operiũtur, portu vadoſo alioqui, & anfractuoſo. Modico inde interuallo, aduerſo etiam flumine, ſinus in cubiti formã efficitur, in cuius fronte ſacellum eſt diui Iuliani, ſupra quod aliud diuæ Catherinæ ſacrum. Tum eodem latere obliqua ripa, propius ad vrbem accedẽti, Betheleem Oppidu-

lum, & ibi templum ingens diuæ Virgini dicatum, vna cum cœnobio monachorum, qui diui Hieronymi vitæ inſtitutũ profeſſi ſunt, ſe ſe offert, incredibili ſumptu, ac magnificẽtia, conſtructum, diui Emanuelis regis monumentum, quod dum viueret, ſibi ipſe deſignauit erexitq; Magnam tamen ipſi operi acceſſionem Ioannes tertius Emanuelis filius, qui nunc feliciter regnat, & fecit, & facere nõ ceſſat. De qua re extat ibi in arcu celebre Reſendij noſtri beſſalibus literis tetraſtichon, quod quia à multis externis hominibus eo accedentibus deſcribitur, ponere non grauabor.

VASTA MOLE SACRVM DIVINAE IN LITORE MATRI.
REX POSVIT REGVM MAXIMVS EMANVEL.
AVXIT OPVS HAERES REGNI ET PIETATIS, VTERQVE.
STRVCTVRA CERTANT, RELIGIONE PARES.

Turris verò ex aduerſo, quatuor tabulatorum extat, quadrato extructa ſaxo, quam ictis in mare molibus, ipſe etiam Emanuel Rex inędificari curauit, vti ſalo vndique circundata, ab omni ſubita hoſtium vi, & impreſsione, tuta redderetur: nullæque naues,

ijs inuitis, qui turris præſidio impoſiti ſunt, propter anguſtias, ad vrbem propius auderent accedere. Hinc autem ad primum vrbis cornu, trium millium paſſuum intereſt ſpatium: quo excurſu crebra villarum ſuburbanarum ædificia, mira elegantia & amœnitate cõſtructa, licet cernere. Rura item, ac paſcua, præter maximam omnis generis fructuum copiam, ſummam etiã pulchritudinem, ac iucunditatẽ ipſo aſpectu præ ſe ferentia. Quod ſi ſingula quæ in vrbis ambitu inſunt, perſequi vellem, res profecto me longius quam oportet diſtraheret. Qua propter ab inſtituto non longe diſcedamus. Vrbis igitur Oliſiponis initiũ, ab hac parte, qua meridiem reſpicit, vetus regia ampliſſima, magnificoq; opere pulcherrima, efficit, quã Ad Sanctos noſtri nuncupauit. Nomen inditum loco, quod longo temporis ſpatio, corpora ſanctorum martyrum Veriſſimi, Maximæ, ac Iuliæ ibi recondita fuerint, donec ſub Ioanne rege eius nominis ſecundo tranſlata alio fuere. Qui quidem diui, dum Chriſtum dei filium orbisq; ſeruatorem cõſtanter profiterentur, ſub Romano prẹſide, Oliſipone paſſi ſunt. Inde obliquo aggere, ſaxoq; conſtructo ad veſtalium tẽplum, cui diuæ Mariæ Spei nomẽ eſt, per cliuum ſenſim depreſſum itur: vnde rurſus eadem via in aduersũ montẽ conſcẽditur, Cuius in tergo,

ſa-

ſacellum diuo Rocho nuncupatum, conſpicitur. Eodē deinceps tractu, in vallem amœniſſimam, mœnibus vrbis contiguā, hortisq; vndique conſitam, eſt deſcēſus: quæ à ſacello Eremitarum, diuo Antonio conſecrato, nomen olim ſumpſit Nunc verò ijs excluſis, ab adnūtiatione angelica deiparæ virgini facta, nomen habet, & à veſtalibus Dominicani inſtituti inhabitatur. Mox pari accliuitate collis naſcitur, denſiſsimo olïueto obſitus, vt nō facile introrſus inſpici poſsit. A ſuperiori vero parte apertus, & ſacello diuę Annæ, recens dicato, ornatus. quod ſumma cum religione, & reuerentia, magna item populi frequentia, ab omnibus hodie viſitur, & colitur. Ab hoc ſubinde per agrum compaſcuum, leproſaria, foroq; boario interiectis, in aliam vallē non minus fertilem, iucundamq; deuenitur. Quæ Maurulia nuncupatur, ex eo quod poſt recuperatam de Saracenis vrbe, eo loci permiſſi ſunt Mauri habitare. Cuius ſiniſtrā partem, quæ ad ſeptentrionem vergit, vbi campi diuæ Barbaræ incipiunt, angelorum ſacellum diuidit. Supra vallem hanc orientem verſus, mons excelſus imminet recto, difficilique aſcenſu, à quo fanum diuæ Mariæ Montanæ, quod in ſūmmo mōtis culmine ſitum eſt, nomen accepit. Ab hoc præterea modico flexu, vtcunque directo itinere, ad vrbem reditur, ſtatimque obuium fit templū vetuſtiſſimum

Augu-

Auguſtinienſium monachorum, diuæ Virgini gratiarum ſacrum, introrſus eidem vrbis muro adhærens. Ex inde porro prẹteritis ditiſsimo cœnobio Vincentio leuitæ & martyri dicato, canonicorum diui Auguſtini, atque Gymnaſio non ita pridem celebri, antequam Rex Ioannes Tertius illud Conimbricam tranſtuliſſet, ad ripam Tagi decurritur, quæ aquilonare vrbis cornu ab ea parte efficit. Qua parte ampliſſimum, nobiliſſimumq; veſtalium diuæ Claræ cœnobium, ad fluminis crepidinem ferme attingit: indeque auerſo itinere, ſacelloq; diuæ virginis Paradiſiacæ interiecto, ad primam vrbis portam, quæ Crucis dicitur, iter eſt. Ab illo autem Claræ templo ad regiam veterem quam Ad Sãctos antea nominari diximus, vbi meridionale vrbis cornu poſuimus, rectus margo, ſecundo mari ab oriente æſtiuo incipiens, in meridiemque excurrens, millia paſſuum tria ferme efficit. Eo igitur modo, latus hoc vrbis mari alluitur, reliquæ tres partes aditum habent à terra. Itaq; collibus quinque, vallibus totidem feraciſsimis, & iucundiſſimis, vrbs tanto ſpatio complectitur, ita, vt vniuerſus eius ambitus ſeptem millibus paſſuum deſignari poſſit. Certam autem eius formam deſcriptionemq;, facile deliniari poſſe non arbitror, cum in ſolo montoſo, aſperoque ſita ſit. Nihilominus ſi quis ex oppido *Almada,*
quod

quod contra in vlteriore ſinus parte poſitum eſſe docuimus, rectis immotisq; oculis, vrbis ſitum figuratumq; velit contemplari, ab ea præſertim parte, qua in vrbem traijcitur, illam certe veram veſicæ piſcis effigiem referre comperiet. Quod ſi ſolum omnibus ex partibus planum eſſet, à latere terreſtri, formam arcus demonſtraret. Interioris vero vrbis amplitudo & magnificentia, tanta eſt, vt cum cæteris omnibus Europæ vrbibus, & hominum multitudine, & ædificiorum pulchritudine, & varietate, merito contendere poſsit. Domorum ſiquidem amplius quam viginti millia ineſſe conſtat. Earumq; ingens multitudo, tam principum virorum, nobiliumque, quam etiam priuatorum hominum, eleganter, & ſumptu prope incredibili conſtructa eſt, adeo, vt etiam parietes intrinſecus, fornicesque, ligno Sarmatico vndique veſtiti, vermiculato opere, auro, variisque coloribus adhibitis exornentur. In litore, fontes quã plurimi ex diuerſis vrbis partib per ductus ſubterraneos oriuntur, è quibus populus aquationem facit. Eorum vnum Regium nominant, marmoreis columnis, ac fornicibus eximie conſtructum, ſexque fiſtulis tanta aquæ copia profluentem, vt vnus, vniuerſæ hominum multitudini potum pene ſuppeditet. Hic autem ſaporis, & ſplendoris, & lenitatis præſtan-

ſtantia, omnium fontium, quos vſquam me videre meminerim, aquam aut æquat, aut ſuperat, Tepidã etenim cum effundat, paruoq; ipſa poſt temporis momento reſederit, tum puriſſima, frigidiſſimaq; ſuauiſſimè bibitur. Duo præterea fontes haud ita procul, emergũt maximis aquę ſcatebris, in mare breui ad modum fluxu prorumpentes Quod ſi longiori diſtarent à mari interuallo, multæ frumentariæ molæ tanta aquarum vi atq; impetu, quouis anni tempore facile agerentur. Cæterum lotricibus, alutarijs, fulonicisq; opificibus plerumq; ſeruiunt. Nõ multo deinde interiecto ſpatio portam crucis verſus, fons alius, aut vt verius dicã ſtagnum emergit: qui Equorũ dicitur, propterea quod per ænea ſtatuarũ equeſtriũ labra, aquã ore affatim vomẽtiũ, inſtar fluuioli curſum tenet Sunt deniq; diuerſarum aquarum ſalientes, fontes, puteique non pauci in omni parte vrbis, magnã ciuibus cõmoditatẽ afferentes. Quos omnes in præſenti ſigillatim enumerare, non huius inſtituti multum intereſſe videtur. Ad reliqua igitur vrbis ornamenta breuiter, ac ſummatim delibanda veniamus. Atq; vt antiquã in ſumma arce regiã, quæ in editiore vrbis parte poſita eſt (opus ipſam antiquitatem vere repræſentãs) omittamus, Oliſipo ſeptem in primis ingentibus ædificijs ſingulari regum noſtrorum conſilio, ſumptuque incredibili

magni

magnificentiſsimè extructis, hoc tempore illuſtratur. Horum primum, vt à religione initium faciamus, Miſericordiæ templum eſt, quadrato vndique lapide eleganter extructum, non infinito prædioru[m] cenſu, ac prouentibus annuis vberrimis, quemadmodum pleræque omnes noſtræ ætatis Baſilicæ, ſed ſola optimatum, ac piorum hominum benignitate ita ſuſtentatum, vt prope fidem ſuperet, quantum in annos ſingulos ex collatitia ſtipe, in pauperes impẽdãt. Huius qui curam gerunt, ſodales, ſiue vt expreſsius dicam, fratres Miſericordiæ nuncupantur, quibus, propter & generis & nominis claritatem, & ſummam etiam pietatis probitatisq; exiſtimationem, negotium defertur. Siquidem illi omnes communi conſilio parique animorum voluntate, illud Miſericordiæ ærarium adminiſtrant: quod ex fortuitis tantum modo hominum piorum largitionibus, eleemoſynisque conflatum eſt. Ex quo ſumma ſodalitij fide & integritate, nullo habito perſonarũ delectu egentium omnium inopiæ conſulitur, ac prouidetur, præſertim puellarum pupillarum, quibus inde, iuxta cuiuſq; qualitatem, dotes in matrimonium conferuntur. Tum etiam eorum qui graui aliquo incommodo, aut calamitate preſsi, vitam in mærore rerumque anguſtia trahere cogũtur. Quo fit, vt multorũ tam incolarũ, quã exterorum

men-

mentes,ad largiendũ alliciat, perpetuus ille ordo,incorruptaq́; ratio ærarij quotannis in pauperes exhauriendi.Nihil enim in eo pecuniæ vltra annuũ tempus aſſeruari fas eſt, nec item prouentus habent,nec ex inſtituto legibusq́; ſodalitij habere licet. Quod ſanè eo magis admiratione dignum videtur, quod ex ærario amplius viginti quatuor aureorũ ducatorum millib.in ſingulos annos conſtet egentibus erogari. Quin nonnullis annis numerum quadraginta millium æquaſſe vel ſuperaſſe,compertum eſt.Secundo loco ſequitur alterum Miſericordiæ, ac humanitatis exemplũ, Valetudinariũ videlicet commune pauperũ,infirmorũq́; hominum,nomine Omnium ſanctorũ,nõ magnificentia ædificiorũ,nõ ſumptuũ magnitudine,non deniq; benignitate erga pauperes,varijs corporis morbis conflictatos, & expoſitos infantes quos nutriendos alendosq́ue cūrat, priori illi cedens. Id quatuor diuiditur clauſtris, hortisq́ue amœniſſimis, porticibusq́ue quatuor & triginta,quibus circumcirca continẽter adhærent ædes magnificæ,triclinijs, lectis, culcitriſque mundiſſimis decenter ornatæ. Ibi pauperes ægrotantes benignè,liberaliterq́ue excipiuntur: nec niſi recuperata in integrum valetudine, inde dimittuntur, dato inſuper quibuſdam viatico, quo ſe non paucos dies,dum firmiores, valentioresq́ue effecti

fecti fuerint, ſine vllo labore ac moleſtia ſub leuare poſſint. His porrò quæſtorum, curatorum, medicorum, pharmacopolarum, cæterorumque miniſtrorum domus rectè diſtinctis ordinibus coniunctæ ſunt: vt infirmis, ſi quis caſus neceſſitaſúe acciderit, prẹſto ſemper adſint, dieſque nocteſque pro ſe quiſque ſedulo diligenterque inſeruiant: adeo vt inter reliqua regia xenodochia quibus ampliſſimis celeberrimiſque Hiſpania paſſim præter cæteras orbis Chriſtiani prouincias referta eſt, noſtrum hoc facilè principatum ſibi vendicet. Pro huius verò foribus campus patet apertus, planus vndique, quadrato ædium pulcherrimarum ordine circũdatus, à quo diui Antonij & Mauruſia valles, quarũ ſupra mentionem fecimus, in Δ literæ figurã ſe contingunt, ac diuerſis poſtea plateis in corij bubuli ſimilitudinem detracta cauda, explicantur, mare verſus decurrentes. Ad dextrum deinde eiuſdem xenodochij latus, medium inter aquilonem & occidentem, diui Dominici templum ſitum eſt, ac collegium celeberrimum, cuius ex aduerſa fronte campo interiecto occidentem verſus, tertium extat monimentum, à Diuo Petro, Ioannis regis huius nominis primi filio, ſumptu publico cõſtructũ, domus reuera ampliſſima, mirificoque opere admodum conſpicua. Quam eo tãtum cõſilio inibi, dum nomine Alfonſi quin-

quinti,ſui ex fratre nepotis,regni regimen ſuſtinuit,extrui imperauit,vti exterarum gentium regumq́; legatis, eo loci hoſpitium præberetur:publiciſque ſumptibus ibidē liberaliter magnificeq́; exciperentur. Inde ſi recto itinere ad litus ire perrexeris,relictis ad dexteram in loco eminentiore cœnobijs Carmelitarum,Franciſcanorum,ac ordinis Trinitatis,magnifica,ſumptuoſaq́; ſtructura nobiliſſimis,regiam nouam plateam, anagliptarijs, annularijs,cœlatoribus,vaſcularijs, fabris argentarijs,&ęrarijs,aurarijs,item argentarijsque refertiſſimam,præteriens,in aliam eodē pariter nomine nouam mercatorum,continuo flectens ad læuam,deuenies, cæterarum omnium longè latiſſimam,ædificijſque pulcherrimis,vtrinque exornatam,Illuc omnibus ferè ex partibus orbis,& gentibus,quotidiè mercatores certatim cōueniunt,maximo hominum concurſu atque frequentia, propter cōmerciorum portuſq; opportunitatē. Eadēq; via contra ſeptentrionē progredieti, ad lęuam portorium vetus obijcitur:vbi pro mercibus importatis publica regi vectigalia nuper pendebātur. E regione huius portorij forū qđ veteris pali vocatur apparet, in quo ſemꝑ nō pauci hoīes mēſis aſſidētes reperies, quos notarios vel librarios vocare poſſimus, nullis tamē ciuitatis miniſterijs obligatos. Hi oēs ex hoc vitæ genere ſibi alimentum ſup-

peditant, quod omniũ accedentium, mẽteſq́; ſuas explicantiũ, ſenſum aſſequantur, ordineque in eodem ipſo loco, ſubito ſchedis, ſcribant petentibusq́; dato pro ratione materiæ pretio, tradãt, in tantum, vt literas, epiſtolaſque amatorias, elogia, orationes, epitaphia, carmina, laudes, parẽtalia, petitiones, ſyngrapha, & cuiuſcunq; generis alia quæ ab eis poſtulaueris, ad ea habeant diſpoſitum ſcribẽdi ſtilũ, quod nullibi in totius Europæ vrbibus fieri vidi. Vnde Oliſiponis magnitudinẽ, & hominũ frequentiã facile quis iudicabit. Dehinc recto itinere ad templũ Miſericordiæ, de quo iã diximus, iter eſt, contraque eius veſtibulum ex orientali latere, quartum apparet ædificium, regis Ioannis hoc nomine tertij, perpetua memoria digniſſimum. Duplex nempe magnificarum ædium ſtructura, totidem porticibus, vtrinque triginta duobus arcubus, octogintaq́; cellis exornata, anguſta, æqualique areola interiecta: quam domum frumentariam reipublicæ, ac quaſi Luſitaniȩ nutricem meritò nominare poſſis. Ea ſiquidem mente horreũ ibi publicum à rege optimo ac prudẽtiſſimo cõſtitutũ eſt: vt ſublato frumẽti leguminũq́; omniũ portorio ꝙ non ſine fiſci magno detrimẽto, ipſe omniũ regũ Luſitaniæ primus plebi elargitus eſt, ſpeque ingẽtis quæſtus mercatorib. ꝓpoſita, frumẽtum vndiq. ab eis conuehitur. Eo pacto breui

ui plebs annonæ caritate ſubleuatur. Quod ſane magno reipublicæ cōmodo factum eſſe nuper experti ſumus. Poſt huius tergū, nouū portoriū inhæret, ipſam maris crepidinē attingens, immanis quædā lapidū moles, tignis trabalib. cōfertim immiſſis, ac fiſtucationib. in mare adactis, ſuffulta, regisq; eiuſdē iuſſu ſumptuque conſtructa, cui merito ob ędium magnificentiā, & operis pulchritudinē, quintum in hoc ordine locum tribuendū eſſe duximus. Eodem tractu ſecundo mari, campus latus admodum ineſt, à noua portorij, horreique ſtructura, tū à ſeptentrionali, tum ab occiduo latere, pulcherrimarū ædiū ſerie circumſeptus, tum maxime à meridionali, porticu iucūdiſſima aſpectu, ad litus vſque ornatu ſummo, deductus. Nam aliud latus ꝙ orientem hibernum reſpicit, mare includit. In eo forum ineſt piſcarium, vnaque forumq; cupedinis conſtitutum, quo cetarij, ſartores, cupedinarij, ſanij, panifices, dulciarij, gregati quotidie cōcurrunt, omnia quæ ad vrbem veſcendi cauſa afferuntur, vendentes. Præterea, propolarū, inſtitorū, cauponum, ſtabulariorū, linteonumq; tabernę ibidem inſtructiſsimæ viſuntur. In hoc verò piſcario foro, certa quātitas corbiū depoſita eſt, magiſtratuū edicto, quib. cimbis piſcatorijs appulſis, piſces à mediaſtinis in forū ad venditrices ad uehuntur. Hi quidem corbes ſingulis annis à

magiſtratu,piſcatoribus,plus minus,duobus millibus ducatorum locâtur. De qua ſane re, an cauſa adaucti vectigalis, ciuitati congratuler, an tam latentem tyrannidis ſpeciem reprobē,dubius & perplexus ſum. Nec huic loco talia conſerui,niſi vt vrbis opulentiam externis hominibus patefacerem. In huius verò campi occiduo ſinu,eodē piſcario foro à tergo relicto,mercatoq; panificum, holitorum,fructuum venditorū,aucupumq; interiecto, nec nō macello, domus quā noſtri Septenſem nominant,ſita eſt, in qua regij præfecti negotia ad bellum Africanum ſpectātia expediūt.Nō procul præterea ab hac domo, cōtiguo ędiū ordine,ſextū monumentū,opere admirabili factū extat:prçda ſpolijſq;multarū gentiū regūq́ue refertiſſimū,ꝙ ab Indicis negotijs,quæ ibi pertractātur, domū Indicam vulgus noſtrum appellat. Attamē meo quidē iudicio,aromatū,margaritarū,carbunculorū, ſmaragdorū, aliarūque eius generis gēmarum, quæ quotānis ad nos ex India deportātur,emporiū copioſiſſimū,tū auri quoque & argēti facti infectique, horreū ampliſſimū verius appellare poteris, ꝙ cellas ibi q̄ plurimas miro artificio atque ordine diſtributas, maxima omniū harū rerū copia affluētes, ab omnibus conſpici poſſe palam eſt, vt me hercule, fidem res ſuperatura ſit, niſi id omnium oculis obijci,manibuſque in horas

pene

pene contrectari videremus. Proinde ex regia, quam ibi deſuper D. Emanuel ampliſſimam, & ſumptuoſiſſimã ſibi fabricatus erat, porticus latiſſima velut muſculus, vt demõſtrauimus (à qua cãpus de quo paulò ante mẽtionẽ fecimus à meridionali latere ſepitur) in mare prorumpit, in cuius fronte ad Orientem verſus, turris vndique quadrato ſaxo mirè exculta, litori imminet. Ad hoc ibidem in ipſo litore aliud ædificium opere mirabili à fundamentis modò facere occepit potentiſſimus Ioannes III. Rex dominusque noſter, ꝙ cũ Deo diuiſq; ꝓpitijs ad exitũ ꝑduxerit, octauum locũ ciuitatis ornamẽti obtinebit, ac reliquis omnib. palmã facile præripiet. Poſtremò ei regiæ, q̃ diximus Emanuelẽ ædificaſſe, è regione huius nouæ inſtructuræ, occidentem verſus, platea interpoſita, contiguũ eſt ſeptimũ, vltimũque publicum monumẽtum, cellis quàm plurimis, ac triclinijs quaquauerſum artificiosè fabrefactis inſtructum, vt ob interiorum ædium multiplices receſſus aditusq; diuerſos, Labyrinthum eſſe verè exiſtimes. Ibi Reges noſtri armamentariũ ingẽti armorũ omnis generis copia refertũ cõſtituerunt, machinarũ itẽ & tormentorũ, tũ rerũ omniũ quæ ad bellũ terra mariq́ue gerendũ pertinẽt apparatu, adeo inſtructũ, vt cęteris omnib. q̃ Europa Aſiaúe hodie inſtructiſſima copioſiſſimaq; hẽre fertur

quorum optimam partem vidimus, & multitudine machinarũ,& infinito armorũ telorũq́; numero facile præſtet. Id vero hoc argumento me cuiuis facilius probaturũ puto, quod rex in ordinarijs tantũ naualib. expeditionibus,naues plures ducẽtis omniũ generũ perpetuo inſtructu, optimeq́; armatas in Aſia, Africa,Europaq́; habere cogitur. Tribus autẽ harũ ædiũ cellis, quadraginta millia peditũ armatorum corpora, ac tria millia cataphractorũ integra quaſi ex depoſito diligẽtiſsimè,nitidiſſimeq́;cuſtodiũtur,pręter ea q̃ ad quotidianos & extraordinarios motus depromũtur.Bõbardici quoq; generis, Mortarios,Scorpiones,Baſiliſcos,Leones,Colubrinos,Camelos,Petrarios.Diſperſores,Ruptoresq́; in vſitatæ magnitudinis,&ponderis,tũ reliquorũ etiam vulgariũ miſſiliũ, quos Falcones, Bercios, Scloppoſq́; vulgus appellat: Pulueris item,&globorum,tã ex ſaxo quãex ferro tãtã vim & copiam aſſeruari cõpertum eſt,vt ſi ſingulas omniũ diuerſasq́ue formas, numerũ,pondusq́ue,per partes explicare coner,verear ne falſa ijs, ꝓ veris huic operi videar inſeruiſſe, quibus hæc legendo duntaxat,vel audiẽdo,percipere ſufficiet. Ad reliqua igitur pergamus. Vrbs ex ea parte qua mari adluitur, vt paulo ante demonſtrauimus, vt pote nobiliſſima eius parte , portis duabus, & viginti diſtinguitur: pars vero

quæ continenté reſpicit, ſedecim, quibus omnibus, propter infinitam hominum multitudinem, eiuſque ambitum latiſſimum, maximè indigere videtur. Turribus autem per murorum gyrum ſeptuaginta ſeptem munitur. Templa verò, quæ à Græcis parœciæ appellantur, in quibus ſacramenta fidelibus omnibus ſubminiſtrantur, quinque & viginti numerantur, præter ea, quæ plurima monachis, Anachoritis, veſtalibuſque virginibus ſunt attributa. Huic loco nonnihil in laudem eccleſiaſticæ muſicæ adijciam, idque veriſſimum compertiſſimumque inter omnes ciues habetur. Nempe quod in præcipuis anni feſtis diebus, ex ipſa vrbe Oliſipone, vltra triginta abſolutos cantorum choros, ad ſacra modulato cantu, in pagis villiſque circum vicinis canenda, vna die cuncti exeant: omnibus vrbis templis, in quibus muſica modulata canitur, ex eo nihil detrimenti, ad ſuas celebrandas feſtiuitates capientibus. Societates verò, quas confraternitates vocant cxxxj. ſunt, in quarum vſum ingens à ſodalibus quotannis conflatur pecunia, quæ in pauperes, & alios vſus neceſſarios ſummo ordine, elargitur. Quod at ad loci, ſituſque ſalubritatem, & aeris temperamentum attinet, tanta certè ſoli, cœlique clementia, & amœnitas eſt, vt nullo ferè vnquam anni tempore, nec æſtas, nec hyems immoderata ſentia-

tur,quo factum eſt, vt multi mortales ex diuerſis nationibus, terriſque remotiſſimis, cœli puritate perlecti, illuc commigrarint: derelictoque ſolo natali, & patriæ cura poſthabita, perpetuam ibi ſedem, vitæque domicilium poſuerint. Vrbis verò territorium, ſuburbanis, ruſticiſque villis ædificijſque magnificis, quocumque oculos verteris, propter agri fœcunditatem vndique refertum videas, tanta etiam hominum frequentia, vti ſecundis iam pridem rebus, perpetuaque pace cum finitimis parta, complures iam ruri potius, quàm in vrbe commorandi deſiderium teneat. Agros enim paſſim, non vicis pagiſque ſolum, ſed templis etiam, clauſtriſque innumeris & ornatiſſimis, frequentari, cum tanta animi voluptate videmus, vt villæ, tam ruſticæ, quàm ſuburbanæ, numerum ſexcentarum excedant. Pagos verò qui ab vrbis magiſtratibus ius petere coguntur, ducentos quadraginta numerant, inter quos ſex & triginta, priuatis proprijſq; iudicijs ac prætoribus vtuntur, ſuiſque oppidanis iuriſdicendi poteſtatem habent, incolarumque controuerſias per ſe omnes diiudicant, & finiunt, niſi cum de cauſis capitalibus, grauioribusque agitur. Tunc enim ad ſummum vrbis magiſtratum prouocatur, eiuſque ſententiam requirere compelluntur. Denique vt ea quæ inſigne aliquod ornamētum

tum vrbi afferre poſſunt, breui velut epilogo complectamur, ad Tagi ripam quinquageſimo circiter ab vrbe lapide, flumine aduerſo, oppidum Scalabis ſitum eſt,peruetus atque inter plæraque alia Luſitaniæ oppida percelebre,quod Plinius quintam Luſitaniæ coloniam fuiſſe, atque præſidium Iulium olim vocatum teſtatur,noſtri hodie *Sanctarenam vocant.* De qua re plura apud Reſendium noſtrum antiquitatis amatores inuenient.

Inde quoniam in montis excelſi admodum iugo poſitum eſt,in campum apertum & planum,longè lateq; deſpicit,qui campus Tago medius diuiditur, maxima terræ fertilitate, quæ cæteris omnibus,vſq; eo præſtat, vt modicæ arationes, quotannis pro vallis anguſtia,incredibiles tritici aceruos afferant. Ad tantam autem ſoli vbertatem id laudis non pudebit connectere, quod multis dictu vix credibile videbitur,ſexageſimo nempe poſt die, quàm ſementis fieri cœpta eſt, ſegetes momento ferè temporis adultæ, ac præmaturæ ſecantur,teruntur,&ſi libet, moluntur.

Verum vt ad propoſitū reuertar, Tagus quà Scalabim adluit,vſq; ad vrbē latiſſimo alueo defertur,atq; altiſſimo.Nec eo contentus,interdum multos ſinus vltro citroq;,& inſulas efficit. Eo itidem interuallo, oppida,pagi, villæque aſpectu , ſituque gratiſſimæ ac amœ-

amœniſſimæ conſpiciuntur. Medio ferè curſu cis Tagum, occidentem verſus, oppidum Alanquer ſitum eſt, quod, vt ſentit Reſendius, priſca ſecula Gerabrigam appellabant. Locus natalis noſtri, cuius nouam interpretationem ſi propiùs inueſtigare libuerit, Alanorum eccleſiam lingua Saxonica ſonare comperies: nec à veritatis via multum aberrabis. Alanos ſiquidem cùm vniuerſam Europam cædibus, incendijſque vaſtando peragraſſent, i js locis conſediſſe, eaque tantiſper incoluiſſe ex multorum annalium monumentis compertum eſt, dum Gothis ſuperuenientibus ex prouincia prorſus diſcedere, aliaſque terras quærere coacti fuerint. Quæ gens omnis lingua, moribus, vicinitateque, Saxonibus ab origine ferè ſemper coniuncta fuit, & ad hunc vſque diem mutuo quodam vinculo propinquitatis ſeſe refouent. Ad huius verò oppidi radices (eſt enim eius præcipua pars in ſummo montis præalti culmine ſita) fluuius è multis fontium riuis ſubterraneis oritur peramœnus, piſciumque multo feraciſſimus, qui arboribus vtrinque conſitus, ſole meridiano, magniſque caloribus, vmbram efficit, quo homines, vt plurimum ſecedunt, gratiſſimam. Mox magno impetu inter confragoſa montis, in planiciem apertam delatus, ſexque à capite fontium paſſuum millibus, in Tagum diffunditur, qua parte

te Tagus crebras inſulas emittit, quæ omnes frumento, paſcuiſque pinguiſſimis abundant. Attamen earum nulla hoc tempore caſtellis, pagiſúe, aut vitibus colitur, vt Strabo ſcriptum reliquit. Quæ rẽs Tagi ipſius alluuionibus vetuſtateq́ue temporis fortè deficientes, hoc gloriæ corollario cohoneſtantur, quod hodierna die, Tagus ipſe per vniuerſa Oceani litora, in Africa, Aſiaque, leges & inſtituta det, quibus ipſarum prouinciarum reges, principesq́ue, ſponte vel coacti parent, tributaq́ue Luſitanis ſoluunt, Chriſtiq́ue fidem indies magis magiſq́ue non pauci colunt. Quod non in Indorum ditionibus modò, ſed in Chinarum etiam terminis, ac Iapponum finibus, gente antehac Europæ incognita, ſumma cum reuerentia fit. De innumeris verò exoticis rebus quæ ex noſtris vniuerſæ Indiæ, Perſiæ, Arabiæ, AEthiopiæ, Breſiliæ, Africæq́ue ditionibus, in hanc vrbẽ toto anni circulo aduehuntur, deportanturq́ue, cùm de omnibus ijs ſatis luculenter, in eo opuſculo, quod de fertilitate & opulentia Hiſpaniæ emiſimus, tractemus, nullam conſulto hic facere mentionem ſigillatim voluimus. Si quis fortè id cognoſcere auidè cupierit, ipſum librum conquirat, quæſitumq́ue legat. Cæterum ſi lectori noſter hic labor diſplicuerit, ſciat nos non ita hoc opus audiſſe, vt itinera alijs ſcriptoribus intercluſa

ſa à nobis eſſe opinemur. Nam ſi fortè aliquis de origine, & vrbis ſitu compertiora in medium attulerit, rem profectò gratam cunctis, nobiſque inprimis fecerit.

VITA HIERONYMI PAVLI BARCINONENSIS.

HIERONYMVS PAVLVS *Barcinonenſis I. C. Barcinone, Metropoli Gothalaniæ principatus natus eſt honeſtis maioribus: parente Iacobo Paulo, eius ætatis iureconſulto non incelebri, & conſummata inter opes & gratiam Principum virtutis ac doctrinæ, vt ipſe in extremo patriæ vrbis deſcriptionis teſtatur. In patria filius artes oẽs libero dignas homine, iactis fœliciter Latinæ linguæ fundamentis, ſic hauſit, vt & in Iuris ciuilis ſtudio, poſt etiam æqualibus antecelleret omnibus. Hinc Romam, quod in cœlibatu vitam ducere ſacerdos exoptaret, commigrauit, vixitq; annos plurimos, vt & Barcinonenſis Canonicus, mox etiam Archidiaconus ſit creatus, & Roderico Borgia Cardinali perfamiliaris, qui poſt pontificatum adeptus, Alexander ſextus eſt appellatus, ab intimis eidem cubiculis fuit, & ob ſingularem doctrinam, vtriuſq; iampridem Iuris laurea inſignitus, à conſilijs, ſcripſit, edidit q;* Cancellariæ Romanæ Practicam, *vt nominat, anno* M.CCCC.

M.CCCC.XCIII.*altero Pontificatus Alexandri anno.* *Mox etiam honoribus auctus, demandataq́ ei eſt Vaticanæ bibliotheca Pontificia longè anguſtiſsimæ cura atq; cuſtodia, anno* M.CCCC.XCIV.*non niſi doctiſsimo cuiq;, & hodie purpuratorũ in Patrũ numero eruditiſsimis viris commendari ſolita. Quintũ autem in eius bibliotheca præfectis numerari video, ab* Onuphrio Panuinio *in ijs ſcedis, quas Schottus Itinerarij Italiæ, rerumq́ Romanarum lib.*11.*cap.*10.*inſeruit, quas cum ſuis de regia ad D. Laurentium Bibliotheca edidit Tarracone Io. Bapt. Cordona Epiſcopus Dertoſanus, Anno* M.D.XXCVII.*Neq; verò patriæ oblitus Hieronymus eſt, vt qui lotium guſtarunt, ſed etiam litterarum eandem monumentis illuſtrauit. Nam præter accuratam* Barcinonis deſcriptionem, *ſcripſit* de fluminibus, vrbibus ac mõtibus Hiſpaniæ: *quæ nunc primum lucem accipiũt And. Schotti beneficio: Quo etiam labore Hieronymus Surita, erudito ad Antonini Aug. Itinerarium Commentario adiutum ſe confitetur. Eſt enim ingenui, inquit ille agnoſcere per quem profeceris. Carmen itẽ legimus eiuſdem, ſupra quam eius ætatis captus erat, venuſtius, hactenus nondum editum,* Panegyrica laudatio B. Auguſtini *Eccleſiæ Doctoris eximij: cuius hoc principium:*

AEternas Libyci laudes, quo regius Hippo,
Carthagoq; vetus, quibus Africa terra ſuperbit.

HIE-

HIERONYMI PAVLI BARCINONENSIS,

DE FLVMINIBVS ET MONTIBVS HISPANIAE,

AD REVERENDISS. D. RODERICVM EPISC. PORTVENSEM CARD. VALENTINVM; S. R. E. Vicecancellarium,

Qui poſt Ro. Pontifex creatus ALEXANDER SEXTVS *eſt appellatus.*

SCRIPSERAM, Pater ampliſſime, quorundam Poetarum hortatu Libellum hũc *de Hiſpaniæ noſtræ fluuijs & Montibus* quorum apud veteres mentio habetur: eum Celſitudini tuæ dicatum non prius auſus ſum manifeſtum præbere, quàm tibi: quem nemo ignorat, & ingenio, & rerum experientia nemini tui ordinis cedere, emendandum tribuiſſem: Accedit loco-

rum,

rum, regionumque notitia, quorum te ampliſſima Prouinciæ noſtræ legatio peritiſſimum reddidit. Magnam enim Hiſpaniæ partem fœliciter peragrando, immenſæ tuæ dignationis, & gloriæ monumenta noſtræ Heſperiæ reliquiſti. Spero dabuntur tuo nomini aliquando maiora: Nunc autẽ aliquid Coſmographiam & ſuſcitationem Antiquitatis pertinens, per vacationem à ſtudio iuris collectum, haud iniocundè deguſtaſſe ſufficiat.

Alba, qui & *Clodianus* appellatur per *Indicetas*, quos *Emporitanos* vocant, decurrit: *Emporias* Phocentium, & Latinorum olim coloniam alluens, à Pyreneis funditur, & verſus *Medas* inſulas in quibus *Palæopolis* opidum quondam fuit, in Balearicum mare deuoluitur.

Anas fluuius eſt non mediocris in Hiſpania: & Luſitaniã à Bætica, teſte Pomponio, ſeparat: ortus in Leminitano agro Tarraconenſis Iberiæ: modò in ſtagna ſe pandit, modò in anguſtias reſorbet, & alicubi in cuniculis totum ſe condens iuxta Emeritam, & Pacemiuliam lapſus, tandem in Athlanticum emittitur Oceanum:

Aurelius Clemens Prudentius:

Nunc locus Emerita eſt tumulo
Clara Colonia Betoniæ
Quam memorabilis amnis Anas
Præterit: & viridante rapax
Gurgite mœnia pulcra lauat.

Areda fluuius eſt apud Celtiberos; à quo, vt tradit Plinius *Arenates* populi nominati fuere.

Aſtura fluuius eſt in Tarraconenſi: à quo *Aſtures* acre hominum genus, nomen accepere:

Lucanus:

Hic præter Latias acies erat impiger Aſtur.

Aurum etiam apud eos effoditur, quod præclarè deſcribitur à Silio his verſibus:

Sed ſcelerum cauſas aperit Deus: Aſtur auarus
Viſceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infœlix effoſſo concolor auro.

Hunc amnem vulgus *Aurigam* nominat.

Auceladus fluuius eſt Celticorum: qui Galletiã ac Luſitaniam contingunt.

Bacchus fluuius eſſe fertur in Bætica.

Belo flumus eſt & opidum in oris Bæticæ.

Beſola in eiuſdem oris fluit.

Bætis fluuius, qui Bæticæ nomen dedit, quæ poſtea *Vandaluſia à Vandalis* creditur nuncupata: dextra lęuaque oliuiferis colitur opidis. Ipſe ex Tarraconenſi regione demiſſus per mediam ferè Bęticam, ſicut naſcitur vno decurrit alueo: poſt autem mari propinquus lacum ex ſe ingentem facit. *Cordubam* Pieridum alumnam atque *Hiſpalim* celeberrimas vrbes alluit. Amœniſſimis admodum excultiſſimiſque præclarus eſt inſulis, nullaque etiam affluentiſſima eloquentiæ facundia mediocriter collaudandus. In cuius agris homines ſoli cœlique natura voluptates delitiaſque abundè præbet: Vnde Poetarum quidam *Elyſios campos* in his oris eſſe finxerunt. Hunc amnem auctore Liuio *Chiuium* Hiſpani appellant: Græci *Batym* à vocabulo, quod profundum ſonat. Magnarum enim nauium ferax eſt, quibus varia mercium genera exportare liceat. Meminit Statius in Genethliaco Lucani ad Pollam:

Graio nobilior Meletha Bætis-
Bethym *mantua prouocare noli.* Et Martialis:

Betis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.
Quem Bromius quem Pallas amat.

Vino enim abundat regio, atque huius fluminis aqua immerſa ſæpius, & madefacta vellera, colorem recipiunt aureum.

Bilbilim ferri temperamento aptiſſimum tradit Trogus Pompeius in Hiſpania eſſe: quem reor *Salonem* appellari. Inde eo nomine aſcito, quod *Bilbilim* vrbem alluat.

Betulus fluu. eſt in Leletanis, ni imbribus intumeat, exiguus eſt, & vadoſus: præbet tamen ſuburbanis agris celebris, & pulcherrimæ vrbis noſtræ vtiles irrigationes: cuius etiam molinæ hoc amne ciuntur, & exhauſti riuuli in vſus officinarum trãſeunt: ab orientali latere Barcinonis Balearicum ingreditur pelagus.

Cinga flu. eſt vagus admodum, & rapax: *Fragam* vrbem alluit. Poſtremo Ibero mixtus, eum tantum auget, vt inde nomen maximi Hiſpaniarum fluminis accipiat.

Lucanus:

Cinga rapax vetitum fluctus & littora curſu
Oceani pepuliſſe ſuo: nam gurgite mixto
Qui præſtat terris aufert tibi nomen Iberis.

Chalybem Hiſpaniæ fluuium eſſe, & iuxta *Arandim* opidum fluere priſci auctores tradunt.

Clerum Hiſpaniæ flumen eſſe legi, nec qua fluat regione traditum eſt.

Durius vlterioris Hiſpaniæ celebratum eſt flumẽ arenis aureis: In Tarraconẽſi oritur & in Celtiberos lapſum Numantiã vrbem alluit. Tandem Siſamonem oppidum lambens, & in Luſitanos veni-

ens in Athlanticum procurrit Oceanum.
Silius Italicus:
Hic certant Pactole tibi Duriusque Tagusque.
Diua, Cantabros perfluit

Eſititium Hiſpaniæ fluuius eſſe legitur, qui cũ dulcis eſſet, amarus poſtea factus eſſe fertur; quod ex Græcorum fabulis ortum puto.

Eunemius fluuius eſt Galletiæ, quadrinomius: nam & *Lethes*, i. obliuionis appellatur. & *Bellion*, & *Limia*: fabulis eſt admodum famigeratus: vt qui vulgo ab inferis oriri exiſtimetur. Aurum etiam, vt pleraque Hiſpaniarum flumina, arenis commixtum deducit è montibus.
Silius libr. iij. bel. Pun.
Quiq; ſuper Gronios lucentis voluat arenas
Inferna populis referens oblinia Lethes.

Lethem autem Strabo inde appellatum tradit, quod cùm Galli atque Turduli ſocijs ad id flumen armis perueniſſent, eo traiecto ſeditione orta diſſidentes, eorumq; obliti quod in Hiſpanos mouerant, belli, iuxta flumen reſedere.

Florius, Aſtures irrigat.

Iberum nemo ſine pudore ignorat Hiſpaniæ fluuium eſſe, quippe qui toti *Iberiæ* nomen dederit. Hiberiam autem Aſiæ Regio ab Iobele, vt Ioſephus tradit, appellata eſt. Dionyſius porro Alexandrinus auctor eſt, eos qui Aſiam incolunt *Iberes* ex Hiſpania profectos eſſe. Contra ſentit, auctore Agrippa, Plinius: quod eſt vero ſimilius, ſi priſcæ hominum origines repetantur. Oritur *Iberus* agro Iuliobricenſi in Cantabria, tenuiſſimus, primò mox magnorum amnium capax, Calagurritanoque exceptus agro, Tutelam petit opidum & Cel-

& Celſam vrbem, ponte olim celebrem; inde Salduliam, quæ nunc eſt, *Cæſaraugusta*, affluit, opimam admodum vrbem: & patentibus vndique campis irriguis lætiſſimam. Illinc digreſſus in Auſtrum labitur, nauium ferax, iunctus deinde Cinga Sicorique amnibus *Dettiſam* opulentam vrbem alluit. Poſtremò maritimarum iam nauium patiens, verſus Alphacium Ibericum dulcorat pelagus. Meminit Lucanus in tertio:

Stagnantem Sicorim & rapidum deprehenſus Iberum.

Commertijs poſt Bætim primus eſt; ſed aquarum copia, non ingruentibus in Bætim Oceani æſtuarijs maior.

Ilerda, Ilergetarum fluuius à quo *Ilerda* vrbs vetuſtiſſima appellata eſſe legitur. Vulgus *Nocenam* appellat. Silius huius vrbis meminit illo carmine:

Et quæ Dardanios poſt viderat illa furores.

id eſt, Romana bella: nam Petreius & Affranius Pompeianarum partium duces auſpicijs Cæſaris ibi expugnati fuere. Meminit & vrbis Horatius; ad quam tempore belli ciuilis frequentes epiſtolæ mittebantur:

Aut fugies, inquit, *Vticam, aut vinctus mitteris Ilerdam*,

Nonnulli eundem eſſe hunc & *Sicorim* arbitrantur.

Lacros per Celticos fluit.

Limia per Gallecos.

Limius ad Deorum inſulas.

Meacus Gallecos penetrat.

Menuba Turdetanorum fluuius eſt, Bæti ſe committens:

Menaſcus & *Melſus* per Cantabros fluunt.

Minius fluuius eſt Gallerię maximo ore ſpatioſus; qui, vt Iſidoro Carthaginenſi placet, à minij colore, quem frequens trahit, nomen creditur acceꝑiſſe.

Munda fluuius eſt inter Luſitanos notiſſimus: & & opidum eiuſdem nominis in Bætica, vbi Pompeij liberi debellati fuere.

Silius de vrbe.

Et Munda Emathios iterum paritura labores

Muliadas fluuius eſt Carpentaniæ, exiguis nauigabilis ſcaphis.

Naumaſa, auctore Pomponio, per Cantabros fluit.

Nerua Neganices per eoſdem.

Narius, Nelo per Aſtures.

Nauia, Cantabrorum fluuius eſt, vnde ferunt *Nauarrigenas* nuncupatos, qui & nunc *Nauarri* dicuntur. Nonnulli à Niuaria opido nominatos exiſtimant.

Nauillus in Gallecis eſt.

Negauicus in Cantabris.

Oſigitanus fluuius in Bætim mergitur.

Pallantia, per Edetanos funditur.

Rubricatum fluuius eſt à colore eo nomine appellatum, à Pyrenæis demittitur, & per Bagutos in Lacetanos lapſus Iſſentium circuit agros. Inde ad Leletanos noſtros veniens Serreſum iuxta montem labitur. Auctus deinde Norica flumine Rubricatam opidum petit. Hinc digreſſus ad quatuor millia paſſuum in Barcinonis littore occiduo ingreditur pelagus.

Salia in Cantabris labitur.

Salſus Turdetanorum, id eſt, Bæticolarum, fluuius eſt aquarum amaritudine infamis, Geenneſium

Digitized by Google

ſium præterfluit agrum. Meminit Cæſar in Commentarijs.

Salo Celtiberiæ fluuius eſt, ortus Araçelitano agro, armentorum pecudumque potui perquam vtilis; ferrique temperamento aptiſſimus eſt: Mauros petit opidum & Feriſiam, Silaos, & ipſam Bilbilim in cliuo poſitam: exin Epilam petens in agro Cæſarauguſtano Ibero demum coniungitur. Martialis.

Quibus remiſſum corpus ſtringes breui
Salone qui ferrum gelat.

Sanga Cantabrorum eſt flumen.

Saducas in ora exit Bæticæ.

Sars per Luſitanos fluit: & emittitur iuxta turres Auguſti.

Sambroca, vulgus *Samucam* vocat, per agrum Emporitanum decurrit, Sacramque villam & Nouemporium.

Sicoris Ilergetarum fluuius eſt, à Surdaonibus, & Cerretanis inter Pyrenęos oritur, accoliturque amœnis opidis, Ilerdamque vrbem iam magnus alluit. Inde Octigenam petit, & apud Michenesiã Ibero ſe iungit: Arenis aureis non eſt Tago inferior.

Meminit Lucanus in deſcriptione Ilerdæ vrbis his carminibus.

Colle tumet modico leuiq; exceſsit in altum,
Pingue ſolum tumulo ſuper hunc fundata vetuſta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur vndis
Heſperios inter Sicoris non vltimus amnes;
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu
Hibernas paſſurus aquas.

Huius quondam fluminis accolæ in Trina-

criam nauigãtes à patrio amne *Sicori*, vnde diſceſſerant, *Sicaniam* appellauere: quod oſtendit Silius his carminibus:

Poſt dirum Antiphæ ſceptrum & Cyclopea regna
Vomere verterunt primum noua rura Sicani
Pyrene miſit populos qui nomen ab amne
Aſciti patrio terræ impoſuere vocanti.

Sunt qui ſcribant eos primum Latium tenuiſſe, lõge ante Aborigenes, & inde à Liguribus pulſos in Siciliam transfretaſſe.

Silenſis fluuius eſt in agro Segouienſi.

Sorabis Ilercahonum fluuius eſt, in agro Dertaſono; quem ab opido per quod fluit vulgus *Seniam* nuncupat: Nec deſunt qui exiſtiment hoc flumen hodie *Milaſiam* appellari.

Subi fluuius eſt tenuis, Sueſetaniæ regionis, vulgus *Francolinum* appellat. Speluncia opido ſurgit & Tarraconenſium delicioſis agris infuſus ibidē mari excipitur: huius aqua irrigata lina, carbaſa reddunt vſui nauium aptiſſima.

Sucro fluuius eſt non exiguus citeriori Oroſpedanis ortus montibus, Sertorij, & Pompei prælio inſignis, Setabitanum præterfluit agrum. Inde *Algeriram* ambit opidum ita Arabico nomine appellatum, quod in inſula poſitum ſit; Poſtremo non longè à *Colleria* Ebuſitano cõditur æquore. Nauium patiens eſt, ſi eius aluei ſæpe rotantur: & qua ſe excurſu imbrium ſparſerit cogatur in aptas anguſtias, compactis vtraque ripa trabibus. Huius fluminis meminit Silius in illo carmine.

Sedetana cohors, quam Sucro rigantibus vndis,
Atque altrix celſa mittebat Setabis vrbe.

Et Sa-

Et Saluſtius in libris hiſtoriarum: *Caſtra hoſtiũ apud Sucronem capta, & prælium apud flumen Turiam, & dux hoſtium C. Herennius cum exercitu, & vrbe valentiæ deleti.*

Tader fluuius verſus nouam Carthaginem funditur. Oritur mõtibus, quibus Baetis, & Murtiam, Aureolamq; contingens. Ebuſitano pelago ſeu Iberico conditur, hunc vulgus *Securam* appellat.

Tagus fluuius eſt Graijs noſtriſque carminibus celebratus, aureis granulis inſignis, piſcium oſtrearumq; feraciſſimus. Ex Catulonenſi erumpens agro & in Carpentanos lapſus Toletum præpotẽtem, validamq; vrbem pene circuit: tandem Luſitanos contingens ad Oliſiponem ingreditur oceanum. Catullus:

Tertia Iberia quam cit amnis aurifer Tagus.

Statius Papinius in Epithal. Stellæ & Violantillæ.

Hinc Hermum, fuluoq; Tagum decurrere limo.

Meminit & Iuuenalis.

Omnis arena Tagi quodq; in mare voluitur aurum.

Et Ouidius:

Cedat & auriferi ripa beata Tagi.

Tamara, fluuius eſt in Gallecia clarus.

Tuis, qui & *Ticer* à Plinio appellatur, inter Auſetanos fluit, à conuallibus Pyrenes delapſus per confragoſa primum loca, & ſalebras in plana decurrens, Hierundam validam vrbem petit, vbi Nudarium amnem abſorbens, inde iam grandior factus Indicetum apricos agros circuit, & verſus Cirneum montem immiſcetur mari.

Turia Sedetanorum, & Conteſtanorũ fluuius eſt, eorum amœniſſimus irrigans campos, *Turiolum* ſui nominis opidum linquens Valentiæ vrbi delitiarum & nobilitatis altrici proximus labitur. Inde

G 5 ob

ob crebram riuulorum deductionem tenuiſſimus in mare deuoluitur. Saluſtius quarto hiſtoriarum libro in hæc verba meminit: *Inter Leua Menium & dextrum flumen Turia, quod Valentiam paruo interuallo præterfluit.* Ab Afris poſtea, qui eam vrbem ad CCC pæne annos tenuerunt, barbarum huic fluuio nomen vix ore Latino ſonandum impoſitum eſt; quod referre pudet.

Laudat hunc amnem Claudianus illo carmine inter laudes Syrenæ:

Floribus & roſeis formoſus Turia ripis.

Turiam, quidam ideo dictum exiſtimauere, quod petentibus olim Phœnicibus Gades, cùm ab Ebuſo ſoluiſſent, tẽpeſtate repulſi ad huius fluminis oſtia deuenerunt: vbi vaccarũ multitudinẽ inuenientes flumen *Turia* id eſt vaccis cultum appellauere: quas ipſi *Tur* patrio ſermone appellant. Alij *Thuriam* ſignificatione Græca, quaſi *celerem* appellari putant.

Tarum fluuius eſt in Leletania; aureos tradens grumulos. Vulgus *Tarderiam* vocitat. Exoritur monte, quem *Virnium* quidam, alij *Senium* appellant, qui omnium metallorum genere ſcatet; marmoribus quoque fœcundus eſt. Leguntur aureæ arenulæ inter fluminis lapillos non longius à loco, vnde amnis oritur, toto anni tempore; præſertim ſi vis aquarum repente immineat, tunc enim imbribus eliquata terra, ex monte, quem diximus, cum auro labitur, & in amnem defluit. Inde demiſſis tabulis ab accolarum alacri turba pretioſiſſimum naturæ munus excipitur. Scimus lectum fuiſſe nouiſſimè grumum ponderis vnius libræ,

bræ, & confectum inde torquem. Fluuius ipſe Celidonium irrigans agrum nón longè à *Blandis* opido noſtrum ſubintrat pelagus.

Vacua inter Carpetanos fluit; quos iuniores *Caſtellanos* appellant,& lintribus vel monoxilis, non onerarijs nauibus,vt refert Strabo,enauigatur.

Vacus per Luſitanos fluit.

Via per Gallecos.

Vir per eoſdem.

Velo per Celticos,

Vduba tenuis eſt fluuiolus, in regione Ilercaonum Sagunto,ærumnis & ſeruata fide venerandæ vrbi propinquus. Hanc vrbem noſtra ætate, cùm antiquiſſima ſit & à ſocijs Herculis condita, *Veteresmuros* appellant.

Silius.

Haud procul Herculei tollunt ſe littore muri
Clementer creſcente iugo,quis nobile nomen
Conditus excelſo ſacrauit colle Zacynthos.

DE MONTIBVS, & Promontorijs.

A*Varium*, promontorium eſt non longè ab Anae fluuij oſtio.

Barbarium promontorium eſt Luſitaniæ, haud procul ab Oliſipone, inſigni & quæſtuoſa vrbe.

Calpe mons eſt totus in mare prominens, latitudine exilis, altiſſimus celſitudine, *Abila*, qui in Afri-

Africa eſt, oppoſitus, quem alteram *Columnam Herculis* eſſe fabuloſa vetuſtas tradidit, eumq́; quondã perpetuo iugo *Abilæ* iunctum ab Hercule, cum in Hiſpaniam veniſſet, ſeparatum, & inde Oceanum mole montis ante retentum, in medias exundaſſe terras, anguſtoque freto Europam ab Africa ſeparaſſe. Lucanus.

Heſperium Calpen ſummumq́; repleuit Atlanta. Silius,

—ac laudibus olim Terminus Herculeis Calpe.

Canatus citerioris Hiſpaniæ mons eſt, è Pyrenæis ſublimior vergit in Galliam Narbonenſem, verſus Ruſcinonenſem agrum: In cuius vertice nõ improbata fama lacus eſſe fertur, immenſæ profunditatis, qui repentinis imbribus oceani more ęſtuare & quaſi efferuere videtur, ac grandine & tonitribus concuti. Interius vmbrarum & dæmonum eſſe ſedes ferunt; lugentiumq́; clamores & planctus audiri horrificos; & ea loca ad infernas vſq; regiones penetrare affirmant, fataq́; & arbores eius aquæ malignitate contactas aduri atque areſcere.

Caridemum, vt Ptolomæus tradit, promontorium eſt in capite Bæticæ verſus nouam Carthaginem, haud procul à portu magno.

Celticum, promontorium eſt Gallecię, in oceanum prorumpens.

Cuneus promontorium eſt ſacro propinquum.

Edulius mons eſt in Tarraconenſi.

Erminius mons eſt Luſitaniæ.

Ferraria promontorium eſt in agro Dianienſi diſtat ab Ebuſo inſula Lxxx.M.P.

Grini mons eſt mari contiguus, in citeriori apud Emporitanos & oſtia Ticeris.

Idu-

Idubede, montes ſunt continui in Tarraconenſi in Cantabria incipiunt & vſq; ad noſtrum mare excurrunt:

Ilipa mons eſt in Bætica.

Iouis mons eſt vndiq; abſolutus, olim portum, nunc ſpeluncam Barcinoni præbens, recreſcentibus lapidicinis egregius eſt, & vario fructuum fontiumq; genere ornatus: Inter quem & Tarraconem montes ſunt ad littus rupicoſi, & per decliuia cautium in forma graduum diſtincti: quos vulgus olim *Scalas* Hannibalis appellauit.

Larſo promontorium eſt Pyrenæi apud Vaſcones in Oceano Cantabrico.

Lunæ promontorium eſt, non longe ab oſtio Mundæ fluuij ſitum.

Lunarium promontorium eſt in Loletanis, verſus Indecetarum oram.

Maſſeria montis Hiſpaniȩ regionem non legi.

Magnum promontorium eſt Luſitaniȩ inter Hannibalis portum & Oliſiponem ſitum, quod & *oliſiponenſe & Artabrum* appellatur: In hoc Fauonio flante equas ſine maſculis concipere ob earum multitudinem poetæ auctore Pomponio Mela fabulati ſunt: quod oſtenditur à Silio his verſibus:

Hic adeo cùm ver placidum flatuſq; tepeſcit.
Concubitus ſeruans tacitos grex præſtat equorum.
Et Venerem occultam genitali concipit aura:
Sed non multa dies generi, properatq; ſenectus
Septimaq; bis tabulis longiſsima ducitur ætas.

Quidam autem affirmant huius geniturę equos triennio tantum viuere, & perrarò quadrimos videri: Porro ſi vento generantur, velociſſimos eſſe non eſt mirum. Nihil enim vento velocius inue-

niri poteſt. Vnde Homerus xx. Iliados ait; Erycthonium habuiſſe tria millia equorum, cum quibus Boreas ſuſcepta equi ſpecie coiuit, quo velociores eſſent:

Nerium promontorium eſt Vardulorum in Cantabris.

Orubium promontorium eſt Gallaicorum, ſitum inter Minium & Tamaram flumen.

Oroſpeda montes ſunt continui à columnis incipientes qui aduſque Carthaginenſem agrum porriguntur.

Pyrenæi perpetui montes ſunt, Hiſpanias à Gallis diuidentes: dicti vt plures tradunt quod fluminibus crebris feriantur vel à *Pyrene* Bebrycia Virgine ab Hercule ibi ſtupro cognita; quod videtur ſequutus Silius iij. Punicorum his verſibus:

Pyrene celſa nimboſa verticis arce
Diuiſos Celtis latè ſpectabat Iberos,
Atque æterna tenet magnis diuortia terris:
Nomen Bebrycia duxere à virgine colles,
Hoſpitis Alcidæ crimen qui ſorte laborum
Geryonis peteret cum longa tricorporis arua
Profeſſus Baccho ſæua Bebrycis in aula
Lugendum formæ ſine virginitate reliquit.

Pyrenen; ſeu vt Diodoro placet, (nam ea fabuloſa Plinius exiſtimat) dicti ſunt, quod olim à paſtoribus impoſito igne conflagrauerunt; quo incendio varia metallorum genera erupiſſe tradit: aut quod verius puto, appellati ſunt, quia in modum pyrarum eorum cacumina emineant. Horum radices incipiunt finibus Narbonenſis Galliç regione.

Sarda

Sardonum promontorium quod *Pyrium* vocant, Patet frons eius verſus noſtrum pelagus, in latitudinem circiter decem millia paſſuum, vbi Cancilliberum opidum Iberitanorum olim, & Ruſcinonenſium nunc *Perpinianenſium emporium.* Eſt & in fronte *Veneris portus* & *Ceruaria* promontorium Galliæ finis, vnde & Pompeij trophęa cernuntur. Dein & promontorium aliud oſtenditur nautis celebratum, quod *Crucianum* appellant. hic ab Hiſpania in Galliam nauigantibus initium eſt Narbonenſis procelloſi atque importuoſi ſinus, quippe qui Auſtro & Africo totus expoſitus eſt. Quatitur etiam æua hyeme Circio & Aquilone. Inde digreſſus Pyrenæus in ſublime ſeſe faſtigat, in excelſum iugum exſurgẽs; quod cum niuoſum ſit *Albetam* vocant, à Cerretanis Herculis quondam Comitibus & Vaſconibus ſuprema eius inhabitãtur. Ipſe Emporitanos, Anſetanos, Ilergetas, Surdaones, Iaccitanos, Cantabroſque relinquens, tandem Larſonem verſus Oceano ſe iungit: In his mõtibus percãdidi pauones gignuntur, non ingẽtes; boues elephantibus maiores; vt Grçcorum quidã tradidere. Pernas ſuum, qui in his cõuallib. naſcuntur acceptas fuiſſe Romę tradidit Strabo.

Sacrum promontoriũ è media occidua Hiſpanię fronte in Oceanum extenditur.

Saturni promontorium, in quo arx *Seſtiana* verſus maritima Aſturum eſt.

Solorius mons eſt excelſus verſus Oretanos, non *Aregotis* vt recentior quiſpiam tradit:

Serreſus, quem & *Serratum* vocant, mons eſt finibus Leletanorum in Lacetanis: Olim profanis

Deo-

deorum cultibus dicatus: de quo quędam haud indecenter enarrare lubet. Mons ipſe non modo in Hiſpanijs, ſed vbiuis prouinciarum Latini, Chriſtianique nominis fama pernotiſſimus eſt; ſitus & religio efficit, diſtat à Barcinone circiter xxx. millia paſſuum, tantundem mari remotus. Lambitur à ſeptentrione rubricato amne, vbi *Palladium* opidum Oleſia patet xij. millia paſſuum in inſulam ſedens, & nulli contiguus, vt Soracte in Italia. Altitudo eius ardua, & quam eminentes cliui cauleſque exaſperant: Nemoroſis internis ornis & fraxinis & huiuſcemodi arboribus inſignitus eſt, ſalientibusque fontibus irriguus, medicinalium quoque herbarũ feracior. Aſpectus eius ampliſſimus vt Pyrenæis & occidente ſole Balearibus terminetur. Et cum cernentibus ſe inacceſsibilem oſtendat, benignum tamen aditum circuitus tribuit; exterius autem præruptis exeſisque ſaxis ita vndique in graduum, & ſerræ ſimilitudinem, & ex ordine cõpoſitum eſt, vt prudenti opere naturam ipſam aut mundi huius opificẽ montẽ ipſum neſcio quid ſacri numinis oſtẽtantem ſuo celeberrimo cultui extruxiſſe credam. Religionis eius auxere initia, quod ſupremæ Virgini ſacer ſit ob vetuſtiſſimum ipſius ſimulacrum abditiſſima ſpelunca diuinitus adinuentum. De quo ſi pro materia diceretur, grãde eſſet profecto opus; & ideo relinquendum. Vltra montis modum ara Virgini extructa eſt, & auguſtiſſimum templum Via quoque aſcendentibus non exigua, laborioſo, accolarum cultu regijſque ſumptibus coacta eſt. Deſperatum prima manu opus mox abſolutum. Cacumina præterea montis religioſis habitantur viris, quos heremitas

ap-

appellant, ligneiſque grandibus & exemtilibus ſcalis & pendentia ſaxa admotis non ſine vaſtæ ſublimitatis terrore, ac caſus etiam periculo adeuntur. Aſcendentibus ne decidant remedium eſt, curioſius ſcandere & ne ima deſpiciāt. Heremicolæ ipſi celibes, ac ſpretis libentius malè caris opibus cœleſtia venerantur. Templum quod diximus cera argentoque atque auro conflatis per orbem donarijs onuſtum eſt. Cuius veterrimi tholi faſtigio mirandæ virgineæ opis miſeris ægriſque mortalibus præſtitæ teſtes appendent ſtatuæ, & depictæ imagines, cathenæ, loricæ, clypei, & roſtra carinis erepta, atque alia liberationis ac victoriæ monumenta. Quodque omnium maximum eſt, reuiuiſcentium hominum funebria veſtimenta ſuperatæ naturæ mirificentiſſimum ſpectaculum. Soluuntur vota ſexto Idus Septembris: numeroſa populorum vſque ad internecionem preſſura. Sed iam alios quæramus montes.

Scombraria promontorium à ſcombris piſcibus dicta, ſita ſunt inter *Dianium* vrbem & *Carthaginem nouam*.

Temarianus Bæticæ mons eſt.

Tenebrum promontorium eſt in agro Dertoſano.

Trileucum quod etiam *Lexaciacorum* dicitur in Gallecis eſt, non procul à fluuio Brigantia.

Vrinium montem eſſe Hiſpaniæ non deſignata regione, complures tradunt.

Vadaneronem quidam non temerè Celtiberiæ montem eſſe exiſtimant: ab alijs effractum atque in inſulam poſitum: quem nunc *Vadaaicorum* corrupto in vulgus vocabulo appellari volunt. Olim

Manibus ſacer fuit, qui etiam à Martiale carmine celebratus eſt, vbi *Voberſæ* ſiluæ meminit *Montordi* opidi, & *Somonæ* vici, & *Congredi Balnearum*: quæ omnia in agro *Bilbilitano* ſunt: vbi & *Ferrariæ*. Diſtat mons à Tarracone dierum quinque itinere: quod à Poeta notatum eſt cùm ait:

Quinta forſitan eſſeda videbis.

Mons ipſe ſterilis eſt, & niuoſus, vbi etiam hodie intempeſta nocte vmbræ apparere dicuntur.

BARCINO
HIERONYMI
PAVLI BARCINONENSIS IVRE-
conſulti, ad Paulum Pompilium.

AMICORVM quoſdam fures eſſe temporis ait Seneca. Tu contra Pompili facis: curas enim & inſtigas ne ſurripiantur amicis, neque negotijs obruantur. Rogas vnum, aut aliud: quo temporum mora fructum aliquem literarum his, quos diligis, pariat: appellaſque negotia ipſa impedimenta quædam philoſophiæ & ſublimioris exercitationis animi interceptionis. Interrupiſti nuper per epiſtolam negotioſas legum actiones, gratiſſimo re-

rogatu. Cupis enim vt quæ de vrbe mea, eiuſque agro & principatu, incolis & ſitu, deque eorum rebus præclarè magnificeque geſtis, apud priſcos auctores & fide dignos legi, ad te ſcriberem, addita perſtrictim vſque ad noſtra tempora hiſtoria quod libens feci: id te expoſcente: vt de eruditione taceam amicorum optimo: Placuit mihi à noſtra, quamquam labori & vigilijs obnoxia, tamen vt iuris prudentes volunt, non minus, quàm tua vera atque ſacra philoſophia: ad mitiora & cunctis iucunda ſtudia, tui gratia & materiæ diuertere: placidiorique exercitio patrium ſolum, velut præſens, mente pauliſper colluſtrare. Igitur vt à conditore ordiamur: Qui ab Hercule conditam tradunt recentiores parui momenti auctores habentur, nulla adiuti priſcorum auctoritate aut probabili coniectura. verumtamen ea opinio in vulgus ſparſa, fouente iactantia, difficilè truditur. Vnde veterum quidam Poetarum huic annexi Barcinonem Herculeam dixerunt: quod nonnulli tamen à cultu Iouis, non à conditore dictum conſpicantur: eorumque opinionem ex Macrobij ſententia, ſed non liquidò, vt nobis videtur, comprobare nituntur: qui ait ſummum maximumque in citeriore Hiſpania Martis numen fuiſſe, quem ipſe ex radiorum ornatu ſolem interpretatur: eundemque eſſe & Iouem & Herculem. Quin etiam ad ſuæ opinionis confirmationem extare hodie aiunt, vetuſtos lapides delubri Martis in agro Settabitano, vbi Mars dominus vt Sol & Hercules appellantur: verùm validior ſurgit opinio ex his qui exiſtimant ab Amilcare *Barca*,

Vrbis conditor quis

Pœnorum ſtrenuo & ſapientiſſimo duce fuiſſe conditam primi belli Punici temporibus. Etenim Pœni & Carthaginem in agro Spartario, explorata opportunitate inſignis portus, conſtruxere, vbi exile oppidum fuerat ante, à Teucro poſitum, & plures alias vrbes in Hiſpaniæ littoribus. Itaque cùm hæc: tum nomen (nam & *Barcinæ* etiam à veteribus eſt appellata) vel eiuſdem argumento, indicant è familia Barcina fuiſſe conditorem. Ea, Carthagine & per vniuerſam Africam clariſſimis imperatoribus excellens fuit: quippe qui maximam ſenatus ſuæ Ciuitatis partem ad ſe traxere, non abſque inuidia Giſgonum atque aliorum nobilium factionis aduerſæ. Originem domus primariam, à Barce antiquiſſima vrbe Libyæ nonnulli exiſtimant. Sed ne huius diſquiſitionis vel fragilis opinionis omiſiſſe videamur: Credidere quidã Barcinonis primordia à Barcilo vrbe Cariæ fuiſſe: ducti, vt reor, magis ſimilitudine nominis & Græcorum Aſiaticæque gentis profugijs atque erroribus, quàm veterum traditione. Porro primũ qui vrbis noſtræ meminerit, reperio Pomponium Melam. Is Auguſti temporibus, inter paruæ oppida oræ Hiſpanienſis Barcinonem enumerat. Sed Plinij ſecundi tempore coloniam iam fuiſſe conſtat Romanam, Fauentiamque cognominatam: Interque colonias ius quoque Italicum ſub diuo Alexandro habuiſſe, reſponſo Pauli iuriſconſulti oſtenditur: Diocletiani item tempore perfrequentem fuiſſe vrbem legimus, & ſuburbijs auctam, attrita prius per Germanos ſub præſide Gallieno Tarracone. Diui verò Conſtantini principatu haud parui nominis & opulentam vrbem

In Luſit. D. De Cē-ſib.

fuiſſe

fuiſſe ex ſcriptoribus animaduertere licet. Cæterum prius quàm inſequentia tempora perſcribantur, erit operæ pretium antiquiſſimos quoſdam ciues vrbis noſtræ florente in Hiſpanijs Romana R.P. referre. Scio equidem Romanorum nominũ ſuſcitata vetuſtate gaudebis. *Clari ciues Barcinonenſes.*

L.Licinius ſecundus, & L.Licinius Sura ciues noſtri fuere,& vterque Conſul. ſed non vno tempore:vt in Epigrammatibus legitur,& eiuſdem familiæ P.Licinius, notæ,etiam poetæ Martiali probitatis. Fuit & municeps noſter C. Publicius Meliſſus: qui ob cauſas vtilitateſque publicas ex fide atque conſtanter defenſas, ſtatuam in foro Barcinoni meruit & iiijVir eiuſdem vrbis creatus eſt. Is magiſtratus ad Seuiratum poſtea auctus eſt.fuerunt & ex ea vrbe C.Iulius & M.Antiſtius homuncio,& amœnioris ingenij M.Conetius, & Caluitius Paulinus huic omnibus honoribus in R.P.ſua ſumma cum laude perfuncto etiam ſtatua poſita eſt,curāte Sergia Fuluinilla rariſſimi exempli fœmina. Sed & huius generis viro, ciui tamen Ilerdenſi,Gal.Paulino, qui ab Hadriano Cæſare equo publico donatus eſt,ſtatuam olim poſitam fuiſſe Tarracone cum titulo optimi,& in R.P. liberaliſſimi ciuis nunc etiam inſcripta marmora oſtendunt. Nobilitata fuit & olim monumento clari adoleſcentis Sp.Pomponij magiſtri equitum, qui ſub Afranio meruit. Eius epitaphium circumfertur ſub his verſibus. *Viri illuſtres Barcinonen.* *1. 2.* *3.* *Lib.1.* *4.* *5 6.* *7.8.* *9.*

BELLO SERTORIANO
SVSCEPTO VVLNERE
A CALAGVRRITANO HICIA. *al IIII VIA*

 QVEM

QVEM EXTEMPLO FODI
GRATIA. ACQVIRENDAE VALITVDINIS CAVSA
BARCINONEM PETII
AESCVLAPIO VOTA VOVI
TEMPLVM INGRATO
VT FIERET, STATVI:
MORTE IMMATVRA ME
INTERCIPIENTE A VALI
TVDINE ET AB AVRA ADOLE
SCENTEM MISERABILITER
DESTITVTVM VIDES.

Hoc ipſi epigramma alicubi fortaſſe Barcinoni latens vel iam perditum minimè legimus, ſed eius teſtimonium habemus Cyriaci Anconitani, Epigrammatum per orbem ſanè diligentiſſimi collectoris, cuius ad nos ſex haud parua volumina peruenerunt. In hac quoque vrbe erectus fuit olim fornix à M. Aurel. Antonino Fauſtinæ Auguſtæ: cuius adhuc Epigramma in marmore cernitur. Poſt Conſtantinum ſub Theodoſio claruit L. Dexter hiſtoriarum ſcriptor, Præfectus Prætorio: cui Hieronymus libellum de illuſtribus Chriſtianis dicauit. Sed nec caruit ſanctiſſimis viris, Religionem noſtram profeſſis, & qui Pontificatum ſub primitiuis Chriſtianorum conuentibus in ea vrbe prouidentiſſimè tenuerunt. Quorum habentur egregij L. Victor, Aetius, Alexander, Theoticus, & mox ſub Theodoſio ſuperiore Pacianus, cuius adhuc ara colitur, vir, vt ait Hieronymus, caſtigata eloquentia illuſtris: & abhoc Seuerus & Idalius huius ſanctiſſimi ſenis pauca quædam per interualla podagræ, ſcripta legimus. Ornauit & hæc tem-

Qui, ne ſis neſcius, pleraque confinxit Epigrammata.

1 2 3. 4. 5. *Scriptores Barcinonenſes.* 6. 7.

tempora antiſtes Olympius, cuius perſigni exem- 8.
plo Pontius Paulinus Aquitanicus ſacris noſtris in hac vrbe initiatus, ad Pontificatum Nolanum aſſumptus eſt: huius extant epiſtolæ ad Licentium Poetam, Aurelij Auguſtini alumnum Religionis & humanitatis plenæ. Aſſertores etiam vſque ad necem habuit ſacroſanctæ Religionis Eulaliam 9.
virginem, & Euphratem Arabem aduenam, & 10.
hos Diocletiani temporibus: qui ſub falſa ſuſpici- *Barcinonenſes Martyres*
one immiſſi per Chriſtianos in Nicomedia incendij, perſequebatur toto vrbe inſontes, ſimilis etiam occaſio Neronem olim vt in Chriſtianos ſæuiret mouerat, ſed alia cauſa Decianæ perſecutionis fuit, quod ipſe Decius Cæſar ærarium Romanum ſpoliatum ab Imperatore Philippo adoleſcente diceret, profuſionibus factis in Fabium Chriſtianorum antiſtitem, qua ratione & diuus Laurentius Celtiber theſauri Pontificij & à Fabiano in Xiſtum tranſmiſſi cuſtos, diris, varijſq; cruciatibus adfectus eſt: & cum ſempiterno nomine finem vitæ adeptus: cui merito ex cœlitibus ſoli Roma quinque quæ cernimus, percelebrata templa dicauit. Eodem quoque ſupplicio indignè necati ſunt in hac vrbe Anaſtaſius Ilerdenſis, vir Equeſtris ordinis, ex eiuſdemque Diocletiani aula, & alij quidam, tametſi nonnulli apud Betulonem oppidum Barcinonis littori proximum occiſos tradant. Sed iam ad temporum ſeriem reuertamur.

Irruentibus ſub Honorio & Theodoſio in Hiſpanias Barbaris, captaq; & diruta à Vandalis eius tractus inſigniore vrbe Tarracone, ſuccreuit habitatoribus Barcino: paruit poſt hæc Gotica

genti,& Alanis,vt reliqua Hiſpania. Quo tempore Ataulphus Gotorum Rex,Theodoſij imperatoris muti gener; quia in mores Romanos propter coniugem miteſcebat, conſpirante clam Vallia, dolo ſuorum ibi interfectus eſt: Creditur à nonnullis veſtigia quædam columnarum & antiquorum ruderum, quæ in paradiſo ſublimiore vrbis parte videntur, ſepulcrum olim Ataulphi ſuſtinuiſſe: pars reliquias arcis, alij porticus arbitrantur: Fama vulgi habet Herculem ibi monumento conditum, quæ opinio ſcriptis Saluſtij iuuatur: nam his in Hiſpania Herculem ſepultum fuiſſe Afris & Iberis perſuaſum teſtatur. At Barcinoni ſub ditione Gotica, augeſcente populo ſuburbanæ domus conſtructæ ſunt, interque maiores Hiſpaniæ vrbes habita eſt, nam & ſedem tum ibi Goti, quæ poſtea Toletum tranſlata eſt, atque à Luſitania adciti Alani conſtituerant, idoneam rati ad tutelam Pyrenæi, ſimul & maritimos exercitus inde facilè in Italiam vel Numidiæ littora mittendos: ex copia item materiæ, ad conſtruenda nauigia, accedẽte commoditate extantis tunc portus. Quodque Barcinon in Bæticam per maritima, vel in Celtiberiam & penitiorem Hiſpaniam per mediterranea euntibus atque redeuntibus quaſi obuia ad vtrunque iter occurrit: vnde exiſtimatum eſt à non vulgaribus propter conſiſtentem tum maximè in ea regione Alanam & Gotorum gentem, inceptos appellari *Gotalanicos* populos: qui nunc *Catalani* dicuntur. Etſi quidam ab Angario quodam, cognomento Catalone, Germanorum duce dictos fuiſſe ſcribant: quem ante Caroli magni tempora nõ legitimo exercitu, vt Sarracenos pelleret, Hiſpaniam

niam intraſſe tradũt, militibuſque ſuis *Catalonorum* nomen indidiſſe, & paulò mox, dum Emporias vrbem obſidet, occubuiſſe. hunc ducem quidam non Germanicæ, ſed Gallicæ gentis fuiſſe ferunt è Catallaunica regione ſingulari prælio memorabili. Superiora ſanè aſtruere illius tẽporis ſcriptores videntur: qui vſque ad Caroli Calui tempora hãc regionem Hiſpanicam Goticam & prouinciam Narbonenſem Gallogotiam appellant. Sed iam Getarum tempora repetamus: Goticam deinde gentem poſt ducentos annos in mores Latinos pæne transformatam, ſed diuturna pace præſegnem, plurimoque luxu & varijs ac flagitioſis etiã libidinibus eneruatam; euertere Sarracenorum, quos nunc diximus, & Maurorum permiſtum genus. Itaque notiſſima Roderici Regis clade, Barcinon capta, peræque vt cæteræ Hiſpaniæ vrbes, acerbè quaſſata eſt; nam præter Cantabros, Aſtures, atque Pyrenenſium aliquas gentes, quas vix locorum aſperitas eſt tutata, vniuerſa Hiſpania in Mauroarabum ditionem peruenit: mirumque profecto viſum eſt, vt, quam Romani prouinciam olim, continuis ducentorum annorum & calamitoſiſſimis bellis vix bene ſubegerant, qui eam Barbari perexigua quindecim menſium mora in ſeruitutem redegerint: Quinimo nec latis Hiſpaniæ finibus contenti, ſed Pyrenæum tranſgredientes, & Aquitaniam, & cuncta inferiora vſque in Arelatem obtinuere. Tanta fuit aduerſantium ſyderũ vrgens poteſtas: vel diuinæ potius mentis in degeneres à maiorum moribus populos aperta punitio.

Recepta deinde ſub plurimæ famæ Carolo &

Ludouico Auguſtis Barcino, à principibus guber-nari cœpit, qui *Comites* appellati ſunt: & ciuibus rurſus augeri, militiam magis quàm commercia exercentibus. Quorum præſtantia Comites bis à Sarracenis captam Barcinonem receperunt: ac longè lateque etſi parua manu, dominatum auxere, continuis bellis innumeros Barbarorum exercitus profligantes. *Tarraco* primùm, quæ à Gotis parum, & à Sarracenis pluſculum inſtaurata fuerat, ſubinde & *Dertoſa* commercijs opportuna, & *Ilerda*, claræ vrbes, à iugo Mauroarabum per eos liberatæ ſunt & Catalanorum nomen vulgatum. quorum *Barcinon* metropolis fuit ſemper, vtque ſummatim magna & multa perſtringamus, à faucibus Iberi Niceam vſque, ſub alpibus Imperium pertulere. Sed ne Catalanorum res etiam in Africa & Oriente ſplendidè geſtas texere videamur; quod ſequente vita, alterius & protenſioris erit operis, ad vrbem duntaxat noſtram redeamus.

Iunctis Aragonenſium & Catalanorum imperijs ſub Innocentio II. conſpicua ſuſcepit incrementa: captis præſertim *Balearibus*, pulſiſque à præculto agro *Valentiæ* Afris: quo tempore mercaturæ pariter & militiæ intenta Barcino, breuique hoſtium ſpolijs & commerciorum lucris amplificata, inter primas Hiſpaniæ iterum & celebriores Europæ connumerari cœpit: continuata vſque ad noſtra tempora gloria. Siquidem in omnibus & grauiſſimis bellis quæ in Sicilia, Sardinia, atque Italia, lateque per orbem à Regibus Aragonum fœliciter geſta ſunt, naualibus maximè prælijs præcipua auxilia Barcinonenſium fuere, prorſus nec vllæ ſine eis partę victorię. Auxerũt nomẽ,

fa-

facultates, nauigatio & libertas, ſenatui, populoq; à regib. ob ingẽtia merita cõceſſa; itẽ religionis & iuſtitiæ obſeruãtia, ad hoc publicæ rei priuatæq; cura laudabili adiuta parſimonia, & cõſeruatrice Imperij concordia, expurgataq; inprimis ciuitate, velut dulci reip. pernicie otioſorum incolatu.

Plurima & perpulcra quorũdã ciuiũ noſtrorũ belli & pacis facinora iã nos, Põpili, ſollicitãt vt pãdãtur. Sed ea vberiori operi Catalãicæ hiſtoriç reſeruat⁹ ad iuridicę gubernatiõis formã trãſeũtes.

Poſt Punicã dominationẽ, cuius nihil liquidi exploratũ habem⁹, legib. paruit *Barcino*, primũ Romanis, quib. p Gotos exactis, intruſæ Barbarę, lingua tamẽ latina promulgatæ, in quib. Romanæ vti petricoſę atq; ambagioſis ſubtilitatib. inutiles abrogãtur: & in eiſdẽ, inter nationis Goticæ homines & Romanos (ſic n. tũ Hiſpanos appellabãt) cõiugia prohibẽtur, ne feritas gẽtis Romani ſanguinis cõmiſtione molleſceret: quæ ſanctio, lõgo poſt tẽpore, mãſuefactis Barbaris, ſublata fuit: ſub ipſis Comitib. aliæ leges ſubortæ ſunt, rudi ſermone cõſcriptę, nec ſentẽtijs, vt pleriſq; videtur, ſatis cohærẽtes, vacãtib. vtpote ea tẽpeſtate armis magis q̃ legib. incolis: quia manu Comitũ omnia pene gubernãtur: tũ ſub regib. adulta iã vrbe Romanę leges à Iuſtiniano digeſtæ, reſtitutę sũt: additis quibuſdã municipalib. quarũ ſtudio dediti cõplures, inter primos legum peritos claruere: tametſi pauci, vtcunq; periti, nulla ſcripta reliquerint, foréſib. omnino actionibus occupati: quę acutiſſimè atq; exactiſſimè in Barcinonenſium foro etiamnũ peraguntur. Accedit grauitas, & libratum animi iudicium, quo ciues noſtri præcipuè commendantur. Hoc igitur tenore morum & ſerie legum

opibus, & gloria florentem ciuitatem noſtram pueri vidimus, eandem adoleſcentes mutata fortuna labantem; ſed nunc inteſtinis bellis attritam, opibus exhauſtam, ciuibuſque infrequentem, dolenter cernimus, atque vtinam ſenes reuiuiſcentem videamus, quod cura quidem & beneficentia optimi maximique principis Ferdinandi, vt eueniat, haud deſperare licet. Hæc bella, luxus, & ciuium diſcordiæ partim, (quibus opulentiſſimæ vrbes periere) partim tenacitas libertatis, licẽtia principis læſæ pepererunt.

Bella inteſtina.

Summa bellorum ratio hæc fuit: nam ſingulares cauſas & ſubinde ærumnas & cruentos annales velle perſcribere non eſt huius operis. Quare ad ſitum vrbis tranſeundum eſt.

Vrbis ſitus.

Priſtini oppidi muri vetuſtate notabiles, integri adhuc videntur, paulò editiore parte vrbis, cũ quatuor duntaxat portis, nunc enim nouem ſunt. In illarum turribus capitis bubuli ſtatuæ, dum cõderetur vrbs, poſitæ fuere ad pacis atque imperij votiua ſigna. Hoc vetus oppidum, & quæ quõdam ſuburbia fuerunt illi circumquaque addita, amplectuntur nunc nouæ vrbis muri: quibus inſuper, pro ſuorum noſtrorum temporibus adiuncti ſunt ab occaſu alij recentiores muri, quæ poſtea ſuccreuerant pomœria claudentes: redditque vniuerſa vrbs in plano iacens nouam faciem hemicycli, ſeu C litteræ vtroque capite apertum æquor tangens: vnde expugnatu difficilior fit: expoſita per frequentes procellas hoſtili claſſe naufragijs: nec facile vel æſtate, auxilia prohibente. Etenim tutius noctu, & haud raro per lucem inter numeroſa hoſtium nauigia, auxiliarias naues littus vrbe

ſub-

ſubire vidimus incolumes: Mare ipſum noſtra tempeſtate etiam aduerſum oſtenditur afflictæ vrbi, dum ſoluto veteri limite, obrutaque littorali area, vrbem petit, excauatque muros, & mœnia intus aperit: vnde pulcherrimæ ædes tractandis commercijs, reponendiſque temporarijs mercib. ad littus poſitæ, vndarum pulſu concuſſæ ruinam timent, & ſatis difficile eſt hybernos fluctus inſanientis pelagi obicibus arcere. In quo tamen ardenti cura laboratur, obiecta immenſitate molarum.

Intra vrbem templa viſuntur pulcra quidem & egregia, inprimiſque plurimo claroque ſacerdote ornata, interque ipſa templa, vetuſti operis diui *Michaelis* apparet, populari peruigilio frequẽtatum: quod olim AEſculapio dicatum fuiſſe non nulli arbitrantur: argumento afferunt, pauimento inſcriptos angues: ab alijs templum fuiſſe Iouis exiſtimatur, pari primariæ vrbis religione. Nam Tarraco eximio templo & cultu Iouis enituit: hoc ſanè ex monumentis antiquorum lapidum patet. Mineruam templum habuiſſe Barcinoni, haud procul ab vrbe, Veneris ædes fuiſſe fertur, vbi fanum diuæ Eulaliæ Emeritenſis antiquitate venerabile, à Chriſtianis dicatum fuerat, in quo ſepulcra ciuium Romanorum ante demolitionem vidimus. Nam per ſuperiora bellorum tempora, ne præſidium hoſtibus redderet, quod per obſidionẽ Gallorum euenerat, non abſque graui vetuſtatis diſpendio à noſtris dirutum eſt: ſed nuper eodem loco erectum. Muri & domus vrbis ex lapide ſunt qui in monte Iouis, ab occaſu vrbi prope iuncto ſemper renaſcitur. Viæ in ea non luto ſordidæ aut Tēpla

por-

porticibus occupatæ conſpiciuntur: ſed nec cœlū protectis ſubgrundijſue aut mænianis obtegitur, proinde nec ædificiorum frontiſpicia defornantur, quibus multas alioqui percelebres vrbes dehoneſtari comperimus. Mons ipſe ad decorem vrbis accedit & ſalubritatem, intercepta paluſtri aura abſolutos vndique & contra Zephyrū erectior cernitur, læto vinearum & arborum conſpectu; probata in eo rubrica eruitur effoſſorum olim metallorum, vt multi autumant, index: Nec fontibus caret limpidiſſimis, aut viuacibus herbis: proſpectu verò tam longinquo, vt quidam Balearicos montes inde, ægrè tamen, ſub Occaſu aut Ortu ſolis cerni contendunt. Cõſtans fama tenet ex remanētibus orta veſtigijs, olim vrbi portum reddidiſſe montem, ventis Euro atque Auſtro interq; hos medio, tutiſſimum: quibus plaga illa validius inſtatur, hic poſtea ſiccus relictus eſt, refluēte lõgius *Salo*, ideoq; colonis fabricatio inchoāta: famam cõfirmare Artemidorus videtur, qui ait *Leletaniam* cuius caput eſt *Barcino* portubus frequentem fuiſſe: Sed & idem his verſibus Anieni apertè oſtenditur in ora Maritima.

Et Barcinonum amœnas ſedes ditium
Nam pandit illic tuta portus bracchia,
Viuetque ſemper dulcibus tellus aquis.

In ſummo montis ſpecula eſt poſita, vbi olim fanū fuiſſe Iouis nõ pauci conſentiūt, Nunc ędiculas habet annuis ciuium conuentibus, iucundè ſimul & religiosè inuiſas, inq; ijs proculdubio pulcro fonti vicina percolitur, Iuliano dicata, q̃ vetuſtate collabentē, L. Deſplanus Archidiac. vir claritudine & generoſa probitate prænitens nuper inſtaurauit, fons ipſe non prorſus abolita veteri ſu-

perſtitione, aditur à plebe *fortunæ fortis* feſto. VIII. Kal. Iulias, per famam apparentium eo die Nympharũ, verbena & filice coronatarũ interq; montem & Rupricatum flumen, quod per ſeptẽ ferme millia paſſuũ lõge ab vrbe pelagus ingreditur, paluſtria loca ſunt, frugifera tamen alicubi & paſcuis non ignobilia, fluuius ipſe vbi accreſcit, pontis ſępe vel impatiẽs eſt, vel mutato curſu fallax. Vrbs amæno magis quam fertili loco poſita eſt, littore ſatis profundo, præterq̃ ad *Taſcæ*: hæc loca ſunt cõtra littus ad octo ferme ſtadia, vbi arenarũ dorſa inhibent atq; irritant mare, vnde extra; deſurgere naue ſolẽt: Duos habet amnes, prędictũ ab occaſu & *Betulũ*, qui & *Betulus* dicit̃ ab ortu fluẽtẽ, propinquius, tenui alueo: ſed irrigationib. vtili, vnde riui per foſſas & ſulcos aquarios decurrunt in prędia, terreni & ſtructilis operis molinas etiam citãtes. Scatẽt & intra vrbẽ frequẽtes putei, non improbæ aquæ. Ducit̃ & aqua è fonte perenni per lapideos cuniculos in vrbẽ, eq; receptaculis & caſtellis per labra vel ſaltus in varia loca effunditur. Mulierũ præterea peculiaris pulchritudo, & matronale de cꝰ lętiorẽ ciuitatẽ reddũt, vnde & tenacior manet. Torus & ſoboles fit generoſior. Ambitus eſt ſtadiorũ circiter xxv: eadẽ pæne dimẽſio eſt Neapolis Italicæ: ſed Neapolis hodie ciue & aduenis plenior habetur, vtq; Germanicę gẽtis pulcerrimas, ſed gelidas vrbes relinquamus, Florẽtiã Etrurię clariſſimã vrbẽ an pulcritudine & mũditijs vincat Barcino iuſtiſſima hacten' dubitatio eſt: huius ſane ſitũ præſtãtiorẽ omnino eſſe propter litt' & cęli apricitatẽ nemo inficiabit. Ferũt Aſtronomi eã ſagittario ſuppoſitã, præcellẽti Ioui domeſtico, interque

mul-

multa vrbis inſtituta ampliori, quàm diximus, & peri inſerenda. AEdilitiæ ſunt & mercatoriæ leges, per has iudicium ex bono & æquo, & ſub cōpendio redditur à Duũuiris, qui cōſules appellātur: vnde conſulares leges dictę ſunt: quarũ hac tēpeſtate nō in ea vrbe modò vſus viget, ſed per cũctas fermè maritimas ciuitates nauticæ, & mercatorũ cōtrouerſię huiuſmodi legibus, vel ex his depromptis, ſumma cũ auctoritate terminãtur. Vtq; Rhodias olim, ita plerique nunc per vrbem *Barcinonias* leges appellant, AEdilitiæ quoque plurimis & inclytis vrbibus exemplo fuere. Criminum animaduerſio ciuiliumq́ue cauſarum notio per creatos à Regibus Magiſtratus, maiori ex parte exercetur Pontificalis fori iuriſdictione excepta. Cura frumentaria & R. P. per Quinqueuiros hodie gubernatur, anniuerſario munere, adiunctis xxx. duobus, aut Centum Viris, ſi grauiora immineant. Ab hoc procerũ ordine, admiſſa etiã nuper in partē ſenatus plebe decreta emanãt. Creditũ eſt popularē hanc admiſſionem initia ruinę vrbis noſtræ parauiſſe, inepta ad gubernationem plebe, inſolentia, atque indignitate imperandi, atque conſulendi, tum de diſſidia vel propter inuidiam nobilitatis promptiſſima & denique apta gubernari magis, quàm regere. Sunt & Monetales, operumq́ue & ærarij Præfecti & Scribæ: ac plures alij magiſtratus nulla iniuria hiſtoriæ tacendi.

Habet vrbs inſigne; publicam menſam depoſitoriam, fidei, vel alienigenis & ignotis pertinaciſſimè nullo periculo, culpáue aut mora excuſabilis. Illud quoque imitandum: quod in multis ſpecioſis vrbibus, & Romæ negligi miramur; in Tabel-

bellionem, Chirurgum, & medicinarium admitti neminem, niſi probatiſſimæ fidei examinatiq; curioſius exercitij: optima certè conſuetudine, ne fides doloſæ aut imperitæ manui temerè committatur.

Nec non & hoc à compluribus laudari vidimus, quòd vrbem noſtram Iudæis nequaquam licet habitare: vtpote generi hominum ſordido, libidinoſo atque impudenti, & niſi ſeruitute reprimeretur, ſuperbo atque crudeli: Ad hæc quòd eſt gens fœnoris, aliorumq; noxiorum R.P. quæſtuũ ſit profundè conſectatrix: Quodque cæteros mortalium neſcio quo ſingulari odio dolis atque fraudibus circumſcribere conetur. Vnde nec hi, quorum maioribus Iudaica origo eſt, tametſi Chriſtiani nominis, & forſitan probi, ad honores R. P. noſtræ aut Tabellionatus, vel Medicinarũ officia admittuntur: exiſtimantibus cunctis perdifficilè maiorum mores, & vix obliuione generis exui poſſe: Sed nec Mahometicæ Religionis hominibus in eadem vrbe, præterquam ſeruis, commorari permittitur: ne pura Religio, aliarum vſu captis ſuperſtitionibus, deprauetur: neue religionum & cultus in vna eademque ciuitate diuerſitas, inuidiam, odia, impoſturas, & diſſenſiones, & clades interdum, atque extermina R.P. pariat. Quod in Antiochenſi & Alexandrina, alijſque clariſſimis vrbib. eueniſſe, qui res geſtas legerit, facilè intelliget. Magnificãt ciuitatẽ præterea populorum conuẽtus totius prouinciæ Catalanicæ, & vrbium oppidorumque contributiones, à quibus vrbs noſtra vt Nobile caput, colitur & augetur: quorum numerum præter vicos plus quam quadringẽtorum

Iudæi.

Turcæ.

 eſſe,

oppida ciuitatis Barcinonensis. eſſe, compertum eſt. Quas referemus regiones & oppida. Clariores habentur: *Gerundenſes*, & qui *Emporitanorum* vberem & portuoſam regionem incolunt, & his vicini priſci nominis *Auſetani* & *Iannipolæ*, fullonica noti: Interque conualles Pyrenæorum *Cerretani*, antiquiſſimi Hiſpaniæ populi, in quibus Liuium Salinatorem oppidum condidiſſe perhibent, Sertorij temporibus, quod extat, perque Pyrenæum veteri Aquitaniæ contermini, *Paliarienſes*, nouæ appellationis: Tum *Sicuritani* aurifero amne perfuſi, & ſub eis *Ilergetani* campeſtres, qui & *Vrgellenſes* dicuntur, littora olim verſus *Leletanos* attingentes. *Ilerda.* In quorum finibus *Ilerda*, veteri hiſtoria & nunc litterarum Gymnaſio clara poſita eſt, fructifero ſolo; ſed nebuloſo per hyemem cœlo taxata; At ſub *Vrgellenſibus* verſus maritima iacentes *Cauiulatij*, *Albimontani*, *Barbarienſes*, conuallis. *Sigarrienſes* & pratenſes habitant: & à latere *Ceruarienſes*: & vaſtij ac candidi ſalis foſſores *Cardonenſes*. Item *Minoricenſes* cum Mediolanenſibus, & iuxta hos ſupra Barcinonem *Rubricaticenſes*, & ſub latus *Vallenſes*: atque ad oram Barcinonis, ab ortu *Mariſini*, & verſus Gerundam, ſiluoſi ſaltus incolæ: *Caprarienſes*, & aurileguli *Tarnicolæ*: interque Barcinonem & Tarraconem libero prælati oppido *Penitenſes*, ac deinde *Tarraco.* quondam primi & maximi *Tarraconenſes*, cum eorum amœno agro olim *Sueſetano*, à magnitudine ſuum, vt quidam exiſtimauere, dicto. In ipſiſque *Catalanorum* finibus *Dertuſani* poſiti ſunt, & *Ibericenſes*. Itemque cis Pyrenæos Catalanici nominis in Gallia Narbonenſi habitant *Ruſcinonenſes*, nobilem agrum colentes: quorum he-

hodie caput inſigne *Perpinianum*, lanificio pollet, ſupraque hos ad radices Pyrenæi *Confluentani* ſunt, foſſilium & fluentium metallorum poſſeſſores. His fermè regionibus ac vrbibus & aliquot clarioribus oppidis haud exactiùs; quàm nunc conuenit, deſcriptis *Catalania* clauditur. Horum Barcino princeps eſt mater. Quarum gentium tractus in longitudinem ferme centum ſeptuaginta millia, porrigitur: Latitudinem verò, vbi maior centum triginta. Ab his olim gentibus deductæ ab Ibero amne vſque in Bæticam plures coloniæ: quarum plane longè clarior *Valentia*, & in *Balearibus*, *Maiorica*, Regnorum ſedes alio opere celebrandæ: & validum in Sardinia oppidum *Calaris*, præterea, & in Græcia quondam percelebres Athenæ & *Zacynthus* inſulæ, & Icoſſium in Africa Catalanorum coloniæ fuerunt. Vnde non temerè quidam Valentinos, & Maioricenſes, horumque regnorum incolas ab origine atque lingua *Catalanos* appellauere. *Valentia.*

Supereſt vt de agro-Barcinonenſi dicamus. Is ab antiquis *Leletanus* eſt appellatus, maiori tractu montuoſus eſt, aut diſtinctus collibus: ideo non plurimi & ignobilis, vt olim, ſed vbi cura adhibetur, laudati vini ferax: mutata poſterioribus vitium cultura, maturataque ob denſitatem muſti feruoris mora, fertque oliuæ & fructuum pæne omnium copiam, qui arborib. naſcuutur, ſed & mellis & frugum, exiguo tamen *Ager Barcinonenſis.*

in frumentis reditu, venationi quoque & aucupio aptus eſt. Ex ſuburbanis ſalubriora habentur prædia procul à littore, propter lacunas & ſtagna: quæ *Betulonis & Rubricati* oſtia circumſtant: Ideo, ſi liceat patriam deſcribenti vel minutioribus oblectari, laudantur villæ verſus Ortanos, Areolum collem, & albas petras. Syluas habet cæduas complures Barcinonenſis ager. Quare & materia abundè præbetur ſtructuræ nauium. Pinus in eo frequentiſſima naſcitur, copioſo fructu atque eſui pergrato. Artemidorus *Leletanum* agrum bonitate præcellentem tradidit: eſculenta enim omnia ibi orta ſapidiſſima notantur: Barcinonenſis quoque Muriæ conditura apud veteres in precio fuit.

Muria Barcinonenſis.

Hodie, vt cernis, è Barcineis rebus præpoſci Romę ſolent cultrorum omne genus, qui ad menſas, qui ad tonſtrinam & Chirurgicos, quíque ad pugillares, & muliebrem quoque mundum pertinent. Sed quid non iam Roma externæ voluptatis ad ſe trahit? etenim leuia, & præmollia, quæ flaccida appellantur, ſtragula ab vrbe noſtra perferuntur: quo delicatius per hyemem cubare liceat: aduehuntur & inde percandida, & verſicoloria vaſa vitrea, cum Venetis certantia, & exilia, quæ vocantur thoralia.

Vitrea vaſa.

Quod ſi quibuſdam, quæ pauca ſunt, vrbs noſtra carere videatur, ea peregrina nauigatione ſupplentur. Itaque fit, vt habitatoribus vel ad delitias deſit nihil. Habet & aquas calidas Barcinonenſis ager in Vallenſium regione ab antiquioribus rectè memoratas: & quas plerique Cerretanis in Roſcinonenſi, & his quæ in agro Gerundenſi ſunt, prætulere.

Aquæ calidæ.

Habet & marmoris optimi, auri atque argenti fodinas ad Senium montem,

Marmoris auri & argen.

rem: quamquam Tarraconenſes & Saguntini lapides ad pauimenta meliores, & ob cœleſtem colorem gratiores putentur. Et metallorum effoſſiones quæ in Feliceto ad pagum Argentarium & māſiones rubras fiunt, hodie Senienſibus notiores ſint. Hæc ſunt loca, quæ decem fermè millia à Maura oppido Iberi abſunt. Eſt enim Hiſpania cum multarum rerum prouentibus felix, tum vel maximè omnium metallorum pæne vbique ditiſſima. Teſtes fuere olim Pœni, & poſt deinde Romani, qui intimis atque ſupernis Iberiæ opibus præcipuè adiuti: videlicet metallis, frugibus, materia, lino, ſparto, vino, oleo, lana, ſale, ſalſamentarijs, corio, & equis, & pugnantibus denique ac verè viris, diuturna atque ingentia bella per orbem confecere. Extant etiam nunc pluribus in locis in vniuerſam Hiſpaniam effoſſionum illorum temporum aperta veſtigia, ſuperioris & noſtræ ætatis negligentiam, vel ſegnitiem accuſantia: proinde & quotidianæ illæ querelæ ortæ, auri valorem indies augeri; liquidiſſima certè cauſa: cum aurum vbiq; gentium vel per luxum conſumatur; & vbi plurimum gignitur intra fœcundiſſima montiũ viſcera, non ſapientiore contemptu, ſed per ignauiam relinquatur: ad cuius profectò continuam egeſtionem non dicam captiuorum, ſed facinoroſorum per prouincias iugem atque ingentem numerum ſufficere poſſe quis neget? longèque Reip. fore vtilius, vt qui in tenebroſo carcere miſerabili otio ſqualent, vel ad remum damnati in adiumenta ſæpenumero piraticæ, & ſcelerum miniſteria traduntur, fructum aliquem publicæ rei in metallis eruendis, alijsúe operibus publicis exercen-

dis,noxia corpora pręberent. Nec hoc perſpicuo exemplo caret: etenim reorum inprimis opera prouidentiſſima orbis domina muros, templa, porticus,& thermas cōſtruxit:irē portus,theatra, pōtes,& palatia,quæ miramur,ędificauit:hac ratione lōgiſſima Italiā,diuerſis vijs latiſſimè ſtrauit, ac varios atque altiſſimos aquarum ductus ſtupenda longitudine cōtinuauit. Appenninumq; ſexingentorum ſtadiorum producto ponte vrbi coniūxit:vt remoti montis pulcerrimos fontes,vix accolarum hauſtu notos, quaſi captiuos; per ſaltus, & aſpera montium tractos ſibi ſeruire cogeret. Sed neſcio quo me pacto vrbis magnitudo à patria ad ſe reuocauit: Quare iam finis operi imponendus erit.

Hæc perſtrinximus, Pompili, de vrbe,ex qua editi in lucem ſumus, vtq; amici genus non ignores,honeſtis maioribus: patre Iacobo Paulo Iureconſulto,(ſi filius in re obſcura teſtis idoneus eſt) conſummatæ inter opes & gratiam Principum virtutis & doctrinæ. Te nunc inuicem accingi cupio ad id,quale me ipſe rogaſti:vtque nos ſtrictim de vrbe noſtra cōſcripſimus,tu quoq; excelſæ tuæ, vel potius communis vrbis res iuſto, ſed clariori opere abſoluas: mihi ſufficiat amico ſimul & patriæ,quod debebam,vel tenuiter exſoluiſſe.

Barcinone anno M.CCCC.XCI.regnante Ferdinando II.Caſtellæ & Aragonum Rege.

EPI

EPISCOPI ECCLESIAE BARCINONENSIS.

1. LVcius Victor, qui ſcripſit contra Arianos.
2. Actius 1.
3. Alexander
4. Theoticus
5. Paſianus, qui ſcripſit contra Nouatianos
6. Olimpius vir doctiſſimus
7. Ydaltus, qui plura ſcripſit.
8. S. Seuerus, qui à Gothis clauo infixo in capite occiſus eſt: fuitq; vnus ex 70. Epiſcopis, qui condiderunt leges Gothicas.
9. Ioannes
10. Adaulphus, qui dedit domum ſuam pro domo Epiſcopali.
11. Trodinus, qui trāſportauit corpus S. Eulaliæ de Eccleſia S. Mariæ matris ad Eccleſiam Cathedralem.
12. Guileranus
13. Theodoricus
14. Petrus 1.
15. Viues
16. Actius 2.
17. Deus dedit. In tempore iſtius ædificata eſt Eccleſia Puellarum S. Petri.
18. Guadallus
19. Gilasbertus nobilis
20. Berengarius 1.

21. Vmbertus, éx nobili familia Alamanij.
22. Bertrandus.
23. Iuleus ex nobili familia Cardona.
24. Berengarius 2. Ex Comitibus Barcino nenſib.
25. Raimundus Guillelmus 1.
26. Megarius, Tarraconẽſis Archiepiſcop. iſte Tarraconem à Sarracenis deſtructam cœpit reędificare.
27. Arnaldus hermengaudus 1.
28. Guillelmus
29. Bernardus de bega 1.
30. Raimundus 2.
31. Berengarius 3.
32. Petrus 2.
33. Berengarius 4. Is cum Canonicis inſtituit domum caritatis, in tempore iſtius parochiali ſancti Vincentij cõſtructum eſt monaſterium de Iunqueres pro monialibus ſancti Benedicti, & inſtitutus eſt ordo mercenariorum in eodem tempore.
34. Petrus, de domo Centelles 3.
35. Arnaldus 2.
36. Bernardus 2. In tẽpore iſtius in parochiali S Fauſti erectũ eſt monaſterium de Monte alegre pro monialibus Canonicorum regularium Sancti Auguſtini, & iſte epiſcopus & Canonici conceſſerunt monaſterium de Iunqueres magiſtro

ſtro Sancti Iacobi de Spada.

37. Pontius
38. Geraldus de galba
39. Pontius de galba
40. Ferrarius, in tempore iſtius facta eſt ſecunda translatio Sanctæ Eulaliæ vbi nunc eſt.
41. Bernardus 3.
42. Michael
43. Guillelmus de Torelles
44. Berengarius 5.
45. Petrus de planella 4.
46. Raimundus 3.
47. Ioannes 2.
48. Franciſcus de blanes 1.
49. Franciſcus 2.
50. Andreas Bertrandus
51. Franciſcus Clemens 3.
52. Andreas 2.
53. Simon Saluator
54. Iacobus girat. magnus Theologus
55. Ioannes de Soler. Theologus
56. Rodericus de Borgia
57. Gondiſaluus de Heredia.
58. Petrus Garricas 5.
59. Henricus de Cardona
60. Martinus Garcia.
61. Guillelmus Raimundus.
62. Ludouicus de Cardona.
63. Ioannes de Cardona.

 64. Iaco-

64. Iacobus Caſſador
65. Guillelmus Caſſador
66. Martinus Martinez del Villar.
67. Ioannes Dimas Loris.

REGVM ARAGONIÆ SERIES, ELOGIAQVE IMAGINIBVS SVBIECTA CAESARAVguſtæ, à Hieron. Blanca Cæſaraugust. CIↃ.IↃ.LXXXVI. ad ann. MDC. continuata.

Suprarbienſes Reges VII.

I. *GARSIAS Eximini Dux ſtrenuus, Regio Gothor. genere natus, deperdita iã Mauror. irruptionib. Hiſpania, Aynſa capta, eos adortus, cũ inito prælio cœleſte ſignũ Crucis rubei coloris aureo veluti in clypeo, ſupra arborem (vnde nominis ducta appellatio putatur) quercum vidiſſet, deq; ipſis Mauris victor glorioſè triumphaſſet, Regio nomine dignus exiſtimatus, primus Suprarbienſium Rex fauſtis omnium acclamationib. eſt appellatus, anno* CHRISTI DCCXXIV.

Regnauit ann. ferè XXXIV. *exceßitq; è vita ad ann.* DCCLVIII.

GAR-

GARSIAS Innici I. *Garſiæ Eximini F. Suprarb. Rex* II *Regni fines, oppidis aliquot bello partis, protulit longius: in his Pompeiopolis, Vaſconum Metropolis, quæ hodie Pampelona: ſed, vt ſunt res humanæ fluxa, non diu vrbe potitus, vitam cum morte commutauit: ad ann* DCCCII. *Regni ferè* XLIV. II

Hoc tempore AZENARIVS *vir armis præſtans primus Aragonum Comes dictus.*

FORTVNIVS I. *Garſiæ Inn. F. Garſ. Eximini N. Suprarb. Rex* III. *non minus armorum, quàm pater auusq; studioſus, bellis aſsiduis Mauros laceſsiuit: de quib. in Olcaſſenſi tandem valle manu conſerta illustrem victoriam reportauit: Ad ann. Dom.* DCCC XV. *Regni verò* XIII. *diem clauſit extremum.* III

SANCTIVS *Garſiæ Fort.* I. *F. Garſ. Inn. N. Garſ. Exim. Pron. Suprarb Rex* IV. *initio tam felici Marte depugnauit, totam vt ſibi, debellatis hoſtib. Nauarram ſubegerit. Tandem commiſſa pugna, à Muza-Aben Heazin Mauro Cæſaraugustan. Tyranno vnà cũ Garſia Aragon. Comite* V. *victus ſine liberis occubuit, ad an.* DCCCXXXII. *Regni ferè* XVII. IV

Tunc primùm multorum annorum Interregnum in quo vetus Suprarbienſe ius conditum, Magiſtratusq; inter Regem, Regniq; incolas medius, qui poſt IVSTITIA *Aragon. dictus eſt, inſtitui cœpit.*

INNI-

v. INNICVS Eximini F. Ariſta, paterno nomine appellatus, quod viſis Mauris ſubito graui in eos ira odioq́ exardeſceret. Cum Pompeiopoli vrbi, victrici olim manu parta imperaret, à Suprarbienſibus ſpectata virtutis bellicæ nomine, Ara Sueſti in oppido Rex V ſalutatur, Iudicisq́ illius medij magiſtratu ex fœdere confirmato, imperium poſteris mirificè ſtabiliuit, cœleſtisq́ argenteæ Crucis inſigni regio condecorauit. Belli deniq́ paciſq́ artib. clariſſ. vitam cum regno poſuit ad ann ferè DCCCLXX. exarſerit

VI. GARSIAS Innici II Ariſtæ F. Suprarb. Rex VI. Pompeiopolitanis & ipſe imperauit. Sed ad Larambe oppidum iter faciens, à Mauris ex inſidijs oppreſſus, cæſusq́ eſt cum Vrraca coniuge, vltimi Arragonici Comitis F. vnica, ad ann. ferè DCCCLXXXV. Regni verò XV. Cumq́ Regina ictu mortua, quæ geſtabatur infans manum exereret, cæſo matris ventro, viuus eductus, educatusq́ eſt clam: & Sanctius ab arca dictus, poſt Fortunium fratrem natu grandiorē, primus Aragon. Rex inauguratur

VII. FORTVNIVS II. Garſ & Vrracæ F. Ariſtæ N. patri hæres ſuffectus, VII. adeoq́ vltimus Suprarb. Rex. Nam Regium Aragonum nomen, quod à Kaſone fratre mox inuectum eſt, priſcum illud Suprarb. antiquauit. In Legerenſi tandem cœnobio monachi ſe voto ſponte obſtringens, Regno ſex ferè annos adminiſtrato abdicauit, ad an. C. CIƆI.

Hic ſecundum Interregnum annor. ferè IV.

Aragoniæ Comites ſex.

VIII. AZENARIVS Azenarij F. Hadonis N. collecta

ſe-

ſociorum manu e Cantabria ad Pyrenaos penetrauit, opem Garſia Suprarbienſ. Regi II. *Pompeiopolim obſeſſuro, laturus. Hic Mauris Iaccam vrbem eripiens, eius, aliorumq; circa oppidorum ditione à Rege donatus, primus ſibi Comitis Aragonia nomen vindicauit, ad poſteroſq; hareditario iure transmiſit. Annos complures rerum potitus, animi corporiſq; dotibus illuſtris moritur, ad annum* DCCXCV.

GALINDVS *Azenarij Com. F. Aragon. Comes* II. *paterna dignitatis hares, Iacca foro conſtructo, Vrbis ius, formamq; dedit, eidemq; Magiſtratum, quem Merimum appellari voluit, prafecit. Ataresiam praterea, cateraſq; arces & munimenta, adhac Acemueri in oppido Cercitenſe cœnobium ſua pecunia exadificauit, vt non tantum fortis, ſed & boni pijq; Principis munus nauiter obijſſe videatur. Itaq; annos ferè* XX. *bene geſta Reip. laude inſignis, vita, officioq; deceſsit, an* DCCCXV. *à partu Virginis.* IX.

EXIMINVS *Azenarij Aragon. Comes* III. *Gal. Com. F. Azenarij* V. *Azenarij cognomentum in aui gratiam memoriamq; ſibi adiunxit De reb geſtis nihil memoria proditum: illud ſi demas ferro cum Mauris fortiter dimicantem, nulla ſobole relicta ceciditſe.* X.

EXIMINVS *Garſia Arag. Com* IIII. *Azenarij primi Com. F. Eximino Galindi fratris Filio ſucceſsit. Caſus & ille à Mauris imperauit non diu, vnico harede relicto paterna dignationis ſucceſſore.* XI.

GARSIAS *Azenarij Aragon. Com.* V. *Eximini Garſ.* IV. *F. in demortui patris locum vocatus, Azena-* XII.

rij

rij cognomine & ipſe, in primi Comitis memoriã aſſumpſit. A Cæſaraugust. illo Tyranno Mauro vnà cum Sanctio Suprarb. Rege IIII. interemptus ad ann. Chri. DCCCXXXII. relicto Fortunio F. hærede, nullum Interregno locum dedit.

XIII. FORTVNIVS Eximini VI & vltimus Aragon. Comes, Garſ. Azen. Com. V. F. hæresq́; Ariſtæ Regi neceſſitudinis vinculo, & ſanguinis affinitate coniunctus, carus, acceptusq́; quod Vrracam vnicam F. Regis F. Garſiæ nuptum dederit. In periculoſa illa primi interregni tempora incidens, Reip. qua hodie tranquilla fruimur conſtituendæ ſuaſor auctorq́; exſtitit. Per annos amplius XXXVI. Comitis dignatione florens, ſenex deceſſit ad annum ferè DCCCLXVIII. Garſias gener, poſt quem Fortunius N. Suprarb. Reges ſuo iam ordine collocati, hæreditatem adierunt. Hinc ſecundum Interregnum: quod Sanctius Kaſo, N. & ipſe, qui continenter ſequitur, Regis nomine vſurpato, clauſit.

ARAGONVM REGES XXVII.

XIV. SANCTIVS I. Kaſo. Garſ. & Vrracæ Reg. F. Ariſtæ V. Suprarb Reg. & Fortunij Com. VI. N. Fortunij monachi Frater, legitimusq́; hæres repertus, lætiſſimis Procerum populiq́; acclamationibus ad Iaccam vrbem Rex ſalutatur, & Abarca cognominatur. Primus hic præclarum Comitum Aragoniæ nomen in Regis titulum ornamentaq́; conuertit: finesq́; imperij, domitis ſæpius cæſisq́; Mauris, longè lateq́ue propagauit. Tandem carus ſuis, hoſtibus verò vel no-

nomine ipſo formidabilis, vitæ ſtationem deſeruit, Regni ferè an. XXVIII. *Chriſti verò orbi redimendo nati* CIƆXXXIII:

GARSIAS I. *Kaſonis F. Abarca identidem & ipſe appellatus. Aragon.Rex* II. *Optimè adminiſtratæ R.P. liberis, quas ex Thereſia coniuge ſuſtulit, Regno, quod ann. ferè ſex &* XXX. *otij, pacisq. publicæ ſtudioſus tenuerat, ceſsit, an. Dom.* CCIƆLXIX. XV.

SANCTIVS II *Garſiæ* I. *F. Kaſonis N. Aragon. Rex* III. *nunc Abarca, interdum verò Galindus dictus, patre vita functo, Regiam poteſtatem nactus, auitæ fortitudinis æmulus exſtitit, Prole ex Vrraca Ferdin. coniuge ſuſcepta, moritur, Regni ferè* XX, *an. Chriſti verò* CCIƆXC. XVI.

GARSIAS II. *Tremulus, Sanctij* II. *F. Garſ.* I. *N. Kaſ. Pron.* IIII. *Arag. Rex, Abarca & ipſe interdum cognominatus, virtute clarus exſtitit, Regnique clauo admotus, rebus præclarè geſtis; aſsiduisq. cum Mauro bellis* exercitus, demum vita laborioſa, ærumnisq. plena curſum, Regni anno* X. *confecit: quo tempore nati ſeruatoris milleſimus agebatur.* XVII.

* por exercitado.

SANCTIVS *Tremuli F. natu maior Sanct.* II. *N: Garſ.* I. *Pron. Kaſ. Abn. Arag Rex* V. *Hiſpaniæ imperauit. Filijs regna partitus, Ranimiro, Aragon. Regnum conceſsit, coniugis nouercæ precib. victus, quod pudicitiæ illius cuſtodem ſe propugnatoremq. aduerſus fratres obtuliſſet. Deniq. parta Reip. quiete, annonæ copia, rerumq. omnium vbertate, cum Pompeiopoli, Aragonia, Suprarbio, Ripacurtia, Vaſconia, Alaua, Caſtella, Aſturijs, Legioni, & Aſturica tran-* XVIII.

quil-

quillè imperaret, latus exceſsit A. D. XV. Kal. Nou. an. CIↃXXXIIII.

Regnauit an. XXXIII. *Menſ.* IX. *Dies* XIIX.

XIX. RANIMIRVS I *Chriſtianiſsimus Sanct. maioris F. Tremuli N. Sanct* II. *Pron. Garſ.* I. *Abn. Kaſ. Atn. Aragon. Rex* VI. *Cùm Chriſtianæ Religionis (vnde Chriſtianiſsimi cognomen) cultum cæremoniasq; ex Rom. Eccleſ. ſanctionib. multor. Epiſcopor. ad Iaccam habito Concil curauiſſet: Suprarbienſiq; Ripacurtienſi, ac Pallarienſi ditione quaſita, imperij terminos protuliſſet, ad Gradus arcem pugnans, tandè occubuit, A. D.* VIII. *Eid. Maij. Ætatis* LX. *Natalis Dom.* CIↃLXIII.

Regnauit an. XXVIII. *Menſ.* VI. *Dies* XX.

XX. SANCTIVS IIII. *Ranimiri* I. *F. Sanctij Maioris N. Tremuli Pron. Sanct.* II. *Abn. Garſ.* I. *Atn. Kaſon. Trin. Aragon. Rex* VII *geſt. ar. rer. gloria clarus Pompeiopolitan. Regnum adeptus, fuſis ſæpius fugatiſq; Mauris, oppida complura amiſſa recuperauit. Sed Oſca celebri Veſcitania vrbe caſtris obſeſſa, dum mœnia ſpeculabundus obequitans explorat, ſagitta eminus emiſſa, latus confixus interijt, prid. Non. Iun. an nat.* XLIX. *Natal. Chriſti* CIↃXCIIII. *Regni ann.* XXXI. *& Dier.* XXV.

XXI. PETRVS I. *Sanct.* IIII. *F. Aragon. Rex.* VIII. *in ipſa Oſca obſidione paterni imperij ſucceſſor, poſt non diu, inſignem illam Alcorazenſem victoriam. victoriaeq; clariſsima, quæ ad poſteros tranſmiſſa viſuntur inſignia, reportauit: quatuor nimirum Mauror. Regum capita abſciſſa, hinc illinc S. Georgij Cruci appoſi-*

appoſita: qui exinde Regni tutelaris Diuus religioſè colitur. Capta deniq; Oſca, gloria nobilis, atq; omni genere virtutum excellens, iure optimo, Pius, Fœlix, Victor, & Maximus appellari cœpit. Annum iam agens XXXV. *ſine liberis exceſſit è vita*, A. D. IV. K. *Oct. an.* CIↃCIV.

Regnauit an. X *Menſ.* III. *Dies* XXVI.

XXII. ALFONSVS I. *Bellator Sanct.* IV. F. *Petri* I. *frater Aragon. Rex* IX. *Hiſpaniæ Imp. Cæſar auguſta hac nobiliſſima Sedetaniæ Metropoli, quam Mauri annos ferè* CCCC. *ſeruitute oppreſſam tenuerant, expugnata, victos fugatosq; in Bœticam vſq; cadendo perſecutus eſt. Tandem qui vndetricies collatis ſignis fœlici ſemper Marte ſuperior diſceſſerat, ridiculo quodam certamine, dum audacius quàm cautius in hoſtem pugnare ſtudet, ad Gallicam Flauiam cecidit nullo hærede relicto*, A. D. VII. *Eid. Sep.* An. *Chriſt* CIↃCXXXIII.

Regnauit ann. XXVIII *Menſ.* XI. *Dies* X.

Hic tertium menſis I. *interregnum, quo Pompeiopolitani ſeorſim à noſtris in Rege deligendo conſultarunt.*

XXIII. RANIMIRVS II. *Monachus, Sanct.* IV. F. *Pet. & Alf. Reg. frater, ex Tomarienſi monacho Epiſcopus, poſt Rex Aragon.* X. *creatus, cùm ſe regio ſceptro faſcibusq; ineptum modeſtè iudicaret, Raymũdo Barcinon. Comiti, cui Petronillã gnatã vnicã deſpõderat, de ſummare, regniq; adminiſtratione concedens, quod reliquum vitæ fuit, ſacris ritè operatus, in diuinarum rerum meditatione conſumpſit. Vixit annos*

 LXIII.

LXIII.*Obijt A.D.* XVII.*Kal.Sept.An.Chr.* CIↃ-CXLVII.

Regnauit an. XIII. *Menſ.* XI. *Dies* XXI.

Hic primùm Arag.regnum fœmina delatum.

CXIV. PETRONILLA *Ranim.* II *filia, Aragon.Regina* XI.*vxor Raymundi Berengarij Barcinon.Comitis: qui cùm magni & excelſi animi Princeps, manu promptus, & ſtrenuus exiſteret, vtriuſq; ditionis coniunctione, multiſq; oppidis bello partis, commune imperium iuſq; amplificauit· quod regina, magni conſilij fœmina, ex A.D.* VIII.*Eid.Sextil.an.* CIↃCLXII *quo maritum quinquagenarium amiſit, filio, poſterisq; ſaluum & incolume ſeruauit: ipſa quoque A.D.* III.*Eid.Oct. annos nata* XXXVII. *fato conceßit, an.* CIↃCLXXIII.

Regnarunt an. XXVI. *Menſ.* I. *Dies* XXVI.

His nuptijs matrimonij tabulis ex pacto conuent. Barcinonenſ.inſignia Regijs Aragonenſium inſignib.præferri cœpta.

CXV. ALFONSVS II. *Caſtus, Petronilla Regina & Raymundi Com.F. Arag.Rex* XII. *patre etiamnum ſuperſtite patrio nomine appellari ſolitus: Hic bellica laude præſtans, &, quod mireris, caſtitate, continentiaq; inſignis. Inter cætera oppida Turelium expugnauit, cui nouas Sepulueda leges conceßit, Annum agens* XLIV. *vita pertæſus, ad ſuperos migrauit, A.D.* VII.*Kal.Maij.an.* CIↃCXCVI.

Regnauit an XXII. *Menſ.* VI. *Dies* XII.

CXVI. PETRVS II. *Catbolicus. Alf.* II *F. Aragon.Rex* XIII. *Romæ ab Innocentio Pont. Max corona impoſi-*

poſita, hic dùm Vbedenſi illo memorabili prælio præſens adeſſet, periculorum ſocius, cum Nauarræ *& Luſitaniæ Regib. à Caſtellano Rege aduerſus innumerabiles Mauror. copias accerſitus. cum ſinguli hoſte caſo prædæ loco abſtuliſſent, Nauarrus inſignia, Luſitanus ſpolia, & Caſtellanus victoriæ laudem, quaſi debitum labori præmium depopoſciſſet. hic graue vulnus, quia pro fidei Chriſtianæ amplificatione accepiſſet, rebus illis caducis prætulit, maioriq́ue honori duxit. Laude itaq́ue & gloria illuſtris, in Muretina tandem obſidione Eidib. Sept. eſt interfectus, ætatis anno* XL. *Chriſti* CIↃCCXIII.

Regnauit an. XVII. *Menſ.* IV. *Di.* XIX.

IACOBVS I. *Expugnator. Pet.* II. *F. Aragon. Rex* XIV. *Murtienſis, Balearicus, & Valentinus dictus. Is cùm puer etiamnum turbulentam, ac pane collapſam R.P. accepiſſet, ſenex tranquillam & iam pridem præclarè conſtitutam, legibus armatam, trophæis ornatam, Prouincijs auctam, delubris ad bis mille in Deiparæ Virginis honorem ædificatis illuſtratam: ac Granatæ Tuniſſi & Tremiſſi Regum vectigalibus locupletato ærario, diuitem, deniq́ue magno ſui deſiderio morte obita æſtuantem reliquit:* A. D. VI. *Kal. Sext. An. Dom.* CIↃCCLXXVI. *Quamuis enim* LXXII. *ætatis exceſſerat, immatura tamen omnibus viſa mors eſt.* XXVII.

Regnauit an. LXII. *Menſ.* X. *Di.* XV.

PETRVS III. *Magnus, Iac.* I. *F. Arag. Rex* XV. *excelſi atq́ue inuicti animi Princeps, patre vita functo, ſacro oleo inunctus eſt: Siciliam regno adiecit:* XXVIII.

generale Priuilegium conceſſit. Deniq; Philippum Gallorum regem inſolenter magno exercitu in Cataloniam irrumpentem, partiis copijs repreſſit, fregit, ac debilitauit: in fugamque re infecta ac moribundum conuertit: ſed non diu tanta & victoria & gloria ſuperſtes, moritur & ipſe A.D.IV. Eid. Nouem. ætatis quidem XLIX anno Chriſti CIƆCCLXXXV.

Regnauit an. VIII. Menſ. III. Dies V.

XXIX. ALFONSVS III. Beneficus. Petri III. F. Aragon. rex XVI. cum ceteris virtutibus ornatus, tum beneficētia clarus, patrū regnum, titulosque excipiens, cùm hac ipſa in vrbe regiū diadema accepiſſet, de connectēdo, quod pæne temporis iniuria diſſipatum erat, patrimonio, præclaras leges tulit: Vnionis, vt vocant, priuilegia indulſit. Tandem annos natus XXVII. cum Eleonora Angliæ regis F. pactas facere volēs nuptias, peſtilenti morbo correptus immaturè, & abſque hærede ēreptus eſt A.D. XIV Kal. Quinct. An. ſal. CIƆCCXCI.

Regnauit an. V. Menſ. IV. Dies XV.

XXX. IACOBVS II. Iuſtus. Petr. III. F. Aragon. Rex XVII. in Sicilia patri cùm adeſſet, hoc regno donatus, à noſtris inde ad Regis munia obeunda euocatur, quod Alf. frater infauſtis nuper in nuptijs deceſſiſſet, (vt pro Epithalamio Epitaphium poſitum iam eſſet, ductumq; funus magna nobilium celebritate, & luctu.) Vrbem itaq; hanc ingenti pompa ingreſſus, regia tiara inſignitus, Regniq; gubernaculis admotus, Iuſtitiæ, æquitatisq; perſtudioſus, diu fama gloriaq; illuſtris imperauit, ann. XXXVI. Menſ. IV. Dies XIV. cū

re-

rebus domi militiaque præclarè geſtis abijt è vita poſtridie Kal. Nou. Chriſti Natalis an. CIↃCCCXXVII. *Vixit autem* LXVI.

ALFONSVS IIII. *Benignus, & Pius.* *Iac.*II.F. *Rex Aragon.* XVIII. *Patri ſuus hæres ſuffectus, cùm vniuerſum iam regnum, pace tot tantisque bellis partâ frueretur, initium capeſſendi illius in auguſta hac vrbe, feſtorum, ludorumque celebritate, (dum inſignibus potentiæ dignitatisque regiæ maiori quàm anteà vnquam apparatu, & pompa coronari vult) cohoneſtauit. Ceterum cùm miti admodum placidoque ingenio eſſet, boni & benigni Principis nomen adeptus, in ipſo ætatis flore* XXXVII. *agens, diadema, vitamque poſuit A.D.* IX. *Kal. Februar. ann. à nato Chriſto* CIↃCCCXXXVI. XXXI.

Regnauit an. VIII. *Menſ.* II. *Dies* XXII.

PETRVS IV. *Cærimonioſus, Alf.* IV. F. XIX. *Aragonum Rex, ſeptimeſtri partu editus (qui aut non vitalis, aut inſignis ad omnem morũ deformitatem exiſtere putatur.) Simul atq; regni clauum tenere cœpit, more maiorũ & ipſe coronatur. Qui niſi ſuorũ ſeſanguine fœdaſſet, alijs plurimis gloria vel æquaretur, vel præferretur potius. Vnionis, quæ vocant Priuilegia pugione, quem ſemper circumferebat, reſcindere conatus, cùm è digito ſanguinem elicuiſſet: Par erat, inquit, vt quæ tot virorum ſanguine conſtitiſſent, non niſi Regis ictu conciderent. Poſtea crudelis ingenij poſita feritate, maximis ſibi Rempubl. beneficijs deuinxit, amoremque conciliauit ad ſenium enim poſt diuturnum regnum peruenit, annos natus vndeſeptua-* XXXII.

nos natus vndeſeptuaginta.Obijt poſtridie Non. Ian. An.Chriſti. CIↃCCCLXXXVIII.

Regnauit an LI.*Menſ.*XI.*Di.*XVIII.

XXXIII. IOANNES I.*Pet.*IV.*F.Aragon. Rex* XX. *Patri ingenio diſſimillimus: Quo compoſito, elatoq́ magnifica pōpa, Regnū, regniq́ decus tiarā accepit ſed à publicor.negotiorum mole natura* abhorrens, cū miro venandi ferasq́ inſectandi ſtudio teneretur, maſcula prole carens, in ipſa venatione ex equo delapſus, mortuus eſt repertus A.D.*XIV.*Kal.Iun.ætatis ann.* XL.*Chr.verò* CIↃCCCXCV.

*alienus.

*Regnauit an.*VII.*Menſ.*IV.*Di.*XIII.

XXXIV. MARTINVS *Petri* IV.*F. Aragon.* XXI.*Rex à Ioanne fratre ex teſtamento inſtitutus, Regia ornamenta cum Maria Luna coniuge ſummo Procerum conſenſu lætitiaq́ ſuſcepit. Filius vtriuſq́ Martinus & ipſe dictus, cùm Siciliæ rex inauguratus, A.D.* VIII.*Kal.Sext.an.Chr.* CIↃCCCCIX.*peſtilentis vi morbi oppreſſus ad Callarem ſine ſobole legitima obijſſet, pater filio,(cum hic illi natura lege deberet)ſuccedens, Sicilienſe regnum, Ducatumq́ Athenar.& Neopatr. Regno Aragon. pro cumulo adiecit. Nec diu poſt & ipſe parens vix annor.*XLIV. *ſine liberis deceſſit prid.Kal.Iun.an. Chr.* CIↃCCCCX.

*Regnatum an.*XV. *Di.* XI.

*Hic quartum Interregnum annor.*II.*dierumq́* XXV.

XXXV. FERDINANDVS I.*Honeſtus.Ioan.Caſt.Reg.F. Pet.*IV.*ex Eleonora filia, Ioan.*I.*& Mart.Reg.ſorore N.ad Caſpas ſelect.Iudic.ſententijs A.D.*VII.*Kal. Quinct.*

Quinct. an. Do. CIↃCCCCXII *Aragon. Rex* XXII. *renuntiatus, regnō inaugurandus vrbē hāc alacer ac lætus ingreditur. Biennio poſt cōſtituta pacataq́; Rep. diademate regio inſignitur. Si firmiore corpuſculi valetudine diutius imperare potuiſſet, nulli maiorū gloria cōceßiſſet: verū morbi, qui cū multos iā annos annos cōſtixerat, dolore victus, in medio atat. curſu an.* XXXVII. *deceßit, A.D* IV. *Non. Apr. à Christo nato* CIↃCCCCXVI.

Regnauit an. III. *Menſ.* IX. *Dies* VII.

ALFONSVS V. *Sapiens, & Magnanimus. Ferd.* I. *F. Arag. Rex* XXIII. *Neapolitan. Princeps patre, auo, maiorib. illuſtrior, ſic claruit virtute, doctrinaq́; ſingulari, vt, cū vtraq́; re lōgè alijs præſtaret omnib. vtra ſibi ipſe præſtiterit, incertū relinquat. Doctorū hominū tanq̄ Mæcenas alter, inſignis patronus: vt plures ſapiētia laudatores nemo repererit. Primus in hac ipſa aula Ioāne fr. Prorege vicē gerēte Comitia habuit. nā tāetſi Italicis diu reb. occupatus hinc abeſſet, vrbē tamē ornādā, magnificētia hac adiū, & ingē ti pōtis lapidei exædificatione, Regij deniq́; valetudinarij ad pauperū* CHRISTI *curationē ſubſtructione, liberaliter curauit. Tandē domi, militia, terra, mari, clarus ann.* LXV. *in ſpē reſurrectionis acquieuit, ſine legitimis liberis, A.D.* IV. *Kalend. Quinctil ann. Dom.* CIↃCCCCLVIII. XXXVI.

Regnauit an. XLII. *Di.* XXVI.

IOANNES II. *Ferdin.* I. *F. Alf.* V. *fr. Aragon. Rex* XXIV. *ea fuit animi magnitudine, iure vt Magnus co-* XXXVII.

gnomento dici queat. Et verò ſi eandem ingenij ſui vim in externis bellis gerendis intendiſſet, quam in ciuilibus domeſticiſque induſtria, laborisque patientia conſumpſit, poſſet ſanè vnus rebus præclarè geſtis aliorum retro Principum laudibus adæquari. Hic ſenio feſſus, ac militaribus fractus laboribus (quos ſæpe, quaſi gregarius miles eſſet, immenſos tolerauerat) in ipſo flore ætatis, quam & in octogeſimum alterum annum produxerat, interijt, A.D. XIV. *Kal.Febr.* Ann. *Chr.* CIↃCCCCLXXIX.

Regnauit an. XXI. *Menſ.* II. *Dies* XXV.

XXXVIII. FERDINANDVS II. *Catholicus Ioan.* II. *F.* Ara*gon.Rex* XXV. *Iſabella Caſtellæ Reg. matrona lectiſſ. vxore ducta, commune imperium maximis ac præſtātiſſimis rebus illuſtrauit, amplificauitque. Sic autem de omni* Aragon. R. P. *de Optimatibus, de militibus, de domeſticis, de ciuibus, denique de omnibus eſt meritus, iure vt, qui Illiberitanus,* A*fricanus, Indicus,* Neapolitanus, *& Cantabricus eſt dictus, idem Pater patriæ Prudentiſſ. Vigilantiſſ. Benigniſſ. adeoque Optimus appellari à nobis & poſſit, & debeat.* Nullo *ſuſcepto filio, Karolum ex Ioanna gnata vnica* N. *regni hæredem inſtituit, cumque* LXIIII. *an. attigiſſet, publico luctu & diuturnis lacrymis coboneſtatus effertur. A.D.* X. *Kal.Febr.* Nat. *Chr.* CIↃDXVI.

Regnauit an. XXXVII. *Dies* IV.

XXXIX. KAROLVS *Auſtriacus Max. & Fortiſſ. Maximil. Rom. Imp. ex Philib. F. Ferdin. verò Cath. reg. ex Ioanna gnata* N. *Aragon. Rex* XXVI. *Rom. Imp. eius nominis* V. *Aug. & Inuictus. Hic Hiſpaniæ regno ſuſce-*

ſcepto, Turcam fugauit, Gallorum Regem & Saxonum ducem captos vicit, Italos domuit, Afros ſuperauit, hæreſes debilitauit, Gandauenſes ciues ſuos tumultuantes repreſſit, Indos ſubegit, vt VLTERIVS *quàm Hercules, poſitis ad fretum Gaditanum columnis, rer. geſtar. gloriam propagarit. Tandem humanæ ſortis, vitaq́ pertaſus, gloriam adhuc excelſiori animo fugiens, Regnis ſponte ſe abdicauit. Et in D. Iuſti Hieronymianor. ſodalium cœnobium, vt quod reliquum vitæ erat, religioſè tranſigeret, ſecedens, triennium ibi in cœleſtium rer. meditatione conſumpſit. Deniq́ morte laborioſa vita digna piè obita, in beator. ſedes emigrauit A. D.* XI. *Kal. Oct. ann. Seruat.* CIƆDLVIII.

Vixit. an. LVIII. *Menſ.* VI. *Dies* XXVIII.

PHILIPPVS I. *Kar.* V. *F. Ferdin. Cathol. Regis Pron. Aragon. Rex* XXVII. *Omnium ætatum ampliſſ. Imperij Monarcha, Triumphator, & Pacificus: Summus Catholicæ fidei Religionisq́ maiorum defenſor, ad eam potentiæ maieſtatisq́ amplitudinem Dei Opt. Max. benignitate peruenit, cùm orbis terræ globum,* VT QVIESCAT ATLAS *humeris ſolus ſuſtineat, vt iam gloriæ domicilium, non Atlantici Oceani, Chinenſiſue aut Zurij maris, ſed ijdem ipſi, qui ſolis curſum termini definiant: Meritorum verò in Eccleſiam Cathol. omnemq́ Chriſtian. Remp. memoria in cœlum vſq́ ſecundis piorum votis penetrârit, mercesq́ maneat ſempiterna. Tandem plenus dierum febri ardenti correptus A. D.* XI. *Kal. Quinct. extinctus eſt. Id. Sept. an. Red.* CIƆDXCVIII.

Vixit an. LXXI. *Menſ.* III. *Di.* XXII.

L. [illegible]I. PHILIPPVS II. *Philippi* I. F. *Karoli* V. N. *Arago. rex* XXVIII, *quemadmodum regnorum & nominis, ſic virtutis paternæ hæres, potentiſsimus orbis dominator, cui quanta Catholicæ religionis cura, quantum ſit conciliandæ pacis ſtudium, teſtantur hactenus vicina regna.*

APPROBATIO.

NOS Decanus cæteriq́ue ſacræ Theologicæ facultatis Doctores in hac celebri Louanienſi vniuerſitate Regentes, Vniuerſis & ſingulis cuiuſuis ordinis ac Religionis ſalutem, & CHRISTI Seruatoris noſtri pacem. Notum vobis facimus librum, quem D. Damianus à Goes eques Luſitanus de Fide, Religione, moribuſq́ue AEthiopum latinum fecit, à nobis, ipſomet domino Damiano petente, cùm adhuc impreſſus non eſſet, viſitatum, examinatumq́ue diligentia omni adhibita fuiſſe. Cuius lectio hic per nos approbata fuit, cùm liber ipſe contineat narrationem eorum quæ cognitione digna ſunt. Et quoniam hæc vera ſunt, denuò hac noſtra approbatione, cui ſigillum facultatis noſtræ quoque adiunximus, iterum teſtamur eundẽ ipſum librum talem eſſe, qui ſine aliqua oppo-

poſitione paſſim per totum orbem legi & de portari poſſit. Datum Louanij, anno à natiu. Dom. M. D. XLI. Menſ. Iul. die XII.

Ioannes van Houe dictę S. Theologiæ facultatis Bedellus & Notarius.

DAMIANVS A GOES EQVES LVSITA-
nus Paulo Pontifici Romano Tertio, S. P. D.

NVLLA haud dubiè eſt res, in qua vberius niti debeamus, quã vt totus terræ orbis (ſi id aliter fieri non poterit) labore, ſumptu, martyrio, ac omnium noſtrum cruciatibus, ad Chriſti fidem alliciatur, allectusq́, vt ſub vnum ordinem, & viuendi ritum redigatur. Cuius rei cura, tibi Paule Pontifex Maxime, qui vt primus Epiſcopus, & Chriſti vicarius, eius vniuerſali Eccleſiæ præſides, cæteris nobis omnibus magis debetur. Quamobrem tuum eſt officium, (quod etiam iã cum magna ſpe omnium incepiſti) calamitatibus, quotidie ipſius Chriſti ouili occurrentibus mederi, & opera, & ſtudio tuo efficere, vt ipſi ſoli Chriſto totus mundus pareat, ac credat, cùm verò crediderit, vt tibi, monituq́ue tuis, veluti Petri ſucceſſori, in omnibus, quæ ad ſalutem animarũ ſpectãt, obediant. Quod cũ euenerit, dicemus te

anto-

autore, prophetiam vnius paſtoris, & ouilis adimpletam eſſe. Cuius rei palmam ſi obtinueris, quis profectò Pontificum, te vel honore, vel felicitate, vel merito anteibit? vel cui triplicem tiarã maiori iure concedemus, quàm tibi? quam vt conſequaris, tempora licet alioquin infelicia, magnas tibi occaſiones nunc praſtant, infelicia, inquam, ob eas calamitates, quas in Europa medendas habes. Quæ vt vicina maiori certè periculo eccleſiæ imminent. A nemine acrius impetimur, quàm à vicino hoſte. Nunc verò vt has moleſtiſſimas curas, quæ tibi (vt ſcio) perpetuo cordi ſunt, omittamus, ad alias mitiores veniamus, quæ cum magna ſpe coniunctæ ſunt, vt alter & nouus quodammodo orbis, cum Chriſti fide, tuæ ſanctitatis maieſtatem & dignitatem agnoſcat. Quas ſi pro tua prudentia ita tractaueris, vt te quaſi gubernatore Eccleſia, tum Europæa, tum AEthiopica, vitatis periculis & naufragijs, in portum ſalutis veniat, de te canemus illud Propheticum Sapientiæ canticum, Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino. videte, quoniam non ſoli mihi laboraui, ſed omnibus exquirentibus veritatem. *Ad quæ omnia perficienda adeſt iam demum tempus hoc in quo huiuſmodi vaticinia per te adimpletum iri confidimus. Adſunt hic modò AEthiopes, gens magna & Chriſti auidiſſima, cuius ſanctiſſimus Imperator amicitiam Europæorum Chriſtianorum cupiens ad te, & ad inuictiſſimos Reges Luſitaniæ, legatos miſit, per quos, vt ex eius epiſtolis apparet,*

non

non tantum ſibi Chriſtianam amicitiam & charitatem cupit à Principibus Europæis impertiri, verùm etiam eoſdem (quos aſſiduè in acerbiſſimis diſcordijs nouit verſari) ad Chriſtianam concórdiam pientiſſimè adhortatur. Res ſanè ob quam omnes pudore affici debemus. Surrexit verò iam Regina Saba, & vocat nos in iudicium, errata noſtra reprehendens. Adimplentur Chriſti prophetiæ, & quos ipſe elegit, paulatim ab ipſius conſortio dilabuntur, eiuſq; præcepta & promiſſa deuoluuntur ad eos, qui Ethnici & à Chriſto alieni reputabantur. Is enim AEthiopum Imperator, cum omnibus ſuis regnis, vt ex noſtra enarratione apparebit, ſub tua diſciplina viuere cupit, nec quicquam magis optat. Nec etiam ignorat ex Apoſtolorum doctrina, quàm in octo libris digeſtam habet, Epiſcopo Romano, omnium Epiſcoporum totius orbis principatum deberi, cui planè ſancteq; parere vult, ab eoq; in Chriſti Eccleſiæ inſtitutis, bene & ſanctè inſtrui, & ad id inſuper viros doctos ſibi dari orat, atq; exorare auidè affectat. Nec eo contentus, vt ſuarum etiam poſtulationum in poſterum extet memoria, petit, vt huius rei fides maneat in Pontificum Annalibus, vt ſic ab hiſtoria Eccleſiaſtica, eius epiſtolæ, ac piiſſima optata illuminentur, & poſteritas intelligat, quo tempore, ſub quoq; Pontifice hæc geſta fuere. Viros autem doctos, ſacrarum literarum diſciplina & aliarum artium bene inſtructos, non dubito, quin tua ſanctitas iam ad eum tranſmiſerit, aut omnino ſit miſſura. Quorum doctrina & induſtria, ſimul cum ſermone & labore nonnullorum, quos iam sereniſſi-

mi

mi Reges Luſitaniæ Emanuel & Ioannes eius filius miſerunt, facies vt omnes Chriſtiani in AEthiopia & India degentes, ſenſim legibus & inſtitutis Romanorum Epiſcoporum (quos Chriſti vicarios non reformidant fateri) pareant. Quibus tandem tua opera nobiſcum per veram religionem coniunctis, ac in vno ouili ſimul, & ſub vno paſtore Chriſto congregatis, intelligemus ſuper nos omnes Domini miſericordiam confirmatam, & eius regnum omnium ſæculorum, & dominationem eius omnium generationum eſſe, & tunc omnis caro benedicet nomini ſancto eius in ſæcula. Et ne prolixior ſit exhortatio mea quàm oportet, præſertim ad eum, cuius vita ac doctrina omnes imitatores ſumus, & eſſe debemus, ad exordium enarrationis me conferam, quam aliquantulo altius repetam, vt ſic clarius oſtendam, quibus principijs hæc ſanctiſſima Precioſi Ioannis, & Regum Luſitaniæ amicitia & fœdera inita ſint, ſperans me, dum quæ vera & legitima ſunt, enarro, animos legentium incendere poſſe, & ad huiuſmodi munera allicere, quo Chriſti fides vberius in omnibus terræ angulis propagetur, prædicetur, colaturq́.

F I-

FIDES, RELIGIO, MORESQVE AETHIOPVM.

ANno ab ortu Seruatoris humani generis Christi 1433. vita functo Ioanne Luſitaniæ Rege eius nominis primo, cognomento bonę memoriæ, qui Luſitaniam à Caſtellanorum incurſionibus, oppugnationibuſque, quibus eam fermè totam populauerant, liberauit, inter alios, quos reliquit filios, Henricus cæteris omnibus, in diſciplinis, præcipuè Mathematicis doctior fuit, qui propter ſola aſtrorum ſtudia cœlebs vixit, ac vt curſus ſtellarum accuratiùs meditaretur, vitam in ſacro promontorio, quod caput Sancti Vincentij dicitur, egit, quem locum propterea, quod in eo cœlum rarò turbidum efficitur, elegit, ne nubibus interpoſitis inſtrumentis, quibus ad rationem eius muneris vtebatur, conſideratio cœleſtium curſuum impediretur. Is autem Henricus, vt fructus ſtudiorum ſuorum capeſſeret, id quod iam ex multis vigilijs compertum habebat, nempe Atlanticum Oceanum, in Indicum, rurſus Indicum in Atlanticum profluere, nauibus proprijs ſuis, ac ſumptibus conſtituit inueſtigare.

Henricus.

Atlanticus Oceanus in Indicum Indicus in Atlanticum profluit.

re. quibus iterum atque iterum miſſis, bonam partem litoris Atlantici penetrauit, in quo oppida, & ciuitates, inſulæque permultæ repertæ ſunt. Quibus in locis omnibus Chriſti fides eius opera innotuit. inibique templa quoque erecta ſunt, præſertim in inſulis olim deſertis. quarum prima inſula Lignorum, quæ vulgò *Madeira* vocatur, nunc celeberrima & frugifera eſt. Tandem vt ſunt res mortalium inſtabiles, anno ſalutis noſtræ 1460. die 24. Octob morte interceptus has nauigationes, quoniam expers matrimonij erat, ad coronam regni, tanquam fundum hæreditarium tranſmiſit. quæ per manus traditæ, ad tempus Ioannis ſecundi eius nominis, ſine aliqua externorum Regum, ac principum æmulatione, aut inuidia deriuatæ ſunt. Quo rege viuente, Columbus Genuenſis, vir nauticæ artis peritus, ab ipſo Rege, cui Occidentalium Indiarum nauigationes oſtendere pollicebatur, repulſus, ac inauditus dimiſſuſque auxilio, auſpicioque Ferdinandi, & Elizabeth Regum Caſtellæ, illud iter fœliciter tentauit, ac prouincias illas ampliſſimas, & magni emolumenti primus reppetit, & qua nauibus adiri poterant, commonſtrauit. Is autem Ioannes cùm diu animo voluiſſet res Orientalium Indiarum, de quarum vbertate ſcriptis antiquorum, multa & varia prodita erant, inter alios immenſos labo-

Madeira.

Columbus Genuenſis.

bores,& ſumptus,quibus non pepercit,viros aliquot lingua Arabica edoctos,ad illas prouincias, præſertim ad Precioſum Ioannem mittere decreuit. Quorum duo fuerunt, Alfonſus à Paiua, natus ex Albo Caſtro. Alter verò Ioannes Petrus à Couilhá, vterq; Luſitanus. Ij Scalabitano, ſeptimo die Maij, Anno à Seruatoris Chriſti ortu milleſimo, quadringenteſimo, octogeſimo ſexto, iter ſuum facere auſpicati ſunt, & mercatores ſe ſemper ſimulantes, primum Barcinona, inde Neapoli, poſtea Rhodo, demum Alexandria iter facientes, Cayrum peruenerunt, ibi mercatorum ſodalitium nacti, verſus Thor iter cœperunt. In quo loco naui conſcenſa, ad quandam vrbem, nomine Cuaquen, in littore AEthiopico ſitam appulerunt. Poſtea Adenem nauigant, inde Alfonſus iterum in AEthiopiam ad Precioſum Ioannem, Ioannes verò Petrus in Indiam proficiſci inter ſe conſtituunt, Ioannes autem Callecutio, Goa, ac toto Malabarorum littore perueſtigato, Zofalam nauigauit, Inde rurſus Adenem, hinc recta Cayrum profectus eſt, vt ſodali ſuo inuento, in Luſitaniam ad Regem redirent, (ſtatuerant enim cum Adene diſceſſiſſent, certo quodam tempore, ad eundẽ Cayri locum conuenire) quo cùm reuerterentur, à duobus Iudæis Luſitanis, quorum alter Rabbi Abraham vocabatur, Beienſis,

Precioſus Ioannes.

Iter ad Precioſũ Ioannem

alter Ioſeph Lamecenſis, literas Regis Ioannis accepit,ab eiſque intellexit, collegam ſuum Alfonſum inibi vitam morte commutaſſe, Iiſdem literis præceptum erat ne in patriam redirent, niſi Oromuzia perluſtrata, ac Precioſo Ioanne ſalutato, de cuius ſtatu Rex auidiſsimè cupiebat certior fieri. Qua de cauſa Ioannes Petrus ignorans quæ Alfonſus eius collega,dum viueret,geſſerat,iterum Adenem Rabbi Abraham ſocio repetit: Ioſephum verò cũ literis, quibus itinera ſua, actaque ſignificabat,ad Regem remittit. vnde quadam naui conſcenſa, in Oromuziam nauigauit. In quo loco Abraham Iudæo relicto, cui literas quoque ad Regem tradidit, Mecham verſus nauigare conſtituit, quam cum iam in oculis haberet, cupido eum inceſsit montis Synai videndi. inde diſceſſum eſt Thor. Rurſus nauigatione vſus, faucibus maris Erythræi tranſmiſſis Zeilam, peruenit, reliqua deinde itinera vſque ad aulam Precioſi Ioannis pedibus emenſus eſt, qui tunc temporis Alexander vocabatur, cui humaniſſimè acceptus, literas quas habebat à Ioanne Rege, tradidit, eique topographiam, quam vulgo mappam vocant, quo noſtras nauigationes perſpiceret, in manus dedit.Is autem Alexander cùm ſtatuiſſet eum remittere,ne id faceret,morte præuẽtus eſt.

eſt. Quo mortuo frater in eius locum ſucceſſit, cognomento Nau, ſed ab eo nunquam idem Ioannes Petrus potuit facultatem in patriam redeundi impetrare, eoque extincto, idem illi à filio Dauide regni hærede, denegatum fuit. Donatus igitur ampliſſimis muneribus, quæ illi ad patriæ deſiderium leniendum conceſſa fuere, (quando exire prouinciam non licebat) vxorem nobilem duxit; ex qua quàm plurimos filios ſuſcepit. Hunc noſtri Oratores, in ipſa aula Precioſi Ioannis inuenerunt, & allocuti ſunt. A qua diſcedentes, anno M.D.XXVI. ſalutis noſtræ, eum libenter in patriam reduxiſſent; atque ipſe quoque eò redeundi, percupidus erat. ſed id à Dauide obtinere nunquam valuerunt; reſpondente ad ipſorum preces, ſe illum virum; vnà cum regnis ſuis, à patre Nau accepiſſe, eumque pari cura, & amore cum ipſis regnis ſeruare velle, nec debere illum tædere AEthiopicæ vitæ, apud quos tum à patre, tum ex ſua liberalitate amplas diuitias, & ditiones accepiſſet. Is, vt noſtri aſſerunt, omnium hominum fermè linguas callet; qua de cauſa, & præcipuè ob eius eximiam prudentiam, tam auidè ab AEthiopiæ Imperatoribus retentus fuit. vnde res Luſitanicas eorumque nauigationes exactiſſimè cognouerunt: quibus ſæpius recenſendis; vt doctus & eloquens erat,

Ioannes Petrus Luſitanus.

 AEthio-

AEthiopũ natioñe nobis cõciliauit. Poſtmodum Ioanne ſecundo Rege mortuo, in eiuſque locum Emanuele fęliciſsimo ſuccedẽte, claſſe, cui præerat Vaſcus à Gama, anno milleſimo, quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo, Vlyſſippone ſoluente, capiteque Bonæ ſpei primo ſuperato, ad Indiam Orientalem noſtri tandem peruenere. In q̃ua varia bella gerentes, mũltas prouincias ac ciuitates ſub noſtrum imperium redegerunt. Quæ cùm in AEthiopia, tum per finitimos, tum per aliquot Luſitanos, qui ad aulam Precioſi Ioannis tunc temporis ex India venerant, renunciata eſſent, Helena Dauidis auia, quę ob tenellam ipſius Dauidis ætatem, adminiſtrationem regnorum habebat; quendam Matthæum Armenium, virum multarum rerum atque linguarum peritum, in Luſitaniam ad Emanuelem Regem miſit, & quo maior autoritas, & fides legationi eſſet, quendam nobilem iuuenem Abeſynum miſit, quos ego ſæpius in aula noſtra conueni, & familiariter allocutus ſum. Is enim Matthæus varijs itineribus, Goã ad Alfonſum Albuquercum Proregem peruenit, à quo humaniſſimè acceptus ac liberaliter dimiſſus, noſtris nauibus, anno milleſimo quingenteſimo decimo tertio Vlyſſiponem appulit. Is coram Emanuele legatione ſua expoſita, crucem concinnatam

Legati Precioſi Ioannis.

Crux.

ex eo ligno, in quo Chriſtus pependit, Regi dedit, quam crucem frequentiſſimè vidi, & veneratus ſum, dum frater meus Fructus à Goes, Regis cubicularius, eam in ſua cuſtodia haberet. Literæ autem ſui principis, quas ſecum ad Emanuelem Regem tulerat, ſic loquebantur.

Epiſtola Helenæ auiæ Dauidis Precioſi Ioannis AEthiopum Imperatoris, ad Emanuelem Luſitanorum &c. Regem, ſcripta Anno milleſimo quingenteſimo nono.

IN nomine Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vnius ſolius in tribus perſonis Dei, ſalus, gratia, & benedictio Domini noſtri, & Redemptoris Ieſu Chriſti, filij Mariæ Virginis, nati in domo Bethlehemitica, ſit ſuper dilectum fratrem noſtrum Chriſtianiſſimum Regem Emanuelem, dominatorem maris, victorem ferorum incredulorumque Maurorum. Dominus Deus te bene fortunet, tibi victoriam de inimicis tuis donet, tuaq; regna & ditiones, per deuotas preces nuntiorum Redemptoris Chriſti, nempe quatuor Euangeliſtarum ſancti Ioannis, Lucæ, Marci, & Matthæi, longè lateque dilatet, & extendat, quorum ſanctitates & orationes te ſeruent. Certiorem te *4. Euangeliſtæ.*

ſacimus perquam dilecte frater, ad nos vſque appuliſſe ex magna illa veſtra & eximia

Legati regis Luſitaniæ.

aula duos nuncios, quorum quidem alteri nomen erat Ioannes, qui ſe presbyterum aiebat, alteri verò Ioannes Gomez, petijſſeque à nobis commeatum & milites. Quare nos mittimus noſtrum Oratorem Matthæum, fratrem noſtri ſeruitij, cum venia patriarchæ Marci, qui nobis dat benedi-

Benedictio.

ctionem, mittens presbyteros Hieroſolymam, qui eſt pater noſter, ac omnium noſtrarum ditionum, columna fidei Chriſti, & ſanctæ Trinitatis. Is de noſtro mandato miſit ad magnum veſtrum ducem eorum, qui pro fide noſtri ſeruatoris Ieſu Chriſti militant in India, ad illi ſignificandum, nos eſſe promptos ad mittendum tum commeatum,

Fuit olim princeps Cayri Sultanus, quã ciuitatẽ nunc occupat magnus Turca.

tum milites, ſi neceſſe fuerit. Proinde fama accepimus principem Cayri cogere magnam claſſem aduerſus veſtras copias, nimirũ vt ſeſe vindicet de iniurijs damniſque, per militiæ tuæ (quam in India habes) duces, ſibi (vt verè nobis conſtat) ſæpe illatis, quod Deus ſua ſancta bonitate indies magis magiſque fortunare dignetur, vt cuncti tandem increduli, penitus ſub iugum mittantur.

Nos itaque aduerſus illorum inſultus miſſuri ſumus militum copias, quæ maneant ad

Babel, Mendel loci, ad

fretum Mechæ, ſcilicet Babel, Mendel, aut certè, ſi id tibi commodius videbitur, ad

por-

portum Iudæ, aut Thor, vt tandem auferas perdaſque huiuſmodi Mauros, & incredulos à facie terræ, ita vt dona & oblationes quæ afferuntur ad ſanctum ſepulchrum, deinceps non vorentur à canibus.

Adeſt iam tempus illud promiſſum, quod, vt aiunt, Chriſtus & mater eius Maria prædixere, quod ſcilicet in poſtremis temporibus oriturus eſſet è regionibus Francicis Rex quiſpiam qui aboliturus eſſet vniuerſum Barbarorum, & Maurorum genus, & hoc ipſum quidem nunc tempus eſt quod CHRISTVS benedictæ ſuæ matri futurum promiſit.

Porro quicquid Orator noſter Matthæus, vobis dicturus eſt, id velut à noſtra ipſorum perſona profectum accipite, eique fidem adhibete. Eſt ſiquidem vnus inter noſtræ aulæ præcipuos, atque ob id illum ad vos mittere voluimus. Commiſiſſemus autem hæc veſtris nuncijs, quos huc legaſtis, ſed cepit nos metus, ne noſtra negotia, nõ ex noſtra ſententia vobis nota forent.

Mittimus ad vos per hunc noſtrum Oratorem Matthæum, crucem vnam, factam haud dubiè ex fruſto ligni, in quo ſeruator noſter IESVS CHRISTVS crucifixus fuit Hieroſolymis. Id autem ſacroſancti ligni fruſtum, ex Hieroſolymis ad nos

Oſtia maris rubri ſunt. Iuda & Thor. ſunt ciuitates maritimæ ad ſinum Arabicũ quo Luſitani quotannis in Barbaros excurſum faciunt.

Franci. Francicis id eſt, Chriſtianis Europæis. Indi enim & Mahometani ferè omnes Chriſtianos Europæ generali nomine Francos vocant.

allatum eſt. Porrò ex eodem duas fecimus cruces. earum altera quidem apud nos manet, alteram verò dedimus iſti noſtrò Oratori, ad vos perferendam. Lignum nigri coloris eſt, pendetque ab exiguo argenteo annulo.

Cæterum ſi vobis viſum fuerit, aut veſtras filias matrimonio iungere noſtris filijs, aut noſtros filios dare veſtris filiabus, id & nobis in primis pergratum erit, & vtriſque vtile, & fraterni inter nos initium fœderis, quod quidem nuptiarum connubium, cùm in præſentiarum, tum etiam in futurum, tecum inire percupimus. Reliquum eſt vt & ſalus, & gratia noſtri Redéptoris Ieſu Chriſti, ſanctæque noſtræ Dominæ Mariæ virginis, ſe extendat tum ſuper vos, tum ſuper filios, filias, vniuerſamque veſtram domum, Amen, Adhæc autem vos certiores facimus, ſi bella, exercituſque coniungere velimus, ſatis virium nobis futurum eſſe ad (diuino accedéte auxilio) abolendũ vniuerſos noſtræ ſanctę fidei inimicos. Verũ noſtra regna, & ditiones ſic ſunt in mediterraneis ſita, vt nuſquam in maria poſſimus erumpere. Quare nihil nobis eſt potentię in mari, in quo (Deo laus) vos omnium eſtis potentiſſimi. Ieſus Chriſtus ſit vobis auxilio, res enim quæ in India per vos geſtæ ſunt, ſunt profectò magis miraculoſę, quàm humanę. Quod ſi mille

ues,

velis armare naues,nos &commeatum dabimus,& cuncta, quæ ad eam claſſem opus erunt,abundè ſuppeditabimus.

Hanc epiſtolam cum aliquibus fidei, Religionis, morum, ſtatuſque AEthiopum articulis,quos Matthæus coram Rege Emanuele,& eius concilio explicuit,hortatu Ioannis Magni Gothi Archiepiſcopi Vpſaliæ, in regno Suetiæ, cum quo in Pruſſia non vulgarem contraxi amicitiam, ex idiomate Luſitanico,in quo eam conſcriptam habebam,latinam feci, quæ poſtea cum ipſis quoque articulis,me inſcio, Antuerpiæ excuſa eſt. *Ioannes Magnus Gothus.*

His ex legatis AEthiopum cognitis,Emanuel,vt erat & prudentiſſimus, & propagandæ fidei Chriſtianæ auidiſſimus,legationem inſtituit grauiſsimis & ornatiſsimis viris inſtructam:cuius capita fuere Eduardus Galuanus,vir non minus ætate,quàm prudentia,ac rerum vſu grauiſsimus, & Franciſcus Aluarez,ſacerdos,ac Regi à ſacris, & is quoque ſenex,& moribus inculpatis;quos vtroſque de facie nouimus. Ij cum Matthæo ſub Lupo Soarez Prorege ad Indiam nauigant, ac tandem Didaco Lupez à Sequeira, Pro rege, qui Lupo Soarez ſucceſſerat, cùm inſtructa claſſe,quam aduerſus Turcas parauerat, ad portum Arquicu nomine, in litore Erythræo, ac in ditione Precioſi Ioannis ſitum deducuntur,ad quem locum appulſa eſt claſſis, an *Legatio.*

no ſalutis milleſimo, quingenteſimo vigeſimo, die ſecundo Aprilis, in quo itinere, in Camara maris Erythræi inſula vita defunctus eſt Eduardus Galuanus, in cuius locum ſuffectus eſt Rodericus Limius, qui ab ipſo Arquici portu, vigeſimo nono eiuſdem menſis cum ſocijs eiuſdem legationis, duce ſimul, ac comite Matthæo (nam Abeſynus ille iuuenis, de quo ſuperius mentionem fecimus, è viuis iam diſceſſerat) ad aulam Precioſi Ioannis contendere cœpit. in quo itinere quoque mortuus eſt Matthæus, ac in quodam celeberrimo cœnobio, nomine Biſayn à noſtris ſepultus. Poſt cuius funebre officium, ad inſtitutam profectionem redeunt, ac poſt maxima itinera, labores infinitos, ingentia pericula, ad aulam Precioſi Ioannis perueniunt, à quo Rodericus cum collegis honorificè excipitur, ac tandem per actis mandatis, & acceptis, ad Emanuelem Regem remittitur. Is cum ſuis Arquicum profectus, claſſem, cuius prætor Lodouicus Meneſius erat, & quæ ea de cauſa appulerat, vt eos reduceret, non inuenit, quæ illos, quod ſerius aduenerant, expectare non potuit propter ventorum importunitates, qui in illis plagis, miro naturæ arcano, ſex perpetuos menſes, ex vno cœli climate, deinde alteros illos ſex menſes ex aduerſo ſpirant. Arquici literas inuenit apud Præfectum oppidi, à

Officium funebre.

Mira ad dam Vi-torum conſtantia.

di,à prætore Lodouico relictas, ex quibus Regis Emanuelis mortem cognoſcit. Quam obrem iterum in aulam Precioſi Ioannis redeundum eſſe conſtituit, quo reuerſo, Precioſus Ioannes ad Romanum Pontificem ſcribit, literaſque Franciſco Aluarez Romam ferendas commiſit. Ij omnes iam ſpacio ſex annorum in illis prouincijs commorati, tandem cum legato AEthiopico, quem Precioſus Ioannes ad Regem noſtrum mittebat, Arquici aliam claſſem regiam, quæ eorum cauſa iterum venerat, conſcendunt: idque anno M.D XXVI.menſe Aprili.Inde ſoluentes Indiam petunt, ac tandem longis nauigationibus, Vlyſſipponem ad Regem Ioannem, anno milleſimo, quingenteſimo, vigeſimo ſeptimo, menſe Iulio redeunt, qui Oratorem AEthiopicum ob certas eius legationis cauſas, apud ſe ad annum milleſimum, quingenteſimum, trigeſimum nonum vſque retinuit, Franciſcumque Aluarez ad Clementem Pontificem ſeptimum cum literis Precioſi Ioannis, cuius Orator ex AEthiopia venerat, miſit, quas ipſe Pontifex ex manibus eiuſdem Franciſci Aluarez Bononiæ, anno ſalutis milleſimo quingenteſimo trigeſimo tertio, menſe Ianuar. Carolo quinto Imperatore præſente accepit. Quarum & aliarum ad Emanuelem, & Ioannem

Franciſcus Aluarez.

Re-

Reges interpretatio, Paulo Iouio viro erudito debetur: qui eas ex Luſitanico ſermone, in quem tum verſæ erant, Latinas fecit, vt iam hic videre licet,

Litera ſereniſſimi Dauidis Aethiopiæ Imperatoris ad Emanuelem Portugalliæ, &c. Regem, ſcripta anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo, Paulo Iouio interprete.

IN nomine Dei Patris, vti ſemper fuit, cui non inuenitur principium, In nomine Dei filij vnici, qui eſt ſimilis ei, antequam ſit viſum lumen ſtellarum, antequam poneret fundamenta maris Oceani, alio autem tempore conceptus fuit in vtero virginis, ſine ſemine virili, & ſine nuptijs. In hunc enim modum ſcientia erat officij eius. In nomine paracleti ſpiritus ſanctitatis, qui ſcit cuncta ſecreta, quę ſunt, vbi antea fuit, omnium ſcilicet altitudinum cœli, quod ſine columnis, & abſque vllis fulcimentis ſuſtinetur, qui amplificauit terram, quæ antea non erat creata, nec cognita ad omnes partes ab ortu ad occaſum & à ſeptentrione ad auſtrum. Nec iſte eſt primus, vel ſecundus, ſed eſt Trinitas coniuncta in vno æterno creatore rerum omnium, ab

Trinitas coniũcta

vno

vno tantum conſilio, & vno verbo per ſæcula ſæculorum. Amen. Has literas mittit Atani Tinghil, id eſt, thus virginis, quod nomen eſt à baptiſmate, nunc verò in ipſo ſuſcepti regni initio, aſſumpſit nomen Dauid, dilectus à Deo, columna fidei, cognatus ſtirpis Iudæ, filius Dauid, filius Salomonis, filius columnæ Syon, filius ſeminis Iacob, filius manus Mariæ, filius Nau per carnem, Imperator magnæ & altæ AEthiopiæ, magnorum regnorum, & ditionum, & terrarum, Rex de Xoa, de Caffate, de Fatigar, de Angote, de Baru, de Baaliganze, de Adea, de Vangue, de Goiame, vbi Nilus oritur, de Damaraa, de Vaguemedri, de Ambeaa, de Vagne, de Tigri Mahon, de Sabaym, vnde fuit Regina Saba, de Bernagaes, & Dominus vſque ad Nobiam finem AEgypti. Hæ literæ diriguntur Regi potentiſſimo & excellentiſſimo, ſemper victori Domino Emanueli, qui habitat in amore Dei, & firmus permanet in fide Catholica, filio Apoſtolorum Petri & Pauli, Regi Portugalliæ & Algarbiorum, amico Chriſtianorum, hoſti, Iudici, Imperatori, domitori Maurorum, & gentium Africæ, & Guineæ à promontorio, atque inſula Lunæ, Maris Rubri, Arabiæ & Perſidis, & Armutiæ, magnæ Indiæ, & omnium locorum earum, & omnium inſularum, terrarum adiacentium, profligatori Maurorum, & fortium

um paganorum, domino arcium & altorum Caſtellorum, & murorum, propagatori fidei Ieſu Chriſti. Pax tibi Domine Rex Emanuel, qui Dei fretus auxilio, Mauros occidis, & tua claſſe, tuo exercitu, & tuis Ducibus vndique tanquam infideles canes expellis. Pax ſit cum Regina vxore tua, amica Ieſu Chriſti, ſerua Mariæ virginis matris, ipſius Saluatoris totius mundi, pax ſit filijs tuis, nunc vti in virenti horto, & florentibus lilijs, menſa eſculentis parata: pax filiabus veſtris, quæ ſunt indumentis ornatæ, ſicut palatia aulæis exornantur. pax affinibus tuis, ex ſanctorum ſemine procreatis, ſicuti dicit ſacra ſcriptura, filij ſanctorum ſunt benedicti, & magni foris & intra domum. pax ſit conſiliarijs & officialibus tuis, poteſtatibus, & ius dicentibus. pax Ducibus tuis caſtrorum & confinium & omnium rerum munitarum. pax omnibus gentibus, populis, & vrbibus, & cunctis inhabitantibus, præter Mauros, & Iudæos. pax omnibus parochijs, & omnibus Chriſto & tibi fidelibus. Amen.

Cognoui Domine Rex, & mi Pater, quod cum ad te nominis mei fama, per Matthæum Oratorem noſtrum fuiſſet delata, ſtatim Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum, ac Prçlatorum magnum numerum aduocari iuſſiſti, qui de ea legatione Deo Chriſto gratias age-

agerent, ipſumque Matthæum ſummo cum honore,& hilaritate fuiſſe ſuſceptum,qua de re mirificè ſum lætatus, & gratias pariter Deo egi, & hoc deuotè fecit etiam populus meus. Dolui aũt cùm ab his intellexi ipſum Matthæum in reditu ſuo dum intraret fines meos in monaſterio de Biſayn fuiſſe mortuum,eum autem ego non miſeram, quoniam adhuc puer eram vndècim annorum, vix dum ſuſcepto regni ſceptro, poſt mortem patris, ſed Helena Regina, quam loco matris colebam, & regnum pro me gubernabat. Is Matthæus mercator erat, Habraham vocatus,ſed ſibi nouum nomen idcirco impoſuerat,vt ſecurius per fines Maurorum iter faceret. Verùm is in Dabul à Mauris pro Chriſtiano agnitus, in carcerem fuit coniectus. Quod cùm ſignificaſſet veſtrorum exercituum Præfecto, is miſit fortes viros, qui Chriſtianum hominem è teterrimo carcere liberarent, maximè cùm didiciſſet eum eſſe legatum meum. Itaque illum ereptum è manibus inimicorum, curauit veſtris nauibus, ad conſpectum veſtrum tranſuehendum. Is Matthæus meo nomine, tibi Regi mandata expoſuit, reſcripſitque ſe honorificè ſuſceptum fuiſſe,& cumulatè omnis generis muneribus honeſtatũ, ꝙ & nũcij pariter veſtri affirmabant, quos magnus veſtræ claſsis præfe-

ctus

ctus Didacus Lupez de Sequeira ad nos miſit, qui literas præſentarunt, quas afferre debuerat Eduardus Galuanus, qui in inſula Cameronis diem obierat, quibus conſpectis literis, magnopere ſum gauiſus, & Deo egi gratias, & tum magnam cœpi voluptatem, cùm
Cruces. pectora veſtrorum nunciorum crucibus inſignita conſpicerem, & experirer percunctando eos, titus tenere fidei Chriſtianæ, qui eſſent veriſſimi, & illud me ſingulari deuotione iniecta vehementer permouit, quod intelligerem iter in AEthiopiam inuentum eſſe, non ſine miraculo. Nam referebant præfectum claſſis, quum diu per mare Arabicum erraſſet, & propterea de inueniendo noſtro portu deſperaſſet, re infecta, redire in Indiam voluiſſe, maxime propter ſæuas maris tempeſtates, ſed in aurora opportunè rubram crucem in cœlo apparuiſſe, qua ſalutata, à nautis proras in eam partem eſſe conuerſas, monſtranteque Deo repertum eſſe portum noſtrum, quæ res mihi pro miraculo viſa eſt, & certè is claſſis præfectus Deo debet admodum eſſe dilectus, poſtquam tantam ei fœlicitatem conceſſam videmus, quantam nemo ante eum à Deo impetrare potuerit.
De hac autem mutua legatione antiquitus prædictum fuit à Propheta in libro de vita, & paſſione ſancti Victoris, & in libris ſanctorum Patrum, quod Rex magnus Chriſtianus,

nus, cùm Rege AEthiopiæ eſſet cum mutua pace conuenturus, ſed hoc nequaquam futurum exiſtimabam diebus vitæ meæ. Verùm Deus certum ſciebat, vt laudetur nomen eius, qui nuncium ad me detulit, vt ego pariter id mittere poſſem ad te patrem meum in Chriſto, & amicum, vt ſimus in vna fide, poſtquam à nullo alio Rege Chriſtiano nūcium aut certam notitiam habuerim. Hactenus circum me Mauri erant, filij Mahometis, & Gentiles, & reliqui ſunt ſerui, qui Deū non agnoſcunt, & alij qui ligna & ignem venerantur, & alij qui ſolem adorant, & alij qui ſerpentes Deos eſſe putant, cum his nunquā pacem habui, quoniam ad veritatem venire recuſant, & fruſtra his prædicabam fidem, nunc verò conquieſco, & Deus quietem dono mihi dedit cum hoſtibus meis & tuis. Nā in finibus meis cùm armatus contra eos progredior, ipſi faciem & terga vertunt, & Duces, & milites mei, per campos de his victorias conſequuntur. Neque mihi Deus iraſcitur vt dicit Pſalterium, & Deus vota eorum Regum implet, qui iuſta petunt, nec hoc ad laudem noſtram pertinet. Nā Deo agendæ ſunt gratiæ: is eſt qui mundum vobis dedit, & terram Gentilium perpetuò conceſſit, ac aliorum terras, quæ ſunt à finibus veſtris, ad initium AEthiopiæ, propterea ingentes Deo

Idololatra.

M gra-

gratias ago, & prædico ſummam eius potentiam, cùm ſperem eorum populorum filios, qui in tuam ditionem venient procul dubio fidei veritatem eſſe cognituros, quamobrem do gratias Deo, & ſpero quod filij veſtri, & ego, & vos, de fœlicibus earum rerum ſucceſſibus, abundè lætabimur. & vos Deo debetis continuè ſupplicare, donec gratiam vobis det potiundi templi ſancti in Hieruſalem, quæ eſt in poteſtate hoſtium Chriſti, Maurorum, & Gentilium, & Hæreticorum. & ſi hoc perfeceris, caput tuum omni laude pleniſſimum erit. Cæterum ex numero Legatorum, qui ad me veniebant, cum prædicto Matthæo tres periere, & Præfectus Magnus veſtræ claſſis deuenit apud † Macua in colloquium cum Rege de Bernagais, qui eſt imperio meo ſubiectus, & ſtatim legatos ad me miſit, & munera ingentia, quæ mihi chariſſima fuerunt. Verùm nomen veſtrum omni gemma, & theſauro mihi precioſius videtur. Sed hæc tranſeamus, & agamus inter nos, quo modo inuadere, & capere poſſimus alias infidelium terras. Ego certè dabo millies centena millia drachmarum auri, & totidem millia militarium virorum. Itemque materiam & ferrum, & cuprum, in vſum ædificandæ, & ornandæ claſſis, magnam etiam

† Arquicũ

iam commeatus copiam, amicè vnà conueniemus, & quoniam non eſt conſuetudinis, & dignitatis meæ ad petendam pacem legatos mittere, & tu primus à me eam ſyncerè quæſiuiſti, ad verificanda Chriſti verba. Nam ſcriptum eſt, Beati pedes, qui portant pacem. Et ego propterea ſum ad id paratus, more Apoſtolorum, qui erant vnanimes, & vnius cordis. O Rex, & pater mi Emanuel, vnus Deus te ſoſpitem velit, & ſeruet, qui eſt Deus cœli, & ſemper vnius ſubſtantiæ, nec iuueneſcit, nec ſeneſcit. Is qui à te nuncium attulit, Rodericus Lima vocabatur, legationis optimorum virorum princeps, & cum eo Franciſcus Aluarez, quem propter vitæ probitatem, & ſingularem religionem, & iuſtitiam valdè chariſſimum habui, maximè quod veriſſimis verbis, cùm eſſet interrogatus de fide, aptiſſimè reſpondebat. Et ita debetis eum exaltare, & magiſtrum appellare, & dare ei officium conuertendi populos de Macua, & de Dalaca, de Zeila, & omnium inſularum maris Rubri, quoniam ſunt in finibus regnorum meorum, & ego ei conceſſi crucem & baculum, in ſignum poteſtatis, & ita vos iubete, vt hæc ei concedantur, & creetur Epiſcopus illarum terrarum, & inſularum, quoniā hoc meretur, & idoneus eſt in hoc of- *Naum 1.* *Crux & baculus.*

ficio adminiſtrando, & tibi Deus plurimum benefaciet, vt ſemper ſis fortis contra hoſtes tuos, & eos cogatis ad pedes veſtros procidere, & Deus tibi vitam prolonget, & participem faciat regni cœlorum in optimo loco, ſicuti ego pro me optarem. Audiui autem auribus meis multa bona de te, & oculis video, quæ videre nequaquam credebam, & Deus cuncta de bono in melius ſuccedere velit, & ibi ſit veſter locus ſupra lignum vitæ, vbi eſt locus ſanctorum, Amen.

Ego ſicuti filius paruulus, quæ iuſsiſtis feci, & faciam ſi venerint legati veſtri, vt inuicem mutuis opibus adiuuemur. Singulis autem Oratoribus veſtris, qui venient, ſicut tũ feciſtis ad Mazua, aut Delacam, & ad Portus intra anguſtias maris Rubri, ea tribuam, tribuique curabo, quæ fienda ſignificabitis, ſicuti maximè deſidero, vt in conſilio, & rerum actione, proſperè coniungamur. Nam cum ad ea littora copiæ veſtræ peruenerint, maturè & ego cum meis exercitibus adero. Et quoniam in finibus meis nemo eſt Chriſtianus, neque templa Chriſtianorum viſuntur, concedam veſtris hominibus habitandas illas terras, quæ ſunt proximè Maurorũ ditioni, propterea opus eſt, vt cœptis veſtris debitum finem afferatis. Interim mittitote ad me viros eruditos, atque etiam cœlatores ima-

imaginum auri & àrgenti; & fabros cupri,& ferri, & ſtanni, & plumbi. item artifices, qui literis noſtræ linguæ,pro Eccleſia libros imprimant, item aliquos,qui ex auro bracteolas facere , & cum his inaurare alia metalla ſciunt. Hi erunt in domo mea honeſtiſſimè tractati,& ſi diſcedere voluerint, laborum ſuorum eis amplam mercedem ſoluam. Iuroque per Deum Ieſum Chriſtum Dei filiũ, me eos liberè cùm voluerint , eſſe dimiſſurum.Hoc autem peto fidentiſſimè,quoniam mihi veſtra virtus ſpectata eſt,& bonitas maximè agnita , & ſcio me amari abs te plurimum. & hoc agnoui certius, quod Matthæum mei gratia honorificè & liberaliter ſuſceperitis & remiſeritis . Et ideo adnitor ea impetrare. neque hoc vobis pudorem afferat,nam omnia perſoluam. Et id quod filius petit à patre, negari non debet. & tu es pater meus,& ego filius tuus, & ſimus coniuncti ſimul,ſicut laterculus cum laterculo in pariete copulatur,ita duo in vno corde, & amore Ieſu Chriſti conſentimus, qui eſt caput mundi,& qui cum eo ſunt,aſſimilátur laterculis in muro coniunctis. AMEN.

Litera eiuſdem Dauidis AEthiopiæ Imperatoris, ad Ioannem huius nominis tertium, Portugalliæ &c. Regem, ſcripta anno M.D.XXIIII. Paulo Iouio interprete.

IN nomine Dei patris omnipotentis creatoris cœli & terræ, & omnium rerum factarum, viſibilium, & inuiſibilium. In nomine Dei filij Chriſti, qui eſt filius, & conſilium, & propheta patris. In nomine Dei Spiritus ſancti, paracleti, Dei viui, æqualis patri, & filio, qui locutus eſt per os prophetæ, ſpirando ſuper Apoſtolos, vt gratias agerent, & laudarent Trinitatem perfectam in cœlo & in terra, in mari, & in profundo ſemper. Amen.

Mitto has literas & nuncium ego Thus virginis, quod eſt mihi nomen à baptiſmate, nunc verò cum imperij ſceptro aſſumpſi nomen Dauid, dilectus Deo, columna fidei, ſtirps Iuda, filius Dauid, filius Salomonis Regum Iſrael, filius columnæ Sion, filius ſeminis Iacob, filius de manu Mariæ, & filius Nau per carnem, maximo & potentiſſimo, & altiſſimo Ioanni Regi Portugalliæ, & Algarbiorum, filio Regis Emanuelis. Pax ſit tibi, & gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit ſemper tecum. Amen.

Eo tempore quo ad me relatum eſt de potentia Regis patris tui, qui Mauros fœdiſſimi Mahumetis filios debellabat, Deo gratias ingentes egi, propter incrementum & magnitudinem, & coronam conſeruationis, in domo Chriſtianitatis. Similiter ſummam cepi voluptatem ex legatorum aduentu, qui verba ipſius Regis ad me detulerunt, ex quibus ſingularis amor, & notitia, & amicitia inter nos effecta eſt, ad eradicandos, expellendoſque malignos Mauros, & incredulos Gentiles, qui habitant inter tua meaque regna. Dum eſſem in hac lætitia, audiui tuum meumque patrem, prius eſſe vita defunctum, quàm hinc legatos ad eum mitterem. Quamobrem gaudium meum in mœrorem ſubito conuerſum eſt, ita vt in hoc cordis mei dolore, mecum etiam aulæ noſtræ proceres, & Prælati Eccleſiaſtici, & qui in monaſterijs ſunt, omneſque demum ſubditi noſtri vehementiſſimum luctum fecerint, ita vt voluptas primi nuncij, cum triſtitia huius nouiſſimi exæquaretur. Domine à principio regnorum meorum hactenus nulla legatio, nulluſq; nuncius, vel à Rege, vel à regno Portugalliæ ad me peruenit, niſi dũ viueret Rex, tuus pater, qui duces ſuos ad me miſit, & proceres cum Clericis, & Diaconis, qui totũ ſolẽnium miſſarum apparatum attulerũt. Et propterea maximè ſum lætatus, & eos honorificè *Solennes miſſarũ apparatus.*

ſicè ſuſcepi,& non multo poſt eos dimiſi, vt reuerterentur cum honore & pace. & poſtquam peruenerunt ad portum maris,qui eſt in finibus meis, in mari Rubro, non inuenere magnum Præfectum claſſis, quem pater tuus miſerat, is enim non expectauit, & de hoc me fecerat certiorem, quoniam non poterat expectare, cùm eſſet moris veſtri, de triennio in triennium magnum claſſis Præfectum creare. Interim alius nouiter creatus aduenit,qua de cauſa longiorem,quàm opus eſſet, moram legati contraxerunt. Nunc verò mitto mandata mea per fratrem Chriſtophorum Licanati, cui nomen à baptiſmate eſt Zaga Zabo,nempe gratia patris, qui deſideria mea coram vobis explicabit.& item ad Papam Romanum mitto Franciſcum Aluarez, qui nomine meo præſtet obedientiam, vti iuſtum eſt. O Domine Rex frater mi attende,& da operam amicitię,quam inter nos pater tuus aperuit, & crebro mitte nuncios, & literas,nam eas magnopere videre deſidero, vti à fratre meo,nam id æquum eſt, cùm ambo ſimus Chriſtiani. & Mauri, qui mali ſunt,ſemper in ſua ſecta concordes exiſtunt, & nunc profiteor me nolle in poſterum legationes Regis AEgyptij admittere,nec aliorum item Regum, qui ad me ſæpe legatos mittebant, ſed ſolum Celſitudinis tuæ, quos venire maximè opto, quoniam Reges Mau-

Obedientia Preciosi Ioãnis Papæ.

rime

ri me loco amici non habent, propter Religionis diſſenſionem, ſed amicitiam ſimulãt, vt tutius & liberius mercaturam in noſtris regnis exerceant, inde magnum commodum conſequuntur. Ingentem enim vim auri, cuius ſunt auidiſſimi, è regnis meis exportant, cùm parum mihi ſint amici, & commoda eorum nullam mihi afferant lætitiam. ſed hoc tolerandum fuit. quoniam ſuperiorum regum noſtrorum vetus eſt inſtitutum, & ſi eis nequaquam bellum infero, & penitus profligo, tẽperandum in hoc mihi eſſe arbitror, ne illi cõtra ſanctũ templum in Hieruſalem violent, & diruant, in quo ſepultura eſt Ieſu Chriſti, quam Deus in poteſtate fœdiſſimorum Maurorum reliquit, & pariter ſolo æquarent alia templa, quæ ſunt in AEgypto, & Syria. & hæc cauſa eſt, cur eos non inuadã, & debellem, cuius rei me plurimum tædet. Etiam hoc mihi facilius perſuadeo eſſe faciendum, quum neminem Chriſtianum Regem habeam finitimum, qui me adiuuet, & cor meum exhilaret. Ego mi Rex nequaquã lætari poſſum de Chriſtianis Europæis Regibus, cùm eos audiam in vno corde minimè conſentire, vigereque inter eos bella. Eſtote ſimul omnes in vna concordia vnanimes. Deberetis enim inter vos certo fœdere eſſe contenti. Et certè ſi mihi Chriſtianus Rex finibus eſſet coniunctus, nunquam vna hora

ab ipſo diſcederem, & de hoc non planè ſcio quid dicam, aut omnino faciam cùm hæc à Deo ordinata eſſe videantur. Domine mi mitte obſecro frequentes ad me nuncios, nam cùm literas tuas video, vultum certè tuum intueor. Quoniam maior amicitia oritur inter lõginquos, diſtãtes, q̃ inter eos qui propinqui ſunt, propter deſideriũ quo tenẽtur. Nã is qui recõditos habet theſauros, cù m eos oculis non videat, corde ſemper, & quidẽ vehemẽtiſſimè diligit, ſicuti Dominus Ieſus
Matth. 6 Chriſtus in Euangelio dicit, Vbi theſaurus tuus, ibi cor tuum, ita cor meum apud te eſt, quum tu ipſe meus ſis theſaurus, & tu pariter me, tuum theſaurum debes efficere, & cum meo tuum cor ſyncerè copulare. O Domine frater ſerua verbum hoc, nam es prudentiſsimus, & (vti audio) patri in ſapientia ſimilis, & de hac re cognita ſtatim Deo gratias egi, abiectoque dolore, gaudium à me ſuſceptum eſt, & dixi, Benedictus ſit filius ſapiens & magni capitis, filius Regis Emanuelis, qui ſedet in cathedra regnorum ſuorum. Domine mi caue ne defatigeris, cùm ſis fortis non ſecus ac pater tuus, nec oſtende debiles vires aduerſus Mauros, & Gentiles. Nam eos cum Dei auxilio adiuuante virtute tua, facilè debellabis & deſtrues. & non dicas tibi eſſe à patre tuo vires exiguas. Nam eæ ſunt certè ſatis magnæ, & Deus ſemper opem fe-

feret. Mihi adſunt viri, aurum, commeatus inſtar arenæ maris, & ſtellarum cœli. Nos ſimul coniuncti totam Maurorum barbariem deſtruemus. neque aliud à vobis peto, quàm peritos viros, qui meos milites in prælijs ordines ſeruare doceant. Et tu Rex vir integræ ætatis exiſtis. Rex Salomon duodecim annorum ætatis, imperium ſuſcepit, habuitque magnas vires, & patre ſapientior fuit. Ego quoque cùm Nau pater meus exceſſit ab humanis, puer vndecim annorum remanſi, ingreſſuſque ſedem patris, Deo dante ampliores opes & vires eo ſum cõſecutus. Nã in manu mea omnes finitimi & Regni Gentes exiſtunt. propterea ambo gratias Deo agere debemus tanti accepti beneficij. Præbe mihi aures frater, & Domine. Nam hoc vno verbo à vobis poſtulo, vt viri docti, atque etiam artifices mihi mittantur, qui imagines, & libros impreſſos, enſes, & omnis generis arma militaria fabricare ſciant. Itemque architecti, fabri lignarij, & Medici, qui pharmaca componere, & vulnera curare didicerint. Cupio etiam eos habere, qui aurum in bracteas extenuare, & aurum & argentum egregiè celare valeant, ac etiam aurum & argentum è venis terræ eruere, & metallorum omnium fodinas exercere ſciant. Præter hos apud me etiam chari erunt, qui plumbeas tegulas ducent, & tegulas ex creta facere docebunt. omnes denique

artifices mihi vſui erunt, & præſertim ſcl o-
petorum. Adiuua me obſecro in his rebus,
ſicuti frater fratrem, & te Deus ita adiuuabit,
& ab omni malo liberabit. Deus exaudiat o-
rationes, & petitiones tuas, ſicuti recepit ſan-
cta ſacrificia in omni tempore, & in primis
ſacrificia Abel, & Noe quando fuit in arca,
& illud Abraham, quando fuit in terra Ma-
diam, & illud de Iſaac quando diſceſſit à foſ-
ſa iuramenti, & illud Iacob, in domo Bethle-
em, & Moyſis in AEgypto, & Aaron in mõ-
te, & Ieſon filij Nau in Galgala, & Gedeonis
ſupra plagam, & Sampſonis, quando ſitim ha
buit in terra ſicca, & Samuelis in Rhama Pro
phetæ, & Dauid Nacira, & Salomonis in ciui-
tate Gabeon, & Heliæ in monte Carmelo,
quãdo ſuſcitauit filium viduæ Mulieris è Ri-
cha ſupra puteum, & Ioſaphat in prælio, &
Manaſſe quando peccauit, & ad Deum eſt cõ
uerſus, & Danielis in ſpelunca leonum, & tri
um ſociorum Sydrach, Miſach, Abdenago
in camino ignis, & Annæ ante altare, & Nee-
miæ, qui fecit muros cum Zorobabel, & Ma-
thathiæ cum filijs ſupra quartam partem mũ
di, & de Eſau, ſupra benedictionem. Ita Do-
mine, Deus recipiet tua ſacrificia, & ſuppli-
cationes, & te adiuuabit, & erit pro te contra
omnes peruerſitates in omni tempore, & ſin
gulis diebus. Pax ſit tecum, & ego te ample-
ctor ſanctitatis brachijs, & ſimiliter ſingulos
am-

amplector,qui tibi ſunt à conſilijs ſanctis Regni Portugalliæ.Itemque Archiepiſcopos & Epiſcopos,Sacerdotes & Diaconos,viroſque pariter & mulieres. Gratia Dei & benedictio virginis Mariæ matris Dei ſit tecum & omnibus. Amen.

Litera eiuſdem sereniſsimi Dauidis AEthiopiæ Imperatoris,ad Pontificem Romanum, ſcripta anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto,Paulo Iouio interprete.

IN nomine Dei patris omnipotentis,creatoris cæli & terræ,viſibiliũ,& inuiſibiliũ.In nomine Dei filij Ieſu Chriſti, qui eſt idẽ cum ipſo,à principio mundi, & eſt lumen de lumine,& Deus verus, de Deo vero. In nomine Dei Spiritus ſancti, Dei viui, qui proceſſit ex Deo patre. Has literas ego Rex mitto.cuius nomen leones venerãtur, & Dei gratia vocor Athani Tinghil, id eſt, Thus virginis, filius Regis Dauid, filius Salomonis, filius Regis de manu Mariæ,filius Nau per carnem,filius ſanctorum Petri & Pauli,per gratiam.Pax ſit tibi iuſte Domine, pater ſancte, potens, pure, ſacrate, qui es caput Pontificum omnium , & neminem metuis,cùm nemo tibi poſſit maledicere, qui es vigilantiſſimus ſupra animas curator, & ami

cus

cus peregrinantium, conſecrate magiſter, & prædicator fidei, & earum rerum hoſtis, quæ conſcientiam offendunt, amator optimorum morum, vir ſanctus, quem omnes laudant, & benedicunt. O fœlix ſancte pater, ego tibi reuerenter obedio, cùm ſis pax omnium, & cuncta bona merearis, & ita æquum, vt omnes tibi obedientiam præſtent, ſicuti ſancti Apoſtoli præcipiunt apud Deum. Hoc verè veſtrum eſt, ita etiam præcipiunt, vt veneremur Epiſcopos, Archiepiſcopos, & Prælatos. Similiter vt te loco patris amemus, & loco Regis vereamur, & tibi vti Deo fidem habeamus. Propterea dico ego humiliter, ad terram genibus flexis, tibi pater ſancte ſyncero admodum corde, quod tu pater meus es, & ego filius tuus. O pater ſancte potentiſſime, cur neminem vnquàm ad nos miſiſti, vt certius de vita, ſaluteque mea cognoſceres, cùm tu ſis paſtor, & ego ouis tua. bonus etenim paſtor ſui gregis nunquam obliuiſceretur, nec tibi à regionibus veſtris nimium ſemotus debeo exiſtimari, vt nuncij ad me nequeant peruenire, cùm ex remotiſſimis terrarum regnis Portugalliæ Rex Emanuel filius tuus, Oratores ad nos commodiſſimè miſerit, & ſi Deus eum ad ſe in cœlum euocare diſtuliſſet, ea quæ tum agitabamus, procul dubio fœlicem exitum habuiſſent. nunc verò maximè opto proſpera & ſalu-

ſalutaria de ſanctitate veſtra, per certos nuncios audire. neque enim vnquam à ſanctitate veſtra verbum recepi, quum aliqua tantum à noſtris, qui ex voto peregrinantur audierim. Sed hi, cùm neque meo nomine proficiſcantur, neque quicquam literarum à vobis afferant, incerta fide nobis percunctantibus, dicunt ſe ab Hieroſolyma, deinde ſolutis votis, ad viſitanda Apoſtolorum limina Romam perueniſſe, cùm intelligant ea loca facile peti, quod à Chriſtianis teneantur, & certè ſummam capio ex eorum ſermonibus voluptatem, quoniam dulciſſima cogitatione ſancti vultus tui imaginem intueor, quæ mihi Angeli formæ ſimillima videtur, & illam ſicuti angelicam me diligere, venerarique fateor. Sed profectò mihi eſſet gratius atque iucundius, verba tua, tuaſque literas deuotiſſimè contemplari. Atque ita nunc te oro, vt nuncium tuum cum benedictione ad me mittere velis ad exhilarandum cor meum. nam cùm in religione, & fide conſentiamus, id mihi ante omnia videtur expetendum, ſuppliciterque item oro, vt amicitiã meã, ad inſtar annuli, quẽ induis in digitũ, & torquis aurei, quẽ humeris imponis, in intimũ cor reponere velis, vt mei memoria nunq̃ ex animo veſtro deleatur. Gratis etenim verbis & literis amicitia maximè creſcit, cum eam ſancta pax cõplectitur, à qua omnis humana lætitia facilè prouenit.

Limina Apoſtolorum.

Quemadmodum enim is, qui vehementer
Val.41. ſitit, frigidam maximè aquam deſiderat, vt
in ſacris ſcripturis habetur, ita animus meus
ex nuncijs, & literis, quę ex remotiſſimis ter-
ris deferuntur, incredibile gaudium conci-
pere ſolet. neque tantummodo de Sanctita-
te veſtra, ſi aliqua audiero, verùm ſi certa de
ſingulis terræ Chriſtianæ Regibus referen-
tur, mirum in modum lætabor, ſicuti his acci
dit, qui præliando opima ſpolia reperiunt &
legunt, hoc enim facillimè fieri poteſt, poſt-
quam Rex Portugalliæ totum id iter ape-
ruit, qui ad nos iam pridem legatos ſuos mi-
ſit cum ſtrenuiſſimis equitibus. Dum autem
pater meus eſſet in humanis, neque tum, aut
demum à quoquam alio Rege Chriſtiano,
vel ipſo Pontifice, aut nuncium, aut omnino
literas recepimus. Quanquam in Archiuis
proaui noſtri ſeminis Iacob earum litterarũ
memoria conſeruetur, quas Papa Romanus
nomine Eugenius, ad has terras miſit, cùm ip
ſe ſemen Iacob regnaret, Rex Regum in vni
uerſa AEthiopia, Rex metuendus. Præſcri-
ptio autem literarum hæc erat.

Eugenius Romanus Pontifex, filio dile-
cto noſtro Regi, ex ſemine Iacob, Regi Re-
gum in vniuerſa AEthiopia, maximè metu-
endo, &c. In ſumma autem literarum, ſigni-
ficabat filium ſuum Ioannem Palæologum,
qui biennio ante eſſet mortuus, Regem Re-
gum

gũ Romæorum, ad ſacroſanctã ſynodũ celebrandã, euocatũ fuiſſe, & cum eo Ioſephũ Patriarcham Conſtantinopolitanum veniſſe, cum magno numero Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum, & omnis generis Prelatorum, in quibus etiam fuiſſent Procuratores Patriarcharum Antiocheni, Alexandrini, & Hieroſolymitani. Qui omnes ſe cum ſanctæ fidei, & religionis amore firmiter coniunxiſſent, conſtitutaque vnitate Eccleſiæ, ſublatas fuiſſe antiqui temporis difficultates, non ſine diuino auxilio, quæ erroneæ, & religioni contrariæ videbantur. quibus rebus ritè ſancitis, & conſtitutis, ipſe Papa omnibus ſingularem lætitiam peperiſſet. Hunc autem librum Papæ Eugenij ad vos mittimus, quem incorruptum ſeruauimus, totum etiam Pontificiæ benedictionis ordinem & poteſtatem miſiſſemus, niſi harum rerum nimis magnum volumen eſſe videretur, quum magnitudine librum Pauli ad gentes omnino ſuperet. Legati verò, qui hæc à Pontifice ad nos detulerunt, fuere Theodorus, Petrus, Didymus, & Georgius ſerui Ieſu Chriſti, Tu verò ſanctiſſime Pater recte feceris, ſi euolui veſtros libros iuſſeris, vbi harum rerum, de quibus ſcribimus, vti facilè arbitror, aliqua memoria reperiatur. Itaque ſancte pater, ſi aliqua ad nos perſcribes, firmiter exiſtimato, cuncta in noſtros libros diligentiſſi-

N mè

mè fore cōſcripta, vt poſteris noſtris earū rerū ſempiterna memoria relinquatur. Et certè is mihi beatus eſſe videtur, cuius memoria cuſtodita literis, in vrbe ſancta Roma, & in ſede SS. Petri & Pauli conſeruatur. Hi enim ſunt domini regni cęlorū & totius mūdi iudices. Et quoniam ita credo, propterea has mitto literas, vt mihi gratia paretur apud ſanctitatem veſtram, & veſtrum ſanctiſſimum Senatum, vt inde ſancta benedictio mihi proueniat & bonorū omniū incremētū. Obnixè etiam precor ſanctitatē veſtrā vt mihi mittere velit aliquas ſanctorū imagines, & præcipuè B. Marię virginis, vt ſæpiſſimè ſit in ore, atq; memoria mea nomē veſtrę ſanctitatis, & continuam ex muneribus veſtris capiam voluptatem. Idcirco etiam vehementer poſtulo, vt mihi viros ſacrarum literarum doctos, atque etiam artifices mittatis, qui imagines fabricent, atque ita enſes, & arma bellica omnis generis, itemque celatores auri, atque argenti, & fabros lignarios, præcipuè architectos, qui domos ex lapide conſtruant, & tegulas ex plumbo, cuproque ducere ſciant, quibus domorum tecta protegantur, ad hos etiam nobis admodum chari erūt, qui vitrum cōflare, organaq; muſica ſcitè facere, & doctè pulſare ſciant, itēq; fiſtulatores, & tibicines. Hos verò artifices ex domo veſtra præcipuè mihi mitti vellē, vel ſi horū domi

domi veſtræ exigua erit copia, ab alijs regib. filijs veſtris, eos ſanctitas veſtra poterit impetrare: quoniam veſtris imperijs, & nutibus facilè obediunt. Hi cùm ad me peruenerint, pro meritis ſummo in honore habebuntur, ex liberalitate mea, mercedem amplam accipiēt. & ſi domū aliquis redire concupiſcet, præmijs abundè ornatus abibit, vti placuerit, quando nec inuitum quenquam ſim retenturus, cùm fructum aliquem ex eius induſtria percepero. Nunc ad alia tranſeundum eſt, & iam à te poſtulo ſanctiſſime pater, cur non hortaris Reges Chriſtianos filios tuos, vt arma deponant, & vti fratres decet, concordes inter ſe eſſe velint, poſtquam ipſi oues tuæ ſunt, & tu ipſe paſtor earum? Optimè quidem tua ſanctitas nouit, quid Euangelium præcipiat, quod dicit. Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Nam ſi Reges animis, & fœdere certo conſentient, facillimè Mahumetanos omnes delebunt, & pſeudoprophetæ ſepulchrum fœlici irruptione diſturbabunt & diruent. Ob hanc rem da operam pater ſancte, vt inter eos bona pax fiat, & certum fœdus amicitiæ percutiatur, hortareq; eos, vt mihi adeſſe, atq; opem ferre velint, cùm in regnorum meorū finibus, à Mahumetanis Mauris peſſimis hominibus ſim ex omni latere circundatus. Ipſi autem Mauri Mahumetani inter ſe mu-

Matt. 12.
Luc. 11.

tuis auxilijs vtuntur, Regeſque cum Regibus & Reguli cum Regulis, aduerſus nos ſyncerè & conſtantiſsimè conueniunt. Mihi Maurus quidem admodum vicinus eſt, cui finitimi alij Mauri arma, equos, atq; inſtrumēta bellica ſuppeditant. Hi ſunt reges Indię, Perſidis, Arabię, atque AEgypti. Quibus de rebus ſingularem animo indies capio moleſtiam, cú hoſtes Chriſtianæ religionis, fraterna cha·itate inter ſe coniunctos pace frui conſp·ciā. Reges verò Chriſtianos, fratres meos, nihil omnino iſtis iniurijs commoueri, neque vllam mihi opem afferre, vti certè f eceret Chriſtianos, poſtquam fœdiſſimi filij Mahumetis inter ſe mutuis opibus adiuuantur. Neque ego is ſum, qui ad id militares copias poſtulem, cùm milites mihi ſuperſint. Orationes, & ſupplicationes tantum peto, locumque gratiæ apud ſanctitatem veſtram, & reges fratres meos exopto. quærenda enim mihi eſt hæc vobiſcum amicitia, vt copioſè his rebus, quas ſupra poſtulaui ad terrorem Maurorum ſim inſtructus, & Chriſtiani nominis hoſtes, vicini mei intelligāt reges fratres meos, ſingulari ſtudio mihi fauere, atq; opem ferre. quod certè ad commune decus pertinet, poſtquam in vna religionis, & fidei veritate conſentimus, & in eo conſilio ſumus permanſuri, quod firmum, atque abſolutum erit cum eo, quod vtilius eueniet. Deus

us itaque deſideria veſtra impleat, ſuper laudibus Ieſu Chriſti, & Dei patris noſtri, quem omnes laudant per omnia ſecula. Et tu Domine pater ſanɛte complectere me, cum omnibus ſanctis Ieſu Chriſti, qui ſunt Romæ; & pariter in hos amplexus recipiantur omnes incolæ regnorum meorum, & qui AEthiopiam inhabitant, & reddatur gratia domino Ieſu Chriſto cum ſpiritu veſtro. Has verò literas ſanctitas tua accipiet, de manu fratris mei Ioãnis regis Portugalliæ, filij potẽtiſſimi Regis Emanuelis per Oratorem noſtrum Franciſcum Aluarez.

Alia litera eiuſdem Dauidis AEthiopiæ Imperatoris, ad Pontificem Romanum, ſcripta anno milleſimo, quingenteſimo, vigeſimo quarto, Paulo Iouio interprete.

FElix ſancte pater, qui à Deo effectus es Gentium conſecrator, & S. Petri ſedẽ obtines. Tibi datę ſũt claues regni cęlorũ, & quodcunq; ligaueris vel ſolueris ſuper terrã, erit ligatũ vel ſolutũ & in cælis, ſicut dixit Chriſtus, & ita in Euãgelio Mattheus ſcribit. Ego Rex cuius nomen leones venerantur, & Dei gratia Athani Tinghil, id eſt, Thus virginis vocor, quod nomen eſt à baptiſmate, nuñc verò in ipſo ſuſcepti regni in- *Matt. 16.*

itio aſſumpſi nomen Dauid, dilectus à Deo, columna fidei, cognatus ſtirpis Iuda, filius Dauid, filius Salomonis, filius columnæ Sion, filius ſeminis Iacob, filius de manu Mariæ, filius Nau per carnem, Imperator magnæ & altæ AEthiopiæ, magnorum regnorũ & ditionũ, & terrarũ, Rex de Xoa, de Caffate, de Fatigar, de Angote, de Baru, de Baalingãze, de Adea, de Vãgue, de Goiame, vbi Nilus oritur, de Damaraa, de Vagemedri, de Ambeaa, de Vagne, de Tigri Mahon, de Sabaym vnde fuit regina Saba, de Bernagaes, & dominus vſq; ad Nobiam finem Aegypti. Hæ prouincię omnes in mea poteſtate ſunt, & pleręque aliæ magnæ, & item paruæ, quæ nuncà me nequaquam numerantur, neque regna & prouincias ſuis nominibus expreſſi, veluti ſuperbia, & vana gloria inductus, verùm ob id, vt ſummus Deus magis ac mágis laudaretur, qui ſingulari benignitate, tot ampliſſimorum regnorum Chriſtianæ religionis, ſuperioribus meis regibus, imperia tribuiſſet, ſed profectò me clariore gratia, inter alios Reges dignum fecit, vt Religioni continuè inſeruirem. Quoniam me Adel Dominum fecerit, hoſtem Maurorum, & Gentilium, qui adorant idola. Mitto ad deoſculandos pedes ſanctitatis veſtræ more cæterorum Chriſtianæ fidei Regum, fratrum meorum, quibus neque religione, neque poten-

Regina Saba.

tia

tia ſum inferior. Ego etenim in regnis meis ſum columna fidei, neque externis iuuor auxilijs, cùm in ſolo Deo ſpem, & opem reponam, qui me ſuſtinet, & gubernat, ab eo tempore, quo Angelus Dei allocutus eſt Philippum, qui fidem doceret Eunuchum potentis Reginæ Candacis, Reginæ AEthiopiæ, quæ ab Hieroſolyma Gazam pergebat. Philippus tum baptizauit Eunuchum, & Eunuchus demum Reginam, cum magna parte familiæ, & populi eius, qui nunquam deſierunt eſſe Chriſtiani, omniq́ue ſequenti tempore perſtiterunt fortes in fide. Prædeceſſores verò mei, nulla alia ope adiuti quàm diuina, fidem in latiſſimis regnis propagarunt, quod & ego quotidiè efficere contendo. Maneo etenim inter maximos regnorum meorum fines, vt leo ingenti ſylua circundatus, & ſeptus aduerſus Mauros obſidentes, & alias nationes fidei Chriſtianæ inimiciſſimas, quæ nolunt audire verbum Dei, neque cohortationes meas, & ego gladio accinctus eos perſequor, & paulatim extrudo, diuino ſcilicet fretus auxilio, quod nunquam mihi deeſt, quod ſecus accidit regibus Chriſtianis. Nam ſi regnorum ſuorum fines extendunt, id facilè poſſunt aſſequi, quoniam alter alteri opem ferre poſſet, & auxilia ſubminiſtrare, iuuariq́; benedictione veſtræ ſanctitatis, cuius parti-

Act. 8. Eunuchus regina Cãdacis.

ceps ego ſum, cùm in libris meis habeantur literæ, quas ſuperioribus temporibus Eugenius Papa cum benedictione miſit, ad Regem Semen Iacob. Qua accepta, tradita per manus benedictione ego fruor, & magnoperè lætor. Cæterùm ego in magna habeo veneratione ſanctum templum in Hieruſalem, ad quod ſæpiſſimè mitto oblationes debitas, per noſtros peregrinantes. Et multò plures & pinguiores mitterem, niſi itinera à Mauris, & infidelibus obſiderentur. Nam præter illud, quod dona noſtra, & theſauros nuncijs eripiunt, etiam eos liberè pertranſire non ſinunt. Quod ſi paterent itinera, in familiaritatem & commerciũ Romanæ Eccleſiæ deuenirem, vti fit à cæteris Chriſtianis Regibus, quibus in religione Chriſtiana non ſum inferior Et ita vt illi credunt, vnam fidem rectam, & vnam eccleſiã cõfiteor, credoque ſynceriſſimè in ſanctam Trinitatem, & in vnum Deum, & virginitatem Dominæ noſtræ virginis Mariæ, & articulos fidei teneo, & obſeruo, vti ab Apoſtolis conſcripti fuerunt. Nunc Deus optimus manu potentiſſimi, & Chriſtianiſſimi Regis Emanuelis iter patefecit, vt per legatos conueniremus & in fide coniuncti Chriſtiani, cũ Chriſtianis Deo inſeruiremus. Sed dum in aula mea eius Oratores eſſent, allatum eſt eũ vitam cum morte commutaſſe, filiumque eius,

Eugenius Papa.

Templũ Hieroſolymitanum.

ius, fratrem meum Ioannem paterni regni ſceptrũ accepiſſe. Vnde ſicuti ex patris morte ſummum ſenſeram dolorem, ita ex filij fœlici in regnum aſſumptione mirificè ſum lætatus, adeo vt ſperem nos communibus copijs, & viribus per regiones Maurorum peſſimorum, terra marique iter aperturos, atque eos magno terrore illato, ſedibus, & regnis eſſe depulſuros, vt commodo pacatoque itinere, Chriſtiani Hieroſolymitanum templum petere, & liberè commeare poſſint. Atque ego inprimis, ſicuti vehementer exopto, diuini amoris particeps eſſe poſſim in templo Apoſtolorum Petri & Pauli. Cupio autem ingenti deſiderio conſequi ſacroſanctam benedictionem, à vicario Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nam proculdubio ſanctitas veſtra, Dei eſt vicarius. Et cùm à peregrinis, qui ex regionibus noſtris ad Hieruſalem atque inde Romam non ſine miraculo eunt, & redeunt, multa de ſanctitate veſtra ab his audio, quæ mihi incredibilem afferunt voluptatem & gaudium. Sed multo maiorem omnino caperem lætitiam, ſi mei Oratores breuiore itineris compendio vti poſſent, & noua referrent, Sicuti antequam moriar, aliquando allaturos ſpero non ſine gratia Dei Omnipotentis, qui vos in ſanitate & ſanctitate conſeruet. Amen. Exoſculor autem pedes ſanctos, & ſupplex oro vt benedictionem ad

me mittat. Has quoq; literas ſanctitas tua accipiet de manu fratris mei Ioannis regis Portugalliæ, per eundem Oratorem noſtrum Franciſcum Aluarez.

Has epiſtolas à Paulo Iouio verſas, huic noſtro opuſculo ob maiorem huius hiſtorię cognitionem adiunximus, nec in eis aliquid mutauimus (quanquam in quibuſdam locis mutatione indiguiſſét) præter pauca, quæ ex Arabico & Abeſynico idiomate, in Luſitanicum ſermonem, omnino malè interpretata, mutato epiſtolarum ordine, fuerunt. Idem Iouius quoq; in harum epiſtolarum enarratione, volumen quod Franciſcus Aluarez de ſitu, moribus, cultuq; Aethiopum compoſuit, in quo etiam totum ſuum iter explicat, pollicitus eſt Latinum facere, cuius voluminis vnum exemplar penes me habeo. quod ſi Iouius à vertendo ſuperſedeat, non abhorrerem ab eius rei tractatione. quanquam id prouinciæ non libenter ſuſcepero, niſi id tuis ſanctiſſime pater mandatis mihi imperatum cognouero, quo tutior eſſe poſſim aduerſus calumnioſos, quibus videri poſſim non ſtudio Reipublicæ Chriſtianæ, ſed æmulatione gloriæ Iouianæ hoc onus ſubijſſe. Ad quod cum fide tractandum, me non parùm inſtructum arbitror. Nam cùm perfunctus Germanicis, & Sarmaticis legatio-

ni-

nibus, è Belgica ad Regem meum Ioannem eius nominis tertium redeo, cuius plurimam in me excipiendo & humanitatem, & munificentiam expertus ſum, Vlyſsippone in colloquium AEthiopici legati incido, viri & Epiſcopali dignitate venerabilis, & fide, doctrina, ac eloquentia Chaldaicæ, & Arabicæ linguæ admirabilis, & in ſumma idonei, qui à potentiſſimo AEthiopum imperatore, ad maximos principes de maximis rebus mitteretur. huic autem nomen fuit Zaga Zabo, cum eo poſt initam inter nos firmiſſimam & conſtantiſſimam amicitiam, ſæpius ſermonem miſcui, variaſque diſputationes habui, præſertim de moribus & Religione AEthiopum Chriſtianorum, cupiebam enim eas res non ex verbis interpretantium peregrinorum, ſed ab indigena, coram, & ore tenus cognoſcere. Inter cætera epiſtolam quoque per Matthæum legatum in Luſitaniam miſſam ei oſtendi, quam ego iam pridem cum articulis, quos coram Rege Emanuele expoſuerat, in linguam latinam (vt dictum eſt,) tranſtuleram, multaque ex illius admonitu caſtigaui, vbi interpretatio non plenè rei fidem, aut indolem aſſecuta erat, quod tum mihi, tum Iouio non raro accidiſſe affirmabat, habebam enim iam mecum ipſius Iouij epiſtolas, quas ſumma cum diligentia contulimus. Poſtmodum

dum vigente inter nos iam vera Chriſti charitate,& amicitia, auſus ſum ab eo petere planam, & legitimam AEthiopum fidei & religionis enarrationem, eamque ſua manu deſcribi, quod mihi ſumma cum alacritate conceſſit, illamque ſtatim deſcribere incepit, ſententiam ſumma fide in latinam linguam refudi, vt ex ſequentibus patebit. Id verò conſcientia vrgente eo ardentius aggreſſus ſum, quod non ignorarem, ſi hæc apud me perijſſent, à nemine mortalium vnquam in lucem prodituta fuiſſent. Inde quod ſic digeſta & compoſita ad phraſim Chaldaicam & AEthiopicam eſſent, vt vix à quopiam intelligi potuiſſent, niſi à me, qui ea omnia tam ex ore, quàm ex ſcriptis ipſius AEthiopici Oratoris, per multam familiaritatem cõſequi iam poteram.

IN NOMINE
DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI. AMEN.

Hæc ſunt, quæ de fide & religione apud nos AEthiopes habentur & obſeruantur.

Trinitas CRedimus in nomen ſanctæ Trinitatis, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, qui vnus eſt Dominus,

tria

tria quidẽ nomina, vna diuinitas, tres facies, vna verò ſimilitudo, æqualis trium perſonarum coniunctio, æqualis inquam in diuinitate, vnum regnum, vnus thronus, vnus iudex, vna charitas, vnum verbum, & vnus ſpiritus. Verbum autem patris & filij, verbum ſpiritus ſancti, & filius eſt idem verbum, & verbũ apud Deum, & apud Spiritum ſanctum, & apud ſemetipſum, ſine defectu vllo, aut diuiſione, filius patris, & filius ipſius patris ſine principio, nempe primo ſine matre filius patris. Nemo enim nouit ſecretum, & myſterium eius natiuitatis, niſi pater, & filius, & Spiritus ſanctus. Is autem filius in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Spiritus patris, ſpiritus ſanctus, ſpiritus filij, ſpiritus ſanctus eſt: ſpiritus autem ſanctus ſpiritus ſui, ſine vlla diminutione, aut augmentatione. is etenim ſpiritus ſanctus, paracletus, Deus viuus, qui ex patre & filio procedit, locutus eſt per os prophetarum, & in flamma ignis deſcendit ſuper Apoſtolos in atrium Syon. Qui per totum terrarum orbem denunciarunt, ac prædicarunt verbum patris, quod verbum erat ipſe filius. Præterea neque pater eſt primus, inde quod pater ſit, nec filius poſtremus, inde quod filius ſit, ſic ſpiritus ſanctus neque primus, neq; poſtremus eſt. Tres perſonæ vnus Deus, qui videt, & à nemine videtur, qui vnico ſuo

Hoc poſtea explicat.

Huius noſtri oratoris ſcripta in hoc loco ambiguam habebãt ſignificationem, eam, quæ magis catholicæ eccleſiæ cõgruit, textui inſeruimus aliã hic in margine explicãdã duximus, quæ ſequẽs eſt. Sine defectu vllo aut diuiſione fili-

con-

eu patris & filius sui, & principiū sui, nēpe primo ſine matre filius patris, &c.

conſilio cuncta creauit. Poſtea verò filius ſponte propter noſtram ſalutem, ipſo patre volenti, Spiritu ſancto conſentienti, ex altiſſimo ſuo domicilio deſcendit, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria virgine, quæ Maria duplici ornabatur virginitate, vna ſpirituali, altera verò carnali. Et natus eſt ſine aliqua corruptione, ipſa Maria matre poſt partum virgine permanenti, & magno cum miraculo & arcano igne diuinitatis afflata, ſine ſanguine, & doloribus peperit filium ſuum Ieſum Chriſtum, qui homo innocens & ſine peccato fuit, & perfectus Deus, & perfectus homo, vnum ſolummodo habens aſpectum. Adoleuit ſenſim vt infans, ſugens lac Mariæ virginis matris ſuæ, & cùm attigiſſet trigeſimum annum, baptizatus eſt in Iordane. Et vt cæteri homines, ambulauit, fuitque laſſus, ſudauit, eſuriuit, & ſitiuit. Hæc omnia paſſus eſt ſponte & voluntariè, plurimaque fecit miracula. Atque per ſuam diuinitatem cœcis viſum reſtituit, claudos ſanauit; leproſos mundauit, mortuoſque ſuſcitauit, ipſeque poſtremo volens captus eſt, & flagellatus, ac colaphis verberatus, & crucifixus, & languit & mortuus eſt propter peccata noſtra, & ſua morte vicit mortem ac diabolum, & ſua viua ægritudine diſſoluit peccata noſtra, & languores noſtros tulit, & baptiſmo ſangui-

Baptiſmus Chriſti.

niſ ſui, qui baptiſmus mors eius fuit, baptizauit patriarchas & prophetas, deſcenditque ad inferos, vbi erat anima Adæ, & eius filiorum, atque anima ipſius Chriſti, quæ eſt ab Adam, quam animam Adæ ipſe Chriſtus accepit ex ſancta Maria virgine, & in ſplendore, & potētia diuinitatis ſuæ, & crucis fortitudine fregit ęneas ac igneas inferorũ portas, & catenis ferreis ſathanam colligauit, & redemit Adam & eius filios. Hęc omnia Chriſtus fecit propterea quod plenus diuinitate erat, & ipſa diuinitas erat cum ipſius anima, & erat etiam cum ipſius ſanctiſſimo corpore, quæ diuinitas virtutem dedit cruci. Quá quidem diuinitatem, is cum patre in trinitate & vnitate ſemper habuit, & habet communem. Nec enim ipſe Chriſtus obambulans in terris, caruit oculi momento diuinitate, vel dignitate ſua. Tum demum ſepultus, tertia die ipſe Ieſus Chriſtus, Princeps reſurrectionis, Ieſus Chriſtus dulciſſimus, Ieſus Chriſtus princeps ſacerdotum, Ieſus Chriſtus rex Iſrael, cum magna potentia & fortitudine reſurrexit. Et poſtquam omnia fuerunt adimpleta, quæ ſancti prophetæ prædixerunt, aſcendit in cœlum cum gloria, & ſedet à dextra patris, & venturus eſt cum gloria, ferens ante faciem ſuam crucem, & in manu gladium iuſtitiæ, iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Credo vnam ſan-

Hoc inferne latè explicat.

Vna ſancta catholica atq; apoſtolica eccleſia. *Maria virgo.* *Lignum crucis.* *1.Cor.1.* *Petrus petra eccleſia.*

ctam catholicam,& Apoſtolicam eccleſiam, credo vnum baptiſma, qui eſt remiſſio peccatorum , ſpero reſurrectionem mortuorum,& vitam venturi ſeculi. Amen. Credo Dominam ſanctam Mariam virginem , virginem inquam ſpiritu, & carne, quæ vt Dei mater, charitas omnium gentium eſt, ſancta ſanctorum, & virgo virginum, quam modis omnibus veneror. Credo ſanctũ lignum crucis, lectũ ęgritudinis domini noſtri Ieſu Chriſti filij Dei eſſe , qui Chriſtus ſalus noſtra eſt, propter quem ſalui ſumus. Iudæis quidẽ ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia. Nos verò prædicamus & credimus fortitudinẽ crucis Domini noſtri Ieſu Chriſti, quemadmodum ſanctus Paulus Doctor noſter præcepit. Credo ſanctum Petrum petram legis eſſe , quæ lex ædificata eſt ſuper ſanctos prophetas, fundamentum & caput Eccleſiæ Catholicæ & Apoſtolicę, Orientalis & Occidẽtalis , vbi eſt nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti : cuius Eccleſiæ poteſtatem , Petrus Apoſtolus habet, ac claues regni cœlorum, quibus claudere & aperire, ſoluere, & ligare poteſt. Is autem ſedebit cum alijs Apoſtolis eius ſocijs ſuper duodecim ſedes, cum honore & laude apud Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum , qui in die iudicij ſententiam eſt de nobis laturus. Quę dies gaudij quidẽ ſanctis, doloris autem & ſtridoris dentium, peccato-

catoribus erit, cùm deijcientur in ardentes flammas inferni cum eorum patre diabolo. Credo ſanctos Prophetas & Apoſtolos, Martyres & Confeſſores veros Chriſti imitatores fuiſſe, quos cum ſanctiſſimis Dei Angelis veneror & honoro. parique modo etiam omnes illorum ſectatores complector & deoſculor. Deinde confeſsionem vocalem omnium meorum peccatorum credo faciendam eſſe apud ſacerdotem, cuius precibus per Chriſtum Dominum noſtrum, ſalutem animæ meæ ſpero me conſecuturum. Præterea Pontificem Romanum tanquam primum Epiſcopum & paſtorem ouium Chriſti agnoſco, ac omnes Patriarchas, Cardinales, Archiepiſcopos, Epiſcopos, quorum ille caput eſt, quibus tanquam ipſius Chriſti miniſtris pareo, ac obedio.

Cõfeſſio apud ſacerdotẽ.

Pontifex Rom. primus epiſcopus et caput reliquorũ.

Hæc eſt fides & lex mea, & populi AEthiopiæ, qui eſt ſub ditione Precioſi Ioannis, quæ fides atque Chriſti amor, ita ſunt apud nos confirmata, vt ea nec per mortem, nec per ignem, nec per gladium, fretus auxilio Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vnquam ſim abnegaturus, quam fidem omnes portaturi ſumus in die iudicij ante faciem eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Iam his enumeratis, erit nobis explicanda diſciplina & doctrina, ac lex quæ Apoſtoli in ſanctis Synodorum libris & canonũ (quos

O Man-

Libri octo legũ eccleſiæ ſcripti Hieroſolymis per Apoſtolos.

Manda atq; Abethilis vocamus) nobis præcę perunt. Sũt enim ij ſanctæ Eccleſiæ legum libri octo, quos omnes Apoſtoli Hieroſolymis congregati, ſcripſerunt. De quibus habita inquiſitione, cum quibuſdam doctoribus, poſtquam in Luſitaniam veni, neminem reperi, qui horum memoriam teneret. Obſeruationes verò, quas ſancti Apoſtoli nobis in his libris præſcripſerunt, hæ ſunt.

Ieiuniũ fer 4.

Primo oportere nos ieiunare ſingulis diebus Mercurij, in memoriam cõſilij Iudęorum, quo die ab eis decretum & conſultum fuit, Chriſtum occidendum eſſe.

Ieiuniũ fer. 6.

Præterea ieiunandum eſſe ſingulis diebus Veneris, quo in die Chriſtus Ieſus crucifixus & mortuus eſt pro peccatis noſtris. Et in his duobus diebus præceptum eſt ieiunare vſque ad occaſum ſolis.

Ieiuniũ quadrageſimale & horæ datæ rebus diuinis.

Quadraginta verò diebus quadrageſimalibus, pane & aqua ieiunandum iniunxerunt. Septem diei ac noctis horis incumbere rebus diuinis. Ex ijs edictis quoque tenemur & ſacrum celebrare diebus Mercurij, ac Veneris tempore veſpertino, quoniam tunc expirauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus in ſancto ligno crucis.

Dies Dominicus.

Diebus autem Dominicis, omnes vnanimiter vt congregaremur in ſacra æde hora tertia die ab ortu ſolis ad legendũ & audiendũ prophetarũ libros voluerũt, atq; poſtea, vt ſanctum Euangelium prædicemus,

Sacrum facere.

ſacrum quoque faciamus. Præterea nouem di-

es feſtos in Chriſti memoriam celebrandos *9. di. feſt.*
conſtituerunt, ſcilicet Annunciationis, Nati
uitatis, Circumciſionis, Purificationis ſiue *Feſtũ cã-*
Candelarum, Baptiſmi, Transfigurationis, *delarũ*
Dominicæ Palmarum, vſq; ad octauam Ve- *Palma-*
neris ſancti(vt vocamus)qui dies duodecim *rum.*
ſunt. Aſcenſionis quoq; atq; Pentecoſtes cũ *Aſcẽſio.* *Penteco-*
ſuis etiam ferijs. Et ex horum librorum præ- *ſtes.*
ceptis, ſine aliqua exceptione à feſto Paſchæ
vſq; ad Pentecoſtẽ ſingulis diebus veſcimur
carnibus, nec per hos dies, vſque ad octauam
Pentecoſtes ieiunare tenemur, id quidem ꝓ
pter maiorem venerationem & honorẽ Re-
ſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Itẽ
voluerunt vt diem mortis, & aſſumptionis
Mariæ virginis cum omni honore celebra-
remus. Præterea præter Apoſtolorum præce
pta quidam Precioſus Ioannes nomine Se-
men Iacob conſtituit in honorem eiuſdem
beatæ virginis, ſingulis annis triginta ſupra *33. dies.*
tres dies etiam celebrandos. Deinde propter
Chriſti Saluatoris natiuitatem celebrari iuſ-
ſit de vnoquoq; menſe diem vnum, qui dies *Vnus di-*
vigeſimus quintus ſemper eſt. Cõſtituit quo- *es in vno*
que ex ſingulis mẽſib. vnũ diẽ propter S. Mi- *quoq; mẽ ſe.*
chaelem celebrandum. Vlterius ex indicto *S. Micha*
Synodorum Apoſtolorum, diem martyrij *el.*
S. Stephani, ac aliorum martyrum celebra- *Dies SS.*
mus. Ex inſtitutione quoq; Apoſtolo- cele *martyrũ* *Dies Sab*
brare tenemur duos dies, ſcilicet Sabbati & *bati.*

Dominicus. Dominici, in quibus non licet nobis aliquam rem facere, ne minimam quidem. Diẽ verò Sabbati ob id, quod Deus in eo mundi perfecta creatione quieuiſſet, ſeruamus, quẽ vt vocari voluit, Sanctum Sanctorum, ita planè videretur contra eius voluntatem & præceptum fieri, qui cœlum & terram potius, quam ſuum verbum perire vult, ſi cum magno honore, ac religione is dies non celebraretur, præſertim cum ipſe Chriſtus non
Matt. 5. ad ſoluendum legem, ſed ad implendum venerit. Quapropter non ad imitationem Iudæorum, ſed iuſſu Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Sanctorum Apoſtolorum eum ſeruamus, quorum Iudæorum gratia in nos Chriſtianos translata eſt. In quo die Sabbati, excepto tempore quadrageſimali, carnes ſemper comedimus. Id tamen in regno Bernagaes, ac Tigri Mahon non ſeruatur, quorum duorum regnorum indigenæ ex veteri conſuetudine, carnibus in diebus Sabbati & Dominicis quadrageſimalibus veſcuntur. Diem autem Dominicum, vt cæteri Chriſtiani, in memoriam Chriſti reſurrectionis celebramus. Diem tamen Sabbati ex legis libris & non ex Euangelio celebrandum eſſe ſcimus. Nihilominus Euangelium finem legis, ac Prophetarum eſſe non ignoramus. In quib. duob. dieb. credimus animas piorum defunctorum

ctorum, in purgatorio minimè cruciari. Quam quietem Deus in his ſanctiſſimis diebus, animis concedit, donec inde (finito termino ſuarũ pœnarũ pro facinoribus in hoc ſæculo meritarũ) penitus emergant. Ad quas pœnas minuendas, ac earum cruciatus tempus attenuandum, eleemoſynas pro defunctis factas, credimus ipſis animis in purgatorio degentibus maximè prodeſſe. Ad quarũ animarum remiſſionem Patriarcha nullas dat indulgentias, id ad ſolum Deum, ac pœnarum temporis conſtitutionem credimus ſpectare. Nullos quoque dies indulgentiarum Patriarcha concedit. *Purgatorium.* *Eleemoſyna pro defunctis.* *Indulgentia.*

Ex Euangelij lectione, ſex tantum tenemur ſeruare præcepta, quæ Chriſtus ore proprio ita explanauit. Eſuriui & dediſtis mihi manducare. Sitiui & dediſtis mihi bibere. Hoſpes eram, & collegiſtis me. Nudus, & operuiſtis me. Infirmus, & viſitaſtis me. In carcere eram, & veniſtis ad me. Quæ verba Chriſtus in die iudicij ſolummodo eſt prolaturus. quoniam lex, teſte Paulo, peccata nobis oſtendit, quam legem, excepto Ieſu Chriſto nemo cuſtodire potuit. Ipſo Paulo quoque teſte, Omnes ex peccato nati ſumus, propter Euæ matris noſtræ tranſgreſſionem, & propter eius maledictionem. Præterea inquit ipſemet Paulus, nos propter Adam mori, *Sex præcepta.* *Mat. 25.* *Rom. 3.* *Rom. 5.*

& propter Chriſti vitam viuere, qui Chriſtus ob ſuam immenſam miſericordiam, nobis hæc ſex præcepta dedit, vt cum venerit in ſua maieſtate, iudicatum viuos & mortuos, ſaluemur. Quibus verbis, ac præceptis in ipſo tremendo iudicij die, bonis gloriam ſempiternam, malis ignem, & perpetuam damnationem denuntiabit. Et quinque tantum peccata mortalia (vt vocant) annumeramus, id quidem ex vltimo Apocalypſis capite, vbi dicitur, Foris autem canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis ſeruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium. Item conſtitutum eſt à ſanctis Apoſtolis, in Synodorum libris, clericos vxores licere ducere, id quidem poſtquam cognitionem aliquam habuerint rerum diuinarum. Deinde inito matrimonio in ordinem preſbyterorum recipiuntur, in quem niſi poſt annum trigeſimum nemo recipitur, nec ſpurij, nec nothi aliqua ratione ad eundem ſacratiſſimum ordinem intromittuntur, qui ordines à nemine, niſi ab ipſo patriarcha dantur. Mortua tamen prima vxore Epiſcopi aut clerici aliam ducere non poſſunt, niſi patriarcha ad id diſpenſauerit (quod aliquando indulgetur magnatibus propter publicum bonum) nec habere concubinam, niſi ſe voluerint à ſacris abdicare, quod ſi fecerint, res diuinas amplius tractare non poſſunt.

Peccata mortalia 5.

Apoc 22

Ordo.

Epiſcopi & Clerici.

ſunt. Et hoc tam ſtrictè ſeruatur, vt ij presbyteri, qui ſecundo vxorem duxerint, ne candelam quidem vnam Eccleſiæ conſecratam, in manum auderent accipere. Quod ſi inuentum fuerit Epiſcopum aut clericum filium ſpurium habere, ab omnibus beneficijs ac ſacris ordinibus abdicatur, quorum bona, ſi ſine legitima prole diſcedant, ad Precioſum Ioannem, & non ad Patriarcham veniunt. Et id quod presbyteri apud nos vxores poſſideant, ex Paulo accepimus, qui mauult clericum & laicum nubere quàm vri. Is quoque inquit, oportere Epiſcopum virum vnius vxoris eſſe, & irreprehenſibilem, ſobriũ, pariq; modo vult eſſe diaconos. Atq; etiam vt Eccleſiaſtici perinde atq; ſeculares proprias vxores ex legitimo matrimonio habeãt. Monachi tamen vxores non ducunt. Et tam laici q̃ clerici vnã tantũ poſſidẽt vxorem, & matrimonium non contrahitur p̃ foribus ſacræ ædis, ſed in priuatis domibus Paranymphorum. Ex ſanctorum Apoſtolorum conſtitutione habemus, vt ſi ſacerdos fuerit comprehẽſus in adulterio, homicidio, latrocinio, vel falſum teſtimonium tulerit, vt à ſacris ordinibus deſtituatur, ac vt cæteri malefici puniatur. Rurſus ex eorum Apoſtolorum inſtituto, Si aliquis ſiue eccleſiaſticus, ſiue laicus cũ vxore congreſſus fuerit, vel in ſom[illegible] [illegible]us lutus fuerit, ſpatio quatuor & vig[illegible] [illegible]is pol[illegible] [illegible]nti hora-

Candela cõſecrata.

1. Cor. 7.

1. Tim. 3.

Monachi.

Vna vxor.

rum

rum templum non ingreditur, nec id quoque menſtruatis mulieribus licet, niſi ſeptimo quoq; die à mẽſtruo, id quidem omnib. veſtib. ablatis, quibus tempore menſtrui vtebatur, ipſaque benè lota, atque à ſordibus repurgata. Item mulieri parienti maſculum, non conceditur venire in templum niſi poſt quadrageſimum diem, parienti verò fœminam, poſt octogeſimum. Hanc conſuetudinem ex veteri lege, ac ex noua Apoſtolica habemus, quas leges, inſtituta, ac præcepta diligenter in omnibus, quatenus fieri poſſit, obſeruamus. Deinde prohibitum eſt apud nos, ne aut gentes, aut canes, aut alia huiuſmodi animalia, in templa noſtra intrent. Item non datur poteſtas nobis adeundi templum, niſi nudis pedibus, neque licet nobis in ipſo templo ridere, obambulare, aut de rebus prophanis loqui, nec ſpuere, aut ſcreare in ipſo templo. Quia Eccleſiæ AEthiopiæ non ſunt ſimiles terræ illi, vbi populus Iſrael comedit agnum Paſchalem, decedẽs ab AEgypto, in quo loco Deus iuſſit eos comedere indutos calceamentis, & zonis accinctos propter terræ pollutionem. Sed ſimiles ſunt monti Synai, vbi Dominus locutus eſt Moſi dicens: Moſes Moſes, exue calceamenta tua quoniam terra quam pedes tui premunt, ſancta eſt. Et hic mons Synai parens noſtrarum Eccleſiarum eſt, ex quo ſuam accepe-

Puerpera.

Exod. 3.

Mons Synai.

runt originem, ita vt Apoſtoli ex prophetis & nouum teſtamentum à vetere. Præterea nec ſacerdoti, nec laico, vel alij perſonæ cuius conditionis ſit, aſſumpta venerabili Eucharistia licet expuere, à tempore matutino, vſque ad occaſum Solis, & ſi ſpuerit, grauiſſima pœna multatur. Item in memoriam Chriſti baptiſmi, ſingulis annis, omnes in Epiphanijs Domini baptizamur, id quidem facimus non quod ad ſalutem ſpectare credimus, ſed propter Seruatoris noſtri laudem ac gloriam. Neque vberius, atque refertius ſpectaculis, iocis & cœremonijs, vllum aliud feſtum celebramus, quoniam in hoc die primo manifeſtè apparuit ſanctiſſima Trinitas, cùm Dominus noſter Ieſus Chriſtus baptizaretur in flumine Iordane, cùm Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ ſuper caput eius deſcenderit, & vox de cœlo dixerit, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Qui Spiritus ſanctus apparens in ſpecie albæ columbæ, cùm facie & figura patris & filij apparuit in vna diuinitate. Pariq; modo Chriſtus viſus eſt à ſanctis Prophetis per multas ſimilitudines & formas. Primùm in ſpecie arietis albi, propter ſalutem Iſaac filij Abrahæ, eoque modo nominauit Iacob, Iſrael, & Iacob, Iudam catulum leonis, cui ſuper alios fratres poteſtatem tribuit, dicens, Ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens occubui-

Euchariſtia *Baptiſmus.* *Epiphania.* *Matt. 3.* *Gen. 22.* *Gen. 32.* *Gen. 49.*

ſti vt leo,& quaſi leæna, quis ſuſcitabit eum?

Exod. 3. Item manifeſtauit ſe Moſi in mõte Synai in ſpecie flammæ igneæ, oſtendit ſe ſancto Danieli prophetę in ſimilitudine petrę. Ezechieli quoque filio hominis apparuit,& Iſaiæ in forma infantis. Manifeſtauit etiam ſe Regi Dauidi,& Gedeoni in rore ſuper vellus. Prę ter has recenſitas formas, in multis alijs viſus eſt à ſanctis Prophetis. Tametſi tã varijs formis fuerit viſus, ſemper ſimilitudinem patris & Spiritus ſancti repræſentauit. Et cùm Deus etiam creaſſet mundum, dixit: Faciamus

Gen. 1. hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram,& fecit Adam ad ſuam imaginem & ſimilitudinem. Propterea nos dicimus patrẽ, filium, & Spiritum ſanctum eſſe tres vultus, in vna ſimilitudine & diuinitate. Habemus quoq; à temporibus reginæ Saba circumciſionem, quam ad hunc vſq; diem ſeruamus. Erat autem huic reginæ Saba nomen propriũ Maqueda, quæ more maiorum colebat Idola. Ad cuius aures fama ſapientiæ Salomonis cum perueniſſet, quendam virum prudentẽ Hieroſolymam miſit, vt re omni explorata certior de regis prudentia redderetur. Quo reuerſo & re explanata, ſubito ſe ad iter Hieruſalem verſus componit. Atq; cum eo perueniſſet, præter multa alia, quibus à Salomone erudita eſt, legem ac Prophetas didicit,

Hic explicat ea quæ in principio de tribus faciebus & vna ſimilitudine dixit.

Maqueda nomẽ Reginæ Sabæ.

eaq;

eaque in patriam (facultate impetrata abeundi) proficiſcens, in itinere filium, quem ex Salomone conceperat, peperit, qui vocatus eſt Meilech, quem ipſa regina in AEthiopia vſque ad vigeſimum ætatis annum apud ſe educauit, ac poſtea ad Salomonem eius patrem remiſit, vt ab eo ſcientiam & ſapientiam diſceret, quem per literas obſecrauit, vt filium Meilech coram arca fœderis, teſtamenti Domini, regem AEthiopiæ conſecraret, ac crearet, neue vlterius fœminæ ius regnandi in AEthiopia haberent, vt tum in more erat; ſed vt recto tramite maſculi in regnum ſuccederent. Qui cum Hieroſolymam venit, à patre facile matris poſtulata obtinuit, ac pro Meilech vocatus eſt Dauid, quem iam abundè in lege, atque in alijs diſciplinis edoctum, pater Salomon conſtituit ad matrem remittere, id quidem cum maiore ornatu, Regioque apparatu. Ad quod munificentius conficiendum, comites illi nobiles, ac primorum virorum filios tradidit, qui ei pro regio more inſeruirent. Præterea decreuit cum eo mittere Azariam principem ſacerdotum, filium Sadoch principis quoq; ſacerdotum. Quod cum Azarias intellexiſſet, Dauidem hortatus eſt, vt ei à patre impetraret poteſtatē ſacrificandi pro ſucceſſu itineris, ante arcā fœderis domini. Qua re à Salomone impetrata, Azarias ſubito ta-

Filius reginæ Sabæ ex Salomone.

bu-

bulas,quàm ſecretiſſimè potuit, ad imitationem tabularum fœderis Domini dedolare curat. Quibus perfectis ad ſacrificandum ſe componit, in ipſoque ſacrificio clanculum, atque mira arte, veras fœderis Domini tabulas ex arca ſurripuit, pro eiſque adulterinas, quas ſecum portauerat, repoſuit, ſe ſolo, ac Deo conſcio. Hæc narratio apud nos AEthiopes ſanctiſſima & probatiſſima habetur, vt ex hiſtoria ipſius Regis Dauidis (quæ iucundiſſima lectu eſt) apparet. Cuius hiſtoriæ liber tantæ craſſitudinis eſt, quantæ omnes Pauli epiſtolæ. Cæterum cùm iam Dauid ad fines AEthiopiæ perueniſſet, Azarias eius tentorium ingreſſus, id quod ſemper apud ſe occultum tenuerat, ei reuelat, nempe tabulas fœderis Domini penes ſe eſſe. Qua re audita, ſubito Dauid ad tentorium vbi Azarias tabulas fœderis Domini habebat accurrit, ibique præ nimio gaudio ad exemplum aui ſui Dauidis, ante arcam, in qua tabulæ erant, incepit ſaltare. Quo à ſuis viſo, & re intellecta, omnes pari modo gaudia & lætitiam ingentem celebrauerunt. Tandem peragrata magna AEthiopiæ parte ad ſuam matrem peruenit. Quæ ſtatim ei imperium omnium prouinciarum detulit, omnemque adminiſtrandi regni curam in eius humeros reclinauit. Et ab eo tempore fermè iam inde vſque in hunc diem elapſis interim bis mil-

le-

lenis,ſexcentenis annis, regnum AEthiopiæ recto tramite, de maſculo ſemper ad maſculum transfertur. Et ab his temporibus legem Domini,& circũciſionẽ ſeruamus, vt ante dictum eſt. Ab eodem quoque tempore hucuſque miniſteria, quæ Salomon filio ſuo Dauidi ad aulam ſuam gubernandam ordinauit, in eo ordine ac familijs, quo tunc temporis erant, conſeruantur, nec aulica miniſteria ex alia ſtirpe deligere fas habet, vel ipſe Imperator. Inſuper iuſſu,& decreto ipſius Reginæ Maquedæ, mulieres quoque circumciduntur. Ad id ea ratione deducta eſt, vt quemadmodum viri præputium habent, eodem quoque modo mulieres etiam quandam glandulosam carnem, quam Nympham vocant, in genitalibus habent, non ineptam accipiendo characteri circumciſionis. Id quod fit tam in maſculis quàm in fœminis ad octauum diem.& poſt circumciſionem maſculi baptizãtur ad quadrageſimum diem, mulieres verò ad octogeſimum, niſi aliqua interuenerit ægritudo, vt opus ſit feſtinatione. quod ſi ante tempus conſtitutum baptizentur, infantibus non licet lacte matris lactari, ſed nutricis tantum, id quidem donec matres purificentur. Et aqua in qua baptizantur, exorciſmis conſecratur & benedicitur,& ea ipſa ipſa die qua pueri baptizantur, venerabile corpus Domini accipiunt, ſub exigua ſpecie panis. Nos fermè *Baptiſmus.*

me prius cæteris Chriſtianis omnibus, baptiſmum ab Eunucho Candacis Reginæ AEthiopiæ, cui nomen erat Indich accepimus, ita

Act. 8. in Actis Apoſtolorum traditur, quem vna cum circumciſione (quam tum temporis, vt prius dictum eſt, habebamus) ſanctè & chriſtianè obſeruamus, & Deo adiutore ſumus perpetuo obſeruaturi. Nec quicquam præter ea, quæ in lege & Prophetis, & in Euangelio, atque in libris Synodorum Apoſtolorum ſunt, ſeruamus, aut admittimus, & ſi quæ alia præter hæc recipimus, ea ſeruantur interim, quod ad ordinem & pacem Eccleſiæ videntur ſpectare, id tamen ſine aliquo peccati vinculo. Quamobrem circumciſio noſtra immunda non eſt, ſed lex & gratia data patri noſtro Abrahæ eſt, quam à Deo tanquam ſignum accepit, non vt propter circuncißionem ſaluus fieret, aut filij eius, ſed vt ipſi filij Abrahæ, à cæteris nationibus dinoſcerentur. Et id quod ſymbolo circumciſionis latenter oſtenditur, eximiè ſeruamus, nempe vt corde circumciſi ſimus Nec ob circumſionem gloriamur, nec etiam cæteris Chriſtianis putamus ob id nobiliores, nec Deo acceptiores eſſe, apud quem nulla eſt acceptio

Rom. 2. perſonarum, teſte Paulo, qui etiam oſtendit

Gal 2. nos ſaluos fieri non propter circumciſionē,

Ephes. 4. ſed propter fidem, quia in Chriſto Ieſu nec circumciſio aliquid valet, nec præputium,

ſed

ſed noua creatura. Is autem Paulus non prędicauit ad deſtruendam legem, ſed ad ſtabiliendam, qui circumciſus quoque fuit, & ex ſemine Beniamin. is quoque Timotheum iá Chriſtianum factum ex matre Hebræa, & ex patre Gentili natum circumcidit, ſciens Deum circumciſionem ex fide, & præputium per fidem iuſtificare. Et vt ipſemet ait, factus eſt omnibus omnia, vt omnes faceret ſaluos, Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucraretur. His qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſet, cum ipſe non eſſet ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, lucrifaceret. His qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſet, cùm ſine lege Dei non eſſet, ſed in lege Chriſti, vt lucrifaceret eos, qui ſine lege erant. Et factus eſt infirmus, vt infirmos lucrifaceret, id quod fecit, vt oſtenderet non ex circumciſione, ſed ex fide nos ſalutem conſecuturos. Vnde cùm Hebræis prędicaſſet, tanq̃ Hebręus varijs ſermõib locutus eſt, dicẽs, Multifariè, multiſq; modis olim Deus locutus eſt patrib. noſtris in prophetis, oſtendens eis ex ipſis prophetis Chriſtum ex ſemine Dauidis ſecundum carnem, deinde Chriſtum eis prædicauit, cum patribus noſtris in tentorijs, in deſerto fuiſſe, eoſque in terram promiſſionis introduxiſſe, per manum Ioſue. Præterea idem quoque Paulus inibi teſtatur Chriſtum principem fuiſſe Sacerdotum, ac in nouum

Act.16.

tento-

me prius cæteris Chriſtianis omnibus, baptiſmum ab Eunucho Candacis Reginæ AEthiopiæ, cui nomen erat Indich accepimus, ita
Act.8. in Actis Apoſtolorum traditur, quem vna cum circumciſione (quam tum temporis, vt prius dictum eſt, habebamus) ſanctè & chriſtianè obſeruamus, & Deo adiutore ſumus perpetuò obſeruaturi. Nec quicquam præter ea, quæ in lege & Prophetis, & in Euangelio, atque in libris Synodorum Apoſtolorum ſunt, ſeruamus, aut admittimus, & ſi quæ alia præter hæc recipimus, ea ſeruantur interim, quod ad ordinem & pacem Eccleſiæ videntur ſpectare, id tamen ſine aliquo peccati vinculo. Quamobrem circumciſio noſtra immunda non eſt, ſed lex & gratia data patri noſtro Abrahæ eſt, quam à Deo tanquam ſignum accepit, non vt propter circuncіſionem ſaluus fieret, aut filij eius, ſed vt ipſi filij Abrahæ, à cæteris nationibus dinoſcerentur. Et id quod ſymbolo circumciſionis latenter oſtenditur, eximiè ſeruamus, nempe vt corde circumciſi ſimus. Nec ob circumſionem gloriamur, nec etiam cæteris Chriſtianis putamus ob id nobiliores, nec Deo acceptiores eſſe, apud quem nulla eſt acceptio
Rom.2. perſonarum, teſte Paulo, qui etiam oſtendit
Gal 2. nos ſaluos fieri non propter circumciſioné,
Ephes.4. ſed propter fidem, quia in Chriſto Ieſu nec circumciſio aliquid valet, nec præputium,

ſed

ſed noua creatura. Is autem Paulus non prę-dicauit ad deſtruendam legem, ſed ad ſtabi-liendam, qui circumciſus quoque fuit, & ex ſemine Beniamin. is quoque Timotheum iá Chriſtianum factum ex matre Hebræa, & ex patre Gentili natum circumcidit, ſciens De-um circumciſionem ex fide, & præputium per fidem iuſtificare. Et vt ipſemet ait, factus eſt omnibus omnia, vt omnes faceret ſaluos, Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrare-tur. His qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſ-ſet, cum ipſe non eſſet ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, lucrifaceret. His qui ſine lege e-rant, tanquam ſine lege eſſet, cùm ſine lege Dei non eſſet, ſed in lege Chriſti, vt lucrifa-ceret eos, qui ſine lege erant. Et factus eſt in-firmus, vt infirmos lucrifaceret, id quod fe-cit, vt oſtenderet non ex circumciſione, ſed ex fide nos ſalutem conſecuturos. Vnde cùm Hebræis prędicaſſet, tanq̃ Hebręus varijs ſer mõib locutus eſt, dicẽs, Multifariè, multiſq; modis olim Deus locutus eſt patrib. noſtris in prophetis, oſtendens eis ex ipſis prophetis Chriſtum ex ſemine Dauidis ſecundum car-nem, deinde Chriſtum eis prædicauit, cum patribus noſtris in tentorijs, in deſerto fuiſſe, eoſque in terram promiſſionis in-troduxiſſe, per manum Ioſue. Prætereà idem quoque Paulus inibi teſtatur Chriſtum principem fuiſſe Sacerdotum, ac in nouum Act.16.

tento-

tentorium intraſſe, quod eſt ſanctum ſanctorum, & ſacrificio ſui corporis, & ſanguinis, ſanguinem hircorum ac taurorum, quo nemo accedentium poterat iuſtificari, aboleuiſſe, & ſic multis modis locutus eſt Iudæis, multis quoque ritibus, ſancta & incorrupta fide, ſe à ſuis coli patitur. Præterea apud nos habentur ſemichriſtiani pueri lli, quos hic audio Paganos ab Romana Eccleſia vocari. Qui quoniam ſine baptiſmo moriantur, ſemichriſtiani debent appellari. quoniam filij ſacrati ſanguinis parentum ex baptiſmo, & ex Spiritu ſancto, & ex ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti nati ſunt, ex quib. trib. teſtimonijs oẽs Chriſtiani reputãtur. Quoniã tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis, teſte Ioanne in ſua prima Canonica, etiam vt Euangelium dicit, bona arbor fert bonos fructus, mala verò arbor, malos. Ideoque filij Chriſtianorum non ſunt, vt filij Gentilium & Iudæorum, atque Maurorum, qui ſunt arbores aridæ ſine aliquo fructu. Chriſtiani autem ſunt electi in vtero matrum ſuarum, vt ſanctus Hieremias Propheta, & ſanctus Ioannes Baptiſta fuerunt. Inſuper infantes Chriſtianarum mulierum ſunt electi & conſecrati ex corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti communicatione. Nam fœminæ grauidæ, cùm aſſumunt venerabile corpus Domini noſtri

1 Ioan. 5. *Matth. 7* *Hier. 1.* *Luc. 1.*

noſtri Saluatoris Ieſu Chriſti, infans capiens inde nutrimentum, fit ſacratus. Quoniam ſicut infans exiſtens in vtero, ex eius matris affectibus contriſtatur ac lætatur, ſic etiam ex matris nutriméto nutritur. Et vt ipſe dñs ait in ſuo S. Euãgelio. Si quis cõederit corpus meum, & biberit ſanguiné meũ, non guſtabit mortem in æternũ. Rurſus, ſi quis guſtauerit meum corpus, & biberit meum ſanguinem, erit mecum. Ad hæc Paulus Doctor Gentium ait: Vir infidelis iuſtificatus eſt per mulierem fidelem, & mulier infidelis ſanctificata eſt per virum fidelem, alioquin filij veſtri immundi eſſent, nunc aũt ſancti ſunt. Quod ſi ita eſt, vt filij matris infidelis, ſanctificentur in patris fidelitate, multo ſacratiores eſſe debent illi, qui ex patre & matre fidelibus nati ſunt. Ob quam rem longè magis pium erit, vocare infantes antequam baptizati ſint, ſemichriſtianos, quàm paganos. Id quoque dixerunt Apoſtoli in ſuis ſynodorum libris. Omnes qui habent fidem, & non acceperunt baptiſmum merito poſſunt dici ſemichriſtiani, qui etiam dicunt in memoratis libris, Si Iudæus, Maurus, Gentilis fidem accipere voluerit, non eſſet ilico admittendus, ſed voluerunt eum prius venire ad valuas templi, ibique audire conciones & verba Seruatoris Chriſti, vt qui prius ad fidem incitatus, ac quaſi arreptus fuit, iugum legis co-

Ioan. 6.

1. Cor. 7.

P gno-

gnoſcat, quod cum fecerit, vocari poſſit ſe-
ſemichriſtianus, quãquam baptizatus nón ſit
Matt. 16 quemadmodum Euangelium docet, Qui cre
diderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui ve
rò non crediderit, condemnabitur. Et eſt et-
iam moris apud nos vt mulieres grauidæ an-
te partus tempus ſemper confiteantur, ac vt
corpus Dominicum confeſſæ accipiant. & eę
quæ hoc non faciũt, ac puerorum patres, ſi e-
as ad id non impulerint, habẽtur impij & ma
li Chriſtiani. Præterea ſciendum, apud nos
confirmationem & chriſma ſiue extremam
olei vnctionem, pro ſacramento non haberi
nec in vſu eſſe, vt video hic ex Romanę eccle
ſiæ conſuetudine fieri. Item ex legę Moſi, ac
Apoſtolorum inſtituto nõ licet nobis cibos
immundos comedere. id facimus ad omnem
legis ac ſcripturarum obſeruationem, quarũ
octoginta & vnum libros, tam veteris quàm
noui teſtamẽti annumeramus, ſcilicet ex ve-
tere quadraginta & ſex, & ex nouo triginta &
quinque, quem numerum ſingulorum libro
rum computatione expreſſum habemus ab
ipſis Apoſtolis, quibus libris veteris & noui
teſtamenti nihil addere, nec minuere licet,
quanq̃ angelus de cœlo id nobis pſuadere co
naretur. Et qui talia auderet tentare, pro a-
nathemate reputaretur. Quare nec Patriar-
cha, nec Epiſcopi noſtri, per ſe, nec in concí-
lijs putant, aut opinantur vllas leges ſe con-
dere

dere poſſe, quibus ad mortale peccatum obligari quis poſſit. In ipſis etiam Synodorum libris conſtitutum à Sanctis Apoſtolis eſt, oportere nos confiteri, atque quam pœnitentiam pro magnitudine ſingulorum peccatorum à confeſſore accipere debemus. Inſtruunt quoque nos, quomodo orandum & ieiunandum ſit, & charitas exercenda. Præterea hoc familiariſſimè vtimur, quod ſtatim ad pedes confeſſoris, cùm pecatum commiſſum eſt, accurrimus, & hoc faciunt omnes tam maſculi, quàm fœminæ cuiuſcunque conditionis ſint. Et quotieſcunque confitemur, aſſumimus corpus Domini, & id quidem ſub vtraque ſpecie, in pane azymo triticeo. Quod ſi ſingulis diebus confiteamur, ſingulis quoque diebus accipimus venerabile Sacramentum, & id tam apud clericos, quàm apud laicos in vſu eſt. Et ſacramentum Euchariſtiæ non ſeruatur apud nos in templis, vt fit hic apud Europæos, nec ægroti corpus Dominicum accipiunt, niſi dum conualuerint. id fit, quoniam omnes tam laici, quàm clerici conſueuerunt illud, ad minus bis in hebdomada accipere, & omnes idem volentes facere templum accedunt. quippe nemini datur niſi in ipſo templo, nec id cõceditur Patriarchę, nec ipſi Precioſo Ioãni. Vtimur etiã ſemp vno cõfeſſore, nec aliũ accipimus, niſi eo abſẽte, quo reuerſo, ad

Cõfeſſio. Pœnitentia iniuncta.

ipſum redimus. Et confeſſores omnium peccatorum dant nobis ex Eccleſiæ poteſtate abſolutionem, nullo caſu Epiſcopis, aut Patriarchæ reſeruato, quamuis grauiſſimo. Vlterius presbyteri non poſſunt audire confeſſionem eius, cui confitentur. Præterea presbyteri, & monachi, & omnes Eccleſiæ miniſtri, apud nos ſuo labore viuunt. Quippe Eccleſia nullas habet decimas, nec accipit, habet tamen prouentus & agros, quos ipſi clerici & monachi fodiunt, aut ſua, aut aliena opera colunt, & nullas alias habent eleemoſynas, præter eas, quæ gratis in templis offeruntur pro exequijs mortuorum, & alijs pijs rebus, nec eis licet vicatim mendicare, nec à plebe aliquid eleemoſynarum extorquere. Item in noſtris templis ſingulis diebus, vna tantum celebratur miſſa, quam ſacrificij loco habemus, nec plures ex veteri inſtituto celebrare licet. pro qua quidem miſſa, nullum precium aut mercedem accipimus. in quo miniſterio ſacramentum Euchariſtiæ nõn oſtenditur, vt hic video fieri, inibiq; oẽs Sacerdotes & Diaconi, ſubdiaconi & templũ accedentes corpus Domini accipiunt, & nullã pro remiſſione animarum facimus miſſam, ſed mortui cum crucibus & orationibus ſepeliuntur in certo loco, ſuper quos mortuos, præcipuè inter alias orationes, initium Euangelij Ioannis dicimus, & ſequente die à ſepulto mor-

Decimæ.

Oblationes in exequijs mortuorum.

Vna miſſa.

Euchariſtia non oſtenditur.

mortuo, eleemoſynas pro eis offerimus, id etiam poſtea facimus, certis diebus, in quibus omnibus epulis funebribus indulgemus. De fide ac religione noſtra diximus. Nunc verò quoniam poſtquam in Luſitaniam venimus, crebras diſputationes ac contentiones cum doctoribus quibuſdam, præſertim cum magiſtris noſtris, Didaco Ortyſio, Epiſcopo inſulæ S Thomæ, atque Regis ſacelli Decano, & Petro Margalho, de delectu ciborum habuimus, de hac re aliquid dicere non erit incongruum. Primum ſciendum eſt nos ex veteri teſtamento delectum ciborum ſeruare, qui delectus ab ipſo verbo Dei conſtitutus eſt, quod verbum poſtea natum eſt ex Maria virgine, & ambulauit atque verſatum eſt cum ſuis Apoſtolis. Id quoque verbum Dei ſemper viuum, integrum, inuiolatum ſermonem, ac verbum habuit. Nec id quod olim ex immunditia prohibuit comedere, poſtea in aliquo ſui Euangelij loco dixit eſſe cōedendum. Id verò quod in Euangelio ait, Quod per os intrat, hominem non coinquinare, ſed ea quæ ex ore procedunt, non ea de cauſa dixit, vt frangeret id quod antea cōſtituerat, ſed vt refutaret ſuperſtitionem Iudęorum, qui arguebant Apoſtolos, quod illotis manibus panem manducarent. Imo nec Apoſtoli id temporis, quando verſabantur cum Domino noſtro Ieſu Chriſto, vnquam

Eleemoſynæ pro defunctis.

Delectus ciborum.

Matt. 15.

vſi ſunt immundis, nec guſtauerunt ea quæ in lege prohibita ſunt, nec vllus eorum eam tranſgreſſus eſt. Nec ijs temporibus, quæ paſſionem Domini inſecuta ſunt, cum Euangelium cœperunt prædicare Apoſtoli, vllis apud nos ſcriptis probari poteſt, eos ediſſe,
1. Cor. 10. aut occidiſſe immunda. Verũtamen eſt Paulum dicere, Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Poſtea ſi quis vos vocat infidelium ad cœnam, & vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum eſt Idolis, nolite manducare propter eum qui indicauit, & ꝓpter conſcientiam, &c. Omnia hæc dixit Paulus, vt placeret ijs, qui in fide non erant admodum confirmati, quoniam inter hos & Iudæos variæ conſurgebant diſputationes ac contentiones, quas vt ſedaret, Chriſtianis nõdum ſatis confirmatis indulgentius morigerabatur & acquieſcebat. Id tamen faciebat non quod legem frangere vellet, ſed vt plures ita in cœremonijs relaxandis gratificando ad fidem alliceret. Idem Apoſtolus quo-
Rom. 14. que ait, Is qui manducat, non manducantem non ſpernat, & qui non manducat, manducantẽ nõ iudicet, quoniã is qui manducat, domino manducat, & qui non manducat, Dño non manducat. Quamobrẽ indignũ eſt, pere-

gri-

grinos Chriſtianos tam acriter ac hoſtiliter reprehendi, vt ego de hac re, & de alijs quæ minimè ad veram fidem ſpectabant, reprehẽſus fui. Sed multo conſultius erit huiuſmodi Chriſtianos homines, ſiue Græcos, ſiue Armenios, ſiue AEthiopes, ſiue ex quauis ſeptẽ Chriſtianorum Eccleſiarum, in charitate & Chriſti amplexibus ſuſtinere, & eos ſine contumelijs permittere, inter alios fratres Chriſtianos viuere ac verſari, quoniam omnes filij baptiſmi ſumus, & de vera fide vnanimiter ſentimus. Nec eſt cauſa cur tam acriter de cœremonijs diſceptetur, niſi vt vnuſquiſq; ſuas obſeruet, ſine odio & inſectatione aliorum, nec commercijs Eccleſiæ ob id excludẽdus eſt, ſi peregrè in alienis prouincijs domeſticos ritus obſeruet. Id præterea quod in Actis Apoſtolorum habemus, nempe quo pacto Petrus vidit cœlum apertum, & vas deſcẽdere quoddam, veluti linteum magnũ, quatuor initijs ſubmitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & ſerpentia terræ, & volatilia cœli. Cui vox dixit, Surge Petre, occide & manduca. Cui Petrus, Abſit Domine, quoniam nunquam manducaui omne commune aut immundum. Cui vox iterũ: Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris. Quod vbi cùm tertio repetitis vicibus contigiſſet, ſtatim illud vas in cœlum receptum eſt. Quibus peractis, ſpiritus miſit eum *Act. 10.*

in Cæſaream, ad Cornelium virum pium, & & timentem Deum. Apud quem loquente Petro cecidit ſuper omnes, qui verbum Dei audiebant, Spiritus ſanctus, quo Spiritu ſancto accepto, Petrus totam familiam Cornelij baptizari iuſſit. Quod cùm cæteri Apoſtoli, ac fratres qui in Iudæa erant, Corneliũ eſſe baptizatũ audiuiſſent, Petro, ꝙ dediſſet baptiſmum & verbum Dei Gentilibus, ſuccenſere cœperunt, dicentes. Quare introiſti ad viros præputium habentes, & manducaſti cum illis? Qui à Petro tota viſione expoſita, placati ſunt, atque Deo gratias egerunt dicentes, Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit ad vitam, & recordati ſunt verbi Domini, ꝙ in cœlum aſcendens dixit, Ite per omnem terram, & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur. Tunc Apoſtoli cœperunt prædicare Euangelium per totum mundum omni creaturæ, in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti, atque per omnem terram exiuit ſonus eorum. Et hanc viſionem, in qua munda, & immunda apparebant, ita in AEthiopia exponimus, munda animalia fuiſſe populum Iſrael, immunda autem populum Gentilium. Ideo verò Gentiles ſunt vocati immundi, ꝙ Idolorum cultores eſſent, & inſeruirent operibus diabolorum, quæ immunda ſunt. Qđ au-

Act. c. 11.

Marc. 16

tem vox illa dixit, Petre occide, id apud nos *Act. 11.*
in hũc modũ interpretatur, Petre baptiza,&
ꝙ dixerit, Petre mãduca, interpretamentum
habet, ac ſi dixiſſet, doce & prędica fidẽ, & legẽ
Dñi noſtri Ieſu Chriſti, populo Iſrael, & Gẽ
tib. Adhæc certiſſimũ eſt nullibi in ſcriptu-
ris reperiri Petrũ, aut alios Apoſtolos immũ
da occidiſſe, aut comediſſe, poſt hanc viſio-
nem. Porrò ſciendum eſt, cùm ſcriptura lo-
quitur de pane, non intelligendum eſſe ci-
bum, nec corporale nutrimentum, ſed expli-
cationem, ac expoſitionem Chriſti, & ſcri-
pturarum doctrinæ. Conſultum profectò
eſſet, omnes doctores & prædicatores de
hoc linteo, quod oſtenſum fuit Petro, ſubli-
mia & alta docere; & non illa quæ infima
ſunt, & quæ nihil ad ſalutem videntur perti-
nere, ac non inde documenta aucupari, quaſi
fas & licitum eſſet nobis immunda comede-
re, quando ex ſcriptura id minimè colligere
poſſunt. Quid quod ipſi Apoſtoli in ſuis ſy-
nodorum libris præceperunt nobis ne com-
edamus animalia ſuſpenſa, ſuffocata, lacera-
ta, neque ſemeſa ab alijs beſtijs, nec ſangui-
nem. quoniam Dominus amat munditiam
& ſobrietatem, & odit gulam & immunditiã.
Et plurimum etiam eos dñs diligit, qui abſti-
nent à carnibus, & multo magis eos, qui ieiu-
nant pane & aqua, & herbis, vt Ioannes Ba-
ptiſta eremita vltra Iordanem fecit, qui ſem-

per vſus eſt herbis. Et ſanctus Paulus eremita, qui octoginta annis ſemper ieiunans, commoratus eſt in deſerto, atque ſanctus Antonius, & ſanctus Macarius, ac plurimi alij filij eius ſpirituales, qui nũquam guſtauerunt carnes. Ideoque fratres mei, non oportet nos cõtemnere, neque inſectari proximos noſtros,
Iac. 4. quoniam Iacobus ait, Qui detrahit fratri, aut iudicat fratrem ſuum detrahit legi, & iudicat legem. Paulus quoque docet, melius eſſe v-
Rom. 12. numquemque viuere contentum ſuis traditionibus, quàm cum fratre Chriſtiano de lege diſputare. Rurſus nó plus ſapere, q̃ oportet, ſed ſapere ad ſobrietaté, & vnicuiq; ſicut Deus diuiſit mẽſuram fidei. Quapropter indecẽs eſt cũ fratrib. de lege, aut de delectu ciborum diſputare, ꝙ eſca nos non commendet Deo. præſertim cum ipſe Paulus Apoſto-
Rom. 14. lus dicat, Nec ſi manducauerimus, abundabimus, nec ſi non manducauerimus, deficiemus. Idcirco altiora & cœleſtem cibum quæramus, & has infimas & inanes diſputationes omittamus. Hæc omnia quæ de traditionibus ſcripſi, non ad diſputationem, nec cõtentionem ſcripſi, ſed vt meos quatenus fieri potuit, protegerem ac defenderem contra acerbiſſimas multorum reprehenſiones, quibus nulla fuit reuerentia, quo minus potentiſſimum Precioſum Ioannem, ac nos eius ſubditos conuicijs proſcinderent, ac Iu-

dæ-

dæos & Mahumetanos appellarent, eo quod circumciſionem ſeruamus, & Sabbatum ſanctificamus vt Iudęi. Deinde quod veluti Mahumetani, ad occaſum ſolis vſq; ieiunamus; id hominem Chriſtianum minimè decere aſſerentes. Id quoque acerbiſſimè obijciunt ſacerdotum coniugia, vt laicorum licita eſſe apud nos. Præterea nec id ſine morſu omittitur, quod primo baptiſmo, quaſi diffiſi, ſingulis annis rebaptizamur, quod præter viros etiã mulieres circumcidantur, more nec apud Iudæos quidem recepto. Denique quod delectum ciborum ſanctiſſimè obſeruatum volumus. Poſtremo, quod infantes, qui antè baptiſmum, Pagani vocari ſolent, ſemichriſtianos nuncupemus. Quibus obtrectationibus coactus ſum talia dicere, vt noſtros purgarem ab huiuſmodi calumnijs, & vt Doctores ſacræ eccleſiæ Romanæ, redderem nobis affabiliores. A quibus (neſcio quàm piè) mihi interdictum eſt ſumere corpus Dominicum, poſtquam in Luſitaniam veni, quod ſpatium eſt ſeptem annorum, & (id quod non ſine dolore ac lachrymis dicam) reputor inter fratres Chriſtianos, tanq̃ Ethnicus, & Anathema. De quibus reb. ille, q omnia vegetat, videat, cuius iudicio omnia cõmitto. Ego aũt nõ ſum miſſus à potentiſſimo Dño meo, Imperatore Aethiopũ, ad Romanum Pontificem, & Sereniſſimum Ioan-

nem

nem Luſitaniæ regem ad diſputationum & contentionum rixas, ſed ad amicitiam & ſocietatem contrahendam, non autem ad traditiones humanas vel augendas, vel diminuendas. Sed vt de erroribus Arij principis hæreticorum diligenter exquirerem, & intelligerem an Europæi Chriſtiani cum noſtris, ad huius hominis opiniones deuincendas cõuenirent. Propter cuius errores Niceæ, ſub Iulio Papa congregatum fuit concilium trecentorum, octodecim Epiſcoporum. Ac deinde vt ſcirem, an id apud Europæos Chriſtianos ſeruaretur, quod Apoſtoli in ſuo ſynodorum libro præcipiunt, ſcilicet, vt ſingulis annis bis in Eccleſia Chriſti concilium celebretur, in quo de rebus fidei rationem habendam ſtatuerunt. Quorum primum voluerunt cogi ad feſtum Pentecoſtes, ſecundum decima die Octobris. Deinde vt intelligerem, quomodo inter nos conueniret de erroribus Macedonij, cuius cauſa, ſub Damaſo Papa congregatum fuit Conſtantinopoli cõcilium centum quinquaginta Epiſcoporum. Præterea de erroribus Neſtorij, propter quẽ ſub Celeſtino Papa congregatum fuit in Epheſo concilium ducentorum Epiſcoporum. Poſtremo vt etiam ſcirem de quarto ac magno Concilio Chalcedonienſi, in quo propter errores Eutychis, congregati fuerunt ſexcenti, triginta duo Epiſcopi, quo tẽ-

Cõc. Nic.

Cõc Conſtãtinop.

Cõc. Epheſ.

Conciliũ Chalcedon.

po-

pore Pontificatum obtinebat Romanum S. Leo, ex quo concilio varijs diſceptationibus habitis, & nihil ad concordiam Eccleſiæ conſtituto, atque re infecta, omnes diſceſſerunt, vnuſquiſque ſuam retinens opinionem.

Quarum Synodorum libros, & aliarum, quę poſtea celebratæ fuere, potentiſſimus Dominus meus AEthiopum Imperator, penes ſe habet, & de hac zizania, quam aduerſarius veritatis Diabolus ſeminauit inter Chriſtianos, Dominus meus plurimum dolet, vna cum omnibus ſuis ſubditis Chriſti fidelibus. Noſtri certè ab exordio primitiuæ Eccleſiæ Romanum Pontificem, vt primum Epiſcopum agnouerunt, cui etiam hodierno die, vt Chriſti vicario paremus. In cuius curia frequentiſſimè eſſemus, niſi obſtarent magna itinerum interualla; ac multorum Mahumetanorum regna interiecta, quæ trãſitum impediunt, ita vt ſuſceptis maximis periculis, nihil tamen efficias. Quanquam prudentiſſimus, & inuictiſſimus Rex Emanuel, fœlicis memoriæ, qui primus non ſine cœleſti numine itinera Orientalium Indiarum ſuis nauigationibus aperuit, magnam ſpem præbuit id in poſterum commodius futurũ. Is enim ſuperato Oceano Rubrum mare ſuis claſſib. edomuit, nihil deterritus magnitudine ſumptuũ, quo & Chriſti fidem augeret, & ad vſum noſtræ amicitiæ, quaſi viam patefa-

Pontifex Rom.

fa-

faceret, & id quoniam iam factum eſt, & vtraque gens alterius opibus vti poteſt, breui ſperamus fore, vt ab Luſitanis, vna cum noſtris armis, omnes Mahumetani, cæterique Ethnici, ex toto mari Erythræo, ac vniuerſa Arabia, Perſide ac India depellantur. Itidē & illud futurum confidimus, pace inter omnes Europæos Chriſtianos compoſita, vt etiam ex Mediterraneis locis, Ponto, alijſque prouincijs, inimici Crucis profligantur, vt ſit iuxta Chriſti verbum, ſuper faciem terræ
Ioan. 10. vna lex, & vnū ouile, & vnus paſtor. Cuius rei oracula duo habemus, alterum ex prophetia S. Ficatoris, alterum ex S. Synoda eremita, nato in extremis AEgypti cautibus, quorum neutrum ab altero diſſentit. Et ex quo Dominus meus potentiſſimus, legatos ſereniſſimi & prudentiſſimi Regis Emanuelis accepit, videtur fides oraculorum, ad euenta properare. Certè iam inde noſter princeps nihil magis cogitat, conſilijſque & armis meditatur, quàm vt Mahumetani de facie terræ deleantur. His de cauſis, alijſq;, quas coram ſereniſſ. Rege Ioanne Emanuelis filio expoſui, iſtuc miſſus ſum à Dño meo potentiſſ. nō ad friuolas, & inanes diſputationes. Atq; vtinā inſtituta, atq; conatus principis noſtri, ꝓ quibus legatus ſum, Deus optimus maximus ad finem optimum & ad ſuam gloriam perducat, Amen.

His

His omnibus explicatis, obiter & breuiſſimè aliquid de ſtatu noſtri Patriarchæ, ac Imperatoris exponam. Primum ſciendum ſolemni ritu Patriarcham noſtrum ab Hieroſolymitanis Monachis noſtris, qui ibi apud ſepulchrum Domini habitant, ſuffragijs creari, idque hoc modo: Vita defuncto Patriarcha, ſtatim Imperator noſter Precioſus Ioannes nuncium aliquem expeditum mittit Hieroſolymam ad Monachos ibidem agentes, vt dictum eſt, qui nuncio accepto, ac muneribus, quæ Imperator Dominus noſter ad ſanctum ſepulchrum dono mittit, continuò alium Patriarcham ſuffragijs plurium eligũt, ſed fas non eſt alium, quàm Alexandrinum eligere, ac moribus incorruptum. Quo creato, ſuffragia ſua obſignant, eaque legato, qui ad id venit, in manibus tradunt. Is ſtatim Cayrum contendit, quo vbi ventum eſt, Patriarchæ Alexandrino, qui ibi ſemper ſedes habet, creationem illam legendam porrigit. Cognito autem, quem ex Alexandrinis delegerunt, virum tantis honoribus deſtinatum, cum legato in AEthiopiam mittit, qui ex veteri inſtituto Monachus ordinis D. Antonij eremitæ debet eſſe, cum quo in AEthiopiam confeſtim nuncius proficiſcitur, vbi cum magno gaudio & honore ab omnibus excipitur. In quo negotio aliquando annus vnus & alter tranſigitur, interimque Precio-

Patriarcha Æthiopum.

Cayrus.

Patriarcha Alexandrin.

cio-

Officium Patriarchæ. cioſus Ioannes de prouentibus ipſius Patriarchæ pro libitu diſpenſat. Præcipuum autem Patriarchæ officium eſt, ſacros ordines dare, quos nemo, ipſo excepto, aut dare, aut auferre poteſt. Cæterum nullum Epiſcopatum, aut Eccleſiæ beneficium in vllos confert, id ſolum ad Precioſum Ioannem ſpectat, qui omnia pro ſuo arbitrio diſpenſat: Mortuoque Patriarcha, cuius ditiones ac prouentus ampliſſimi ſunt, ex ſolido omnium illius bonorum fit hæres. Eſt præterea Patriarchæ munus, excommunicationibus aduerſus cōtumaces procedere, quarum tam arcta obſeruatio eſt, vt præuaricatori pœna perpetuæ inediæ vſque ad mortem infligatur. *Pœna cōtumacia. Indulgentia.* Indulgentias nullas dat, neque concedit. Nec pro vllo delicto, quantumcunque magno, cuiquam Sacramenta Eccleſiæ interdicuntur, niſi tantum propter homicidia. Ipſum nomen Patriarchatus, noſtro idiomate Abunna dicitur. *Abunna* Cæterum qui nunc hoc ſolium tenet, ꝓprio nomine, quod ex baptiſmate accepit, Marcus vocatur, vir centum annorum aut vltra. Sciendum etiam apud nos Calendis Septembribus annum incipere, qui dies ſemper incidit in vigiliam Ioannis Baptiſtæ, Reliqui dies feſti, vt Natalis Domini, Paſchæ, aliique deinceps eodem tempore apud nos celebrantur, quo in Eccleſia Romana. Id quoque diſſimulanter prætereundum non eſt, apud

Apud Ægyptios annus incipit Kal Sep, nimirum in Vigil. Ioannis Baptiſtæ.

apud nos diuum Philippum Apoſtolum, Euangelium & fidem Seruatoris Chriſti prædicaſſe. Quod ſi libeat ſciſcitari de agnomine noſtri Imperatoris, is ſibi perſuaſum habeat, illum perpetuo appellari Precioſum Ioannem, & non Presbyterum Ioannem, vt hic falsò paſſim iactatur. Scribitur enim noſtro ſermone his characteribus, *Precioſus Ioan. non presbyter Ioannes.*

ጃን ፡ ብሉል, quod ſonat Ioannes Belul, hoc eſt, Ioannes Precioſus, ſiue Altus, & in Chaldaica lingua ſic ſcribitur,

ጃን ፡ ዕንቍ, quod eſt Ioannes Encoe, id ſi interpreteris, etiam Ioannis Precioſi, ſiue Alti ſignificatum habet, nec eſt nominandus, vt Matthæus falsò indicauit, Imperator Abeſynorum, ſed AEthiopum. Matthæus enim, quoniam Armenius erat, non poterat res noſtras perſpicuè ſcire, præſertim eas, quæ ad fidem ſpectabant. Idcirco multa coram prudentiſſimo fœlicis memoriæ Rege Emanuele expoſuit, quæ minimè apud nos habentur. Id autem fecit non quod mentiri voluerit, quippe vir bonus erat, ſed quod in rebus religionis noſtræ non admodum erat edoctus. Regnorum autem & Imperij ſucceſſio, non in filium maximum natu trāſmittitur, ſed ad eum, in quem pater id conferre vult. Et is qui modo imperium tenet, ordine naſcendi tertius eſt, quod pia qua-

dam reuerentia emeruit, cùm enim filijà patre moribundo, in regijs ſolijs ſedere iuberentur, cæteris id facientibus, ſolus id facere recuſauit: abſit, inquit, id mihi tribui, vt in cathedra Domini mei ſedeam. Qua pietate à patre circumſpecta, ei regna ac imperium tradidit. vocatur is autem Dauid. Cuius imperij ditiones tam Chriſtianorum, quàm Ethnicorum miræ amplitudinis ſunt. In quibus multi reges & reguli, comites, barones, ac proceres, multaque nobilitas ineſt, ad eius mãdata obtemperantiſſima. In cuius omnibus ditionibus, nulla præter peregrinam habetur moneta. Aurum verò & argentum pondere datur, ac accipitur. Oppida & ciuitates apud nos permultæ ſunt, ſed non tales, quales hic in Luſitania videmus, id magna ex parte inde venit, quod Precioſus Ioannes ſemper in caſtris & tentorijs verſetur. Quæ conſuetudo ideo recepta eſt, vt Nobilitas continuè, & perpetuò ſe in rebus militaribus exerceat. Nec illud prætereundem videtur, nos ab omnibus lateribus circundatos eſſe, ab hoſtib. noſtræ fidei, cum quibus crebrò cõfligimus, ſemper ſecundo Marte vſi, quas victorias numinis auxilio imputamus.

Moneta.

Ius ſcriptum.

Ius autem ſcriptum apud nos in vſu non habetur, nec litigantium querelæ libellis, ſed ore peraguntur: id fit ne lites auaritia iudicũ & patronorum in longum protrahantur,

id-

Id quoque admonitione dignum videtur, Mattheum non fuiſſe ab Imperatore noſtro Dauide miſſum, ad inuictiſſimum, potentiſſimumq; Regem Emanuelem, felicis memoriæ, ſed ab Regina Helena vxore Imperatoris, cognomento Manus Mariæ, qui huius Dauidis, de quo loquimur, auus fuit, quæ tunc temporis ob tenellam Dauidis ætatem, regnorum gubernacula adminiſtrabat, mulier haud dubiè prudentiſſima & ſanctiſſima. Eadem iſta Helena duos compoſuit libros ſermone Chaldaico, vt erat doctiſſima. Quorum vnus dicitur Enzera Chebaa, id eſt, Laudate Deum in organis, in quo de Trinitate doctiſſimè diſputat, & de matris Chriſti Mariæ virginitate. Alter vocatur Chedale Chaay, hoc eſt, Radius ſolis, in quo acutiſſimè de lege Dei diſceptationes habet. Omnia hæc de fide, religione, ac patriæ noſtræ ſtatu, ego Zaga Zabo, quod gratia patris interpretatur, Epiſcopus, & ſacerdos, ac Bugana Raz, nempe miles, ac Prorex prouinciæ, quæ Bugana dicitur, nec tibi in Chriſto filiolo meo chariſſimo Damiano petenti, nec vlli homini talia flagitanti denegare potui, aut negare licuit duabus de cauſis. quarum prior eſt, quod in mandatis habeo à potentiſſimo Domino meo Precioſo Ioanne AEthiopum Imperatore, omnibus me interrogantibus de fide, religione, ac prouincia noſtra, ne

quid clam haberem,ſed ex fide veritatem rerum ſcriptis & verbis exponerem. Secunda, quod operæ precium exiſtimarem, mores, ritus,inſtituta noſtra, & locorum ſitus,in publicam notitiam venire. Quas res nemini ad hunc vſque diem ſcripſi,nec verbis expoſui, non quod ad id laboribus meis parcere vellem, ſed quod nullus Chriſtianorum hominum, poſtquam in Luſitaniam veni,à me talia cognoſcere appetiuit. De qua re non potui,nec poſſum ſatis mirari. Te verò quem rerum noſtrarum cupientiſſimum multis argumentis iudico, per Chriſti plagas, ac crucẽ oro,vt hanc noſtram fidei,ac religionis confeſſionem in linguam Latinam conuertas,vt per te liceat omnibus pijs Europæis Chriſtianis ritus, ac integritatem morum noſtrorũ intelligere.

Porrò ſi tibi inter tuas peregrinationes Romam petere contingat, tunc nomine meo Pontificem, ac venerandos Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, cæteroſq; bonos Chriſti cultores,per Ieſũ Chriſtum, in oſculo pacis quæſo ſalutes, petaſque ab ipſo Pontifice, vt ad me remittat Franciſcum Aluarez, literis illis ſuis inſtructum, quibus Domino meo potentiſſimo AEthiopum Imperatori reſpondeat,quo tandem in patriam redeam, meoſque lares inuiſam,nimium enim diu hic detentus fui,vt ante obitum

tum meum, qui ex nimio ſenio pro foribus eſt, mandata perferam, reliquias deinde vitæ tranſacta hac legatione Deo conſecrem, diuiniſq; rebus totus vacem. Cæterum te oro, ſi aliqua in noſtris ſcriptis non fuerint ſatis compoſita aut ordinata, vt ipſe tu id ad phraſim latinam coaptes, ſed ita, vt nihil de ſenſu immutes. Poſtremo te obſecro, vt inter vertendum exquiras diligenter vetus & nouum teſtamentum, vt intelligas ex quibus locis meas autoritates excerpſi, quo certius vertas. Quod ſi omnia non fuerint tam fœliciter tractata, quam forſitan aliquis curioſus, aut ſcrupuloſus exigat, id condonandum erit inopię & penuriæ librorum Chaldæorum, quos penes me non habeo, quos enim habui, iniquitas fortunæ in itinere perdidit. Quamobrem deſtitutus omnium librorum auxilio, nihil, niſi quod recens memoria adferebat, dictare potui, ſed ea omnia certiſſima fide. Vale filiole in Chriſto dilectiſſime. Oliſipone, vigeſimo quarto Aprilis, Anno ſalutis noſtræ milleſimo, quingenteſimo, trigeſimo quarto.

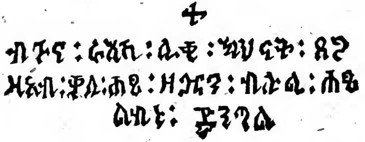
Poſtquam hæc omnia ſcripſi, venit mihi in mentem locus ille, vbi dico Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, pro anima Adæ, atque pro anima ipſiuſmet Chriſti, quam ipſe Chriſtus acceperat ex ſancta Maria virgine matre ſua. De qua re habemus teſtimonium veriſſi-

 mum

mum in libris quos Regiminis vocamus, quos Chriſtus Ieſus Seruator noſter Apoſto lis tradidit, in quibus habentur hæc verba, quæ myſteria doctrinarum appellantur. Quorum autoritate & teſtimonio, omnes ſine vlla hæſitatione, in hac ſententia verſamur. Ego tamen poſtquam in Luſitaniam veni, deprehendi Theologos diuerſa tradere, contra noſtrum omnium opinionem, quæ tam certa eſt, vt non hoc ſolum, ſed etiam omnium hominum animas ab Adam profluxiſſe aſſeramus, & vt caro noſtra eſt ex ſeminio carnis Adæ, ita quoque anima noſtra, quaſi lucerna in anima Adæ accenſa, originem ſuam & naturam ex Adam trahit. Ex quo apparet nos omnes eſſe ſemen Adæ ex carne & anima.

Opinio Æthiopũ de origine animæ.

Hiſce characteribus, manu propria ipſius Oratoris omnia ſupra ſcripta, ſubſignata erant.

D E-

DEPLORATIO LAPPIANAE GENTIS DAMIANO A GOES AVTORE.

NON indignum puto Pontifex maxime in calce huius noſtri opuſculi, quoniam ad fidem & vnionem Eccleſiæ hæc quoque ſpectant, Ioannis Magni Gothi, Archiepiſcopi Vpſaliȩ in regno Suetiæ (vt ab eo ad miſerandam Lappianam gentem veniamus) aliquã mentionẽ facere. Is aũt Ioãnes Magnus Gothus, vir eſt optimis parentibus, ac diuitibus natus, ſacrarum literarum non vulgariter peritus, probitate vitæ ſpectatiſſimus, Eccleſiæ Romanæ ita addictus, vt eius cauſa ampliſſimum Vpſaliæ archiepiſcopatum cum prouentibus plus minus quadraginta millium aureorum in ſingulos annos, vna cum fundo paterno amiſerit. cuius dignitatis ac bonorum iactura, ab fluctibus fortunȩ agitatus, in Pruſſia, Gedani diu tenuiter victitans delituit. Vbi (interim quod mihi Regis mei negotia in illis Germaniæ partib. tractãda erãt) cum eo, ac cum Olao Magno Gotho eius fratre, indiſſolubilem contraxi amicitiam. Hos inopinatè poſtea Vincẽtiȩ reperi multò tenuius, quã antea degentes, quẽ lo-

Ioannes Magnus.

Olaus Magnus

cum ex illis vltimis terrarum oris, propter promulgatum Concilium, ex quo nonnihil ſpei ſibi, ac ſuis calamitatibus conceperant, adeundum eſſe propoſuerant. Concilio tandem intermiſſo, ij boni viri iam à ſuis facultatibus planè deſtituti, quibus dum ampliores eſſent, ſæpius in aquilonaribus illis partibus pro Rom Eccleſia pugnauerant, & adhuc (ſi res ſucceſſiſſet) pugnaturi eſſent, Venetias emigrant, vel aliena liberalitate, vel ſuis laboribus, præſertim docendo, ac inſtituendo, victum quæſituri, nullis enim alijs ſubſidijs niti poterant, niſi quod in numinis auxilio totam ſpem repoſuerant. quo cum perueniſſent, ſolum ab Hieronymo Quirino Patriarcha Veneto, in ipſo patriarchatu humaniſſimè accepti hoſpitantur, vbi ad hunc vſque diem dilatum Concilium expectantes hærent. Sub huius Vpſalienſi Archiepiſcopatu, pars illius vaſtæ Lappianæ prouinciæ habetur, cuius indigenæ Chriſti Seruatoris noſtri leges minimè norunt, id quidem vt à multis, tum bonis, tum fide dignis viris, dum in illis prouincijs verſarer, ob turpiſſimum prælatorum, & nobilium quæſtum, ac auaritiam accidere intellexi. Nam ſi Chriſtiani eſſent, liberi eſſent ab illis vectigalibus & tributis, quibus ipſi vt Ethnici multantur, nobilitas contra cum Epiſcopis diteſcit. Vetant igitur eos Chriſtianos fieri, ne

Patriarcha Venetus.

Lappia.

ne ſubditi ſuaui iugo Chriſti, aliquid lucelli eorum tyrannidi, & rapacitati ſubducant, & aliquid ex vectigalibus decreſcat, quibus gens illa miſeranda, ab ipſis Monarchis, turpiter & inſatiabiliter premitur & torquetur. qui impatientiſſimè ferunt, ſi illi Chriſtiani facti, non longè plus vectigalium ipſis pende rent, quàm cęteri Chriſtiani ſuis principibus pendunt, ac proinde deformem iſtum & ſacrilegum quæſtum fidei, ac religioni Chriſtianæ, contempta tot animarum ſalute, anteponunt, verè habentes claues, quibus nec ipſi intrant, nec alios intrare ſinunt. Auaritiã ſanè inexplebilẽ, & impietatẽ intolerabilem, ac à pijs pectorib. armis, & ſcriptis, deniq; totis virib. expugnandã, q̃ proculdubio ſopitã hoc tempore habuiſſemus, ſi hic bonus vir in priſtinum ſuũ honorẽ reſtitutus eſſet, nihil enim magis cupit, nihil acrius meditatur, quàm quo pacto hæc gens ad Chriſti fidem reduci poſſit, nihil flebilius deplorat, quàm quod ſe autore (id quod ſæpe animo voluerat) hæ miſerandæ pecudes adhuc propter impiam religionem, per Chriſtianam fidem Chriſti oues factæ non ſint. nec tam queritur ſe ab Archiepiſcopatu, vel bonis auitis depulſum, quàm quod careat neruis, auxilio & facultatibus, quibus hanc Lappianam plagam, & medicari, & ſub Chriſti iugum mitte re, & Rom. Eccleſiæ coniungere poſſit. Id *Auaritia.*

qdem poſtea mihi ſæpius per literas cõfirma uit,quibus nondum ipſe placatus, acrem huius negotij,in fine illius primæ Precioſi Ioannis legationis (quam ipſi Ioanni Magno Gotho conſecraui) mentionem feci, ne tum quidem mihi ipſi in hoc negotio ſatisfeci,ſed cũ Eraſmo Roterodamo meis literis egi, vt cauſam iſtius rei ſcriptis commendaret.Poſtmodum in illius contubernio agens, quod mihi cum eo Friburgi Briſgoiæ, ad quinque menſes fuit, præſens cum præſente verba ſuper eodem negotio feci. Quibus rebus impulſus, conſtituerat de hac re iuſtum volumen emittere.mortis tamen interuentu, operis materia,quam iã congeſſerat,diſſoluta eſt.Nihilominus in ſuo Eccleſiaſte tam nefandam impietatem non obticuit, quæ ſanè talis eſt,vt omnes Chriſtianos, quibus potentia & doctrina à Deo conceſſæ ſunt, poſſet quodammodo reos facere,& ab eis in vltimo iudicio coram Chriſto iuſto iudice vindictam petere.Videant iam Chriſtianorum Monarchæ, quam rationem, quem calculum tantarum perditarum animarum, in nouiſſimo die ad Chriſti tribunal, vbi nec gratiæ, nec indulgentiæ locus eſt,nec blandimenta,nec aſſentationes recipiuntur, redditurí ſint. Tu tamen Pontifex maxime,is iã ſolus es,qui huic morbo mederi potes. Tu iã is es,qui huic gẽti vias Dñi demonſtrare potes, & vt rectè in

ijs

ijs ambulent, dirigere. Tu ſolus eas de inferno inferiore redimere valebis. per te paruulis Chriſtum accedere licebit, & in virtute dexteræ tuæ à dæmonũ catenis ac inſidijs liberari, & copioſa Chriſti in hoc, & in alio ſęculo redẽptione frui. Videq̃ palmam obtinebis ſi meſſis illa multa, te operario in horreũ Chriſti cõportetur. Nec dubiũ eſt, quin cõportabis, modo incipias. Sunt hodierno die cũ Goſtauuo Suetiæ, & Gothiæ Rege aliquot Magnates, ab eccleſia Romana reciſi. Sũt in ipſis quoq; regnis, qui omnino ex diametro diſsẽtiunt, poſſis ad vtroſq; literas pro tua dignitate & paſtorali officio dare. eoſque per Chriſti plagas (hunc enim omnes, quanquam ab ipſa Romana Eccleſia diſſentiunt, filium Dei & Seruatorem noſtrum fatentur) obteſtari, vt hanc Orientalem & Occidentalẽ Lappiã, cum Fimmarchia, Scricfinia, & Biarmia ampliſſimis prouincijs, quarũ maior pars Chriſtum non nouit, ad eius ſuauiſſimum iugum venire permittant, ab eiſq; tantum aucupentur & extorqueant, quantum alij Chriſtiani principes à ſuis ſubditis, vel iure poſtulare, vel precarijs exactionibus obtinere cõſueuerunt. Ad id non tantũ literæ, ſed viri quoque docti & ſanctitate vitę probati mittendi vidẽtur, vt hæ prouinciæ, Romanæ Eccleſiæ per Chriſti fidẽ cõiungantur. Quibus per te vna cũ AEthiopica gente, ad veram Chriſti legẽ ad-

adductis,& ſi populi iraſcantur, Dominus ſedens ſuper Cherubim regnet,& terra moueatur, ipſaque exultet, & inſulæ multæ lætentur. Vale Pontifex maximè in Chriſto Ieſu. Amen.

Ex Louanio Cal.Sept. Anno 1540.

LAPPIÆ DESCRIPTIO.

LAPPIA mari Botnico interiecto in Orientalem & Occidentalem diuiditur, cuius æquoris extremum, Tornia eſt. Ab Oriente lacum album tangit, ad Septentrionem varias prouincias amplectens, ad incognitũ ſe extendit. Ad occidentẽ Iſlandiã reſpiciẽs, parti Noruegiæ eſt cõtigua. Ad meridiẽ, ab altera Noruegię parte, Suetia, Finlãdia, ac ab vtraq; Botnia cingitur. Lappia enim oriẽtalis Eccleſiam D. Andreę in gradu eleuationis poli octogeſimo quarto habet, quæ magnifico & ſumptuoſo templo, ac doctis & ſacrarum literarum eruditis viris ornatur. Eccleſia hæc Archiepiſcopo Vpſalienſi obedit & obtemperat, ſub cuius diœceſi ſita eſt. Nihilominus eius circumuicini, ſiue incuria, ſiue auaritia Prælatorum & Magnatum (vt dictum eſt) Chriſtum non agnoſcunt.

Eccleſia D. And.

ſcunt. Lappia Latino ſermone interpretatur inepta ſiue ſecors prouincia. nomen puto inditum inde, ꝙ ex nimio & intenſo frigore, ſolum tanquam ſtupidum, minimè aptum ſit, nec ad recipiendum, nec ad procreandum fruges. Indigenæ iſtius prouinciæ, neruoſi & mediocris ſtaturæ ſunt, mirè dexteri, & agiles in arcubus & ſagittis vtendis, quam artẽ iaculãdi ab incunabulis ſic exercẽt, vt puero à ſcopo erranti cibus non detur tantiſper, donec in eum rectè ſagittam dirigat. Pellibus non ineleganter contextis, loco veſtium præcipuè vtuntur, quibus ſe à frigoris iniuria tutantur. Quod ita etiam pati aſſueuerunt, vt dum opus ſit, id ſine aliquo pellium munimine expugnare valeant. In tabernaculis habitant, nec domus eius alicui vſui ſunt, quippe ſæpius hinc inde migrant. Aliam viuendi rationem quàm venationis, aucupij & piſcationis non habent, in quibus plurimum præſtant. Eſt enim prouincia illa iſtarum rerum feraciſſima. Agrum non colunt, nauiculis vtuntur ſine aliquo ferreo clauo compactis, quibus piſcibus aëre exſiccatis, ac pellibus onuſtis ad vicinos nauigant, vt permutatione tantum annonam & pecuniam, nullo ſermone adhibito, ſed ſolis nutibus agentes, acquirant. Id ſolum accidit ob linguæ barbariem & aſperitatem, alioquin in ſuis permutationibus ſagaces & expertiſſimi ſunt. Gens bellico-

Lappiani

Permutatio.

adductis,& ſi populi iraſcantur, Dominus ſedens ſuper Cherubim regnet,& terra moueatur, ipſaque exultet, & inſulæ multæ lætentur. Vale Pontifex maximè in Chriſto Ieſu. Amen.

Ex Louanio Cal.Sept. Anno 1540.

LAPPIÆ DESCRIPTIO.

LAPPIA mari Botnico interiecto in Orientalem & Occidentalem diuiditur, cuius æquoris extremum, Tornia eſt. Ab Oriente lacum album tangit, ad Septentrionem varias prouincias amplectens, ad incognitũ ſe extendit. Ad occidentẽ Iſlandiã reſpiciẽs, parti Noruegiæ eſt cõtigua. Ad meridiẽ, ab altera Noruegię parte, Suetia, Finlãdia, ac ab vtraq; Botnia cingitur. Lappia enim oriẽtalis Eccleſiam D. Andreę in gradu eleuationis poli octogeſimo quarto habet, quæ magnifico & ſumptuoſo templo, ac doctis & ſacrarum literarum eruditis viris ornatur. Eccleſia hæc Archiepiſcopo Vpſalienſi obedit & obtemperat, ſub cuius diœceſi ſita eſt. Nihilominus eius circumuicini, ſiue incuria, ſiue auaritia Prælatorum & Magnatum (vt dictum eſt) Chriſtum non agnoſcunt.

Eccleſia D. And.

ſcunt. Lappia Latino ſermone interpretatur inepta ſiue ſecors prouincia. nomen puto inditum inde, ꝙ ex nimio & intenſo frigore, ſolum tanquam ſtupidum, minimè aptum ſit, nec ad recipiendum, nec ad procreandum fruges. Indigenæ iſtius prouinciæ, neruoſi & mediocris ſtaturæ ſunt, mirè dexteri, & agiles in arcubus & ſagittis vtendis, quam artē iaculādi ab incunabulis ſic exercēt, vt puero à ſcopo erranti cibus non detur tantiſper, donec in eum rectè ſagittam dirigat. Pellibus non ineleganter contextis, loco veſtium præcipuè vtuntur, quibus ſe à frigoris iniuria tutantur. Quod ita etiam pati aſſueuerunt, vt dum opus ſit, id ſine aliquo pellium munimine expugnare valeant. In tabernaculis habitant, nec domus eius alicui vſui ſunt, quippe ſæpius hinc inde migrant. Aliam viuendi rationem quàm venationis, aucupij & piſcationis non habent, in quibus plurimum præſtant. Eſt enim prouincia illa iſtarum rerum feraciſſima. Agrum non colunt, nauiculis vtuntur ſine aliquo ferreo clauo compactis, quibus piſcibus aëre exſiccatis, ac pellibus onuſtis ad vicinos nauigant, vt permutatione tantum annonam & pecuniam, nullo ſermone adhibito, ſed ſolis nutibus agentes, acquirant. Id ſolum accidit ob linguæ barbariem & aſperitatem, alioquin in ſuis permutationibus ſagaces & expertiſſimi ſunt. Gens bellico-

Lappiani

Permutatio.

licoſa & animoſa eſt. Loco equorum vtuntur animalibus, quę Raingi ſuo ſermone vocant, magnitudinem & colorem aſini, vngulas bifidas, formam atq; cornua ceruorum habentibus, ſed cornua lanugine quadam cooperiuntur, & humiliora & ramis rariora cerui (vt ipſi vidimus) ſunt. hæc tantæ ſunt velocitatis, vt ſpatio 12. horarum vehiculum ad 30. miliaria Germanica proripiant, in quorum progreſſu, lento vel celeri, ex tibiarum articulorum agitatione, ad inſtar nucum colliſionis crepitus auditur. Religio iſtius gentis eſt, & ignem & ſtatuas lapideas pro dijs habere. Ex quauis re animata eis mane occurrente, totius diei euentum iudicant & augurantur. Matrimonium obſeruant, & mirè ſunt zelotypi. Incantamentis ſic pollent, vt inter multa alia dictu mira, quæ prætermitto, naues in medio curſu retineant, ſic vt nulla vi ventorum amoueri poſſint. Quod malum ſolo virginum excremento foris nauium ac tranſtris illitis, curatur, à quo ſpiritus illi, vt ab incolis accepi, natura abhorrēt.

Velocitas.

Incantamenta.

Excrementum virginis.

Lege Saxonem Grammaticum, & mira de ſagis, & incantamentis Aquilonaribus videbis.

FINIS.

EPI-

EPISTOLA POTENTISSIMI AC INVICTISIMI EMANVELIS REGIS PORTVGALLIAE ET ALGARBIOrum,&c.

De victorijs nuper in Africa habitis. Ad S.in Christo patrem & Dominum noſtrum, Dominum Leonem x. Pont. Max.

SAnctiſſimo in Chriſto Patri, ac beatiſſimo Domino, Domino noſtro, eiuſdem ſanctitatis deuotiſſimus filius Emanuel Dei gratia rex Portugalliæ, & Algarbiorum, citra vltraq; mare in Africa; Dominus Guineæ & Conquiſtæ; nauigationis ac commercij AEthiopiæ, Arabiæ, Perſiæ, atq; Indiæ: humillima Beatorum pedum oſcula: Poſtulat noſtra in ſanctam ſedem Apoſtolicam, ac præcipuè in veſtram Sanctitatem obſeruantia, beatiſſime Pater: vt ſucceſſus noſtros, præſertim qui ad Dei cultum, & Catholicæ fidei propagationem ſpectant, eidem vt vero Chriſti vicario, ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ arbitro, perſcribamus. Poſtquam ſuperioribus diebus noſtrorum in India proſperè geſta, Beatitudini veſtræ ſignificauimus. Placuit ſummo Deo (vnde omnis victoria pendet) aliam nobis, non minus inſignem, contra ſui ſanctiſſimi nominis hoſtes victoriam, de Mahumetanis

conce-

concedere trophæum. Conſiderantes nos ſanctiſſime pater, quam grande opus, & quàm præclarum ſit facinus Fecenſe regnum, & Marochenſe in Africa debellare, in quo tantoperè ac tam ſedulo ſtudio ſemper laboramus: & quàm præcipuus vſus rei cardo clauiſq; ſit Azamorenſis ciuitas. Ea eſt vrbs Mauritaniæ, & murorum turriumq; fortitudine, & piſcoſi litoris, ſoliq; vbertate percelebris, atq; adeo Chriſtianis, ſed fruſtra antea expetita, Bragantiæ Ducem, noſtrum chariſſimum ex cariſſima ſorore Nepotem, ad eam expugnandam miſimus. Cum haud exigua quingentorum nauigiorum claſſe, viris, equis, armis, omnifariis belli inſtrumentis, cæteriſq; huiuſmodi expeditioni opportunis, optimè quidem inſtructa. Cuius exercitus decem & octo millium bellatorum numero erat. in quibus & multi proceres, nobileſq; viri, & duo millia & quingenti, tam cataphracti, quàm expeditores equi: Ergo cùm vniuerſa claſſis in portum Mazagham ab vrbe Azamor nouem millibus paſſuum diſtãtem appuliſſet, noſtris haud magno negotio (licet in hoſtium conſpectu) in terram egreſſis, Dux ipſe verſus Azamor, inſtructa vt oportebat acie contendit. In itinere quadam pugnæ præludia cum hoſtium iactura, nullo noſtrorum hominum, paruo equorum damno ſunt habita, eo die nihil amplius. Poſtridie diſpoſito exercitu, vrbem oppugnant, vbi ad vndecim Sarracenorum millia, ac totidem ferè in campo equites, & innumeri pedites, noſtrorum præſentientes aduẽtum, bello ſatis accincti expectabant. In ea oppugnatione nonnulli Mauri, & quidam etiam primates inter

ter

teremptì, adeoq́ à noſtris fuêre confracti, vt deſperata omni ſpe ſequenti nocte qua parte caſtris vacabat (non enim per loci ſitum totam vrbem obſidio circumierat) omnes clanculum abierunt, ſolamq́ reliquere vrbem. Poſtera luce hoc cognito, Dux cum exercitu, ſolenniq́ pompa vrbem ingreditur: occupatq́, atq́ in ipſa Mahumetis præcipua æde (plures enim & aliæ erant, quas Mexquitas vocant) & templi magnitudine, & ædificiorum ſtructu percelebri, Deo Optimo maximo, Miſſa, ac diuina officia cum laudibus ſunt decantata. Clementiſſime Ieſu, quàm admirabilis eſt prouidentia tua, quod vbi ad mille annos impius ille Mahumetes tanto tuo opprobrio celebratus, vbi Chriſtianum nomen, tanto tempore peſſundatum, totiesq́ blaſphematum: ibi nunc occulto, & iam præſago iudicio tanta Satanæ ignominia, ac dedecore, tuum Sanctiſſimum nomen, tua laus, tua vera æternaq́ gloria prædicetur. Inuenta in ea vrbe, ac parta machinarũ bellicarum, armorum ac frumenti haud contemnenda ſpolia, noſtro exercitui (quem illic habemus, vt propoſitum Deo propitio conſequamur) admodum oportuna. Perlato hoc ad finitimos nuncio, ilico Almedinæ Incolæ (quæ ciuitas ab Azamor quinquaginta paſſuũ millibus diſtat, & ipſius magnitudine, & glebæ fertilitate nobilis) noſtrorum metu: quos & aliàs ſæpius fuerant experti, vrbẽ penitus deſeruere, ac liberè noſtris permiſere. Thiti etiam antiquiſſima, & maxima olim ciuitas atq́ alia quamplura oppida, ac finitima loca, ſtatim ſeſe nobis dedidere. Tributa etiam, cenſumq́ pro noſtro arbitrio penſuri. Ex qua quidem

Beatiſſime pater diuina freti clementia, proculdubio ſperamus, vt tam auſpicata initia, melior progreſſus, optimusque finis ſubſequatur: atque illud Marrochorum regnum, quod totius ferè Africa caput & imperium fuit. Vnde & ipſa Hiſpania, omniuque Chriſtiana reſpublica tot damna, tot clades, tantam ſanguinis effuſionem, ac catholica fides, tot opprobria, tot ignominias indigniſſimè pertulit. Nunc certè diuino ſuffragante numine, in noſtram poteſtatem penitus redigatur ac tanta culpa malorumque luat pœnas. ac ſi Mahumetica perfidia depreſſa, verus dei cultus, & Chriſtiana religio (quod ſolum ſemperq́ optamus) ſublimetur. Bene valeat ſanctitas veſtra, quam Deus Optimus Maximus diu, ac fœliciſſime obſeruare & augere dignetur. Data, in vrbe noſtra Vlyxbon. Pridie Kalend. Octobris. Anno domini M.D.XIII.

Epiſtola

SERENISSIMI ATQVE INVICTISSIMI IOANNIS III. PORTVGALLIAE ET ALGARBIORVM REGIS.

AD S. D. N. PAVLVM III. PONT. MAX. SVPER VICTORIA REBVSque in Oriente feliciter geſtis.

SAN-

SANCTISSIME
IN CHRISTO PATER, AC BEATISSIME DOMINE,

IOANNES D. G. REX Portugalliæ & Algarbiorum, citra & vltra mare in Africa, Dominus Guineæ, atque expeditionis & nauigationis, & commercij Aethiopiæ, Arabiæ, Perſiæ, atque Indiæ, vt filius pientiſſimus poſt humillima beatorum pedum oſcula. Si vnquàm principes Chriſtiani de victorijs, quas aduerſus orthodoxæ fidei hoſtes adepti ſunt, ſummo Pontifici, perinde ac vero Chriſti Vicario gratulati ſunt: id certe hoc tempore maxime apud S. veſtram à me, vtpote eius, ſanctæq; Sedis Apoſtolicæ filio pientiſſimo, obſequentiſſimoq; fieri oportet. Vrbs enim Dium clariſſimum totius Orientis Emporium fortiſſimumq; Indiæ propugnaculum, cuius expugnandæ cauſa, tot bella geſta, totq; expeditiones, ſuperioribus annis à noſtris Ducibus factæ fuerant, nunc tandem, Deo Optimo Maximo adiuuante, ſe nobis dedere, noſtræq; ditioni parere coacta eſt. Etenim cum multa, maximaq; in S. veſtra virtutes floreant, ob quas iure optimo, ſancto ſpiritu ſuffragante, ad ſummū Apoſtolatus apicem euecta eſt: nulla tamē ex omnibus admirabilior cenſeri debet, quā quod perpetuo quodā Chriſtianæ religionis propagandæ zelo, omni ſtudio patriáq; indulgentiſſimi

affectu, dat operam, vt pace inter Chriſtianos principes fundata, ac ſtabilita, Chriſti vexilla vſq; ad vltimos terrarum fines prodeant, Mahometiq; impietas de medio tollatur. Maiores quidem noſtri iam inde ab huius regni origine id conſtanter pro viribus contendebant: vt clariſſimis rebus geſtis, verè eos principes Chriſtianos eſſe cõſtaret: idq; quemadmodum optabant, conſequuti ſunt. Nam & Maurorum gentem, ipſorum regibus ſuperatis, Hiſpania expulerunt: & Mauritaniæ oppida arceſq; munitiſſimas, trans fretum Herculeum expugnarunt: quæ & hodie noſtræ ditionis ſunt, præſidijſq; validis tenentur. Porrò fœlicis memoriæ Emanuel rex, pater meus, non ſat habens, egregias & ipſe de Africa victorias reportaſſe: cum Atlanticum mare antea ignotum, antiquorũque modo fabulis, miraculiſq; celebratum, claſſibus aperuiſſet (in quo nonnullorum maiorum ſuorum exemplum ſequutus eſt) magnamq; Aethiopiæ littoralis partẽ inuictis Ducibus peragraſſet, ad fidemq; Chriſti inſtituiſſet. Nauibus deinde, exercituq; ad mare vſque rubrum, ac Perſiam, totamq; Indiam tranſuectis: iam notum eſt omnibus quid geſſerit: quot populos, vrbes, reges, in deditionem ſuam redegerit. In quibus omnib. vera & immortali gloria digniſſimus cenſendus eſt: cum ob id quod inacceſſas, atq; incognitas antea, tum cœli, terræ, mariſq; plagas primus omnium notas fecerit, tum verò quod princeps Chriſtianiſſimus ad ouile, eccleſiamq; domini, tot animarum millia varijs inuoluta ſuperſtitionibus potuerit aggregare. Ego verò vbi primum Deo maximo ita volente

lente

lente ad regiam dignitatẽ euectus ſum, tametſi liquido intelligerem, quantam hominum expectationem ſuſtinerem, quem par erat plurimis de cauſis, patris inuictiſſimi, omnibusq́; ſeculis memorandi virtutibus reſpondere: tamen deo iuuante, non omnino deſpondi animum: verum me ita ad paternas laudes imitandas, ac proſequendas collegi, vt quantum fieri poſſet eiuſdem veſtigijs (vt bonum filium, regemq́; dicebat) hærerem atq; inſiſterem. Itaq; etſi ſtatim à principio regnandi non paucæ difficultates, noſtrarumq́; nauiũ iacturæ ſequutæ erant, quæ tam longinquæ expeditioni vehementer obſtare videbantur: nos tamen incommodis quibusq́; ſuperatis, non ſolum res Indicas prout à patre relictæ fuerant, Dei gratia facile tutati ſumus: verum eas ſubinde nouis victoriarum acceſſionibus roborauimus. Et quoniam ad ſtatum rerum noſtrarum in Oriente vehementer conducere videbatur, ſi vrbs Dium in ipſo littoris Indici ingreſſu poſita, in noſtram ditionem veniret: ita enim & Oceani Indici latè domini, & aduerſus Turcarum expeditiones tuti futuri eramus (nam hi claſſe ingẽti in fine Arabici ſinus comparata, ſe per maris rubri oſtia egreſſuros, nobiſq́; bellum ex ea vrbe illaturos minabantur) has ob cauſas nihil vnquam ſimulatq; regnare cœpimus, nec maius, nec antiquius habuimus, quam vt ea ciuitas noſtri iuris & poteſtatis efficeretur. Quãquam verò à noſtris Ducibus, præfectiſq́; ſtrenua aduerſus eandẽ expeditiones ſuſcepta eſſet, nihilq́; omnino ab his foret prætermiſſum, quò vrbs munitiſſima poſſet expugnari: tamen ob loci naturam inexpu-

 gnabi-

gnabilem, ſæpe ea res fruſtra tẽtata eſt. Quippe vrbs Dium in extremo promontorio ſinus Canticolpi ſita, & ſuper ſaxi crepidine fundata, validis muris, turribusq́; atq; omnifariã aneis tormentis vndequaq; cingitur, introrſus verò qua ſeſe portus recipit, qui & ipſe validis cathenis clauditur, adeo munitis tã ab vrbe quã à medio mari propugnaculis vallata eſt, vt cũ per ſpacium inter ipſa propugnacula interiacens, nã uib. modo inuadi, oppugnariq; valeat (etenim à continenti in morem inſulæ mari per foſſã deriuato abluitur) illud interim ex eo ſequatur, vt eiuſmodi oppugnatio propter oppoſitã vndiq; tormentorũ vim longè difficillima, ac penè vltra vires humanas eſſe videatur. Accedebat & illud incommodũ, quod ea vrbs manebat ſub ditione Regis potẽtiſsimi citerioris Indiæ, Mahometanæ ſectæ cultoris, quẽ Regẽ Cambaiæ vocant. Atq; is facilè intelligens maximũ in ea ciuitate momentũ eſſe, ipſam ſuperioribus annis per Melichiazum præfectum, quantũ humano conſilio, aut arte effici poterat muniri iuſſerat. Ita vrbs natura, ſituq́; valida, opera hominũ, præſidijſq; largiter accedentibus, inexpugnabilis reddita erat. Is aũt rex Cambaiæ, vt de eius propè incredibilib. diuitijs taceã, facile centũ mille equitum armare, peditũ verò CCC. millia, ſexcẽtosq́; elephantos, glandiũq; ignitarum iaculatorũ nõ mediocrẽ numerũ in aciẽ educere poteſt: adhac tormẽta anea omnis generis curribus aptata, non minus habet quã ſeptingẽta. Quo apparatu idem paucis ab hinc annis, finitimo regi defectionem meditanti, bellum intulit, eumq; regno expulit. Sed quanquàm

quam tot incommodis Duces noſtri vrgerentur, nos tamē id omni ſtudio, indefeſſoq; animo agitantes, vt hoc oppido in poteſtatē noſtrā redacto, rerūq; noſtrarū ſtatu in Oriēte firmato, Chriſti fides per vniuerſam Indiā longè lateq; poſſet propagari. Ob eas res Nonio à Cugna Indiæ gubernatori, præfectoq; noſtro maiori mandauimus, vt quia in oppugnando eo oppido parum proficeretur, in præſentia quidē ab eo deſiſteret: cæterum Regi Cambaiæ terra mariq; bellū inferret, vniuerſamq; maritimā regni Cambaiæ orā, quæ non mediocri littoris tractu porrigitur, ita claſſibus inſtructis popularetur, aſſidueq; infeſtaret, vt aliquando rex Cambaiæ Badur (id enim nomen illi eſt) ſuis, ſuorumq; malis edoctus, tot dāna, direptionesq;, deditione dictæ ciuitatis redimere cogeretur. Id cū ita factū eſſet, bellūq; acre ac perpetuū omnibus Guzaratū populis maritimis illatū traheretur (ita enim ſubditi regis Cambaiæ vocantur) rex Badur cum non paucas regni ſui ciuitates, oppida, arces, vicos, per noſtros præfectos, claſſesq;, capi, diripi, atq; incendi cū magna ſuorū ſtrage, audiret, in quorū direptione ingēs æneorū tormentorum numerus, multiq; bellici apparatus à noſtris inueniebantur. Cumq; nonminus intelligeret, noſtrorū claßibus infeſta omnia reddentibus, naues mercatorum ad ipſius regni portus nullatenus accedere, nec vltro citroue commeare iam audere, idq; interim magna eius vectigalium iactura accidere. Ad hæc cū animaduerteret maiora in poſterum ex eiuſmodi cauſa regno ſuo damna inſtare, quibus deinde omnipotentia nequaquam reſiſtere poſ-

ſet:cum hac omnia ſecum reputaret, diuq; tamen dolorem audacter premeret: etſi nunquam antea ſecum de pace agi paſſus fuerat, ad extremum maiore metu perculſus, conſilium ſibi cœpit, noſtraq; imperata facere, Diuq; dedere cogitauit: videlicet in eo magnorũ Aethiopiæ atq; Orientis regum, multorumq; Indiæ ſatraparum exemplum ſequutus. Qui nobis (Deo iuuante) ſuperiori tempore obedire appetiuerant, idq; magno orthodoxæ fidei, animarumq; bono euenerat, quæ incredibili numero ab idolorũ vanitate, ad Chriſtianam pietatem & conuerſæ ſunt, & quotidie conuertuntur. Itaq; ille potentiſſimus rex Badur, Indiæ vniuerſæ terror, à quo nonnulli regnum Pori maximi quondam regis teneri affirmant: quiq; tot annos fruſtra minis in noſtros detonuiſſet, tandem per legatos à gubernatore noſtro ſuprà memorato, pacem ſuppliciter poſtulat. Summa legationis erat, velle ſe his conditionibus nobis obſequi: quæ omnino grata nobis futura erant. Conſilio igitur de ea re diligenter habito, placuit Nonio gubernatori, cæteriſq; præfectis noſtris, viriſq; nobilibus, qui in India iuſſu noſtro militant, pacem cum rege iis conditionibus fieri: quæ certe nobis, regniſq; noſtris pulcherrimæ, & honeſtiſſimæ extiterunt. Atq; harum nonnullas S. veſtra his literis declarandas eſſe duxi. Placere regi Cambaiæ (Cambaia ciuitas eſt inſignis maritima, vnde rex denominatur, aliter Guzaratum rex vocatur) & arcem & ciuitatem Bazaim, quæ ciuitas ad Orientem verſus circiter octoginta millibus paſſuum à Dio abeſt, in ius ac ditionem noſtram transferri: ſeq; nobis

in

in perpetuum ijs cedere cum omnibus agris, inſulis, oppidis, vicis, prouentibus, vectigalibusq́; regijs, cæteriſq; omnibus quomodocunq; ad eandem vrbem, eiuſdemq́; Regis deditionem in ea regione ſpectantib. Nec minus cedere ſe ea vectigalium ſumma (ea ingens erat) quæ ex annorum proximorũ pẽſione dictæ ciuitatis Regi debita, nondumq́; per quæſtores regios exacta fuerat. Item vt Luſitani qui captiui, aliquot iam annos apud regiam vrbem Campanellum tenebantur, gubernatori noſtro quàm primum redderentur. His atq; alijs perquàm honorificis regno noſtro conditionibus firmatis, non ita multo poſt & captiui ipſi redditi ſunt, quorum libertatem propter eorundem merita, fidelemq́; operã nobis multis annis præſtitam, magni fecimus: & poſſeßio vrbis Bazaim meo nomine à noſtris inita eſt. Eſt autem Bazaim vrbs maritima inſignis, cum ob agri inſularumq́; adiacẽtium mirificam quandam vbertatem, tum verò ob ſyluarũ materiæq́; commoditatem, quæ abundè in hoc vno citerioris Indiæ loco, nauibus fabricandis ſuppetit. Sic vt ad claßium noſtrarum quantumuis numeroſam ædificationem, ſiue commeatus, hæc vna poſſe ſufficere videatur. Sed neq; vſquam in vniuerſo Indiæ littoralis tractu tanta vtriuſq; rei copia poßit inueniri. Hinc eſt quod intra Bazainenſis agri, earumq́; inſularum ambitum, quæ eius territorij ſunt, ob admirãdam, largeq́; omnia præbentem ſoli fœcunditatem, ſexcenti admodum vici, minimum alius ab alio diſtãtes inueniantur, quos Guzarates habitant: interq́; eos vicos, & oppida nonnulla, & ciuitates etiam vi-

ſuntur. Singuli porrò ab vrbe noſtra Bazaim ius accipiunt: nobiſq; hi omnes cum ciuitate ſimul, annua centum millia aureorum, ex vectigali regio pendunt: breui autem fore ſperamus, vt vectigalium magna fiat acceſsio, quod propter pacem, quam ijs dedimus, affatim ad habitandum Guzaratum multitudo cõfluat in ea loca. Idem rex Badur anno non toto vertente, vt mutuam nobiſcum pacem maiore pignore retineret, ſanciretq;, itēq; vt nobis gratior & acceptior, dicto Nonio Indiæ Gubernatori vltro per literas ſignificauit, velle ſe certis conditionibus, quæ paci, & amicitiæ vtriusq; noſtrum expedirent, ipſam ciuitatē Diū mihi dedere: ita vt ea in poſterū valido Luſitanorū præſidio teneretur: Ea re cognita, cū Nonius ingēti claſſe ad vrbem Dium acceſsiſſet, mox ea parte vrbis potiſsimū lecta, quæ portui, propugnaculiſq; in mari extructis imminebat, arcem magna celeritate ædificare aggreſſus eſt: quā propediē abſolutum iri cōfidimus. Atq; fortiſsima ciuitatis parte, propugnaculiſq; ipſis, tum maris, tum terræ omni tormentorum genere, bellicoq; apparatu inſtructiſsimis à rege traditis, noſtroq; præſidio firmatis, in quibus & oppidi, & portus vires facile continentur, arce etiam inſuperabili à noſtris ijſdem in locis fundata, planè illud ſequi neceſſe eſt, & nunc eam ciuitatem penitus in noſtra poteſtate eſſe, & in poſterū Deo bene iuuante ſub noſtra ditione perpetuo manſuram: ita Deo optimo Maximo fauente, citra vllum ſanguinem, meorumq; ſubditorum periculum, ea vrbe potiti ſumus, quæ iampridem à fœlicis memoriæ patre Emanuele, noſtrorum-

que

noſtrorumq́; exercitu, magnis cum ſudoribus impenſisq́; petita, nunquàm tamen potuerat expugnari. Vnaq́; opera tum rebus noſtris Indicis ſecuritatem, tum paci ornamentum, tum bello ſingulare perpetuumq́; præſidium comparauimus. Cumq́; omnes ferè Orientis naues, quæ per Indicum Oceanum mareq́; rubrum vltro citroq́; excurrunt, ad hunc portum neceſſario ferantur, facile ex eo iudicare eſt quicunq́; tam celebris emporij dominus fuerit, eum nauibus totius Orientis quodammodo dominari oportere. Eodem tẽpore inter noſtros, regemq́; Cambaiæ conuentum eſt, ne Turcarum quiſpiam intra eius regni fines admitteretur, néue hoſpitio, commeatu, auxilióue quocunq́; iuuaretur. Item ne per vniuerſum regni Cambaiæ littus, vlli Guzaratum nauigium bello aptum fabricare liceret: ſi qua ædificata, aut inſtructa, inſtruiue cœpta inuenirentur, ea in terram ſubducerentur. Poſtremo vt quæcunq́; Guzaratum nauis è littore patrio nauigatura eſſet, ea priusquàm ſolueret, à præfecto arcis noſtræ, quæ intra Diũ eſt, liberi commeatus diploma impetraret: alioqui eam nauigationem ſuo periculo facturam eſſe. Atq́; vt mirabilis noſtrorum fœlicitati cumulus adderetur, accidit per hæc tempora, vt Aimanus potentiſsimus Carmaniæ rex, vſq́; ad Indi fluminis oſtia, aliarumq́; latè regionum Septentrionem verſus (nunc regẽ Dely vocant) & ipſe impietatis Mahometanæ cultor, bellum Cambaiæ regi inferret, quod is affinem quendam ſuum qui ab Aimano tranſfugerat, reddere nollet. Quod vbi rex Badur intellexit, non ita multo poſt ingenti exercitu

*co*a-

coacto, qualem ſupra memorauimus ex aduerſo proceſſit. Quanquam verò Carmaniæ rex equitum millia ſeptuaginta duceret, qui more Partorum ſagittandi peritiſsimi, inter fugiendum ſpicula dirigunt: peditum verò ducenta millia haberet. Tamen ſi ſtatim Cambaiæ rex cum hoſte confligere noluiſſet, dubium non erat, quin regem Dely primo impetu fuiſſet ſuperaturus. Verum ille prauis conſilijs Rumetanis præfecti ſui, cui multum tribuebat, perſuaſus, cum ſe intra caſtra contineret, nec copiã pugnandi faceret: interim interceptis ab hoſte commeatibus, diraq́ſ fame atque ex eo hominum equorumq́ſ ſtrage in exercitu ſequuta, ad extremum fuga ſibi conſulere, ne in poteſtatè hoſtium veniret, compulſus eſt. Igitur cum fœda fuga, ac conſternatio totis caſtris, ipſius Regis fuga intellecta, oreiretur, Mogores ſubito ſuperuenientes omnia proſternunt, atq; occupãt. Mogores ij ſunt qui primum cum rege ipſorum, Carmaniã: deinde Ariã, & Drangianã, aliasq́ſ vſq; ad mare Caſpium regiones (quas nunc regnum Dely vocant) armis occuparunt. Dicti Mogores vel à populis Perſarum Megoribus, vel quod nunc Turcæ à Perſis Mogores appellantur. Iidem tamen ſe ab extremis Scythis oriundos iactant: Regemq́ſ hunc Aimanum illius magni Tamberlani Scytharum imperatoris, trinepotem prædicant. Certè gentem exercitumq́ſ Mogorum, cũ multi Vzbequi, natio eiuſdem generis bellicoſa, aliiq́ſ populi auxiliares, tum magna vis Scytharum, Tartarorumq́ſ comitabantur Fugiens itaq; rex Cambaiæ cũ matre, ſuiſq́ſ, ac præfectorum, procerumq́ſ ſuorum vxori-

vxoribus,magnaq́ parte theſaurorum, diuitiarumque ſuarū ſe ad Diuum recipit vtpote totius regni vrbem validiſſimam muniтiſſimamque. Ibi hæc omnia, ſeq́ inſuper tradidit in fidem tutelamque Nonij gubernatoris, præfectiq́ noſtri maioris. Et nunc, Deo volente,potentiſſimus,atq́ opulentiſſimus Indiæ citerioris Rex,cum arce regni,vxoribus,rebusque pretioſiſſimis,in noſtra manet poteſtate. Conſtare arbitror ex his S.veſtra quantum dei optimi maximi clementia,rebus noſtris.totique adeò reipublicæ Chriſtianæ incrementum ſit adiectum. Quantus item aditus hoc tempore ſit factus ad Chriſti veram fidem,per vaſta illa Orientis, atq; Indiæ vtriusque regna longè lateque propaganda.Quod etſi temporibus meis & mea, meorumque opera,Deo adiuuante,accidiſſe mihi(vt par eſt)gratiſſimum eſſe debeat,tam proſperam,tamque admirandam rerum ſucceſſionem inprimis S.veſtræ fœlicitati acceptam referri oportet: cuius virtute ac meritis,vtpote Sāctiſſimi digniſſimique Petri ſucceſſoris, fideiq́ orthodoxæ propagatoris maximi, breui temporis circulo factum eſt, vt tam in Africa quam in Aſia,inſignes Chriſtianis victoriæ partæ ſint. Ego autem Domino Deo noſtro gratias ſummas ago pro tanta benignitate. quanta nos immeritos proſequi dignatus eſt:idemq́ à S. veſtra totius reipublicæ Chriſtianæ nomine fieri, & ſpero & opto. Cumque ab ipſius pontificatus initio Chriſtianus orbis nouis victoriarum acceſſionibus non mediocriter auctus fuerit, idq́ ipſum (vt dixi) iure optimo eiuſdem S. veſtræ ſummis virtutibus, perpetuoq́ religionis affe-

ctui

ſcui aſcribi oporteat, omnes qui Chriſtum profitemur, ſperare debemus fore, vt rebus per eandẽ inter Principes Chriſtianos pacatis, & compoſitis, S. veſtræ meritis, conſilijs, virtute, autoritate, Dei religio magis magisq; floreat, & digna (vt par eſt) accipiat incrementa. Vt tandem veræ pietatis hoſtibus aut euerſis, aut profligatis, idolorumque, & Mahometanorum impia vanitate deleta, crux D. N. I. C. *in vniuerſo orbe colatur, atque adoretur. S. in C. Pater & D. noſter. D. Omnipotens S. veſtram diutiſſime ac fœliciſſime augere, & conſeruare dignetur, ad ſui ſanctiſſimi obſequij, ſanctæ matris Eccleſiæ bonum & vtilitatem. Data Eboræ, die* XX, *Iulij. Anno.* D. M. D. XXXVI.

DIENSIS NOBILISSIMAE CARMANIAE SEV CAMBAIÆ VRBIS OPPVgnatio, Damiano à Goes autore.

DAMIANVS A GOES EQVES LVSITANVS, PETRO BEMBO SACROſanctæ Eccleſiæ Romanæ Cardinali, S. P. D.

Quid

Quid tibi pro tua aſsidua erga me, digniſsime Cardinalis, humanitate gratiarum referam, reperire nequeo, nec præſens tempus facultatem adfert, ſed penſabimus aliquando pro noſtra facultate. Nunc verò mitto id, quod gratum ſcio tibi fore, hiſtoriæque nobiliſsimæ Reipub. Venetæ, quã cum maxima in futurum gloriã, in manibus habes, forſan etiam non incommodum. Quantum delecteris geſtis noſtrorum Luſitanorum non me fugit, præſertim illis, quæ pro bono ſacroſanctæ fidei noſtræ geruntur. Id ſane quod facis, vt bonus fidusq; Patritius Venetus facis, non ignorans antiqua noſtratium cum veſtris fœdera, amicitias, & beneficia hinc inde viciſsim collata. Vtinam cæteri Chriſtiani homines in tuã ſententiam irent, & ex animo magis rebus noſtris, quã faciunt, fauerent ac opitularentur, quin vt omittamus opitulationem, ſaltem non officerent, ac tantum quod Rex noſtrique cupiunt, ocioſos ſe ſpectatores præberent, interim dum noſtri cum Mauris Turciſque ſtrenuè depugnant. Sed abſint querimoniæ & infauſta ominibus, & præſenti negotio incongrua, ac quod in manibus eſt tractemus.

* * *

Dum

DVm agerem Patauij, vbi me tua humanitate mirè me totum deuinxiſti, inter cætera, quę ex Luſitania ad me perferebantur, accepi de bello Cãbaico nonnulla, quæ (vt petiſti) ex Luſitanica lingua in Italicum ſermonem cõuerti. Poſtmodum mors illius Regis Cambaiæ de quo tam multa ac miranda retuleram, inſecuta eſt, à noſtris enim ob proditionem, quã in Nunium à Cunha Proregem noſtrum meditabatur, ex quadam triremi deiectus ante muros Dij, fortiſſimæ ipſius Cambaiæ regni ciuitatis, à quodam nauta, haſta inter natandum perfoſſus eſt. Ex cuius cæde omnino ipſa ciuitas iã imperio noſtro ſubiacet, id quod antea facere reluctabatur, quamquam in eius faucibus littoris arcem munitiſſimam haberemus. Quare peracta nonnulla deinde intercapedine temporis, claſſis Turcica ad eandem ciuitatem appulit, vt noſtros inde expelleret. Quã claſſem Imperator Turcarum innumerabilibus ſumptibus in ſinu Arabico inſtrui iuſſerat. idque maximè iſtius Regis quem dixi, adhortatu & opera, vt poſtmodum compertum fuit, & ex ſequentibus latius intelliges. Iure autem belli ipſe Turcarum Imperator Cayrum, cæteraſque Sultani prouincias (vt noſti) occupauit, atque vna cum regno curam, qua perpetuo Sultanus angebatur, ſuſcepit

ſcepit, nempe vt Luſitanos omni contentione ex India profligaret. Ad id materiam ex longinquis plagis colligi iuſſit, illamq; ſumptu inæſtimabili ad mare rubrum vehēdam curauit. Atq; in Suezij portu eiuſdem ſinus, naues ædificare inſtruereq; apparat, cui negotio Architectus quidam Genueñ. præfuit, huius artis (vt fertur) peritiſſimus. Habebat etiā multos alios opifices Chriſtianos, quos hinc inde muneribus pellexerat. Claſſi vero præfecit quendā Baſſam Præpoſitum Cayri, nomine Solimanum, peritiſſimum exercitus ducem. Quæ autē claſſis ſexaginta tribus triremibus conſtabat, in ſingulisq; triremibus viginti ſex tranſtra, inter reliquas naues aderant ſex Roſtratæ, quas Galleones vocant, aderant quoque ſex biremes, holcades duæ, actuariæ viginti, celoces quamplurimę. Claſſis præterea inſtructa viginti millibus militum fuit, præter nautas & bombardarios, quorum quatuor millia Genicerorum, quos Rhomæos etiam appellamus, erant. Inſuper armabatur claſſis maximo tormentorum numero, inter quæ erant quadraginta, quos baſiliſcos appellant, qui globum ferreum emittunt nonaginta librarū. Soluit itaq; hæc ingens, & ad omnē naumachiam ornata claſſis Suezio, verſus Indiam ſub finem Iunij anni milleſimi quingētesimi trigeſimi octaui, & vi interceptis aliquot mercatorum nauibus,

uibus, quibus commeatu oneratis, atque ex eis nonnullis nautis ad remigium edoctis, (tyrannide triremibus damnatis) quinto Iulij Adenam cõtendit, quæ ciuitas adiacet freto ſinus Arabici, & decimo quinto eiuſdem menſis, ad quendã locũ aquationi idoneũ appulit, quadraginta millibus paſſuum diſtantẽ ab Adena, Ibidem ancoris fixis, Solimanus Baſſa claſſis præfectus, literas Imperatoris Turcarũ de pace ad Regẽ Adeñ. mittit, atq; ex aureo panno talarẽ veſtẽ, legatisq; in mãdatis dedit, Regi vt dicerẽt ipſum Turcarum Imperatorẽ claſſem illam ei dono mittere, quã ſuo imperio, cõſilijſque gubernari volebat, ſeque ea de cauſa Indiam petiturum, vt Luſitanos inde excluderet, homines Mahometanæ fidei infenſiſſimos, ad quam expeditionem ſe nihil aliud ab illo poſtulare, quã carnes & ligna. Quippe cæteris rebus atq; cõmeatibus claſſis abundè inſtructa erat Hæc omnia Rex Adenẽſis (quanquam Regis tunc noſtri Luſitaniç tributarius eſſet, cui ſingulis annis, fœdere percuſſo ab Hectore à Sylueira, decem millia ducatorũ perſoluebat) gratiſſimo animo accepit, legatiſq; reſpõdit, eius aduentum ſibi peroptatũ eſſe, cui liberè omnia, tum ad claſſem, tum ad militem neceſſaria pollicitabatur. His ſpacio ſeptem dierum tranſactis, ancoris iuſſu Solimani ſublatis, ad portum Adenenſem claſſis depulſa eſt, inibi

inibi ſub ancora moram faciens, applaudentibus omnibus, tanquam verus amicus accipitur. Rex ad eum Magnates aliquot mittit, vt aduentui eius gratularentur. Qui ex mandato, Solimano ſignificauere, gratiſſimum fore Regi, ſi in terram deſcenderet, vti ciuitatem ſibi obtemperantiſſimam oculis cerneret, vbi pro dignitate atque officio eum in ſua Regia tractare poſſet. Ad hæc Solimanus. Dicite inquit Regi, me non deſpicere magnifica eius oblata. Veruntamẽ nauſea ſentinæ, & nauigationis moleſtia, ita adhuc me affligi, vt ante biduum nihil de me audeam polliceri. at vbi conualuero, recta ad eius amplexum proficiſcar. Ita dimiſſis legatis, mox à tergo ſequuntur trecenti milites, prætextu viſendæ ciuitatis. Poſtea Solimanus, vt ad finem telæ, quam mente orſus erat, perueniret, familiarem quendam ſuum ad Regem mittit, indicans ſe ſcire militum inſolentiam. Et quoniam ij trecenti qui per ciuitatem vagabantur, niſi receptui canere iuberet, & vela daret, quod tum illi nefas erat, crederet ſe ad naues recipere non poſſe, Submiſſurum ilico cẽtum veteranos, qui ſua authoritate, reliquorum militum inſolentiã cohiberent. His Rex, nihil mali ſuſpicãs, corporis ſui atque regiæ cuſtodiam commiſit. Sequenti vero die duo milia militum è claſſe diſſimulata proditione ciuitatem petunt.

Qui vbi ciuitatem perſpectam atq; eius fortiora loca explorata haberent, veteranis ſe adiunxere, quæ res ilico animum Regis perculit. Poſtero vero die ante diluculum legatus venit maioribus copijs inſtructus, qui Regem prætextu amicitiæ hortaretur, vt cum aliquibus ſuorum magnatum, Solimanum adhuc ægrotum viſat, atque ſalutet. Id, tametſi periculum & inſidias ante oculos ponere videbatur, coactus eſt facere. Itaq; ad Solimanum ducitur, cæteris militum copijs in ciuitate iam pro præſidio remanentibus. Is igitur prętoria naue ad Solimanum perductus, regia plane libertate in dicendo ſic vſus eſt. Dic quæſo Solimane, cur me tantum principem, Imperatori tuo, tibiq́ue deditiſſimum, ad te fraude, techniſq; tanquam maleficum, iuſſiſti captiuum adduci? Cui Solimanus, ſuperbia præſentis potentiæ elatus. Non te pudet, me Proregem potentiſſimi Turcarum Imperatoris ante ciuitatem tuam ſtationem facientem, per totum, triduum non inuiſere? Ad hæc Rex. Si Turcarum Imperator hic adeſſet, nec ego defuiſſem officio meo, nec ipſe (ita vt eſt clemens) in me vteretur fraude, calliditate atq; virulentia, qua tu modo vteris. Habes me modo in tua poteſtate, quod ſane non eueniſſet, ſi phaleratis verbis tuis me, regnumq́; meum non commiſiſſem. Eſt enim Adena ciuitas, quæ hoſtem armatum

aper-

aperto Marte non metuit,at à fraude calumniaúe quis præcauere poſſet? Satia te homo priuate,fortunæ caſu ad honorem prouecte, ſanguine regio, ab atauis regibus edito. Peribit modo (vti video) infidelis tyrãni iuſſu, regium fidumq; corpus, attamen virtus Adenenſium, ſtirpſque eorum nobiliſſimorum Regum,nunquam te viuente peribit.Hac eũ libertate vſum, extemplo Solimanus in antenna nauis ſuſpendio tradi iuſſit, adiunxitq; illi eodem ſupplicio quatuor Regni proceres,qui vna cum Rege ad colloquia vocati fuere. Id ſe in mandatis à Turca habere, eo quod Adenenſes non ſolum fœdera iunxiſſent cum Luſitanis, ſed etiam tributum ſoluerent,quam gentem & eorum ſocios prorſus ex India exturbare volebat. Poſt Regis necem ciuitas illa opulenta & pulchra,prædę & cędi,nullo reſiſtente,patuit.Sumpto deinde commeatu ab nauigaturis, populum alloquitur,debere ipſos lætiſſimos eſſe, vindicatos ſcilicet à tyrannide Luſitanorum,ac proinde admonere ſe,vt fidem & obſequiũ Imperatori Turcarum ſeruarent, Domino proprio ac clementi, ipſorumq; fidei vero cultori.In digreſſu vero duo millia armatorum pro præſidio reliquit. Deinde altum petens, curſum in Indiã inſtituit,in qua nauigatione octo vel decem biremes, atque actuarias naues,propter hyemis tempeſtates (eſt enim in

illis prouincijs hyems eo tempore,quo apud nos æſtas)amiſerũt.quarum pars perijt, pars fluctib. ad littus Indicum, Mallabarem verſus eſt expulſa, quæ ab aliquibus noſtris nauibus deprehenſæ, partim interceptæ, partim euerſæ fuerũt. Hæc autem quæ hactenus narrauimus,noſtri àquibuſdam Turcis,quos in ipſis nauibus viuos ceperunt, intellexere. Eſt vero Mallabar prouincia,in qua ſita ſunt Regna Calecutij,Cananorij, & Cochini, & alia. cuius litoris Regnorumq; deſcriptioné in hiſtoria rerum Indicarum iam ab originé noſtratium in ea loca aduentus luculenter,ſi Deo ita viſum fuerit,ſumus tradituri. Ita igitur nauigando Solimanus Diũ pridie Nonas Septemb.cum claſſe ſua appulit;&cum ad iactum bombardę muris ſe proximum conſtituiſſet,exonerari circiter viginti magna tormenta iubet.Noſtri par pari referentes,duas triremes Turcarum euertunt.Qua repentina clade conſternati, ſubito illinc pedem retulere, & ad quendam fluuium ſedecim millia paſſuum diſtantem à Dio, cui nomen Maraſabaris portus eſt,ſe recepere. Inibiq; expectauere claſſem atque militem prouinciæ Cãbaiæ.quã occiſus Rex ad noſtros ex Dio profligãdos,ante ſuam cædẽ in aduentũ Turcarũ curauerat parari. Mercatores atq; oppidani ſubito ſe fugæ mandarunt, ita vt intra biduũ ciuitas tota Diũ facta ſit deſerta. Luſitani,qui

iam

iam ſoli per ciuitatem vagabantur, in arcem confugerunt. Dux arcis nomine Antonius à Sylueira, vir ſummo loco natus, magni animi, ingenijq́; (virtute vero & prudẽtia fratre ſuo Ludouico à Sylueira Comite a Sortelha nõ inferior) oĩa ad defenſionẽ obſidionis neceſſaria diſponit. Habebat milites Luſitanos ſeptingẽtos, inter quos ducẽti viri nobiles erãt. Nihil deerat defenſioni, pręter bõbardicũ puluerẽ, cuius tãtũ ſexaginta millia põdo habebat, & tria vaſa pulueris manualium (vt vocant) bombardarum. Deerant etiam pro tantis hoſtium copijs milites, niſi noſtri ſuorum paucitatem virtute penſauiſſent. Interea loci, duo duces regni Cambaiæ, Solimano aſſociati ſunt, ſinguli cum quadragintà nauibus, remige & milite ad dimicandum optimè inſtructis. Ecce adhuc alius dux terreſtrium copiarum comitatus viginti millibus militũ, nomine Coie Coſſarus, natus matre Turca, & patre Chriſtiano orto in Xio inſula, cuius opificium fuerat, rimas nauium obturare. Fuerat autem hic Coie Regi Cãbaiæ, dum viueret, dilectiſſimus. His copijs terreſtribus naualibusq́; cum Turcis coniunctis, ilico Solimanus admoueri claſſem, & ante muros Dij, ad ictum bombardæ figi ancoram iubet, atque ſubito ex nauibus quinque millia militum præmittit, & centum quinquaginta tormenta bellica, inter quæ vigin-

ti baſiliſci erant,&quinq; alia,lapideum globum ſeptem palmorum craſſitudine eijcientia. Interim dum tormenta vehuntur, vnum in litoris arena ſubmerſum eſt, nec amplius apparuit Cum primum in terram deſcendiſſent milites, ilico ſe exercitui Coie Coſſari adiunxere. Sequenti die nullo adhuc timore territi,ſed fiducia multitudinis elati, nullo ordine ſeruato,prope muros arcis aliquot domos,in quibus adhuc habebant noſtri magnam frumentorum copiam veniũt deprædatum. Dux noſter Antonius à Sylueira cũ eos perſpexiſſet in loco cædi commodo,tormenta aliquot directa in eam partem, qua graſſabantur,exonerari iuſſit, quo ſtratagemate deſiderati ſunt vltra cẽtum & quinquaginta,cæteri ſubito ſe ex eo loco receperunt. Extemplo Turcæ cum Coie militibus terreum aggerem prouoluunt, quæ moles inſtar montis paulatim magis ac magis foſſæ arcis admouebatur,&ſine noxa vlla hoſtes in proximo ſiſtebat, atq; cõfeſtim latiſſimum vallum erexerunt,quod tignis bombiciſq; farcinis, quas in ciuitate inuenerunt, ſuffultum, ab ictibus noſtrorum tormentorum aſſeruabatur. Super hoc erectæ ſunt turres octo,quibus arx à terreſtri parte cingebatur: Has muniuerunt omni genere tormentorum.Obſidione igitur inſtructa, viribus, machiniſque omnibus adhibitis,arcem tum à ſtationibus, tum

tum à naualibus tentare cœperunt hoſtes, noſtri contra defendere. Habebant noſtri citra arcem in ipſa ciuitate turres duas, quarum vna in ſcopulis litoris iuxta arcem, altera vero in noua ciuitate quæ Rhomæum appellatur. Nomen inditũ eſt Rhomæis, quaſi Rhomanis, vocantur enim in tota India Rhomęi ij, quos nos cõmuni nomine Geniceros vocamus. His enim Rhomæis ſiue Geniceris reges Cambaiæ hanc vrbem conſtruxere, eamque à veteri vrbe muro diſcluſerunt, quo mercatores, aduenæq; ibi verſarẽtur, nec oppidani militum inſolentijs inquietarentur. Prima vero turris ſeruabatur quinquaginta militibus. Secunda autem ſexaginta: Erat vtraq; munita omni re, & ad victum & defenſionem neceſſaria. Ab illa nouæ vrbis turri, cui ſexaginta milites præſidio erant, hoſtes laceſſiti, vt illa moleſtia liberarentur, ante eam vallum extruunt, ac duas turres, quod vt commodius facerent, ædes magnificas quaſdam, quæ turri adiacebant, ictibus tormentorum deijciunt, atq; ſubito turrim, machinis, tormentis, amphoris, & globis igneis petunt: quo certamine turris ab vno latere finditur, atq; ruinam minari cœpit. Noſtrorum eo die deſiderati ſunt quinq;, ex hoſtib. plures. Sequenti vero die certamine redintegrato, vi tormentorum ictuum turris in duas partes ita fiſſa eſt, vt inoffensè tela per mediã

turrim euaderent. Qua re ab hoſtibus perſpecta, ſubito premittũt duo millia ſelectorum militum, vt turrim expugnarẽt, qui à noſtris nõ ſine magna eorũ clade & dedecore repulſi ſunt. Dum hęc aguntur, tormẽtis arcis euerſę ſunt duę hoſtium triremes. Ex quibus ſolum tres Turcæ natando euaſerunt. Tres etiam aliæ triremes ita globis perforatæ fuere, vt niſi è veſtigio aliæ eis ſuccurriſſent, funditus perijſſent. Iam cum viderent hoſtes ſpem defendendæ turris in noſtrorum animis magis atque magis vigere, ne ab ipſorum globis maiorem cladem acciperent, ad eos legatos de deditione mittunt, eiſque vitam & bona ſalua pollicentur. Qua legatione audita, triginta eorum (labes Luſitanorum ſanguinis) ſe dedidere, qui violata à Turcis fide, in triremes vincti ad æternam ſeruitutẽ dati ſunt. Cæteri vero vt boni ſacroſanctæ fidei noſtræ propugnatores, repudiata conditione, alijsq; quod ſe infideliter deſeruiſſent, reprehenſis, dimicãdo & (vt viros Luſitanos decebat) multos Turcas interficiẽdo, omnes ad vnum occubuere. Dum hæc agerẽtur, Antonius à Sylueira, celocẽ ad Proregem Indiæ Nonium à Cunha expedit, qui tũc temporis Goæ agebat (diſtat enim Goa à Dio vltra octingenta millia paſſ.) In quo ſtatu res eſſent per literas oſtendit, puluerem tormẽtorum maxime deficere affirmat. Quæ celox à naualiuali-

ualibus arcis ſoluta, claſſem hoſtium pene-trans, à quibuſdam celocibus inſectationem patitur. Quarum vna cæteris agilior, & ſedecim millibus paſſuum ante cedés, noſtram contendebat comprehendere. Noſtri vero, eam tanta diſtantia à reliquis ſemotam videntes, reflexo curſu recta obuiam tendunt, omnesq́ue quotquot erant, dimicando interficiunt, excepto vno ex Apulia, qui à fide noſtra deſciuerat, quem ſecum captiuum duxerunt, ac celocem perforatam euertunt. Cum Goam appuliſſent, ſtatim ſe Prorex ad ſubſidium componit, celocem remittit, indicans ſe (deo adiutore) breui forti militum & nauium manu adfuturum, & vt omnem caſum (ita vt prudens erat) infortuniumq́; præueniret, quippe totā claſſem ſubito, parare nequibat, ſedecim liburnicæ ſubito, ex arido in mare ducuntur, quibus ſingulis, nobilé & ſelectum ducem præfecit, & præter remiges & tormentarios, quindecim triarios milites vnicuique duci tradidit, quos omnes multis muneribus affecit, pluraq́; ijs, ſi viui euaderent, pollicens, ſin minus, filijs, vxoribus, amiciſq́; ipſorum, omnia promiſſa ſanctè iurauit conſeruaturum eſſe. Itaque omnes ilico ad iter compoſitæ, onuſtæq́; ſolummodo puluere & incendiarijs funibus, quibus flammas bombardis inijciunt è litoribus ſoluunt. Pridie vero Nonas Octobris

bris acrius ſolito Turcæ arcem oppugnauere, terra mariq; operibus & machinis vndiq; inuadentes, quæ pugna vſque ad trigeſimum eius menſis diem ſemper magis magiſque recruduit, nihilque laxamenti datum obſeſſis, ſed noctes & dies continuata oppugnatio eſt, nec vlla tranſijt dies, qua nõ hoſtes in arcem exonerauerint trecenties, vel quadringẽties ſua bellica tormenta. Ad hæc ſingulis diebus noſtros extra arcem ad pugnam prouocabant, noſtri quamquam numero multo inferiores erant, virtute tamen eos ſuperare nitebantur, rurſus ac rurſus per arcis anfractus, ad vallum, & ad eorum turres vſque exilientes, cuniculis eos oppugnabant, plurimos interficientes. Interea temporis ex aſſidua tormentorũm iaculatione, omnes arcis pinnæ turriumque collabũtur, ita vt noſtris ſupernè locus non eſſet, vnde tuto in hoſtes iacerent lapides, pila, aliaque tela. Poſtea vero vna ex arce turris ad imum vſque concidit, qua parte cum nullæ munitiones obſtarent, hoſtes omni adhibita diligentia, arcem ingredi omnibus viribus ſatagebant. Noſtri autem repugnantes trabibus, tignis, valliſq; vallum pro defenſione diruti loci erigunt, propugnaculaq; ſuper mœnia inſtruunt, quibus rebus noſtri vtcunq; ſe tuebãtur. Hoſtes enim omnem opem contra moliri, munitiones noſtras ſubruẽtes, viribus redintegratis, cona-

conabantur, globos, ſagittasq; igneas in vallum demittere, ipſi etiam ſæpius ad vallum, noſtris acriter obſiſtentibus, perrumpentes. Quæ oppugnatio ſingulis diebus bis agebatur, mane & veſperi. Dux Antonius à Sylueira aſſiduam pertinaciam hoſtium conſiderans, in ruderibus collapſę turris tabulatum, pro defenſione compactum erigit. A tergo ilico ignem ex picea materia, aridisq; lignis ſtruit, qui magno incendio, noctu, mane, veſperiq; ardebat, interdiu minimè incendebatur, quippe ardor ſolis, & calor cõbuſtæ materiæ ſatis per ſe ingreſſum hoſtibus intercludebat. Qui cõſiderantes ignis rapidiſſimum ardorem, harpagonibus ferreis ad focum contendunt, & omnem materiam, quam noſtri alimentis ignis tradebãt, ea opera eripiebant. Antonius Dux contra alios harpagones excogitat, longiſſimis haſtilibus affixos, his Turcarum harpagones pari induſtria apprehendit. Turcæ igitur vidẽtes ſe nihil proficere, ab hoc oppugnationis genere deſiſtũt. Nulla fuit dies poſt turris lapſum, quin ex noſtris quinq; ſexúe ceciderint, præter vulneratos, & ab igne læſos. Ex hoſtibus (vt poſtea compertũ eſt) ſupra ter mille deſiderati ſunt, vulnerati, & ab igne ambuſti quamplurimi. Xiij. autem Calend Nouemb. ante ortũ ſolis, ecce ſpeculatores noſtri aliquot magnas ſcaphas, quas barchas appellant, quæ remis

mis agebãtur, ante muros turris noſtræ, quæ quinquaginta militibus aſſeruabatur, vt antea diximus, ex arcis pinnis animaduertunt præterea octo triremes, quæ naues omnes inſtructæ erant milite, ſcaliſque & alijs machinis ad turrim oppugnandam appoſitis. Dux arcis Antonius à Sylueira, ſubito ab illo latere, cui turris proximior erat, nonnulla magna tormenta iuſſit deportari, inibiq; ducentos arcubutarios, vt vocant, diſpoſuit. Ex quo loco cum primùm hoſtes turrim oppugnare cœperunt ictibus tormentorũ, quatuor ſcaphæ à noſtris euertuntur, atque iaculationib. ſclopetorum multi hoſtium interficiũtur. Milites vero quinquaginta, qui turri præſidio erant, fortiter reſiſtentes, multos interficiunt, ex quibus vnus tantum deſideratus eſt, duodecim vulnerati. Illo die cũ nihil promouiſſent Turcæ, poſtridie fortiore militũ manu reuertuntur, conſtipati triginta tribus ſcaphis, decem triremibus, & multis machinis oppugnationi accommodis. Milites qui deſignati erant ad muros turris conſcendendos (quorum numerus ingens erat) omnes veſtiebantur rubro panno, vt ex cæteris dignoſcerentur. Incepto autem prælio, mira arte ſtudioq; turrim conſcendere conabãtur. Rurſus ij, qui ex quinquaginta propugnaculo integri adhuc ſeruabantur, fortiter obſtabant, hoſtes de ſcalis, quas iam affi-

xas muris habebant, præcipitantes. Præterea noſtri, ex arce opportunitate perſpecta, tormenta exonerant, vnamq; triremem, & multas ſcaphas funditus euertunt, ex qua clade ferme omnes ſcalæ & machinæ dilaceratæ ſunt, quæ poſtea à noſtris ſuper aquas fluctuantes receptę fuere, & in arcem comportatę. Hoſtes videntes ob oculos præſentem ſtragem, mareq; ſanguine ſuorum tinctum, atq; multos læſos, & igne combuſtos, exanimati plane à certámine deſtitere, & de loco pedē retulere. Interea temporis aliquot noſtrorū ex arce ad oſtium, per quod ad mare itur, erumpunt, paruaſque ſcaphas conſcendunt, vt hoſtium ſpolia per aquas fluctuantia, exciperent, inter quæ tres milites Turcas, præter alios quos in ipſis aquis iactatos haſtis perfoderunt, viuos capiunt. Ex quibus Dux Antonius à Sylueira, nonnulla hoſtium ſecreta percepit. Illis duobus diebus interfecti ſunt plures quam octingenti Turcæ. Ex noſtris (Deo gratia) pauci fuerunt vel occiſi, vel vulnerati. Interim arx è ſtationibus Turcarum globis, ſagittiſque petebatur. Quorum valla tam propinqua erant noſtris muris, vt de turribus in ea ſphæras cupaſque noſtri deuoluerint. Triduum poſtea à Turris dimicatione, Antonius à Sylueira, videns tempore pomeridião, ex arcis muro hoſtes, ſiue ex laſſitudine, ſiue ex ſolis ardore, ab opere ſolito remiſ-

remiſſiores,quietique ſe mandantes, ſubito centum &quinquaginta ſelectos milites,per foſſæ ſecretiora loca emittit,qui tanta aſtutia & diligentia vſi ſunt,vt ad eorum vſq; caſtra peruenerint; pluresque ducentis & ſexaginta hoſtium inibi occiderint, multoſque ſpathis,globulis, haſtiſq; vulneribus affecerint. Denique toto exercitu commoto,& ad vim propulſandam conſurgente, in arcem ſe receperunt. Deſiderati ſunt ex noſtris inter innumerabilē illam hoſtium permiſcuam cædem tantum tres,vulnerati fuerunt ſex. Eo die inuenta ſunt in foſſa arcis diuerſorum inſtrumentorum genera, quæ præterita nocte Turcæ ibidem repoſuere ad muros in ſequētem oppugnationem educendos, refodiendoſque. Qua re perſpecta ſubito Antonius à Sylueira ſub pluteis in ipſam foſſam quadraginta Arcubutarios producit, qui magnam cladem hoſtibus exilientibus inferebant. Itaq; illa pars foſſæ defendebatur, nec in eam deſilire aliquis hoſtium ad tempus auſus eſt: Dum hæc aguntur, dux Antonius à Sylueira videns diſcrimen in quo verſabatur,ex arcis æſtuarijs aliam celocem productam ad Proregem Nonium à Cunha mittit, ſubſidium implorat, affirmans (ita vt res erat) circiter centum milites iam perijſſe, ducentos vero aut vulneratos, aut igne ambuſtos eſſe. Quo nuncio accepto, Gratianus à Naronha, qui 3.

Idus

Idus Septemb. in Indiam iã Prorex deſignatus appulerat,cui Nonius à Cunha iam ceſſerat loco,nolẽs amplius expectare claſſes,quæ in littore ad regionem tutandam Charmandelij & ſinus Perſici verſabantur, ſubito aliquibus nauibus, ex eis quas ſecum ex Luſitania duxerat,aſſociatis illis quas Nonius à Cũha ante ipſius aduentum inſtruxerat,ſe ad nauigationem componit: Nauium autem catalogus hic erat. Duodecim magnæ onerariæ, ſiue holcades,ſedecim roſtratę,quas Galleones vocamus,quarum nonnullę ingenti forma,& admodũ validæ erant, viginti & quinque agiles naues, quas Carauellas dicimus, quo genere nauium ſoli Luſitani vtũtur, viginti & nouem triremes, habentes vnaquæque viginti & ſex tranſtra,quindecim actuariæ,& viginti celoces. hæ omnes ad dimicationem paratæ erant, atque ingenti numero tormentorum inſtructæ. Aderant & alię quę commeatũ ferebant. Habebat præterea pręter nautas & remiges,milites Luſitanos quinquies mille,& nobiles Mallabares, quos Naiares vocant,octies mille in arte gladiatoria verſatiſſimos. Quibus cum copijs, ancoris ſublatis,Dium verſus nauigare cœpit.Nonius à Cũha poſtea illinc ſoluit, in Luſitaniam nauigaturus.in itinere vero,iniquo fato apud Caput bonæ ſpei diem ſuum obijt. Piſcibus, turgidoque mari eius cadauer, qui vltra de-

T cennium

cennium Imperium Orientis, nomine Regis ſui geſſerat, traditur. Quæ mors non illi fuit noxia, quoniam ſciebat ſe ad feliciorem vitam migraturum, ſed nobis Luſitanis. Etenim amabatur ab omnibus, & tanquam vnus regni oculus deoſculabatur. Antequã ex portu ſolueret Gratianus à Naronha, literas Emanuelis à Brito ducis Chalij ciuitatis in regno Calequi ſitæ accipit, quibus ſignificabat aduentaſſe ad Regem Calecutij, celocem, cũ legato Solimani Baſſæ ducis Turcarum claſſis, qui à Maomethanis in ipſo regno agentibus, miris honoribus fuerat acceptus, præſertim à quodam duce ipſius Regis Calecutij Maomethano, nomine Paquemaquaro, qui eum ad Regem vſque comitatus eſt. In cuius conſpectu conciſa oratione ita orſus eſt. Rex inclyte, Solimanus Baſſa, à potentiſſimo, inuictiſſimoque Turcarum Imperatore, Prorex modo ſuper Indos deſignatus, te plurimum ſaluere iubet, indicans ſe hac ſola de cauſa, huc nomine principis ſui venturum, vt natione Luſitanorum deleta, ſi eius inſignia, fidemq; ſuſcipere velis, nomen regnaq; tua in immenſum dilatet. Hæc locutus, ei nomine Turcarum Imperatoris talarem ex aureo panno veſtem, Brachas, atque pileum in ſignum fœderis offert. Tunc Rex toruo, truculentoq; aſpectu, inquit, nec moris nec conſuetudinis Imperatorum Calecutij

lecutij fuit (vocant enim antiquitus ſe Reges Calecutij imperatores) nec erit, donà accipere, ſed dare, nec Regna ſua peregrinis copijs dilatare, ſed proprijs, atque expulſos Reges, regnis ſuis reſtituere. Proinde, nobilitatem aſtantem reſpiciẽs, Vos hũc proripite, eumq́; cũ Duce Paquemaquaro, præcipitem in ergaſtulum protrudite, inibique ſtultitię ſuperbiæque ſui Imperatoris, & ducis pœnas luãt. Qua re geſta, ilico Rex legatos ad Ducem Emanuelem à Brito mittit, per quos pacem, quam frequenter antea violauerat, petit, eáq́; ſe ſanctiſſime deinceps culturum promittit, quam impetratam per omnes ſuæ ditionis ciuitates promulgari iubet. Quæ res omnib. noſtris & grata & perutilis fuit, præſertim tempore tam dubio, in quo ab ipſo, vt à vicino & potente hoſte potius erant expectanda incommoda, quàm emolumenta. Eſt autẽ iſte potens Calecutij Rex nobis perſępe infeſtus, raro atq; tenuiter amicus, idq́; adeo propter infractã amicitiam inter nos, & Regem Cochini (ipſius antiquum hoſtem) à primis annis, ex quo noſtri Indiam inceperũt frequentare, initam. Eſt enim Cochinum oppidum, vnde totum regnum nomen capit, in quo Proreges Luſitaniæ Regis, diuturniorem ſedem habent, & inibi omnes naues in Luſitaniam, ſiue in alias prouincias proficiſcentes inſtruuntur. Hic igitur Rex Co-

chini,cum primum aduentum Turcarum in Indiam intellexit, omnes ſui regni nobiles, quos Naiares vocant, ad ſe accerſi iubet Qui bus congregatis, omnes in vnum eorum ſacratius templum (quod Pagodes nominant) venire edicit. ibi veterem fidamque Luſitanorum amicitiam in mentẽ eis redigit, commodaq; non tantum ab ipſo peculiariter, ſed à toto quoque regno accepta enumerat. Cõcioneque facta omnes ad vnum vſque iureiurando, manus ſuper quoddã Idolum (quod pro ſummo numine habent) ponentes, ſe vnanimiter, ſanctéq; Luſitanis inſeruire, paratos eſſe affirmant. Qua fide à Rege perſpecta, illis totius Regni æraria communicaturum ſe pollicetur. Idemque parique modo fecit Rex Cananori. Hoſtes vero, vt ad hiſto riam reuertamur, qui arcem Dienſem oppugnabant, videntes ſe nihil proficere, omni adhibita diligentia, alia ratione, alijſue ſtudijs, eandem expugnare cõtendunt, aggerem producunt, & vallum aſſeribus, tigniſque, quoquo verſus veſtitum, quem tantæ altitudinis conſtituunt, vti ex eo facile erat intro proſpicere, & quæ noſtri agerent, ſpeculari. Hoc, quo illęſum aduerſus ignem tormentaque exiſteret, omni genere materiæ commu nierunt. Addunt pontes, aliasque machinas, quibus in arcem deſcenderent. Hæc omnia à noſtris, quatenus fieri dabatur, perturbabantur.

tur. Tandem tertio Cal. Nouem. Turcę proſpicientes ex omni certamine continuam ſibi cladem illatam, quaſi deſperatione deducti, ad extremam pugnam penitus ſe componunt. In cuius diei nocte, de ſecunda vigilia à noſtris, præter ſolitum, greſſus, rumor, & hominum è caſtris ad vallum accedentium, continui aditus audiuntur. Quod vbi animaduerſum eſt, magnis ignibus factis, proſpiciunt ingentia mancipiorū agmina ſcalas machinaſq; in vallum comportare. Quæ omnia inde ad radices murorum, tacito ſuſurro, humi reclinata deponebant. Quæ inſolita ſigna ſatis indicabant acriorem ſolito dimicationem ſperandam eſſe. Qua re perculſus Antonius à Sylueira, milites omnes ilico cō uocat, quibus fidem, natiuū ſolum, Regem, vxores, filios, parentes, amicos, patriæ longinquitatem, atq; Turcarum perfidiam, paulo ante omnibus perſpectam, in mentem redigit, ſingulatimque ab atauis gentilitia omnium facta commemorat. Pro quibus omnibus deprecari cœpit, vti potius mori malint exemplo ſuorum maiorū, quam in manus cruētorum hoſtiū ſe dare. Quo ſermone adducti omnes ad infimū vſque, ſacramento ſe obſtringunt, officio atq; fidei ſuæ nunquā defuturos. Oratione autem finita, mox vnicuiq;, opus quod facere tenebatur, imponit, & quem quiſq; locum tueri deberet, indicat.

Commeabant interea quotidie crebræ Solimani de deditione legationes, quæ nõ ſolum ab ipſo Antonio receptæ nõ fuêre, ſed ne auditæ quidem. Illa vero nocte noſtrorũ oculi ſomnũ minime accepere, nec vigiliæ diſtributæ fuêre, ſed vnuſquiſque de animæ ad ſuperos migratione, vel de vitæ deſperatione deniq; meditabatur, & omnia ad defenſionẽ inſtruebat, quatenus fieri poterat, & tẽporis ratio ferebat. Sub diluculũ eius diei, quæ Calẽdæ Nouemb. erant, conſiderãtur à noſtris, ſecundũ fluuium tacito remigio præterlabi quinquaginta magnæ ſcaphæ, quæ recta ad turrim, quam in faucibus litoris (vt dictũ eſt) habemus, contendunt. Hæc (vt poſtea ſcitum eſt) ſimulabant hoſtes, vt noſtris illius lateris turris defenſioni incumbentibus, à terreſtri parte in arcem proruerent. Quarum cogitationum ſpe adducti hoſtes, militem in inſidijs à tergo valli tempore nocturno conſtituunt, vt citius noſtris inopinantibus proſilirẽt. Poſtea vero duodecim triremes arcem verſus, remigium facere conantur, ſimulãtes arcis oppugnationem, & fluuij aſcenſum. At dux noſter Antonius à Sylueira, hoſtibus ſagacior, iubet vt à parte terreſtri, omnia diligenter obſeruentur, & quod à maritima, nemo in ſcaphas, nec in triremes ictum pareret, niſi ipſo imperante. Illucente die circiter tria millia hoſtium, ſubito clamore, atque

tuba-

tubarum clangore,in arcem irruunt,muroſque conſcendunt. At noſtri ſeſe fortiſſime obijciunt,eoſque de mœnibus acri conflictu deijciunt. Habebant illi multa vexilla rubra, viridia,& aliorum colorum, inter quæ vnũ quadratum albi coloris erat,boum caudis ornatum,quod nomine prophetæ ſui Maomethis geſtabant. Perſeuerauit hæc dimicatio ad ſpatium vnius horæ, quo tempore hoſtes à noſtris grauiter læſi fuere, quorum multi igne cuparum ambuſti, rabie quadam capti, in mare ſponte ſeſe conijciebant, qui vel ab aquis oppreſſi,vel ex noſtris turrib. arcubutorum ictibus tranſuerberati, ad vnum vſq; interempti ſunt. Hac militum manu diſſipata,cui extante dimicatione, nullum ſubſidium miſſum eſt, ſubitò alia ex caſtris, paulò imbecillior numero mittitur, virtute tamen exercitationeque longe præſtantior, quæ ſtrenue noſtros aggreſſa eſt. Milites etiam vt alij, vexilla diuerſorum colorũ ferebãt. Dux Antonius à Sylueira vidẽs hoſtium virtutẽ, & latus in quod impetũ fecerant admodum infirmũ,ilico Paium Rodricum ab Arauio, cui ſecundus locus à dignitate prætoria,in arce tribuebatur, iubet ex fortiore turri, cui præerat,ſe illuc celerrime trãsferre, vt locus ferme iam oppreſſus, ab ipſo defenderetur. Qui ſtipatus quadraginta militibus, & cæteris,qui locum defendebant, admiſtus, in ho-

ſtes audacter inuolat, multosq; repellendo, feriendo, ac necãdo, ictu vnius arcubuti percuſſus, ſubito ad pedes ſuorum cõcidit, quod ducis Antonij auditui grauiſſimum fuit, attamen repente ad eũdem locum ſubſidio mittit Emanuelem à Vaſquogoncelos, quem triginta milites comitabantur. Noſtri vero iam in magno diſcrimine verſabantur, multi interfecti, ac complures icti, & igne læſi erant. Inter mortuos verò Martinus Vazeus Pachequus, & eius nepos Gabriel Pachequus, & Antonius Mentius à Vaſquogoncelos, & alij viri illuſtres annumerabantur, & ipſemet præfectus eius turris, in qua oppugnatio agebatur, quæ eadem illa eſt, quam prius oſtendimus ictibus tormentorum concidiſſe. Is igitur Emanuel vbi aduenerat, ſe noſtris miſcuit, ac ſimul conglomeratim impetum in hoſtes faciunt, eoſq; de turri ſuper quam diu ſteterant, magna ipſorum ſtrage deturbant. Interea temporis tormenta noſtra, tam in vallum & caſtra, quam in triremes, ac alias naues, quæ à parte maritima, turrim & arcem mirisinodis impetebant, exonerabãtur, quorum ictibus, & quaſi fulminibus magnã cladem hoſtes accipiebant. Pugnatum eſt vndequaq; ab hoſtibus, & quaſi corona in orbem dimicatum vſq; ad tempus pomeridianum. Quo cõflictu cum à turri depulſi eſſent, ſubito duplicato numero, arcem aliæ hoſtium copiæ

copiæ aggrediuntur, qui omnes Geniceri, & veterani milites Turcæ, & regni Cambaiæ erant, numero vero vltra ſex millia, in quibus reliquum ſpei arcis expugnandæ repoſuerat Solimanus. Dux Antonius à Sylueira, qui omnibus arcis angulis præſto erat, huc, illuc viginti tantum militibus circumſtipatus, audit hoſtes nõ ſolum arcem aggreſſos, verum etiã muros, atq; turris repagula ſuperaſſe. eo dũ omni celeritate feſtinat, ſuos, atq; hoſtes promiſcuè non ſuper mœnia, ſed in ipſa arcis area dimicantes, vel potius tumultuantes, aut fluctuantes inuenit. Quo viſo, elatus animi magnitudine, voce ſublimi, inquit, Mei Chriſtiani, Luſitaniq; milites, mementote fidei, patriæ, parentem, mecumque corpora inſtar martyrum conſtanter pergite ſacrificare. His dictis, veluti leo ore cruore pleno, vibrato enſe, in medium cateruæ ſe protrudit, huc illucque iter aperiens, ſuoſque veluti oues ex faucibus luporum eripiens, hoſtes, tanquam pilam, eo, vnde venerant, breui tẽporis ſpacio reiecit. Interim à parte litorali tormentis noſtris tres triremes euertuntur, vniuſq; puppis confringitur. Qua clade accepta, hoſtes à nauali oppugnatione abſtinuere, interim tamen terreſtre certamen magis magiſque vigebat, & magna contentione iterum in noſtros impetus fit hoſtium. Deniq; extitit atque perſeuerauit dimicatio hæc ad

ſpacium quinq; horarum, eó modo, vt ſępius noſtri ab hoſtibus ad extremum areæ repellerentur, contra hoſtes à noſtris reijcerentur ad turrim vſque, per quam ingreſſi erãt, quã ne tranſirent, duo hoſtium duces, à calce ad verticem vſque armati ad eius radices verſabantur. A quibus omnes ſui milites è turri deſilientes, aut aggredi eã recuſantes, ſpathis, quas vtraq; manu gerebant, trucidabantur. Ii tamen à noſtris ex arcis pinnis, ictibus arcubutorum ſæpe petiti, tãdem oppreſſi ſunt. Ab alijs etiam lateribus, in arcem pila, & globos igneos hoſtes deuoluebant, à quibus mire noſtri læſi fuiſſent, niſi prouidentia Ducis Antonij liberati eſſent, qui nocte pridiana, hoc timens, ſuper teſtudines turrium, maximam aquæ copiam infundere iuſſit. In qua noſtri verſantes, plantas pedũ ab ardore ignis illæſas reſeruabant. Adeo promiſcua fuit hæc pugna, vt ex noſtris multi glande arcubutorũ in hoſtem emiſſa arcubuto ipſo per capulum arrepto, capita hoſtium aſſiduis ictibus ferirent. Qua dimicatione, ſine aliqua intermiſſione durante, compertum eſt vnum tormentum quod camelum vocamus, vnum ſupra viginti ictus emiſiſſe. Arcubutarius erat, etiam inter noſtros, qui nonagies ſupra centum globos in hoſtem eiecit. Tandem, Deo fauente, nocteque interueniente, prælium dirimitur. Hoſtes ſe in

castra

caſtra magna ſtrage accepta recipiũt, noſtris in arce non minore iuxta numerum clade affectis. Deſiderati noſtrorum eo die fuere ſeptuaginta milites, inter quos decem nobiles numerabantur, trecenti vulnerati, alijq; igne tacti, ita vt duodecim tantum remanſerint à læſione immunes. Ex hoſtibus, vt apparuit, circiter tria millia ſupra quingentos cecidere, præter vulneratos & igne læſos. In quib. ſepeliendis, tota illa nocte, & die ſequẽte hoſtes incubuere, quod noſtri liberè permittebant, nullo ictu tormẽtorum emiſſo, vt fœtore cadauerum carerent. Erat autem res incredibilis dictu videre diſiecta capita, cerebra, bracchia, tibias, inteſtina, cæteraq; corporis membra, quæ in arcis foſſa proſtrata iacebant. Prælio finito, iam profunda nocte, Dux Antonius à Sylueira, cum vidiſſet hoſtes iam ad arcem expugnandam amplius non niti, nec ad eam aliquam machinam admouere, cuſtodijs diſpoſitis, omnes ſuos ſuperſtites cibo refici curauit, qui à cœna ſuperioris noctis, ad horam illam vſq; integrum cibum non ſumpſerant, quod ſpaciũ erat ferme viginti trium horarum. Refectis autem ijs, & vulneribus ipſorum religatis, mortuiſque opere mancipiorum, quæ in arce captiua habebant, ſepultis, ſe nobilioribus, quas habebat, veſtibus induit, cæteroſque itidem facere iubet. Quo facto, canere atque ſaltare

tare inceptum, cæteriſque in ſequentibus, magnum clangorem, & vocum, & tubarum per totam noctem excitant. Id quidem agebant, vt hoſtes crederent ipſos eo animo atq; virtute adhuc eſſe, qua in principio dimicationis fuerant, inter quas choreas & tibiarũ concentus, non riſus aut cachinni, ſed lachrymæ profluebant, hoſtias ſe futuras in proximum haud dubitantes, ſi denuo oppugnatio tentaretur. tandem finita ſaltatione iuratum eſt ſe in proxima dimicatione ea obſtinatione animorum pugnaturos, vt ſi Turca loco potiretur, non antea pugnandi, quam viuendi finem facturos, nec vnquam paſſuros, vt viui in hoſtium poteſtatem venirent, cædibus & ſtragibus vltionem ſuæ mortis petituros, eáque victoriam hoſtibus luctuoſiſſimam futuram, non enim ſe in ſpem vitæ, ſed ad vindictam mortis certaturos. Interim noſtris in huiuſmodi ſaltationibus, & cantilenis impeditis, Dux certis hominibus, quibus maxime fidebat, iuſſit vt ex tormentis maritimæ parti adiacentibus, vbi ſemper minus (quippe latus illud natura erat munitum) imminebat periculi, puluis adimeretur, vt ex illo cupas ac globos igneos implerent, quo in ſequentis diei dimicationem partem eam, qua arx terram ſpectat, munitiorem tutioremq; haberent. Omni iam maiorum tormentorũ puluere carebant, præter eum, quo tum tormenta

menta inſtructa erant, quo deficiente, nulla amplius ſpes defenſionis erat. Hanc pulueris penuriam Dux Antonius ſemper penes ſe ſecretam habuit, pauciſſimis exceptis, ne ab aliquo mancipiorũ ex arce fugienti, hoſtes eã intelligerent. Hac nocte quidam Venetus nauta, pietate veri Chriſtiani affectus, ſe ad noſtros furtim in arcem cõtulit, qui indicauit Solimanum ob ingentem ſuorum ac claſſis iacturam conſtituiſſe, niſi illo die, quo ter arcẽ tentauerat, eã ſuperaret, caſtra amouere, nauesque conſcendere, & Meccham verſus nauigare. Quod iam magis cogebatur facere, ob atrocem acceptam ſtragem. prętere a narrabat, ipſum Solimanum mire ſuccẽſuiſſe Coie Coſſaro occiſi Regis Cambaiæ Duci, à quo aſſerebat ſe circumuentum eſſe, qui ſæpius & corã, & per litteras affirmaſſet, arcem minime firmam futuram aduerſus ipſius potentiam, ſeq; vlterius habiturum omnes Reges Indię aduerſus Luſitanos promptiſſimos ſocios. Nam illos vnanimi ſententia ipſi pecunias ac copias venienti mittere conſtituiſſe. Quæ omnia falſa ac fraudulenta deprehẽdit. Sed & multa plura dixit bonus ille tranſfuga, quæ poſtea vera inuenta fuere. Attamẽ noſtri pro temporis ratione, eius verbis non magnam adhibebãt fidem, tametſi hæc audientes animo nonnihil refocillarentur, ac aliquid ab extrema illa deſperatione remitterent.

terent. Proinde à ſuo opere non deſiſtebant, vt ſi fortè rurſus hoſtes ad pugnam redire euenisset, ſe defenderent. Nocte præterlapſa, dieq́; progrediente, hoſtes (vt prius dictum eſt) in ſuis medendis, & ſepeliendis occupati fuere, nec ipſi à noſtris, nec noſtri ab ipſis petiti ſunt. Sequenti verò nocte (Dei opera) ecce ſedecim illæ Liburnicæ, quas Nonius à Cunha Prorex miſerat, aduentant, quæ quatuor millibus paſſuum à claſſe Turcica adhuc diſtantes, ducum conſilio, in vnaquaque quatuor luculentas faces erigunt, quæ ob noctis obſcuritatem viſum hoſtium quadruplo fallebant, exiſtimantes, pro ignium numero, multitudinem nauium reſpondere. Hoc ſtratagemate vſi magna celeritate, clamoreq́ue edito, ac tormētis omnibus crepantibus, impetum in claſſem hoſtium faciunt, ac nullo incōmodo accepto, arcis naualem magna omnium alacritate ingrediuntur. Quo inſperato ſubſidio Solimanus longe plus perterritus, nullo ſeruato ordine, omnia tormēta, commeatum, caſtraque integra relinquens, ſe eadem nocte, in naues cum ſuis contulit. Et tāta celeritate nauigare cœpit, vt orto ſole, nullum eius claſſis veſtigium appareret. Milites regni Cambaiæ hæc videntes, ſe extra inſulam, fluuium tranantes, conferunt. Tantus fuit omnium terror ac timor, vt relictis plus millibus hominum vulneratorum, ac

igne

igne læſorum in caſtris, inſuper millib. aliorum, qui prædãdi gratia paulò antè ex caſtris diſceſſerant, fugerint, qui omnes ad vnũ poſtea ab incolis, vt nobis gratificarentur, & vt turpia in ipſos perpetrata facinora, vindicarent, trucidati ſunt. Noſtri ex ea pugna, ingẽtia ſpolia, præter omnia tormẽta bellica, quæ circiter centum & quinquaginta numero erãt, obtinuerũt. Fuga itaq; hoſtium facta, cõfeſtim Antonius à Sylueira, celocem ad Proregem Gratianum à Noronha mittit, eiq; res ibi geſtas indicat, quæ illum cum tota claſſe, circiter centum & ſexaginta millibus paſſ. tantum à Dio diſtantem iam inuenit. Quo nuncio exultantes, omnes gaudio magno affecti ſunt, quamquã Gratianus doleret ſe hoſtes ante portum non reperiſſe, nec eorum claſſem oppugnare poſſe, atq; gloriam liberatæ arcis reportare. Nihilominus hæc dum accepit, extemplo verſus mare rubrum curſum ea intetione dirigit, vt profugos hoſtes, aut terra aut mari aggrederetur.

De rebus, & imperio Luſitanorum ad Paulum Iouium Damiani à Goes diſceptaiuncula.

HViuſmodi multa ſunt doctiſſime Bẽbe, quę quotidie à noſtris in Africa, Aſiaq; pro ſacroſancta fide catholica aguntur, quæ ſi Paulum Iouium Nouocomenſem, virum (vt fatear) doctum, non latuiſſent, *Paulus Iouius.* ea quæ in ſua Moſcouitarum legatione, de-

ceptus

ceptus cuiuſdam Pauli Centurionis Genuẽſis verbis, ſcribit, nunquam in lucem dediſſet. vbi eundem Paulum iniurijs Luſitanorũ accenſum, ita aſſerentem introducit, Luſitanorum nauigationibus, non ſolum itinera reliquis nationibus in Indiam intercludi, verum etiam omnia aromata, inibi comparata, ingenti quæſtu Oliſipone, bona dum ſeruant, corruptaq́; proſtituunt, venundari. Id autem non dabimus Pauli verbis, vt hanc impoſturam agnoſcamus. Siquidem ſingulis annis, à Regis noſtri negotiatoribus, omnia ad vnum aromata, quę ex India deportata fuerint, diuenduntur. Nunquam enim inde tantum aromatum aduehitur, quin facile vertente anno ab Europa abſumatur, præter piper, quod in multos annos ſine corruptione ſeruari poteſt. Nec credo Paulum illum Genuenſem ob publicum bonum talia blaterare, ſed proprio commodo ad iſtius verba incitari, propter quod & cæteræ quoque nationes, noſtræ inuident nauigationi, potius ſuum lucrum affectantes, quàm propagationem religionis. Porro nos id quoq; quod confiteri nefas non eſt, emolumẽtum etiam & opes ex noſtris peregrinationibus quærimus, ſine quo vix tota Europa ſuſtinere poſſet ſumptus, quos quotidie facimus. Certe vel ob id laudari debemus, quod nõ vt inermes negotiatores ad quęſtum tantummodò aro-

matũ

matum per Oceanum oberramus, vt multæ nationes Italiæ, Hiſpaniæ, Galliæq; antiquitus fecere, & modo faciũt, ſed exercitibus, & claſſibus inſtructi maximo cum metu hoſtium, non tam pomeria noſtræ ditionis, quam Chriſtianæ fidei prorogamus. Nec, vt falsò multi opinantur, ex omnibus noſtris nauigationibus lucrum elicimus, ſed ex pluribus pro religione dimicando, magnam hominũ ac pecuniarum iacturam facimus, vt in Mauritania, & Atlantico littore, vbi domitis, & in mancipiorum genus redactis Maomethanis omnibus qui, Luſitaniam occupabant, idque multis annis, confligendo paucis noſtrorum copijs. Deinde Caſtellanis, eorumq; ſocijs omnibus, ac Gallis, vnico prælio ad Scalabitanum deuictis, ac ex regno depulſis, ſubito Abylam, ſiue Ceiptam celeberrimam ciuitatem in frœto Herculeo ſitam occupauimus. Poſtea vero Reges Fez & Heſperidum multis conflictibus ſubactis, Tingidem, Argillam, Alcacerem, Tutuanum, Aſaphium, Caſtellum Regale, ac Aſſamorum, Titium & Maſſaganum, iſtorum Regum patrimonia expugnauimus, & alia oppida, quæ excidijs deleta ſunt. Ex quibus locis omnibus nõ ſolum nihil cõmodi Regi noſtro accreſcit, ſed etiam ingens ſumptus impenditur, idque cum iactura multorum nobilium, quos ibi perpetuo in præſidio habet. Vtinam doctiſ-

ſimus ille Iouius iſta vnà cum ijs, quæ in Aethiopia à noſtris geruntur, perſpecta habuiſſet, vbi noſtra opera & ſermone potétiſſimus Rex Manicongri cum toto ſuo regno (quod in longitudine tria millia millium paſſ. habet, in latitudine vltra duo millia millium) fidem Chriſti accepit, eamq; indies magis magiſq; colit. Deinde vtinam & id quoq; cognitum habuiſſet, quomodo in omnibus Guineę ac Nigritarum regnis, quę plurima ſunt, & ad montes Lunæ ferme vſq;, atq; in regnis Zofalæ, Bennamataxæ, Mocambiqui, Quilloæ, Monbacæ, Melindi, & in alijs; atque in inſula diui Laurentij, & vſque ad Arabicum ſinum, liceat eandem Chriſti fidem per nos prædicari, atque in latiſſima Auſtrali Braſiliæ plaga, vbi multas colonias nunc habemus. In quibus Regnis, multi ad ipſam religionis veritatem à noſtris concionatoribus perducti ſunt. Præterea noſtris quoque armis & claſſibus fit, vt liceat (idque noſtris magnis ſumptibus) Oratores potentiſſimi Precioſi Ioannis Aethiopum Imperatoris, tutò in aulam Romanam commeare, ac principis ſui verbis, Romanum Pontificem vt ſupremum Epiſcopum agnoſcere, ſubditorumque obſequia polliceri, id in mádatis habentes, vt ſe Catholicæ Eccleſiæ coniungant. Quæ res adeo præclara, vt gratulatione, non odio proſequenda eſſet, ſi verè Chri-

re Chriſti cultores eſſemus. Iam vt omittam, quo pacto noſtri ſæpius ſinum Arabicum pererrantes, Suezium vſq; peruenerint, omneſque ferme eius litorales ciuitates euaſtauerint, ac templa Mahometanorum incẽdijs abſumpſerint, nec id quidem ſine ingentibus ſumptibus, ac magna noſtrorum iactura cõficitur, quæſtu prope nullo. Rurſum quod regnum Adeneñ. nobis tributarium cum Fartaquorum regno fecerimus, ſinumq́ue Perſicum in ditionẽ, iuſq; noſtrũ fere totũ redegerimus. Vbi regnũ & inſula Oromuziæ, iã tãquam Luſitaniæ legitima patrimonia ſita ſunt. Ad hæc regnũ quoq; Cambaiæ, à nobis hoc tempore domitum eſt, & eius firmiſſima ciuitas Dium occupatum. In quo loco ingẽs claſſis Sultani Babyloniæ, milite etiam Chriſtiano inſtructiſſima, ac trecentis Regis Cambaiæ nauibus, quas Attalaias vocamus, & quadraginta Regis Calecutij, quas Parahos nominant, à Prorege Franciſco de Almeida anno 1509. profligata eſt, pleriſque nauibus, aut captis, aut demerſis cum ingẽti hoſtium clade. Quid hic referam Dacã, Cheul, Dabul, Bandam, ac Inſulam Goæ, quæ tota iam Chriſto patet. Poſtremo quod ad Reges Narſingæ. Honori, Batecallæ, Otiſæ, Deli, Cananori, Callequi, Calecutij, Cochini, Coulani, inſulæque Seylani, & vltra Gangem ad reges Bengallæ, Pegui, Syani, &

ad magnam Malachæ ciuitatem, quam primo Alfonſus de Albuquerq; Prorex, ditioni noſtræ adiecit (cui etiam debemus Oromuziæ, ac Goæ imperium) & ad inſulam Samatræ. Ad Iauam quoq; minorem & maiorem, & ad inſulas Bandæ, Moluqui, & ad Borneum, poſtremo ad Chinam, ad Lequios denique nationem vix antehac cognitam, fidem Chriſti propagatam eſſe, quod noſtri nō æſtimandis laboribus atq; ſumptibus obtinuerunt, quorum Reges, & plures alij, quos omitto, multi ſe ſeruos Regis noſtri vocant, nonnulli tributarios, & confœderatos, alij amicos, apud quos, ſiue ex fœderatorum genere ſint, ſiue ex numero deditìtiorum, ab Herculeis columnis vſq; ad Chinam & Lequios per omnes prouincias maritimas, nobis autoribus, fides Chriſti celebratur, ita tamen, vt alibi id liceat colloquijs & ſermonibus, alibi publicis concionibus, nonnullis in locis phana quoq;, & templa religioni Chriſtianæ dedicentur. Nunc certe *in omnem terrã exiuit ſonus, & in fines orbis terræ verba eorum*, & ſpes eſt longius ſenſim ad mediterranea, fidem Chriſti propagatum iri, & Chriſto fautore, & noſtrorum prædicatione. Quibus rebus omnibus cōſideratis, & quod Rex noſter à principio nauigationis noſtræ in Indiã, cogatur perpetuo alere, tam in Mauritania, quã in ipſis Indijs, & in alijs quoque prouincijs,

Pſal. 18.

ordi-

ordinarium & perpetuum exercitum, 20. ferme millium militum, quos ſumptus domeſticis opibus tolerat, nullis ad hoc ab amicis auxilijs corrogatis. His adijce claſſem pluſquam trecentarum omnis generis nauium, quas nunquam otioſas, ſed in perpetuis expeditionibus occupatas habet, vt iam non enumerem extraordinarios ſumptus, quos ad ſubita bella facere cogitur, nam quæ ſuperius recenſui, impenſæ pacis & trãquillitatis ſunt, non bellorum, quę ſubinde alijs ac alijs in locis gerenda ſunt, dum aut fines tuetur, aut ſocios protegit, aut fines imperij promouet. Quis piorum Chriſtianorum nõ deſinat nos maledictis laceſſere, conſiderans ad tot ſumptus ſuſtinendos magnum omnino requiri lucrum? Quod ſane nobis inuidere non debent, ſed potius augere, aromata noſtra carius emẽdo (quanquam à noſtris ſemper vilius vendita ſint, quam olim à cæteris nationibus vendebantur) vt ea pecunia Maomethani de facie terræ (quando alij Chriſtiani principes inter ſe dimicando Chriſtianã ditionem neglectui habent) deleantur, & ſacroſancta fides paſſim ac tutò prædicetur. Hæc omnia ſi ille bonus ac doctus Paulus Iouius ſciuiſſet, nũquã aut de quęſtu noſtro inuidiam mouiſſet, aut corrupta aromata pro integris vendi aſſeruiſſet, quippe cum edicto Regis, placitiſque totius regni mucida, adulterinaq; ſemper

per crementur,id quod dum puer ab intimis cubiculis prudentiſſimi Regis Emanuelis eſſem,ſæpius vidi Oliſipone fieri.Cæterum, ſi qua iſtius rei culpa eſt, ea apud ſolos iſtos tabernarios,propolas,& inſtitores hæret, quibus nihil ſancti,niſi quod cum lucro coniunctum eſt, in quos animaduertendum eſſet, nam ij omnium generum mercimoniorum corruptela veriſſima ſunt.Hæc ſi Iouio com perta fuiſſent,non noſtras laudes arroſiſſet, ſed benigna prædicatione celebraſſet, quod illi ob terſiſſimam eloquentiam & facile, & expeditum fuiſſet. Hæc ad Dien. oppugnationem, de noſtrorum Luſitanorum geſtis, obiter adieci, vti per te (cuius amplitudo ſumma eſt)gratiam aliquam,& commendationem huic diſceptatiunculæ noſtræ conciliarem,quo illa ex tua autoritate maiorem vbiq; fidem emereretur.

Vale.

DAMIA-

DAMIANI A GOES EQVITIS LVSITANI, DE BELLO CAMBAICO SECVNDO COMMENTARII TRES.

Sereniſſimo Principi Ludouico Luſitaniæ Infanti, Damianus à Goes, S. D. P.

MIRVM eſt, quàm ſemper cum ætate accreſcant labores, & deficientibus paulatim virib. maiora negocia incũbant, ſiue id arcano quodam naturæ motu, numiniſq́; imperio cõtingat, ſiue voluntate noſtra id vltrò ſuſcipiatur, vix certum cõſtitui poteſt. Mihi certè euenire video, quò propior ad ſenectutem vergo, eò plura offerri, quæ ſcriptis ad æternitatē commendari debeant. Ea enim ſunt facta præclara noſtræ gentis, ea magnitudo varietaſq́; rerum, ea nouitas inſularum climatumque, vt ſi denuò aliquis Homerus exurgeret: poſſet non incommodè ex rebus Luſitanicis, & Iliados & Odiſſeæ argumentum non fabuloſè, ſed ex vero componere. Sed hæc fortaßis aliâs tentabimus. Nunc, quæ proximè acta ſunt ad Gangē in tuenda arce Dieſ:, deſcribere propoſitum eſt Ex quo.n. tua humanitas, Princeps clarißime, & in bello gerundo Dux ſtrenuißi-

 me,

me, nobis recitauit literas Ioannis Maſcaregnæ Dienſis arcis Præfecti, laureatas, & triumphorum argumentis plenas: non potui mihi imperare, quin arrepto calamo, ocioq́; excuſſo, eius rei commentarios conficerem. Quem laborem meritò, fortaßè ob nonnullas lucubratiunculas ſubterfugere potuiſſemus, quippe qui iam pridem emiſerimus (quod mihi non ad iactātiam ingenij, ſed ad teſtimonium laboris dictum velim) priorem illam Dienſem oppugnationem, vbi in fine opuſculi adiuncta eſt nonnulla diſceptatiuncula cum Paulo Iouio viro diſertißimo. Deinde fidem, mores, potentiamq́; Aethiopum (qui ſub Ioanne Precioſo) ſiue (vt nunc loquimur) ſub Ioanne Presbytero degunt, ſcripto prodidimus. In quo libello, vice Coronidis, deplorandam Lappiorum ad glacialem Oceanum degentium calamitatem, Paulo tertio Pontifici propoſuimus. Præterea Hiſpaniarum vires, opes, fœcunditatemq́; libro complexi ſumus. Hiſce commentatiunculis, licet quaſi fatigatus rudem mihi, etſi non in perpetuum, ſaltem ad tempus poſtulare poſſem: tamen vbi noua gloria noſtra gētis de Turcis parta, meum animum denuò accendiſſet, in re noua nouum vegetumq́; animum ad ſcribendum indui. Quòd ſi nobis pro animi alacritate par ingenij vis & eloquentia copia ſuppeteret: melius ſeſe proderet hominibus rerum geſtarum amplitudo, quam fortaſſe alius aliàs præſtabit. Nos contenti erimus, vt ſumma fide rem tradamus, vt, ſi lector non audiat ex nobis, quanta ſit claritas magnitudoq́; iſtius victoriæ, animo ſaltem concipiat, & vtcunquè imaginetur. Cæterum hoc

quic-

quicquid eſt libelli, tibi dicatum voluimus, Princeps inclyte, cuius felici conſilio, bellica hac negocia domi foriſq; rectiſsimè tractantur. Quod ſanè iam anteà ſatis te declaraſſe in Tunetenſi expugnatione, omnibus compertum eſt, vbi Carolo Quinto, cognato & ſororio tuo, in difficilioribus negocijs præſtò ſemper adfuiſti, & præſens tuam animi excellētiam, virtutem, & rerum bellicarum peritiam vniuerſo orbi innoteſcere voluiſti. Quum igitur id & à te & à clariſsimis fratribus tuis Ioanne Tertio, inclytiſsimo Rege noſtro, & Henrico Cardinale reuerendiſsimo agatur, vt æternum in India ſit Luſitanorū imperium: non putaui hunc librum de rebus Indicis, tibi iniucūdum futurum, præſertim ſi in mentem veniat, vt inter legendum neceſſum eſt venire, quam fortunam auſpicium Regis, quas vires tua in bellis peritia, quid tutela, Cardinalis in prouidendo ſagacitas, ad hanc victoriam contulerit, & quid in poſterum ijſdem eſſici & ſperari poſſet. Accipias igitur ſereno placidoq; vultu hanc noſtri deuoti pectoris operam, quod te facturum pro tua humanitate nequaquàm addubito.

Vale.

DAMIANI A GOES EQVITIS LVSITANI, DE BELLO CAMBAICO II. COMMENTARIVS PRIMVS.

COllatorũ beneficiorũ, pluma leuior eſt gratia: cõtrà, offenſarũ memoria, tenax & diuturna, obliuionẽ nõſinit obrepere: nec tã expẽdit, iure ne an iniuria ſit læſa, ſed vulnus tantummodò ſuum adſpicit, & acri dolore ad vindictã, per æqua, per iniqua, contendit. Cuius rei euidens exemplũ patuit in gente Cãbaica, quæ à noſtris hominibus, multis affecta beneficijs, oppreſſa earum rerũ memoria, cladẽ (quã ſub Antonio à Sylueyra ſua culpa acceperant, dum Dienſe præſidium, cui ille per id tempus præerat, infelicibus armis tentant) quaſi acceptam iniuriam noua oppugnatione vlciſci ſtatuerunt: id quò melius ſuccederet, belli conſilia, quantum poſſent, tegere, arma opesq; ad id clàm comparare, vt imparatis vel per inſidias obreperẽt, vel aperto Marte, ex præparato grauiùs adorirentur. Sed Ioannes Maſcaregnas, cui arcis cuſtodia demandata erat, vir nõ minùs ſagaci, quã forti pectore, omnia olfacere ac procul ſentire, eorũ conſilia conatusq; explorare, omnia pro tẽporis anguſtia cõportare

tare ac præparare, quæ ad vim hoſtium pro pulſandam neceſſaria exiſtimabat.

Author porrò, cōflatorq́; iſtius belli, Coius Sopharus fuit, homo natione Italus, ſed qui ſpreto Chriſtiani nominis ſacramento, Mahumeticæ ſectæ ſe addixerat, dux veteranus, ac inprimis belli peritus, cōſilio manuq́; promptus, cuius mentionem in ſuperiori oppugnatione Dienſi fecimus. Hic adoleſcentē Mamudiū Sultanū ad arma inſtigare, nec ſinere eius animum, à commemoratione occiſi ad Diū auunculi, conquieſcere. Fuit autē is, Baduris Imperator Cābaiæ. Nō debere eius manes inultos relinqui, & eius (vnde regnum acceperat) mortē negligi, pertinere id ad ipſius ignominiam & familię dedecus, ac totius gētis infamiam: exiguā manum Luſitanorū, facilè poſſe per bellum finibus excuti: Indignum prorſus, maximū regē premi ſeruitute alienigenarum, dominatū conſpicere in regia, regnum deniq; & religionem in periculū venire: ſe, quicquid haberet viriū, quę profectò exiguæ nō eſſent, libēter huic bello aſſociaturū. Vincitur hiſce admonitionib. iuuenilis anim', ac de ſentētia ſuorū, bellū decernit, belliq; ſumma Sopharo cōmendatur. Is clāculū, partim ex regijs opibus, partim ex ſuis, magnos exercitus cōparare, neq; ius religionemq; fœderis, initi ab interfecto Badure cū Prorege Gratiano Noronha, quicquā curare.

Prin-

Principio igitur finitimos reges legationib. ad ſocietatem vocare, ſpesque periculaque oſtentare, quorum plerique noſtrum imperium peroſi, arma iungunt, alij magna promittunt, alij ſe integros ad euentum belli ſeruāt.

Quæ dum maximo ſilentio ex vtriuſque conſilio aguntur, fingit Sopharus Dienſium ciuitatem ſibi ab Imperatore Mamudio dono datam eſſe. Quæ res eo veriſimilior videbatur, quòd & alia in ditione Cambaiæ oppida, vel gratia vel precio obtinuerat, è quibus vnū eſt Surrato, munitiſſima ciuitas ac propemodum inexpugnabilis: ideoque intuenti reliquam eius viri amplitudinem & gratiam, abſurdum non videbatur, tale donum in virum tantoperè apud ſuos excellentem, collatum fuiſſe. Cuius impetratio ideò facilior apparebat, quod ea ciuitas ſubindè nunc Turcarum, nunc Luſitanorum armis expugnata, incerti fluctuantiſq; dominij eſſe videbatur; ſpesq; erat, ſi Sopharo tradita fuiſſet, eius induſtria & viribus facilè contra alienas opes defendi poſſe. Rebus ad iſtum modum conſtitutis, Sopharus literas ad Ioannem Maſcaregnam mittit (cuius amicitia valdè familiariter vtebatur) de ſua felicitate, tanquam indè magnoperè gauiſurum: indicabatque, ſe iam non animo tantùm, ſed corpore quoque cum amico ſummo coniunctiorem fore. Simul Legatis opera data eſt, vt vires noſtras copiasq;

copiaſq; explorarent, hominemq; orarent, vt ipſius pace liceret aliquot cohortes in vrbem introducere, vt in rebus nouis ea manu ſibi principatum confirmaret, populumq; in officio contineret, nè vel contra ſe, vel cõtra Chriſtianos aliquid moliretur. Ipſe interim clàm militem accerſere, bombardaſq; noctu in vrbem conuehere: Maſcaregnas contrà rẽ frumentariam expedire, neceſſariaq; in arcem comportari iubere, Luſitanosque qui in oppido agebant, clàm admonere, vt cõmeatum & quicquid haberent, vnà ſecum in arcem deueherent. Dum igitur inſidiæ altrinſecùs vel inſtruuntur, vel cauentur: nuncij aduenientes referunt, totum regnum Cambaiæ eſſe in armis, ingentes exercitus cogi Arabum, Abeſſinorum, Phartachorum, Mogorum, & Turcarum, ad quadraginta millia: machinas item bellicas bombardasque omnis generis, inter quas erant quinque baſiliſci, (vaſtæ id magnitudinis tormentum) ad arcis expugnationem comportari. Maſcaregnas cõtrà (vt eſt homo rei militaris peritus) omnia diſſimulare, ac per literas Sopharo gratulari, quod Regi ex merito charus eſſet: ſe probè cognoſcere, quæ ipſius eſſent beneficia in regnum Cambaiæ, ac inprimis gaudere, ipſius virtutes debitis præmijs, ſi non ad plenum, (nam maiora eſſe illius merita) ſaltem aliqua ex parte compenſari: De milite

in

in oppidum introducendo, ſe illius iur intercedere, tantum caueret, nè id ſibi C ſtianiſq; pernicioſum eſſet. Cæterùm, tempore conſtet, acta ſunt iſta ſub finē tij, anno 1546. Paucæ igitur cohortes pa cæterę clanculùm in vrbem intromiſſę Mēſe Aprili maior adhuc copia armat ſuperuenit, quorū pleriq; Turcici gene rant. Enimuerò iam Sophari animo res tura videbatur, neq; differenda vlteri tia belli, dum hyemis intemperie, quæ p tempora ſæuire incipit, nulla ſubſidia C ſtianis à prorege Indiæ ſummitti poſſ Maſcaregnas autē (magis ac magis ſe quo aperiente bello) de hoc tumultu, ſumm leritate ad Ioannē Caſtritium proregem diæ (qui id tēporis Goæ agebat) nuncios tit, vt cognoſceret, quo in metu res cōſti eſſent: ſe cōtra tantam vim nō niſi ducen quinquaginta milites in præſidio habere. Eadē indicātur Hieronymo Meneſio, & Antonio Soſæ, Bazaini & Chaulij præfectis. Liburnica quæ eos deueheret, ad id negocij expedita, ſimul in mandatis datum, vt commeatum quē hoſtis ex illis locis deuectur' eſſet, interciperēt, ac naues ea cauſa illuc miſſas retinerēt. Sopharus porrò quinq; millib. Turcarū, Abyſſinorum, aliarumq; gentium vrbem ingreditur: quē circiter triginta millia latomorum, calonum, lixarum, cæterorumque qui

Caſtren-

Caſtréſibus vſibus mercenariam operá præſtant, inſequebãtur. Aderat etiã Rumecanus Sophari filius, quem rex Mamudius bombardarum omniũ, machinarũ, tormentorumq; negocijs præfecerat. Statim igitur ab ingreſſu ſuo nũcios ad Maſcaregnam mittit, orans, ne de ſubito eius aduentu, copijſque militũ, aliquid ſiniſtri opinaretur: rebus duris & regni nouitate ad talia conſilia cõpulſum eſſe, ægrè ferre oppidanos mutationem principis, nec imperium ſibi in tanta maleuolentia, ſine armis tutum eſſe poſſe, ipſumq; adeò ſcire, quàm ſcelerata ingenia incolarũ eſſent, quàm prona ad ſeditionem: Teſtari igitur illius conſcientiam, orareque, ne, quod pro ſe neceſſariò faceret, contra amicum feciſſe crederetur: Se inter bonas ſuas fortunas, hãc pro ſumma computare, quòd tam charũ caput, iam non ex longa intercapedine, ſed de proximo viſurus eſſet. Quod ſi per ſuſpiciones à colloquio arceretur, ipſum tamen experimentis cogniturum; quod fortaſsè iam perſuaderi non poſſet: ſcilicet, quàm ſanctum illi ſit ac religioſum ius veteris amicitiæ.

At Maſcaregnas his nuncijs auditis, tametſi doli non ignarus, diſsimulatione tamen pro tempore vtẽdum arbitratus, Simonem Pheũ virum ſolertem, prudentemque ad eum per ſpeciem gratulandi mittit, ſibique aduentum

eius gratum eſſe, cauſamq; tanti ſatellitij probam videri renunciat, ſeq; nunc auidè expectare, vt deſiderata toties familiaritate, iam nunc deinceps multò frequentique vſu ſeſe explerent. Sopharus hominem magnificè excipit, exceptumque cum ijs mandatis remittit, vndè nihil prętєr cauſas belli affectare videbatur: in fœdere eſſe ſcilicet, quod Mamudius cum Prorege Gratiano Noronh percuſſerat, vt liceret murum excitari ex aduerſo arcis, qui iniurias militũ præſidiariorum ab oppidanis intercluderet, quò quieſcentibus hinc indè offenſis, pax bona conſeruari poſſet. Tentantam eſſe quidem eius muri ædificationẽ, ſed armis Emanuelis Soſæ opus prohibitũ fuiſſe: nunc cupere ſe, quod ex fœdere liceret, bona eius gratia abſoluere: Sin ſecùs animatus eſſet, ſe contra vim arma oppoſiturum. Ad hæc placere ſuo Regi, vt liberum ſit ius nauigandi, tã in rebus exportandis, quàm aduehendis, & vt cuique integrum ſit, merces ſuas deferre quò vellet, neque eiuſmodi commeandi authoritatem à Luſitanis petendam eſſe: Nõn enim regem potentiſſimum eam indignitatem ſeruitutis ampliùs ſuſtinere poſſe: ſcire Luſitanos, quæ vires eſſent eius imperij, ipſum tamen potiùs per gratiam ab illis petere, quod armis obtinere poſſet: proindè ne grauarentur amicitiæ dare, quod neceſſitati fortaſsè dãdũ eſſet. Magnificare Regem

gem Luſitanos,ac dempta ſeruitute amaturũ quoque,ſociumque ad omnes neceſſitates fu turum:alioqui ius ſibi armis ereptum, armis quęſiturum eſſe. Viderent igitur,nè,dum iniqua retinent, omnia amittant: ſe hoſte, omnia circumcircà hoſtilia futura: ipſos eſſe interclufos hyeme ab omnibus ſuorum ſubſidijs,manum exiguam eſſe intùs in arce. Hęc ſe denũciare regis ſui nomine,ſe(quod amici eſt)Maſcaregnam admonere,nè bellum perniciofum in ſe ſuoſque excitet: vitaret eam flammam,quæ ſemel exorta, Luſitanicas res in India in cinerem abſumat. Quòd ſi æqua negentur, deos hominesque teſtes facere, ſe inuitum, ruptis fœderibus, ad bellum cogi: proindè faceret ipſum quamprimùm certiorem,vt quod in manibus eſſet quamprimùm conficeret. Maſcaregnas, ad Sophari poſtulata,optimum quenq; vſu & ętate prudentiſſimum,in cõſilium adhibet, de quorum ſententia tale reſponſum per Simonem remittitur: Ea quæ ad innouandas vel mutandas pacis leges ſpectarent, ad ſe ſuamque cognitionem nihil pertinere: proindè ab ipſo ea petenda non eſſe,ad quæ concedẽda nullum ius haberet.Solummodò id imperio Proregis ſtatui poſſe. quod ipſum pro diuturna cũ Luſitanis conſuetudine minimè omnium latere poſſet; rogare igitur, vt Mamudius legatos ſuper ea re ad Proregẽ mittat, nec ante

X reſpon-

reſponſum(quum dubium ſit, an quod velit impetraturus ſit) arma moueat. Proregem id temporis Goæ agere, neq; longè diſtare, non longam in medio moram futuram. Quòd ad muri ædificationem pertineret, ſe mirari, quur cum tãta manu ad hoc negocij à Mamudio ſit miſſus: Poſſe enim eius rei curam quæſtoribus vrbis committi, quibus ne ipſe quidem ſuam operam ſubtracturus eſſe, modò ijs locis conſtruatur murus, quibus inter Mamudium & Gratianum conueniſſet. Quod ſi deſignati limites obſeruẽtur, rectè illũ facturum: ſin vel duos digitos vltra fundamenta opus promouerit, ſe non ſolùm illi, ſed ipſi quoque Imperatori Mamudio impedimento futurum. Verùm vt conſtaret, quantoperè abhorreret à cauſis belli, fœderibusq; violandis, ſupereſſe exemplar ſcriptarum de pace legum, idq; ſe nunc ei per Simonem legẽdum mittere. Simon igitur cum iſtis mandatis in caſtra venit, antigraphumque Sopharo in manus offert. Quod quũ ille legiſſet, ſtatim cum magna animi vultusq; indignatione in plurimas partes diſcerpſit, Legatumq; contra ius gentium in vinculis aſſeruari iubet, neq; vlterius oppugnationem differẽdã cenſet: quocircà ad vigeſimam primam mẽſis Aprilis, magna vi arcem aggreditur. Diẽſis autem arx rupibus & cuneata fronte in littus procurrit, ab vna parte fluuio, ab altera

verò ſinu maris alluitur: Reliqua aditum habent ab oppido, quà validiſſimis aggeribus foſſiſq; quaquauerſus à fluuio ad mare vſque cingitur. Porrò in fluuij alueo turris munitiſſima cõſiſtit, eoq; inexpugnabilior, quòd niſi ſummo & incitatiſſimo maris æſtu adiri nequeat, tum enim tenues vndas ad arcem perferri: Difficultatem loci ea quoque parte bombardæ adiuuant, quæ hoſtilem claſſem aduentantem, facilè crebris iaculationibus deprimant. Ex alio verò latere, limoſo ſolo & humili aqua circũcingitur, vt neq; pedib. neque nauiculis, immò ne lembis quidẽ poſſit adiri. Inter medium arcis turriſque, ſpatium ſolummodò nauigationibus idoneum eſt, ſed obnoxium vtriuſq; munitionis bombardis.

Ab ea igitur parte, qua demonſtrauimus arcem ad oppidũ reſpicere, & perpetuo dorſo continuari, quæ ſola obſidioni opportunior videtur, ſumma vi Sopharus oppugnationem tentat, ac in tumulo arci vicino, (ex quo maxima ipſius pars arcis conſpicitur) ex cõgeſtu aceruiſq; lapidum, ſine calce vallum miræ craſſitudinis erexit, & ad imas operis radices, apertis inibi feneſtris relictis, bõbardas appoſuit, ſupernè propugnaculum iſtud corona pinnarum amplexus eſt, iuſtoq; prçſidio protinùs inſtruxit, & vt tutum ab iniuria noſtrorum iaculorum aſſeruaret, goſſi-

pinis ſarcinis vndecunq; muniuit. Quo opere ingenti feſtinatione intra vnam noctem confecto, albente iam in diem cœlo, arcem omni genere telorum oppugnare cœperunt.

Dum hæc aguntur, Ioannes Maſcaregnas ſeruos, mulieres, ac pueros, militari operæ inutiles, nauibus quorundam mercatorum Luſitanorum, Bazainam & Chaulium euntibus, auehendos tradidit. Naues itē duas (quas Indi Catures vocant) ſumma celeritate armari iuſſit, vt oram maritimam legentes, hoſtes commeatu prohiberent. Quæ mandata impigrè facientes, obnauigatis littoribus, nó longo deindè temporis ſpatio reuerſę, etiam in hoſtium oculis quatuordecim naues, mercibus & commeatu onuſtas, intercipiūt. Quo, factum eſt, vt iniquiore multò annona aduerſarij vterentur. Et vt res ſuo ordine, certiſq; functionibus ageretur: arcis ſtationes Maſcaregnas hoc pacto diſtribuendas exiſtimauit. Ioannem Almeidam turri & propugnaculo diui Iacobi (quod in ſuperiori oppugnatione, crebris Turcarum iaculationibus corruerat) tutorem aſſignauit: Lodouicum Soſam, turri D. Thomæ: Aegidium Cottinium, turri D. Ioannis: Antonium Pezannam, turri D. Georgij, quæ ſupra nouam arcis portam ſita eſt: Ioannem Verzeanum, meſopyrgio minori: Alphonſum Bonifacium, turri, quæ D. Iacobi propugnaculo imminet:

minet:

minet: Antonium Rodericum regium quæſtorem, meſopyrgio maiori: Antonium Fręrium legatum, turri ſupra veterem portam ſitæ: Singulis fermè iſtorum, ad ſtationũ cuſtodiam, viginti traditi milites ſunt. Nam tũc temporis arci maiores defuêre copiæ, & militum inopia ſummoperè laborabatur. Præfecti autem iſti, ea quę ad arcis, ſuarumq́; turrium defenſionem pertinere exiſtimabant, ſumma cura & ſtudio pro virili die noctuq́; faciebant. Eodem tempore paulò ſupra illud vallum, quod hoſtes excitauerant, non minori firmitudine aliud quoque verſus mare excitârũt, cui etiam aliud ſimile adijcitur: eoq́ue flexu anfractuq́; murus deducitur, vt opus magis labyrinthicum, quàm alterius generis eſſe videretur. Idq́; eò factum eſt, vt ſeptis illis flexuoſis à noſtrorum telorum iniurijs protegerentur. Et quãquam noſtri hoſtium conatus omni perſeuerantia contentioneque impedire contendiſſent, nihilominùs eo muro curuo ſinuoſoque progreſſi ad manus iactum, proximè arcis mœnia conſiſtunt.

Indè ex congeſtis lapidibus aliud opus cõficiunt, tredecim pedum craſſitudine, ſed à tergo validiſſimo aggere ſuffultum, quod à ripa ad ipſum littus deducunt, caſtellisq́; cõmuniunt. Indè (vt loci natura ferebat) ex caſtello in caſtellum cõtinuatis munitionibus,

arx penitùs vallo circumdatur, in iiſdemq; caſtellis omne telorum bõbardarumq; genus imponitur. Itaque opere finito, acriùs ſolito arcem ſæpè tentabãt. Intereà Mamudius Regio comitatu ſtipatus, ciuitaté (operis viſendi gratia) ingreſſus eſt. Dum hæc ab vtraque parte agebantur, per exploratores certior fit Maſcaregnas, decreuiſſe Sopharũ, turrim, q̃ noſtri in fluuio, vt demonſtrauimus, ſitam habent, inuadere: collectis ad id ratibus, vnà cũ naue oneraria perquàm magna, cuiuſdam ſectæ Mahometanæ mercatoris, quã in portu ad eos vſus retinuerat. In qua tabulatũ eius altitudinis, quòd turris ſupremum tabulatum æquare poſſet, extruere curauit, quod circumquaque pluteis (vt noſtrorum iacula repelleret) ſic confirmauit, vt niſi ſumma ope expugnari poſſet. Re cognita, Maſcarenas Iacobo Lacteo, quem nauibus illis duabus, quarum anteà meminimus, præfecerat, negocium cõmmitit. Is maximo ſilentio, tacitoque remigio oppidum verſus naues ſuas noctu eduxit. Verùm anteà, quàm immineret onerariæ naui, quam incẽdio delere propoſuerat, aquarum ſtrepitu & murmure, quem remi excitabãt, cauere nõ potuit, quin inſidias ſuas excubitores hoſtiũ perciperent. Quarè clamore ſublato, totus exercitus in armis proſiliuit. Id cũ à noſtris eſſet animaduerſum, celeri curſu in nauem impreſ-

ſionem

ſionem faciunt,ignemq; inijciunt Sed quum incendiũ ex voto non ſuccederet, & hoſtes impetum in noſtram claſſem facere conarẽtur, viginti circiter milites ex noſtris hoſtiũ nauem cõſcendũt, funibusq; ancorarijs præciſis, remulco, vno ſolo milite læſo, nauem ipſam ereptam(hoſtib. contrà nitentib.) ante arcem deducunt,ibiq; igne iniecto,penitus abſumunt. Quæ res Sophari animum nõ parùm fregit. Nam propoſuerat eam turrim anteà capere,vti faciliùs arcem,loci eius commoditate adiutus, expugnaret. Neque ſanè temere eius rei concepta ſpes,quoniam capta turri illa, ſubſidiariæ noſtræ naues ad arcem appellere, non niſi cum ſummo diſcrimine & labore valuiſſent.Hæc ea nocte,quæ diem Paſchæ Seruatoris noſtri præcedit,acta fuêre. Noſtri igitur,dum de redempto humano genere ſalutiferum diem,&iam de hoſtium clade lætum feſtiuumq; miris gaudijs ouationibusque celebrauêre, ſpe omnino erecti ſunt,tanquàm in cæteris quoq; victores futuri.Quum igitur negocium in eo ſtatu eſſet,& perſeueranter hoſtes in arcem impetũ facerent,idque non ſine vtrorũque clade,ob tormentorum aſſiduam iaculationem , & hyeme inſtante noſtri de ſubſidio ſermè deſperarẽt, decimaoctaua Maij, Proregis filius natu minor Ferdinãdus Caſtrius,cũ octo minorib.lõgis nauibus, (incolæ Catures vocãt) diffi-

difficilioribus vſus tempeſtatibus, ante portum apparuit. Nauium præfecti, Georgius Vaſcogoncellus, cui duas ex eo genere nauium Prorex ad littus Cambaicum explorandum commiſerat, Frãciſcus Almeida, Petrus Lupius Soſa, Antonius Cugna, Diodocus Siluius, Diodocus Reinoſus, cognomento Soto maior. Quibus appulſis, fruſtrà ſe obijciente hoſte, per pſeudothyrion ſiue clancularium oſtiolum, quod in minori brachio muri adapertum fuit, nullo accepto damno, læti in arcem, cum ingenti omnium gaudio, recipiuntur. Poſt quorum aduentum, militem iubet Maſcaregnas recenſeri. Inuenti ſunt fermè quadringenti quinquaginta, omnes ferè illuſtri loco nati, manu ſtrenui, & ad vſus bellicos ſatis commodè inſtructi. Pro copia igitur auxiliorum, plures ſtationarios ſingulis locis deputat, omnibusq; quid agendum ibi, quaúe ratione excubandum eſſet, exponit. Poſt Ferdinandi Caſtrij aduentum, Mamudius & Sopharus naues inſtruunt, quibus, nè aliud ſubſidium ad arcem accederet, prohibere nitebantur. Hę aliquot ex noſtris commeatum in arcem deportantes, interceperũt: nonnullas etiam fugæ ſe mandare coëgerũt. Verùm huic hoſtili claſſi, ingruente iam atq; adeò ingraueſcente hyeme, neceſſarium fuit portus obſidionem relinquere, vt ſubducta in terram, à procellis tuta eſſet. Superiùs demon-

monſtratum eſt, Mamudium Cambaiæ regem, muro abſoluto, turribus valliſque inſtructo, operis viſendi cauſa in oppidum veniſſe. De cuius aduentu certior fit Maſcaregnas, per captiuum quendam, quem ſex milites noſtri à Ferdinando Caruallo, præfecto illius turris quæ in fluuio eſt, ad hoſtilia caſtra exploratum miſſi, in ipſis aggeribus interceperunt, quarè ob aduentum regium ingentia ſigna lætitiæ, bombardarum tonitru, tubarumque claſſico edita fuêre. Rex autem vigeſimaquinta Iunij, manè ante ſolis ortũ, oppidum ingreſſus eſt. Qua hora tres iuſtæ magnitudinis teſtudines, noſtri ſuper hoſtium vallum erectas, dubijs oculis vtcunque animaduertunt, ſubterq; eas ingentis formæ baſiliſcos tres, munitiones quoq; ac caſtella quoquo verſus ad confligendũ, noua ratione compoſita. Quibus vix, diluceſcente crepuſculo matutino, plenè cognitis, confeſtim hoſtes ad turres diuorum Thomæ, Iacobiq;, & ad murum ijſdem turribus interiectum, effuſiſſima glandiũ iaculatione contendunt, Maſcaregnas autem, quum quorſum ij animum applicuiſſent, animaduertiſſet: eas turres vnà & murum, intrinſecùs aggeribus validis obueſtiri curat, turrique diui Thomæ, quam cuniculatim ſuſpicabatur hoſtem euertere conſtituiſſe, tranſuerſis cuniculis, incredibili labore induſtriaque ſuccurrit, ac ex

 ipſa

ipſa turri, hoſtiũ teſtudines, baſiliſci leonisq; ictibus impetere iuſſit. Quæ res ſummum detrimentũ aduerſarijs intulit. Veruntamen ad quinq; dierum ſpatium, iaculatione hoſti ũm continua, telorumq; aſſiduitate concuſſa turris Thomæa, tandem finditur, pinnæque Iacobææ fermè omnes mutilatæ. Neq; id tamen ſine hoſtium exigua noxa. Nam qui turri D. Thomæ præerant, hoſtium duobus baſiliſcis deturbatis, tertium in partes frangunt. Nec id rurſus abſq; noſtrorum periculo factum, quum nullo intermiſſo tẽpore, in ipſam turrim tanta globorum copia deuolueretur, vt ex ijs qui ſtuppam ignitam bombardis admouent, nemo præ metu id ad muneris ſe præſtò exhibere auderet. Neque id mirum, qũum tanta dexteritate hoſtes ineuitabilibus ictibus iacularentur, vt ſi quem noſtrorum ad bombardarum feneſtras intuerentur, ſubitò quinque ſexúe globos rectà in illum conijcerent. Prætereà tormentum, quod in ſublime globos euomit, (mortariũ, vulgò dicitur) tantæ erat magnitudinis, vt glandes torqueret octonũ in ambitu palmorum. Hoc è regione turris D. Ioãnis, loco decliui collocauerunt. Huius impulſu & concuſſione tantus terror à noſtris cõceptus eſt, vt quoties globus deſuper in arcem irruere inſpiceretur, de ſe quiſque actum eſſe, animo præſagiret. Is enim cuius induſtria nego-

cium

cium hoc tractabatur, eius artificij erat, vt nullum vnquàm iaculum fruſtrà emitteret, ſed omnia introrſum in arcem reciderent. Quo artifice (vt ex captiui poſteà ſcitum eſt) ictu bombardico à noſtris interempto, hoſtes in demortui locum, alium ſufficiunt, de cuius opera idem ſperabant, ſed fruſtrà. Nam quum arte careret, globi quos in noſtros dirigebat, imperitia mittentis, in ipſorum caſtra corruebant. Quo errore imperitiaque mittentis, ex ſuis tribus occiſis, à mortarij iaculatione in totum ſuperſederunt. Præter hæc omnia hoſtes duas teſtudines nouo rurſus labore, è regione turris D. Ioannis, quæ cæteris anguſtior infirmiorque erat, excitauerunt, à qua ad Iacobæam vſque, totius belli vires applicare conſtituerant. Quibus ſingulis ſingulos baſiliſcos, ac alias item machinas bellicas accommodãt eo numero, quem neceſſitas ipſa requirere videbatur. Itaque opere conſtructo, eodem die acriter vltro citroque prœlio dimicatum eſt. Inter pugnandum, globus ex arce emiſſus, iuxta pedes regis Mamudij, quendam eius cognatum occidit. Qua re territus rex, vndecimò ab aduentu ſuo die, caſtra deſeruit, ad Madabam regiã ciuitatẽ ſe cõferens: inde militẽ & neceſſaria exercitui expediturus. Ipſe autẽ ſiue timore, ſiue alia de cauſa, poſteà reuerti noluit.

noluit. Diſcedés verò, Iuzarcano viro & potenti, & virtute ſumma, ſummaq; prudentia prædito, (cuius conſilio & ſolerti opera tum in re bellica, tum in rebus alijs plurimis vtebatur) regiam legionem attribuit, & belli vnà cum Sopharo negocium commiſit. Poſt regis diſceſſum, hoſtibus adhuc in continuo labore perſeuerantibus, globorũ aſſiduitate, D. Thomæ Ioanniſq; turres vnà cum meſopyrgio euertuntur. Cuius molis ruderibus foſſa oppletur. In eo vallo (cuius antè meminimus) turris vndequaque cratibus vimineis circunſepta, intùs oppleta ſaxis & ceſpitibus, (nonnulli frondeas, alij corbitas vallares appellant) ab hoſtib. in ſublime educitur. Hanc iuxta arcis foſſam ea erigunt magnitudine & altitudine, vt liberè, quid intùs ageretur, conſpicerent. Quamobrem nullibi noſtris tutò conſiſtere aut verſari licebat. Cui detrimento Maſcaregnas vt ſuccurreret, tum quòd ob foſſæ profunditatẽ cuniculis obrepere, ſuffodereq; eam non poterat; tum etiam quòd ſaxa rupesq́ue, in quibus illa arcis pars extructa eſt, impediebant: introrſum (vt locus patiebatur) turriculam ad eam altitudinem ædificat, qua hoſtium turrim noſtri manualium bombardarũ globis commodè impetebant. Indè vtranq; turrim noſtri qua poterant virtutẽ defendebant. Huic turriculæ Antonium Pezannam curatorem eſſe voluit, qui ſua

anno-

annona, ſuoq; ſumptu, quadraginta milites ſibi ad eam cuſtodiam attributos alebat. Stationem autem, quam anteà aſſeruabat, Ioanni Verzeano commiſit. Eo tempore nō pauci deſiderati, & permulti in arce vulnerati fuêre. At hoſtes, quum ſe interdiù non ſatis vtiliter manus operi admoliri viderent, noctu quicquid poterant, exſtruebant. Quem eorum ſucceſſum Maſcaregnas, candelabro ad id ingenti accenſo, impediebat, cuius ſplēdore omnes qui vel vallum ággrediebātur, vel materiam portábant, cóſpicui facti, ictibus bombardarum patebant. Intereà loci tumulus ingens, terra, ceſpite, lapideq; conſtipatus, in templi atrio excitatur, cui baſiliſcū, tutelæ alioqui portus deſtinatum, ſuperimponunt: cuius iaculatione turris cratea in tātùm quaſſabatur, vt nemo hoſtium ad eam accedere ampliùs auderet: veruntamē quum ipſorū numerus indies augeretur, vicit multorum ac integrorum ſemper recens labor, paucorum & ex continuo opere exhauſtorū exiguitatē. Itaq; vallo ad ipſam arcis foſſam, quo per gyrum ab vtroq; cornu cingebatur, abſoluto, cuniculis inſtar muſculorum, quos palmarum truncis frondibusque argilla permixtis deſuper contegebant, nè à flamma vrerentur, ad foſſæ crepidinem perueniunt. Cui operi per ſexaginta dies ſummo ſtudio & labore hoſtes incubuêre. Eoque vigeſima

Iunij

Iunij finito pro voto, cuniculatim ad foſſam pertingebant. Indè ex aſſeribus appēſis canales deriuant, quos ne noſtri bombardis ſaxiſúe diſſiparent, tignis duplicatis corijsq́ue cōtextis integunt. Qua contignatione inoffenſe die noctuque rudera, lapides, & omnis ſoluta materies in mediam foſſam, turrib. Diuorum Thomæ, & Ioannis interiectam, defluebat: idq́; ea arte, vti noſtri præter effluētem materiam, neminem ibi conſpicere poſſent. Quin neq; ij qui foſſam ipſam opplebāt, quenquā infernè ſuperneúe videre poterāt. Intermedijs iſtis tēporibus, noctù aſſiduè ex ſtationib. hoſtiū atroces iniuriæ verborum noſtros prouocabant, ignauiam illis obijciētes, quur, ſi ſtrenui forteſq; milites ſint, concluſi, tanq̃ pecora inter munitionū ſepta teneātur, idq; ad imperiū imbellis ignauiq; ducis? Nā Antonium à Silueyra, ſi eiuſmodi militibus, tamq; rei militaris ex tā lōga aſſuetudine bellorum peritis, præfuiſſet, nunquam paſſurū fuiſſe, quin aperto & libero Marte, ſingulis contra ſingulos dimicantibus, ſuam quenq; virtutem oſtendere permiſiſſet. Cōtrà, ſub hoc duce, ſuperiore arcis oppugnatione nullum egregium ſpecimen à quoquam ipſorum præbitum eſſe: concluſos tantū murorū obicib. quicquid egerint, ex inſidijs doloſè, nōn vera virtute, egiſſe. Quouſq; tandē imbellem hunc ducem paterētur? Quas verborum

borum iniurias Maſcaregnas prudẽter diſſimulanterq; ferebat, ſuorũ militũ raritatem, & quorſum hoſtes tẽderẽt, facilè cognoſcẽs. Attamen nè prorſus reſponſo carerent, in eã partem, qua voces audiebantur, miſſilia omnis generis quocunque euẽtu dirigi iubebat. Erat in imo arcis veſtigio poſticum ſecretũ, iuſſu Diodocij Lupi Soſę iampridem cõſtructum, ex quo ad foſſam latentes aditus aperiebãtur, id ſub ruderibus tanquã inutile, obrutum obtectumque iacebat. Hoc nõ ſegniter Maſcaregnas purgari & refodi imperat, foribus poſtibusq; robuſtiſſimis communiens. Indè materiam collapſam, quo poterat ſilentio, furtim ſubripiebat: atque ita hoſtiũ per totas noctes continuum laborem, ſola diurna opera fruſtrabatur. Qui cùm in foſſam reſpicere nec poſſent, nec auderent, bolide per canalem demiſſa, cumulum explorabant, cuius eminentior pars fermè iam ad canalis ora peruenerat. Hoc cumuli faſtigiũ, ſumma diligẽtia, nè corrueret, Maſcaregnas prouidebat, nè furtum ſuum palàm fieret, vti hoſtes eo labore impediti, nullas alias rationes oppugnandi tẽtarent, tantùm aſtu conatus ipſorum eludens, rudera ex tumuli baſe ſuffurabatur. Quæ quum multorum ſtudio & labore agerentur, aſſiduitate abſportãdi fodiendique, fieri nõ potuit, quin ipſius cumuli faſtigium ſenſim collaberetur. Ob id factum,

factum, quum ab hoſtib. bolis poſtea demiſſa eſſet, & funis quo appendebatur, latiùs ſolito ſeſe diſtenderet: animaduerterunt ſe tãdem miſerè fruſtrari. Qua re attoniti, cumulum oculis (omni periculo poſthabito) contemplari conſtituunt. Ibi noſtros in ipſa foſſa occupatós vident, viſosq́; protinùs telis deſuper inceſſunt. Vbi inter alios Antonius Frærius legatus, iaculis confoſſus, occubuit. Acerrimè igitur vtrinque, donec nox ſuperueniens conflictum dirimeret, ad foſſam dimicatum eſt. Seneſcente ſub tenebras pugna, ſecundùm poſticum Maſcaregnas lapideum muſculum vſque ad rudera per noctem producit, quem trabibus aſſeribusq́; deſuper impoſitis, terraq́; accumulatis, ea ratione firmauit, vt tutò reliquam in foſſa materiam indè aueherent. Itaq́; vnius noctis inſtanti opera, laboreq́; continuo, munitione illa abſoluta, quum manè ab hoſtium excubitoribus cerneretur, rei nouitate turbati, ad Sopharum concurrunt, remq́; ei omnem aperiunt. Ille ſtupefactus, noſtrorumque pertinacia ſolertiaque admirabiliter attonitus, ſe cum omni celeritate ad ſtationes proripit. Ibiq́;, vt rem oculis cõtemplaretur, capite (vt poſteà compertum eſt) ſuper manum dexteram reclinato, extra murum gutture tenus emicuit. Stupefactus deindè, & deſperatione æger, ſuique immemor, dum longiùs quam ſibi expediebat,

bat, deliberabundus ſubſiſtit, bõbardæ globus fortè fortuna ex arce demiſſus ipſius manum integrãm vnà cũ ſincipite raptim abſtulit, ipſe verò ſubitò ex vallo mortuus concidit. Cuius mors, vti ſuis funebris & calamitoſa, ſic noſtris perquam optabilis fuit. Erat enim Sopharus (vt ſi quis alius) prudens, ſagax, cautus, vafer, rerum gerendarum peritiſſimus, militaribus verò ſtratagematîs nemini ſuo tempore cedens. His naturæ dotibus, infeſtiſſimum in nos odium coniunxerat, vireſq; ſuasquotidiè augebat, quũ eum intelligerent vero animo, deſerta religione Chriſtiana, ad Mahumetum defeciſſe. Nec dubium, quin ſi diuturnior ei vita contigiſſet, nobis victoriam difficiliorem impeditioremque feciſſet.

DAMIANI A GOES EQVITIS LVSITANI, DE BELLO CAMBAICO SECVNDO COMMENTARIVS SECVNDVS.

COio Sopharo interfecto, aliquot diebus lãguidiùs hoſtes in opere verſabãtur. Variæ enim ſententiæ militem diſtinebant. Nã pars caſtra mouenda ſentiebat, nec temerè amplius bello pernicioſo incumbendum eſſe iudicabat. Alij verò de ducis electione hæſitabant, nec Rumecano Sophari filio parendum arbitrabantur: Cæteri regis voluntatem ſuffragiumque expectandum cenſebant, vt quem ipſe vellet, ducem conſtituerent. In quam ſententiam tandem eſt itum. Itaque protinùs ad regem hac de re nuncij dimittuntur, eoq; iubente, Rumecanus præpoſitus exercitui, & belli imperator pronunciatur. Qui celeriter, ſummaq; diligentia & continenti labore, quinq; ſubterraneos muſculos fodit, quos in eam partem, ex qua noſtri per poſticum (vt demonſtratum eſt) de foſſa rudera furabantur, nouo fabricandi ordine ac ratione dirigebat. Sed quum per vim tormentorum, opus à noſtris impediretur, eximijs palmarum truncis

ad

ad ruinas illius turris (quam crateam vocauimus) duas ligneas turres tænijs intertextas cũ tabulatis extruxit, quibus teſtudines binas appoſuit, & ſub teſtudinib. ſingulis ſingulos baſiliſcos collocauit, quorũ iaculis deturbatis noſtris, hoſtes ex aduerſo poſtici ad labra margineſq; foſſæ penetrârunt. Eò quũ ventũ eſſet, ſuper muſculum, per quem noſtri materiẽ in foſſam deiectam ſubripere cõſueuerãt, tantã lapidũ ſaxorumq; vim prouoluunt, vt penitus muſculi cõpages diſſolueretur. Quo labente, territi noſtri, ſaucijq; nonnulli, pedem referre coacti ſunt. Hoſtes indè liberiùs, foſſa ſuperata, omnem ruderum lapidũq; colluuiem in eam proijciebant. Itaq; negocio multorum, laboreq; aſſiduo, ſemper manu maiore ad opus confluente, poſticum omninò obrutũ ſepelitur. Quo obſtructo, quum noſtris ampliùs vſui non eſſet, maiore hoſtes vſi libertate, foſſam rudere adimplebant. Eo ipſo tempore, quum permulti ex noſtris, vulneribus ęgritudinibuſq; affligerentur, & non pauci morte confecti eſſent, Maſcaregnæ aliam celocem expedire neceſſarium viſum fuit, cui Ioannem Cælium arcis ſacerdotẽ præfecit, eiq; literas ad Proregẽ & Præfectos pręſidiorũ Baziani Chaulijq; dedit, q. bus ſubſidiarias copias omni celeritate mittendas eſſe indicabat. Alioqui, ſi feſtinationẽ adhibere deſiſterẽt, noſtro Indico imperio

rio ſummum periculũ imminere. Hoſtium enim numerum indies augeſcere. Eodẽ ipſo tempore, quo nauis illa cum nuncijs euecta eſt, quatuor millia ſelectorum regis Cambaiæ militum in caſtra venere. Quorum aduẽtu læta feſtiuaq; ibi omnia, & hominũ tympanorumq; ſtrepitu vndique perſonare, copiasq; illas (quaſi recenſerent) ſub oculis noſtris in acie diſponere. ac tandem agmine cõpoſito circùm munitiones immani clamore ac barbaro, quaſi ſi victoriam in manib. certam haberent, ad arcem contendere. Sed ictibus tormentorum peſſimè accepti, impetum temerarium repreſſerunt. Intereà dum iſta fiũt, ab incepto opere nihil remiſſum eſt, ſed continuo labore illam foſſæ partem, quæ ad turrim D. Ioannis pertingit, (quam diximus Aegidio Cotinio commiſſam eſſe) lapide, rudere, omniq; materia complere, atque iuxta Thomæam turrim malos eius altitudinis erigere, vt cacumina eorum noſtras munitiones excederent, ijsq; malis aſſeres ſcandulaſque loco ſcalarum ex aduerſo clauis affigebant, atque ita ſurſum aſcendere conati. Noſtri verò ignibus & acri pugna illis occurrere. At hoſtes cõtrà, harpagonibus materiam valli noſtri diripere, magnoque periculi cõtemptu ſcalas complere. Contra iſtam hoſtilem pertinaciam, noſtri aliam rationem defenſionis inſtituũt. Faſces ligneos caudicales

ferro

ferro cõnexos, catenisq́; colligatos, commixta interiùs pice, reſinaq́;, aliaq́; omni materja, quæ ignem facilè corripit, & diutiùs alit, alios ſuper alios ſupernè inijciebant, ijsq́ue ignibus permultos ex hoſtibus combuſsêre. Quod tametſi ſæpiùs hoſtes fieri viderent, ęquè tamen in labore perſiſtentes, pro nihilo noſtrorum conatus facere: reiectoq́; timore, ſuos qui ibi aut icti, aut deuſti cadebant, de foſſa deducere: alios protinùs in demortuorum locum ſufficere. Et quoniam opus multorum ſubſidium requirebat, oppidanos mulieresq́; etiam ad id negocium cogere, materiamq́ue ad foſſam comportare. Quo operarum continenti labore, (nam numerus quadraginta millia excedebat) tumulum ex terra palis ligonibusq́ue eo ſtudio inuehunt, vt quanquam ex arce perſæpè globis haſtisq́ue impeterentur, tamen iſtiuſmodi cladibus ab incepto deterreri nequiuerint. Itaq; poſt id temporis per ſupremã muſculorum partem ligneas teſtudines duplicibus elephantorum corijs conglutinatas promouent, ſuper quas (quum iam ex materia, quam hoſtes accumulauerant, prorectæ eſſent) per tumulum, quẽ demonſtrauimus palis deportatum eſſe, aliæ meant teſtudines, quibus defenſi, ex foſſæ labro in murum concurrere ſatis commodè valebant. Cui inſuper operi à lateribus duos hincindè fortiſſimos pluteos inſtar parietũ

 obij-

obijciunt, quorũ munitione iacula ac cætera miſſilia turrium Diuorũ Ioãnis Thomæque cohibebãtur. Quotẽpore tã aſſiduè ex hoſtiũ munitionib. iaculatum eſt, vt noſtri tum ob incredibiles labores, tum propter immenſas vigilias reſiſtere nulla ampliùs ratione poſſent. Sed antea quam hi plutei excitarentur, Maſcaregnas ſuſpicione permotus, hoſtes cuniculatim velle ambas has turres ſubuertere, tranſuerſis cuniculis periculũ rei anteuertit. Hoſtes deniq; quum propinqui ſub mœnibus agerent, ad propugnaculum D. Ioãnis, ſpecum inter duriſſimas rupes malleis excidunt, per quem deni pariter viri non incommodè ingredi valebant. Priori Commentario diximus, Maſcaregnam inter duas prædictas turres interiùs aliam ſubſidiariam conſtruxiſſe, ex qua quadrãginta milites telis ſpiculisq; commodè ambabus ſuccurrere poſſent, atq; huius cuſtodiã Antonio Pezãnę tradidiſſe, & ea quę illi priùs cõmiſſa fuerãt, Ioãni Verzeano cõcredita eſſe. Nã is ſuis militibus, quos adhuc integros fermè omnes habebat, & turri illi, & minori meſopyrgio ſubuenire poterat. His ergò ità in ſuis ſtationib. manere iuſſis, Antonium Rodericũ quæſtorem Ferdinando Caſtrio, qui infirmiorẽ arcis partẽ tutandam ſuſceperat, ſocium adiunxit, vt ſimul vigilias & hoſtium impetum alacriùs ſufferrent. Hoſtes verò nouo aſtu, &

muro

muro (vt diximus) dirupto, arcem ſegniùs ſolito infeſtabant. Seneſcente igitur in eà parte hoſtili contentione, noctu Simonem Phæum hactenùs in vinculis habitum, ad munitiones noſtras producunt, qui altá voce Rumecani nomine, rerum ſtatũ, & quàm proximi cladi eſſent, declararet. Quapropter ſi dedere ſe vellent, & arcem ſine ſanguine inoffensè tradere, Rumecanum omnibus liberum exitũ commeatumq; permiſſurum: Naues etiam (ſi nobis eius rei penuria eſſet) bona fide daturum: Sin ſecùs animati eſſent, eſſe in proximo omnium interitũ: eligerent, vtram partem mallent. Quòd ſi belli potiùs quàm pacis, fortunã approbarent, ſe ſequenti die arcem, omnibus collatis copijs, inuaſurum. At Maſcaregnas his auditis, eum ſtatim diſcedere iubet, & in comites deductoresq́;, ſi pedem referre nollẽt, omnes bõbardas ſeſe exoneraturum minatur. Diceret igitur Rumecano, ipſius aduentum aſſultumq́; quocunque in tempore optatũ expectatũq́; fore. Hoc ſermone habito, omnia hoſtes tormentorum globis cõplere: quorum improuiſis ictibus, duo de noſtris (qui, vt Simonem Phæum rectiùs audirẽt, murum aſcenderãt) interempti ſunt. Itaque hoſtes nullo tempore remiſſa contẽtione, decimanona Iulij ſub occaſum ſolis, arcis muros, quos penitùs ſuffoderãt, denuò impetũt, idq; tãta animi præ-

ſentia & obſtinatione, vt noſtros de ſalute ſua propemodum in deſperationem adduxerint. Sed ope & opera Ferdinandi Caſtrij, illi qui murum conſcenderant, erant autem numero triginta, omnes viri nobiles, vt ex habitu apparuit, interfecti ſunt. Quod vidẽtes hi qui iſtos ſequebantur, morte ruinaque ſuorum conſternati, ab oppugnatione refugiunt. Qui tametſi ſępè à mœnibus reiecti eſſent, magnis acceptis calamitatibus, nihilò tamen minùs tempus, quod oppugnationi idoneum exiſtimarent, remittebant, ſed cõtinuo labore opus illud (quo cõfecto, arcem omniũ ſimul impetu aggredi propoſuerant) abſoluebant. Eo itaq; pro ipſorum arbitratu finito, foſſaque ſic ad votum exæquata, adeò vt nullo negocio ex munitionibus in muros rectà pergere liceret, per omnia oppidi phana noctù ſacra faciunt, ſeq; ſuamq; vitã Mahumeto ad omnia pericula deuouent, deierantq; ſe, niſi capta arce, redituros non eſſe. In his ſacrificijs, vti ex voto litarẽt, per ſummam religionem copiosè luminaria per vicos omnes & compita incenderũt. Quo ignium ſplendore Ferdinandus Caruallus turris illius Præfectus, quã in fluuij alueo habemus, quum homines cateruatim ad templa concurſare animaduertiſſet, rei nouitate permotus, ad Maſcaregnã eodem momento ſcapha clanculùm traiecit. Qui, re cognita, omnes admonet,

admonet,præſentique vt ſint animo,adhortatur. Vigilias diſtribuit, eoſq; tota nocte in armis eſſe iubet. Ea nox D. Iacobi vigilijs ſacra erat. Sequenti igitur die,quę fauſta ac benè ominata hominib. Hiſpanis erat,propter Hiſpaniarum patronum D. Iacobum Apoſtolum, duabus horis ante luciferi exortum mœnia inuaduntur,impetusque ab hoſtibus in arcem fit, quapropter protinùs ſigno dato,ad muros concurritur, D. Iacobum per ſummam alacritatem multa acclamatione celebrantes. Ibique maximo armorum ſtrepitu & acri pugna dimicatio incenditur, in qua Ludouicus Soſa iuuenis ſtrenuus, Thomææ turris Præfectus, aliquot de ſuis militibus impigrè pugnantes amiſit:nam illum locum omnibus rationibus expugnare decreuerant aduerſarij. Sed iuuenis tum maiorum ſuorum exemplis, tum generoſa ſuamet indole erectus, locum inter ſumma pericula cædesque promiſcuas, magna animi præſentia, vitæ ſanguinisque contemptu defendit. Intereà loci,quum Maſcaregnam, vt omnibus locis ſuccurreret, rei neceſſitas huc illuc verſaret, vigiles qui ad maritimum arcis latus excubabant, quum loco ob ſcopulorum aſperitatem minùs timerent, relicta cuſtodia(vt dimicantibus intereſſent)ad pręlij locum ſeſe conferunt. Quo tempore, ſiue caſu, ſiue quòd ſolitudinem animaduerterãt, quũ

 æſtûs

ęſtûs defluuium, mareq́; decreſcens hoſtibus commodę inſeruiret, qui vbique locorum excubabant, Iuzarcani milites ſelectiores numero ſexaginta, in ſcopulis tacitè poſitis ſcalis, rupem conſcendunt, ijſdemq́; ſurſum in murum translatis, omni ſilētio proſiliūt. Quos quum duo milites qui per arcē concurſabant, ſplendore ignis conſpicerent, protinùs ad Maſcaregnam procurrunt, quē vnico puero ſignum anteferente comitatum reperiunt, eiq́; alta trepidaq́; voce arcem ad litoralem partem ab hoſtibus occupari vociferantur. Quibus ſilētio impoſito, nè re cognita qui prælio aderant, animo deijcerentur, ad eum locum quem hoſtes occupârant, ſeſe proripuit: ex ijsque qui nuncium attulerant, alterum ſocium aſſumpſit, alteri imperat, vt omnes quos in arcis plateis inueniret, ad ſe remitteret. Itaq; quum ad occupatum locum ventum eſſet, hoſtes ad ſexaginta intra mœnia depræhendit. Quos vix diſcernere licuiſſet, niſi globi & amphoræ ignitæ, quæ vltrò citroque ad aliud arcis latus iaciebantur, ſplendorem aliquem præbuiſſent. Iam eorum fermè viginti ſupra domorum tecta cōſcenderant, ibique duobus militaribus ſignis erectis aſſidebant. Cæteri verò domos ingreſſi, quicquid obuiū erat, diripiebant, cumque mulierculis animo conſternatis (quaſi iam rerum potiti) minaciter colloquen-

tes,

tes, pecunias exigebant. Quarum nonnullæ virilem animum ex neceſſitate induentes, correptis in manus haſtis, iam non muliebriter eos extra tecta pellere contendebāt. Maſcaregnas autē nonnullis militibus iam ſtipatus, in hoſtes impreſſionem facere, omnesq́; qui tecta conſcenderant, humi detrudere: Illi contrà, coacta manu, acriter pugnare: tandem plurimis interfectis, vno viuo capto, de mœnibus ſeſe præcipites dare, ſed ſcopulis acutis, præruptisq́; ſaxorum inter cadendum excepti, omnes miſerè dilaceratis membris interiêre. Hac re ante diei crepuſculum geſta, ꝓtinùs ſe Maſcaregnas ad ſtationes cōtulit, inibiq́; quū iā ad noſtros victoria inclinaret, ſed prę laſſitudine lāguidiùs aliquāto agerēt, nouos illis ſpiritus ſua oratione iniecit. Quarè prælio redintegrato, pugna denuò recrudeſcere cœpit. Tandē hoſtes, remiſſiùs ſolito reſiſtentes, receptui canunt. Sed quū luceſcēte die ſuorum cladem oculis diſcernerent, quorum permulta cadauera, truncata & miſerè lacerata, in foſſa iacebant: dolore & ira perciti, tanquàm veſani furenteſq́;, denuò in noſtros inuolāt, eodemq́; quo cœperant impetu, ad quartam diei horā dimicatū fuit. Sed tandem noſtri ad plenum victores euaſerūt, quanquā nō ſine multo ſuorū ſanguine. Nec ſolùm viris ea victoria, verùm etiam muliebri audacię attributa fuit: Nā inter eas matronas,

nas, quæ militibus ad ſtationes (oppugnatione durante) neceſſaria apportabant, nō paucæ inuentæ ſunt, quæ ſagittis alijsq́; miſſi lib. læſæ, tragulas & ſpicula propria manu euellerent, ac vulneribus obligatis, cruentæ etiā-num, ad eadem munia quaſi integræ intactæq́; recurrerent. Hoc certamine circiter mille hoſtium, præter vulneratos, cecidiſſe conſtat. Inter quos etiam occubuit Iuzarcanus dux. In cuius locum fratrem eius natu minorem, Mamudius gratitudinis & liberalitatis ergò, ſuffecit, eiuſdemq́; dignitatis nomen ac titulum attribuit, vt Iuzarcanus vocaretur, Marchionem ipſorum linguâ ſignificante hoc vocabulo: omnem inſuper fratris ditionem ei conceſſit.. Ex noſtris autem ſaucij quam plurimi fuêre, deſiderati ſeptem tantùm, quos Maſcaregnas tubarum clangore, ſonituq́; tympanorum, necnō hominum cantu, feſta ſolemnitate potiùsquàm lugubri mœſtitie in templum deportari ſepeliriq́ue curauit: partim, quòd de religione Chriſtiana ità meruerāt, vt mors illorum in conſpectu Domini precioſa, epinicia, & martyrum hymnos potiùs, quàm lugubres exequias & triſtes nęnias requirere videretur: partim, vt militum animos erigeret iſta in tam arctis rebus alacritate, & in mortuos gratitudine. Simul vt intelligeret hoſtis, rem ſibi cū hominibus eſſe, qui non modò ſuorum morti-

bus

bus animo non conciderent, verùm etiam mortem huiuſcemodi, charam optatamq́ue haberent. Secunda ab hoc prȩlio die, pomeridiano tempore, hoſtes iterùm ab illa ipſa parte, quam anteà oppugnauerant, arcem inuadunt: ſed alacriter obſiſtentibus Ferdinando Caſtrio & Ludouico Soſa, non abſq; noſtrorum tamen iactura & ſanguine, repulſi fuêre: qui etiam ſupra trecẽtos de ſuis, quum de loco recederent, vulneribus confoſſos, mortuosq́ue reliquerunt. In iſtis anguſtijs quũ noſtri de ſubſidij mora admodùm quererentur, quarto Calendas Auguſti, celox quâ Maſcaregnas Cælium ſacerdotem Bazainum & Chaulium ſuppetias petitum emiſerat, arcis æſtuaria penetrauit, atq; per nouem ſtrenuos milites qui in ea venerant, intellectum eſt, literas quas ad Proregem ſcripſerat Maſcaregnas, omni ſedulitate per certũ nuncium Goam eſſe tranſmiſſas. Huius celocis aduentu, quum hoſtes id quod erat ſuſpicarentur, nimirùm, ſubſidium breui expectari: celeritate vtendum eſſe, ante aduectum nouarum copiarum, iudicârunt. Quare ſequenti die circa meridiem, quum noſtri à continuis laboribus interquieſcerent, & qui in excubijs erant, minùs cautè ſtationib. inuigilarent, hoſtes de improuiſo in arcem incurſionem faciunt, mœniaq́; tanta celeritate ac promptitudine conſcendunt, vt noſtri,

ferè

ferè perterritis omnibus, finem totius belli adeſſe exiſtimarent. Sed Franciſcus Almeida cui excubias agendi cura ad Thomæā turrim obuenerat, non amplius quàm viginti quinque militibus ſuccinctus, impetum hoſtium viriliter admodùm ſuſtinuit. Tandē noſtris accurrētibus, tam atrociter tribus aut eò plus horis pugnatum fuit, vt nūquam anteà atrociùs. Tandem ſupra octingentos ex hoſtibus iugulatis, receptui Rumecanus dux ſummi in eo exercitu imperij, canere iubet, atq; inſigni hac accepta clade, in caſtra ſe recepit. De noſtris verò aliquot interfecti ſunt, vulnerati & igne ambuſti non pauci. Hoc tempore omni victus genere noſtri anguſtè admodū vtebantur, præſertim carnium, quarum tāta erat inopia, vt gallina vna in ægrotantium dietam, decem aureis ducatis venundaretur. Eodem ipſo tempore, Mamudius certior factus, quàm ſiniſtram ſui in omnib. oppugnationibus fortunā habuerant, Moiatecanum, qui à ſe primū dignitatis locum in regno Cābaico obtinebat, cum quatuordecim millibus ſelectorum militum Dium mittit. Poſt cuius aduentum, hoſtes conſilio inter ſe habito, cuniculis omni materia incendiaria repletis, arcē funditùs euertere ſtatuerunt. Sed ſumma & vis cōſilij in hoc erat, ne noſtri qd ab ipſis ageretur, perſentiſcerent. Ergò in Thomæā turrim, & in alterā D. Ioannis, quæ

vltra

vltra veterē foſſam producta,hoſtium munitionib.erat vicinior, cuniculos agere cœperunt. Et vt noſtros res ea lateret, hoc aſtu & ſtratagemate ſunt vſi: latomorū multitudinē ſub teſtudinib ad frontē eius ꝓpugnaculi agūt,vt fundamēta murorū cōtinuò indefatigabiliq; labore excauarent, ſtrepituq; maximo agerēt, malleorumq; fragorem, ſtridoremque ferramentorum ſummum ederent, nimirum vt noſtrū militē iſta fallaci ſpecie circūuenirent. Exiſtimabant enim, noſtros, quum eam rem tantis ſtudijs agi viderent,eò omnes cōcurſuros, animosq; ab diſſimulata oppugnatione verisq; periculis ad inanē oſtētationē diſcriminis auerſuros eſſe. Nec eos ſua fefellit ratio. Noſtri. n. hoſtilis conſilij ignari,eos qui turrim à frōte malleis acutis ꝓſcindebant,qua poterāt vi proturbabāt: ſed quum ea defenſio, ſumma pertinacia & clamore vndique ageretur,factum eſt, vt per ſummū ſtrepitū obtuſo auditu, quæ infernè agebantur,nec audire, nec percipere noſtris ſiuerit. Itaque quū pro voto ab hoſtibus cuniculi acti eſſent,decima Auguſti,qua die D. Laurentij martyriū,Chriſti Eccleſia celebrare cōſueuit, hoſtes tubarum clāgore tympanorūque vehemēti ſonitu ſeſe mutuò adhortātes,agmine compoſito, ſignis militaribus præcedentibus, in arcis mœnia prorumpūt, ac vehementiùs ſolito,globos amphoraſque

igneas

igneas intrò proijciunt. Noſtri verò ad oppugnatum locum protinùs concurrunt. Ibi quumtá diù pugnatum eſſet, quò ad animaduerterent hoſtes, penè potiorem militum partem ad mœnia cōueniſſe, ſimulato timore, receptui canunt, ac de foſſa & mœnibus in caſtra ſe recipiunt. Qua feſtinata fuga, vt inſueta, & ſi malleorū anteà facta de induſtria concuſſio, fragorq́; ferramentorum oſtendiſſet, potius hoſtes viam latiorem in arcem aperire velle, diſcuſſis mœnibus, quàm cuniculis denuò aditus tentare, quū id paulo antè ad Thomæam turrim infeliciter tētauerant, vbi cuniculi eorum tranſuerſis cuniculis excepti ſubrutiq́; à noſtris erant: Maſcaregnas tamen ſuſpicione adductus, Luſitanis qui ſuper Thomææ turris teſtudinem conſiſtebāt, (ad cuius radicem ipſe dux defatigatus adſidebat) imperat, vt nulla vſi mora, inde vniuerſi abſcedant, ac expedito nuncio eos qui ſupra muros turris Diui Ioannis agebāt, monet, vti protinùs ſe de loco amoueant, ſuſpicari ſe, nouos cuniculos eſſe inſtructos, quibus ignem inijcere confeſtim hoſtibus propoſitum ſit. Qui dicto non audiētes, ſed prudentiſſimi ducis ſpreta monitione, conclamant plus ſibi animi, maiorem rei militaris experientiam eſſe, quàm illi, qui per ſummum timorem eos ad diſceſſum hortaretur. Itaque quum deteſtabilis temeritas eos cuncta-

cunctabūdos exitiabili mora implicaret, hoſtes ignem in eo loco vbi cratea turris conſtructa fuerat, pulueri tormentario imponunt. Qui recto tramite, ſicut diſpoſitus erat, viam relegens ad cuniculos, quum fauces intimas penetrâſſet, vbi omnis incendiaria materia recondebatur, vniuerſam fabricæ molem vno momento diſrupit, ac per ſummam vim, ipſam Diui Ioannis turrim integram ab ipſis fundamentis in altum proripuit, ac omnes quos ibi infauſta fortuna retinuerat, in ſublime elatos, tanquàm minutulos ſilices diſiecit. Quo miſerrimo euentu circiter ſeptuaginta ſtrenui milites interiêre, quorum pars in foſſam, pars in hoſtium ſtationes, fermè omnes fracti dilacerati que ceciderunt. Inſuper ij, quos infelix caſus in hoſtium caſtra integro corpore traiecerat, quanquàm igne fœdati omnino, & exanimes vitæ incommodis ceſſiſſent, minutiſſimè tamen ab hoſtium gladijs haſtarumque mucronibus, tanquàm eam pœnam ſenſuri eſſent, diſſecti fuêre. Hoc horrendo ſpectaculo, illud memoria dignum viſum eſt, illis quos pulueris & ignis vis in aërem expulerat, haſtas clypeosque non anteà de manibus defluxiſſe, quàm deficiente, ac omninò euaneſcente anima, cadauera ipſa deorſum præcipitata relaberentur. ex ijs porro qui ſuper turrim in hac calamitate conſtiterãt, viginti

Z tantùm

tantum ignibus ambuſti, viui remanſerunt. Notos equites Luſitanos deſideratos eſſe cõſtat, Ferdinãdum Caſtrium Proregis filium, adoleſcentem ſumma ſpe, ſummaq; indole prędіtum. Ioannem Almeidam, Ludouicum Mellum, Diodocum Soto maiorem, Antonium Rodericum quæſtorem, Aegidiũ Cotinium, Diodocum Reinoſum Soto maiorẽ, Aluarum Ferrariã, Rodericum Soſam, Laurentium Fariam, Ioannem Brandanũ, Georgium Almeidam, Triſtanum Soſam, Franciſcum Lupium, Gratianumque Ferracium. At Maſcaregnas (q, vt demonſtratum eſt, iuxta Thomææ turris radices aſſidebat,) quũ incẽdiũ, ruinã, & occaſum turris D. Ioannis momento temporis conſpexiſſet, ſumma celeritate, quindecim militibus comitatus, eò ſe proripuit. Quò quum ventum eſſet, ne veſtigium quidem veteris illius formæ deprehẽdere potuit. Nihil ibi in oculis, nihil ſub conſpectu, niſi parietũ rudera lapidesq; permixtim puluere mẽbrisq; mutilatis, ac ſanguine humano tincti. Inter quæ promiſcuè nõnulla corpora adhuc exhalantia, & cum morte conflictantia, non abſq; mœrore & horrore in tuentiũ conſpiciebantur. Quæ dum ſubitò indè eximere noſtri ſatagunt, vt pro ritu Chriſtiano ſepelirentur, derepẽte hoſtes per eũdem ipſum labefactatũ locum, impreſſionem faciunt. De quo tam vehementer vtrin-
que

que cominùs pugnatum eſt, vt ſola nox prælium diremerit. Qua nocte, etſi plures de noſtris iam occubuerant, permulti ſaucij, omnibus verò & defatigatis, & de accepto infortunio mœrentibus: Maſcaregnas tamen, virorum mulierumq; opera, murum ſubitarium ſexdecim palmorum craſſitudine, in veteris turris ruinis ex ſoluto lapide conſtruxit, quem abſolutum ante ſolis ortum, hoſtibus conſpiciendum non ſine magna admiratione obiecit. Illi cõtra, alio erecto muro, Thomæam turrim deinceps cuniculis, quandò ea res benè ſucceſſerat, deijcere contendunt. Sed quum noſtri alijs obiectis cuniculis, illorũ conatib obuiam ijſſent, re intellecta, in alterum turris latus ſe tranſtulère, quò noſtri cuniculi pertingere non poterant, & ſuffoſſo turris frõtiſpicio, quatenus à noſtris præpediri nequibant, ignem operi nondùm perfecto, appoſuerunt. Quo incẽdio quartã fermè turris partem euerterunt, ac protinùs in dirutum locum inuolantes, de ſuperioribus rudera ad ſe ferreis hamis attrahebant, quibus ſenſim defluẽtibus, anguſtior multò fiebat locus, quem noſtri ſupernè adhuc retinebant. Quod quum à Maſcaregna animaduerſum eſſet, bombardas quæ ibi reliquæ erant, indè tolli iubet. Sed quum vix centũ milites illæſos integroſq; haberet, eoſq; in vnũ aliquem locũ aliundè euocare periculoſum

eſſet, omnium ſtationibus hoſte imminente, eò factum eſt, vt baſiliſcum ac leonem quadraginta virorum diurno nocturnoq; labore indè extrahere nunquam valuerit. Hoc tempore tria mancipia ex arce profugerunt, hoſtibusq; indicium fecere, quanta noſtrorum eſſet raritas, quantaq; omnium frugum & annonæ penuria premerentur. Quorum perfugarum ſermonibus, nouo cõcepto ſpiritu, Iacobæam turrim cuniculatim, igne ad ſuppoſitam materiam adiecto, penitus euertunt, quę in pronum vergens, tota verſus hoſtium ſtationes ruinam traxit. Hoſtes igitur protinùs per ruinas ſe proripiunt, vbi, quanquàm noſtri egregiè reſiſterét, locum tamen euincunt: ac militaribus ſignis ibi erectis, arcis aream tranſcendunt, templique D. Iacobi partem mediam præoccupant, ibique aliquot diebus ea ſorte cominùs dimicatum eſt, vt modò templum penes noſtros, modò penes hoſtes fuerit. Sed quũm de ſingulari proprioq; domicilio, ac de ipſis aris & focis ageretur: viribus omnibus adhibitis, noſtri in ſacrarij fornice, murum conſtruxerunt. Atque ità templo diuiſo, alij ab alijs interſepti, in ipſo templo quiſque pro ſuo ritu ſacra faciebat, religionemque numinum colebat.

(·:·)

DAMIA-

DAMIANI A GOES EQVITIS LVSITANI, DE BELLO CAMBAICO SECVNDO COMMENTARIVS TERTIVS.

LIteris Maſcaregnæ, opera Hieronymi Meneſij præfecti præſidio Bazaini, Goam delatis, quibus arcis diſcrimen nunciabatur: Ioannes Caſtrius Prorex, omni ſtudio quatuordecim minores lõgas naues expediri iuſſit. Cui claſſi Aluarum Caſtrium filium ſuum præfecit. Is diui Iacobi ſolenni die è portu ſoluit. Et quanquam hyemis vis illic eo tempore aſperiùs ſæuit, nihilominus tamen ſecũdo vento Bazainum enauigauit. Quo in loco Franciſcum Meneſium reperit, qui bis infeliciter iter auſpicatus, difficilioribusque vſus tempeſtatibus, in portum remeârat. Quod iter, collatis in vnũ claſſibus, quum ſæpiùs tẽtatum eſſet, nec pro voto ſucceſſit: iubet Aluarus Caſtrius, (quũ, in quo ſtatu res Dienſes verſarentur, probè ſciret) vt claſſe diſſociata, nullo ſeruato ordine, ſeorſim vnuſquiſque Dium, qua poſſet ratione, peteret. Itaque ſeparatim illis nauigantibus, ventis plerunq; obſtantib. primi

omnium vnica naue Antonius Monizius & Gratianus Rodericus Tabora, Dieſem portum ingrediũtur. A quibus, de propediem affuturo ſubſidio magno, cũ gaudio factus certior Maſcaregnas, protinùs eandem ipſam nauim Aluaro Caſtrio obuiã remiſit, in qua paulo pòſt ad portũ Ludouicus Mellus Mẽdoza applicuit, quem Eduardus Meneſius Pereira, Comitis Ferienſis filius, iuuenis impiger ac ſtrenuus ſubſequutus eſt. Poſt quorũ acceſſum, ad turrim D. Thomæ (cuius potior pars, vt demonſtrauimus, corruerat) acriter bello dimicatum eſt. Sed pręualentes hoſtes, loco potiti ſunt. Quamobrem infenſus Maſcaregnas, per omnia diſcrimina inſequenti die hoſtium vires ad eundem locum tentare fortiorīq; manu inuadere proponit. Itaq; ſelectis militibus, de improuiſo impetum fecit. Deturbati igitur hoſtes, faucijque nonnulli, inter fugiendum claſſico ſuis ſignum dedêre. Quo audito, protinùs ex caſtris & ex oppido totus exercitus concurrit. Ac quamuis pluuia & imbribus ſubitò ingruentibus, impedirentur: haſtis tamen, gladijs, ſagittisque dimicatũ eſt, propemodùm ad veſperã, quo tempore quum ſe nimbi remiſiſſent, ad bombardas & igneã materiã itum eſt. Sic vtrobique clade copioſè illata & accepta, quũ ſeptẽ fermè horis pugnatum eſſet, noſtri tandẽ locum recuperant. Per id tẽporis, duæ celoces appu-

appulerunt, ducibus Ioãne Athaidio, & Frãciſco Guillermo. Hoſtes porrò poſt hanc repulſam, igne deinceps per ſulcos cuniculares immiſſo, murum, qui turri Antonij Pezannę cõtiguus erat, funditus euertunt. Cõtrà Maſcaregnas omni ope reſiſtens, in hoſtes cameli iacula effundit, alterumq; ſtatim firmiorẽ murum intrinſecus excitauit, etiam ipſe humeris lapides materiamq; comportãs. Id hoſtes animaduertentes, è regione & ipſi alium extruunt, quo noſtris ad ſe acceſſum inhibebant. Hoc die Rodericus Ferdinandus Chaulienſis municipij quæſtor, cum viginti militibus naui minore longa portum tenuit, & inde alij atq; alij duces ſingulis diebus aduentabant. Hoſtes intereà ſuper illam turris partem quã occupabant, truncatim parietes conſtruunt, ac indè aſſiduè in noſtros tela conijciebant. Dum in his anguſtijs adhuc Luſitanorum fortunæ verſarẽtur, vigeſima octaua Auguſti Aluarus Caſtrius & Frãciſcus Meneſius, cũ potiore claſſis manu portũ ceperunt. Numerus nauium hactenùs appulſarum, viginti quinque. Quæ quum minores pleræq; eſſent, non plures quàm 400. milites aduexerunt. Reliquæ cõtrarijs ventis agitatæ, Bazainum coactæ ſunt repetere. Sed poſteà ſecũdiores tempeſtates nactæ, menſe Septẽbri, ad Dienſem portum, & iſtæ quoq; applicuẽre. Poſt Aluari Caſtrij aduentum, quum

hoſtes ex D. Thomæ turri rudera & collapſam materiam eximendi nullum finem facerent, leo ille bombardicus deorſum cecidit, & baſiliſcus fune ſuſpenſus in ruderum mole ſubſedit. Quarè milites qui poſtremò venerant, tenui adhuc illarum rerum experientia, aut potiùs temeritate adacti, id non ferentes, imprudenter nouas res moliri incipiunt, iactantes vbi tanta murorum ſtrages extaret, tamque patentes viæ ad arcem inuadendam capiendamque hoſtibus præbitæ eſſent, certis rationibus duci ſeſe, vt crederent, hoſtium vim non in milite, ſed in bombardarum iaculationibus ſolummodò conſtitiſſe: ducisq; noſtri timore potiùs quam prudentia effectum, vt quum liceret hoſtem in ſuis caſtris vincere, ipſi vltrò hoſtium obſidione teneantur. Hiſce verbis, debacchantes, non pauca item alia iactitabant, quæ imperita multitudo, furore agitata, euomere cõſueuit. Qua factione reliquos, qui à primordio belli, mira obedientia eouſque imperata fecerant, in ſuam ſententiam cõtaminatos pertraxerunt. Ad id, leonis & baſiliſci amiſſio, cumulum irarum adijciebat. Quamobrem congregati, vnanimiter Maſcaregnam adoriuntur: ab eo incredibili tumultu ferocitateque, erumpendi facultatem, caſtraq; inuadendi copiam ſibi poſtulare: Nulla iam re obſidionem, quam ipſorum ignauia, perdurare

rare: vile hoſtium vulgus, occiſis iam ducibus & ſelecta omni iuuentute, ad primam eruptionem profugiturum. His inconditis clamorib. quatenùs fieri potuit ſedatis, quanta maxima valuit ratione prudens imperator oſtendit, quanta clade ſibi cognita eſſet hoſtium pertinacia & potentia, quam ſe pro militum raritate, nec vincere, nec ſuſtinere poſſe, ſatis exploratum haberet. Quare ad caſtra poteſtatẽ eundi nunquã ſe illis ſponte ſua facturum, nec prætereà conſilium daturum, quod omnibus poſteà perniciosũ foret: Orare, vt in tanto rerum diſcrimine, prudentiùs quàm audaciùs bellum tractarent. Aliàs per audaciam minùs peccaturos; nunc vel minimum errorem, Indiæ imperio perniciosiſſimum fore. Nam quod rebantur, vile illic vulgus ac gregarium obſidioni incubare, & multò minores quam pro fama, copias eſſe: in eo ipſos magnopere falli. Quin potiùs adeſſe ibi totius imperij Cambaici vires. Quòd ſi ſpreta militari diſciplina, iniuſſu imperatoris, eruptionem facere molirentur, ſe minimè gentium eos in tanta vecordia ſubſequuturum. Sin (quod melius rectiúsque, & quod ipſis, vt fortibus & prudentibus viris potiſſimum conueniat) ducis imperium conſiliumq; reſpicerent: ſe inprimis authorem eſſe, vt eouſque expectetur, donec hoſtium quempiam interciperent, à quo ho-

ſtilis exercitûs magnitudinem vireſq; cognoſcant. Interim verò alijs atq; alijs, quas quotidiè expectabant, nauib. in portum appellẽtibus, fortiore poſtmodùm manu ſe hoſtes aggreſſuros. Quamobrẽ iterùm atq; iterũ omnes oratos velle, vt ſuis monitis obtẽperarent, quibus nihil, niſi quod rectũ ſanctumq; ac omnibus ſalutare eſſet, pręcipiebatur. Hac concione vtcunque permotis pacatiſq; militibus, vt cum Aluaro Caſtrio & Franciſco Meneſio, de negocio conferret, ſe ad ſuas ædes cõtulit. Ea deliberatio quum inter ipſos verſaretur, fortè hoſtes in baſiliſcũ, quem ſuſpenſum in parietinis relictum fuiſſe demõſtrauimus, ancorariũ funẽ inijciũt, vt in ſublime attraherẽt. Tũ verò milites quũ id animaduertiſſent, per occaſionem acceptæ in oculis iniuriæ, ad Maſcaregnã cõcurrũt: Indignã rem, ſic ſe ab hoſtib. ludibrio haberi, quum coràm, in omniumque oculis, talia auderẽt tentare. Itaque æſtuantes, diſſono clamore ædes complent, poteſtatemque caſtra aggrediendi, omni ferocitate pertinaciaq; poſtulãt. Inter quos quidam ſeditioſiùs, q̃ par erat: Patiemur ne, inquit, ampliùs tali parere duci? Nónne honeſtiùs luteę cuipiam obtemperabimus ſtatuæ, quàm huic ſocordi? Cui Maſcaregnas tam prudenter, quàm ironicè, Fortaſsè, inquit, ô miles, ſtatua lutea ob inertiam imbecillitatemque haberi debeo, ac propemodùm

modùm me talem agnoſco. Sed illud etiam ſcio, te in hoc temerario prælio, quod tantoperè inire cupis, omnium primum in arcem refugiturum. Nec vaticinium feſellit. Nam feroculus ille, primus omnium fugam cepit. Hoc tumultu Maſcaregnas commotus, & quòd neminem omnium in ſuam ſententiam deſcendere videret, ceſſit bacchantium furori, ne ſeditionem etiam intùs concitare videretur. Ire igitur ad arma iubet, centum militibus ad arcis præſidium relictis. Primam aciem Aluaro Caſtrio, alteram Franciſco Meneſio ducendam tradit. Ipſe (licèt inuitus) cum reliquis copijs ſubſequutus eſt. Igitur correptis celeriter armis, & habita breui concione, peractisq́; ſacris, erumpunt, aggeres tranſiliunt, indè ſuperatis munitionibus, excubitoribusq́; de ſtationibus depulſis, in caſtra prouolant. Hoſtes verò, cognita eruptione, ſublato clamore, ſignoq́; dato, in noſtros protinùs inuehuntur: quũ hoſtiũ vim ſuſtinere nõ valerent, eadẽ quâ venerãt, retrò abeunt, ſumma & incõdita trepidatione. Itaq; inſequẽtibus hoſtibus, centũ circiter de noſtris deſiderati ſunt, inter quos noti equites Luſitani, Franciſcus Meneſius, Franciſcus Almcida, Lupus Soſa, Rodericus Ferdinãdus Chaulienſis municipij quæſtor, Franciſcus Guillermus, Nonius Pereira, Eduardus Meneſius Pereira, Ferienſis comitis filius. Qui omnes

omnes fortiter pugnando, oppetiuerunt. Is, quem dixi, Ferienſis comitis filius, hoſtium impetum poſtremus ferens, ſaucius grauiter, nec loco tamen cedens, indolem ſuam, clariſſimorumq; nataliumdecus, egregiè oſtendit, ſummumque virtutis ſuæ teſtimonium reportauit. Nam cæteris fugam ignominioſam exprobrans, eos omni ratione reuocare nitebatur, voce magna inclamans: Subſiſtite commilitones, & pectus frontemque in hoſtem obuertite: neque tam probroſè fugiatis, qui paulò antè erumpendi facultatem per ſeditionem extorſiſtis. Teſtor veſtram fugam, & iſtam Luſitanicæ gloriæ maculam, me aut hìc in veſtigio moriturum, aut dilapſis omnibus, non niſi vltimum rediturum. Quod & ipſum facto præſtitit, nam dictorũ fidem, morte ibidem fortiſſimè excepta, adimpleuit. Fugientium pars ſtatim in ipſo certamine interijt, pars vulnerum vi poſteà extincta eſt. His tãtis malis circumuentus Maſcaregnas, quatenùs tempus ferebat, diſperſorum fugã reprimere conabatur, vt vnà collecti, cedentiq; acie, minore iactura ſeſe in arcem reciperent. Sed quos timor agebat, virtus aggregare non poterat. Nam ſinguli ſuæ quiſque ſaluti conſulentes, nullo ſeruato ordine, fuſi diſperſique ad ſtationes recurrebant. Aluarus verò Caſtrius maceriem in redeundo conſcendere adnitens, à funditore
in

in capite grauiter ictus, ſubitò retrorſum in præceps abijt. Quod Maſcaregnas animaduertens, protinùs cadenti ſuccurrit, & ex hoſtium manibus ereptum, in arcem comportari curauit. Eo in loco, dum Aluaro Caſtrio ſubuenitur, iuxta Maſcaregnam, bombardæ manualis iaculo Franciſcus Almeida, cuius ſuperiùs meminimus, traiectus occubuit. Itaque hiſce acceptis damnis, in arcem redire Maſcaregnas compellitur. Hæc Calendis Septembribus acciderunt. Porrò caſus hic tantum terrorem noſtris iniecit, vt deindè hoſtibus inuadentibus, quod ſingulis quibusq; dieb. fiebat, ad muros accedere formidarent. Quem iſtorum timorem vix ducis fortitudo animique præſentia imminuere valuit. Hoſtes contrà, victoria hac elati, maiores ſpiritus concepêre. Quapropter acriori peruicacia arcem euertere connisi, turrim illam quę ſuperioribus temporibus ſub Antonio à Sylueyra, in Rhomæorum ſiue Thracum oppugnatione proſciſſa fuerat, rectis cuniculis deiecerunt, ac turrim etiam nouam, quæ ſupra decumanam veterem portam conſtructa erat. Potiorem quoque muri partem demoliútur. Ad hæc, muro, qui turribus Diuorum Ioannis Thomæque interſitus erat, ſuperato: duas bombardas ſupraponunt, quarum iaculationibus noſtri intùs per arcis plateas verſare prohibebantur. Prætereà baſiliſco

ac

ac leone ex Thomæa turri deductis, ſtationem in ipſius turris fronte conſtituunt, atq; indè bõbarda ac duabus machinis adductis, domorum tecta miris modis conquaſſabant. Maſcaregnas verò quum his difficultatibus premeretur, bombardis tormentisq; bellicis ad neceſſaria loca diſpoſitis, hoſtium violentiam, quatenùs fieri poterat, reprimere meditabatur. Quarè è regione expugnatæ turris D. Thomæ, nouã turrim excitauit, ex qua & maior arcis pars protegebatur, & hoſtes ita cohibiti ſunt, vt neque extra murum caput efferre, neq; in arcem iacula emittere, niſi cum ſummo periculo, vlteriùs poſſent. Intereà tẽporis ſuper fluuium ad Rhomæorum oppidum vſque, põtem hoſtes deduxerunt, opus admirabile, contra aquarum rapidiſſimos acceſſus & receſſus, per quem ex inſula in continentem plauſtra vehiculis impoſitis, ac totus exercitus ad neceſſaria deportanda inuehendaq; commeabant.

Dum hæc ad Dium agebantur, menſe Septembri nuncius Goam ad Proregem defertur, de Ferdinandi Caſtrij ſui filij morte, & clade illa, quæ ad decimum Auguſti ignis vi obtigerat, quam ſub finẽ ſecũdi Cõmentarij retulimus. Quo nuncio etſi dolore cruciaretur, ne tamen militum animos ſegniores ſuo luctu redderet, ad Dienſem expeditionem, ſub-

ſidiaque ferenda, ſimulata animi alacritate, feſtiuis purpureiſque veſtibus indutus, ciuitatem luſtrauit, omnibuſque palàm teſtatus eſt, ſe non tam grauiter ferre interitum filij, quàm magni facere, quòd honeſta morte dignaque ſuis natalibus occubuiſſet: Verùm magno ſtaturum hoſtibus fortiſſimi adoleſcentis funus, & oppugnatam Dium, inter minas iactitabat. Itaque protinùs Aluarum Cugnã cum celoce emittit, cui diplomate ad id dato, colligendi omnes noſtras naues, quæ per littus Indicum diſperſæ vagabantur, poteſtatem fecit, imperatque, quotquot eo menſe aggregâſſet, ilicò Dium ſecum abduceret. Is itaque quinque celocibus cum mediocri hominum manu, ſub ipſius menſis finem, in portum Dienſem recipitur. A cuius aduentu, militum delectu habito, mille ducẽtorum copiam numerus excedebat. Per hunc ſcripſit Prorex ad Maſcaregnam, nè ante eius aduentum, quenquam extra arcis mœnia ampliùs cum hoſtib. confligere pateretur. Poſteà dimiſſo Goa Aluaro Cugna, per ſummã feſtinationẽ quadringenti milites, quinque nauibus imponuntur, inter quos aliquot architecti & latomi fuêre. Ij varijs vſi tempeſtatibus, Dienſia æſtuaria intra paucos dies tenuerunt. Bello itaq; promiſcuis cladibus ſæuiente, noſtri aliquot hoſtium naues, quę ex ſinu Arabico in Cambaiam

baiam enauigabant, interceperunt, quarum pars potiſſima mercibus nobiliſſimis onuſta erat. In iiſdem erat conſanguineus quidam Coij Sophari, quem Sopharus ipſe dum viueret, Cairum (militis colligendi gratia) amandârat, & is nunc exercitum benè magnum, & ad rem bellicam egregiè inſtructum, ſecum ducebat. Sed acri nauali prælio ſuperatus, ferè omnes ſuos amiſit. Solus enim duntaxat Sophari conſanguineus cum aliquot nobilibus, cæteris interfectis, viuus reſeruatus eſt. Verùm & ij quum in arcem deducti eſſent, iugulati ſunt, ac eorum capita ſecundo aquarum refluxu, in hoſtium caſtra ad oppidum præterlabi defluereque ſinuntur, vt agniti à ſuis, luctum in caſtris ac deſperationem facerent. De noſtris permulti in hac nauali dimicatione vulnerati fuere, mortui quoque non pauci. At Prorex, qui Goæ reliquam claſſem inſtruebat, tempus idoneum nactus, cum ſeptuaginta circiter nauibus è portu ſoluit, ac difficillimis tempeſtatibus vſus, Bazainum tenuit. Quo in loco vniuerſam claſſem, quæ ventorum aſperitate diſperſa, ſimul appellere non potuit, expectare propoſuit. Ibi autem commorans, nè tempus tereretur, Emanuelem Limicum cũ minoribus aliquot longis nauibus ad Surraticum littus inuadẽdum miſit. Qui ſtrage hoſtium non vulgari, cum ingenti nauium præda, littoribusq; populatis,

tis,

tus Bazainum reuertitur. Reuerſo Limico, Prorex, qui, quamdiù claſſis in ſtatione litto ris ventis aduerſis retenta fuit, nunquàm voluerat in terram deſcendere, poſt ſexdecim dies quam venerat Bazainum, ancoris ſublatis, Dium verſus nauigauit, interq; nauigandum, iterum Emanuelem ipſum Limicũ ad ſinum Cambaicum explorandum vexandúque præmiſit. Qui aliquot hoſtium nauibus ſubmerſis, pagis attegijsq; incenſis, inſuper cæde non minima quaquauerſum edita, Brãmaluci tamen benè de noſtra amicitia meriti ditionibus intactis, ad Mortuorum inſulam ſe Proregi coniunxit. Indè rebus omnibus ordine diſpoſitis, velo dato, felicibus auſpicijs ſeptima Nouembris, vniuerſa claſſe ſalua, cum mille ſexcentis militibus Luſitanis, ad portum Dienſem applicuit, quo iam appulerat Laurentius Petreius Tabora, dux eius claſſis, quam Luſitania ſingulis quibuſq; annis in Indiam mittere conſueuit. Is enim vbi Cochinum venit, & quæ ad Dium agebãtur, reſciuit, claſſe illic integra relicta, Proregis aduentum vno die anteuerterat. Cuius prouida diligentia, indubitatam noſtri de futura victoria opinionem conceperũt. Prorex igitur arcis æſtuaria ingreſſus, ancoris iactis, nauibúsque per ordinem diſpoſitis, Maſcaregnæ per nuncium iniungit, vt quamprimùm ad ſe veniat. Qui poſteaquam adue-

nit,& de belli gerendi rationibus inter ipſos vltrò citroq; habitus ſermo fuerat, in arcem reuertitur. Poſtero verò die, in ea parte qua meſopyrgion illud maius mare reſpicit, binæ ſcalæ, iubente Maſcaregna, apponuntur, per quas noſtri ſeſe in arcem, æſtu recedẽte, cõmodè recipere poterant. Atque etiam per omnes arcis turres, necnon in ea quę in alueo fluuij poſita eſt, bombardæ nouo ordine diſponuntur. Cui negocio naues aliquot adhibentur, ex quibus omnibus die noctuq; omni contentione in hoſtium caſtra tela emittebãtur. Qua iaculatione, ea ruina eſt facta quę poſteà magno vſui noſtris fuit. Nã per ea loca, quaſi reuulſis repagulis, caſtra tẽtari primũ cœpta ſunt. Hoſtes verò his reb. minimè perterriti, alacri, erectoq; animo, futurũ præliũ expectabant. Ergò ad munitiones tuẽdas, ſelectiores milites bõbardis manualibus inſtructos apponunt, quibus & alij præſtò erãt, ad id collecti, vt igneos globos & amphoras igneas in noſtros proijcerent. Inſuper in turribus, quas ſuper flumen in murorum angulis anteà erexerant, hîc illic patefactis foraminibus bombardas admouent, vt ex ea parte noſtros in terrã deſcẽdere prohiberẽt. Nam per eũ locum ſuſpicabantur Proregem caſtra inuaſurũ. Quamobrẽ quindecim millia militum ad deſcenſum prohibendum eodem in loco, vnà cum excubitoribus conſtituunt,

tuunt,

tuunt,qui ſacramento militari addicti, deierauerant,noſtrorum impetum quibuſcunq; ſe rationib.laturos,repreſſuroſque eſſe. Atq; ità reliqua, quæ ad defenſionem pertinere videbantur, ſuo ordine & ſerie, tanta prudentia diſponũt, vt ea in re magis veteranorum Romanorum experientiam imitari eos diceres, quàm temeraria barbarorum conſilia. Prorex igitur nona Nouembris clàm in arcem deſcendit,ibiq; rebus gerendis ordine diſpoſitis, iſtiuſmodi ſtrategemate hoſtes ludificatus eſt. Nam vt falſo numero eos deciperet,nautas,latomos,calones,lixaſque de tertiá vigilia nauibus littus impetere, ſinguloſq; binas erectas haſtas in manibus geſtare iubet:Remigibus verò imperat,vt dextra remos agãt,ſiniſtra bõbardicos funes igne incẽſos teneant,ac vt vehemẽti tympanorũ ſonitu,ſtrepituq; tubarum immenſo, & quãto poſſent, edito clamore, illam partem, qua hoſtes opinabantur illum deſcẽſurum,ſimulato, lentoque curſu (quum ſignum ex arce daretur)impetere ſe fingerent. His ità decretis,arcis cuſtodiam iuſto præſidio Antonio Corrigiæ Bazainenſi quæſtori commiſit. Ac poſtero die, ipſo iubente, ex omnibus arcis portis valuæ ademptæ, ac procul ſemotæ, nè noſtri in fuga vllá ſpẽ reponerent.Orto iam ſole,ſacriſque peractis, & ſigno nauiculis dato,Luſitani ad duo circiter millia & quingẽtos,

tos,erumpunt,hoſtium muros inuadunt, ac indè agminibus in ordinem digeſtis, ad ſtationes hoſtium contendũt. Illi porrò quibus nauale negocium commiſſum fuerat, ſigno accepto, in illam partem, in qua potior hoſtium manus noſtros opperiebatur,naues eo ordine vt imperatum erat, dirigere ſe ſimulant. Hoſtes verò vbi vexillum regium, inſigniaque militaria conſpexêre, ac quò claſſis tenderet,animaduerterunt,illic totius exercitûs vim adeſſe exiſtimãtes, magna ex parte ſtationibus deſertis, confertiſſimi ſeſe ad littus proripiunt. Quamobrem noſtris exeũdi minori periculo poteſtate facta, Maſcaregnas(cui prima acies cõcredita erat) quadringentis militibus conſtipatus,primo loco eruptionem in caſtra fecit In eo conflictu concurſuque ad muros, de noſtris circiter quinquaginta deſiderati ſunt. Sed ſuccurrentibus confeſtim alijs, hoſtes retrocedere & animum remittere cœperunt. Quod vbi ab ijs qui ad littus claſſi noſtræ obuiam iuerant,eſt animaduerſum : protinùs ipſorum ſelectior manus,ad eum locum,vbi dimicationem vigere cognouerant,ſe contulit. Ibique prœlio conſerto, ancipiti Marte eouſque pugnatum eſt, donec à Prorege periculo cognito, milites qui ſubſidio irent, ilicò mitterentur. Ipſe autem Prorex cũ Laurentio Petreio Tabora inter illud flexuoſum & multis ſinubus am-

bagio-

bagioſum vallum procurrens, turrim quandam expugnat, ex qua noſtri, antequàm caperetur, multa infeſta patiebantur, omnibus ibi hoſtium præſidijs ad vnum interfectis. Id tamen non absq; diſcrimine. Nam Eduardus Barbutus vexillifer, bis in cacumen euadens, bis indè deiectus eſt, ſed tertiò, nouo impetu facto, pertinaciter irrumpens, vexillum tandem ad pinnacula affixit. Expugnata turri, ac cuſtodibus tradita, per tramites iſtius ſinuoſi valli iterùm recurrentes, aliquot ex hoſtibus interficiunt. Cæteri, loco deſerto, fuga in caſtra cõuolabant. Interim hoſtium manu ſubſidijs firmata per Rumecanum, maximi inter ſuos imperij ducem, tam vehementer in Maſcaregnam impreſſio fit, vt noſtri impetum ſuſtinere ampliùs non valerẽt, & ordine turbato, reſilire occiperent. Id ipſe Maſcaregnas animaduertens, cõclamat, ſuoſque ad reſtituendum hortatur: Vrgerent victoriam, quam iam propemodum adepti eſſent, non ſupereſſe victis vlla ſuffugia, exarmatam eſſe arcem, ablatis valuis; quicquid munitionis fuit, non iam minùs hoſti, quàm ipſis patere, adeſſe omnia auxilia, quæ à ſuis ſperari poſſent: aut his copijs eſſe vincẽdum, aut pereundum: meminerint ſe non minùs pro vita, quàm pro imperio pugnare. Si pedẽ referrẽt, nec victis vitam, nec mortuis ſepulturam immaniſſimum hoſtem conceſſurum eſſe.

 His

His ducis vocibus experrecti, tanta animi præſtantia in hoſtes ſe referunt, vt quãquàm per ſummam pertinaciam hoſtes reſiſterẽt, impetum tamen noſtrorum ampliùs ſuſtinere non poſſent: effuſaq; fuga, terga verterũt. Quare diſperſim palantes, alij per pontem, alij per vada, natando currendoq;, ſe, quotquot potuêre, extra inſulam eijciunt. Itaque oppido capto, caſtriſq; ſuperatis, in omnem ſexum ferro igneq; ſæuitum eſt. Quæ à conflagratione fortunæ caſus immunia inuiolataq; ſeruârat, iubẽte prorege, diruta euerſaq; prorſus fuêre. Hic exitus ampliſſimæ ditiſſimæq; Diẽſis ciuitatis fuit. In caſtris verò & in oppido videre licuit triclinia menſaſq; ſtratas, cibariaq; igni appoſita, inuentaq; in foro etiam eſculenta, tanquàm pacis tempore venum expoſita. Nõ enim de tam ſubita fortunæ mutatione, quiſquam eorũ vel cogitârat. De noſtris hoc prælio circiter centum quinquaginta occubuêre, inter quos noti equites Luſitani, Georgius Soza, Ioannes Emanuel, Frãciſcus Azeuedus, Baptiſta Perſona, Coſmus Paiua, Balthazar Georgius, Eduardus Rodericus Nazinus, Vaſcus Ferdinandus, Arius Gometius Quadrus, Iulianuſq; Ferdinãdus militum cenſor, qui omnes cum ſumma gloria acriter pro fide pugnando, mortem oppetiêre. Ex hoſtibus ſupra quatuor milimillia eo die cecidiſſe compertum eſt.

Rumeca-

Rumecanus verò, quem loco Sophani patris à Mamudio rege, exercitus ducẽ maximum fuiſſe conſtitutum, diſſeruimus: euadere cõnitens, inſignibus imperatorijs detractis, quum à noſtris ad oppidi foſſam cognitus eſſet, fortiſſimè reſiſtens, interfectus eſt. In eodem quoquè loco Audecanus, qui pridiè quàm prælium commiſſum eſſet, cum quinq; millibus militum in caſtra venerat, vnà cum Hidalcano externorum militum duce occiſus eſt. Alij prætereà quatuor regis Cambaiæ ſtrenui duces ibi deſiderati ſunt. Iuzarcanus iunior pro virili dimicans, viuus captus eſt, & magna cum reuerentia Proregis iuſſu à cuſtodibus ſeruatur. Solus autem ex ducibus præcipuis Moiarecanus equum nactus, per pontem, citato curſu euaſit. Regium Cambaiæ vexillum, atque plura militaria ſigna ad Proregem delata ſunt. Iam promiſcuæ multitudinis, virorum mulierumque, & puerorum interfectorum numerum imméſum & miſerandum fuiſſe conſtat, quibus rabies militum & ſuis anteà malis, & nunc ſociorum mortibus irritata, nulla ratione parcere ſuſtinuit. Quippe non ſolùm nõ ab infantibus, aut grauidis mulierum vteris, ſed ne brutis quidem animantibus ferrum abſtinuit militaris furor. Relicta ſunt ab hoſtibus omnia tormenta bellica, inter quæ etiam leo ille & baſiliſcus fuere: qui ad Thomæam turrim

 ab

ab hoſtibus erepti, cauſam tantæ cædis non ità pridem noſtris attulerant. Vniuerſo hoc bello, compertum eſt, cecidiſſe de noſtris militibus, tam ad Dium, quàm in naualibus prælijs, circiter mille ſexcentos. Prorex autem, victoria parta, quos vltimo hoc prælio deſiderauit, ſepeliri quàm honorificentiſſimè iuſſit, ſauciosque reficiendos curauit. Indè militibus congiario ſtipendioq; dato, ac virtute ſingulorum pro cuiuſque meritis honorata, arcem protinùs à fundamentis noua ratione ædificare occepit: Laurentiùs verò Petreius Tabora, rebus omnibus ex animi ſententia tranſactis, Cochinum ad claſſem reuertitur. Inde nauibus à terra ſolutis, ſaluus Olyſſiponem applicuit.

TERTII ET VLTIMI COMMENTARII DE BELLO CAMBAICO II. FINIS.

INVI-

INVICTISSIMO LVSITANIAE ET ALGARBIORVM REGI IOANNI. III. AFRICO, ÆTHIOPICO, ARABICO, PERſico, Indico,

IACOBVS TEVIVS PERPEtuam felicitatem optat.

CVM TE, REX INVICTISſime, viderem, non ſolum domi optimis legibus & inſtitutis regnum ornantem, & foris iuſto, ac pio bello fines propagantem, ſed & priuatim tuos ciues omni munificētiæ genere ad virtutis ſtudia excitātē & omnib. vndiq; gētib. in ſuo quosq; genere præſtantißimos, amplißimis præmijs inuitātē, cæpi mecum cogitare, qua in re potißimum, vel ciuibus meis prodeſſe, vel hoc tuum ſanctißimum inſtitutum aliqua ex parte iuuare poßem. Cum interea commētarius rerum nuper in India geſtarum mihi oblatus eſt: quem vbi perlegiſſem, exiſtimaui me multis de cauſis operæ precium facturum, ſi res quæ in eo continerentur, latinis literis mandarem: quæ tantæ ac tales ſunt: vt nō minus ex magnitudine admirationem, quam ex nouitate gratiam ſint conſecuturæ. Nam vt alia bella maiorum temporibus geſta, aut numero copiarum, aut diuturnitate temporis maiora videri poſſunt: ita hoc, vel imperatorum prudentia, vel militum virtute & tolerantia, vel periculorum magni-

tudine, euentus varietate, nouorumq́; machinamentorum excogitatione, cum maximis cuiusuis æui bellis facile comparari poteſt. Iure etiam ſuo exigere videntur propinqui mortuorum hoc genus ſolatij: iure militum ſuperſtitum virtus hanc gloriæ mercedem: vt res ab ipſis proſpere, ac fortiter geſta omnium ſi fieri poſſet linguis legerentur: omnique poſteritati ad virtutis æmulationem proponerentur. Hæ mihi cum iuſtiſſimæ viderentur cauſæ ſuſcipiendi laboris: acceſſit præterea voluntas tua, cui ego rem tam honeſtam imperanti non parere, prope nefas exiſtimauerim: atq; ideo faciendum putaui, vt ſub tuo potiſſimum nomine commentarius hic prodiret, vt quæ in rebus gerendis felicitas adfuit, eadem commentario eiſdem auſpicijs emiſſo contingeret. Quamquam alioqui quicunq; ex literis fructus prouenit iure optimo ad te pertinere videatur: qui Luſitanos tuos antea in hoc genere incultos, humaniorumq́; diſciplinarum pene expertes, maximis tuis ſumptibus, ſummo ſtudio ac diligentia excoli erudiriq; iuſſiſti. Nam ad hæc fere tempora, falſa illa perſuaſio quorundam animos imbuerat, non ſolum laude dignum non eſſe, ſcire litteras: ſed illas diſcere quodammodo pro vitio habebatur. Tu primus ex mentibus noſtrorum hominum fœdam hanc & pernicioſam opinionem, quæ iam altè radices egerat, euulſiſti, qui iam inde à feliciſſimis regni tui principijs Lutetiam omnium bonarum artium altricem optimæ cuiusq; indolis quam plurimos ſelectos iuuenes, ad capiendum ingenij cultum mittere curaſti. Hoc fuit literarum in Luſitania

indies

indies magis ac magis pullulantium ſeminarium. his veluti iactis fundamentis, nobiliſſimam academiam, in qua à doctiſsimis hominibus omnes diſciplinæ ſuo priſtino nitori reſtituuntur, Conimbricæ excitaſti. Vidiſti in tuis hominibus materiam ad literas capeſſendas peropportunam, quæ præceptis doctrinæ melior reddi poſſet. vidiſti illos & ingenij acrimonia, & maturitate iudicij, & perferendorum laborum conſtantia, ſi ars exercitatioq; accederet, nihil non magnum præclarumque præſtaturos. Voluiſti igitur, vt non ſolum rei militaris gloria, qua ſemper noſtri homines floruerunt, ſed etiam literarum dignitate ciues tuos excellere, quibus vt nihil in rebus humanis præſtantius inuenitur, ita nihil tibi maius debere poſſumus: cuius benignitate ſtudioq; effectum eſt, vt Luſitania expulſa finibus barbaries exularet, totiusq; humanitatis cultus pro illa retineretur. Scimus quantus omnium diſciplinarum amor ſit tibi: quam propitius, liberaliſq; ſemper hominib. literatis fueris: quid egeris, vt præclara literarũ ſtudia, iam penè mortua & conſepulta ſuſcitares: vt nõ modo fortunis & corporibus tuorum, verum etiam quod multo maius ac dignius eſt: animis excolendis proſpiciendum putares. Quopropter vt ante dixi: cum omnes qui vel tua munificentia adiuti, vel tuis auſpicijs excitati, aliquid in literis promouerunt: ſuorum ſtudiorum fructus tibi debeant: hunc commentarium meorum veluti laborum primitias, tibi dedicandum cenſui: idem facturus in vniuerſa rerum Luſitanicarum hiſtoria, cum

pri-

primum per occupationes licebit: in quibus ſubeundis quemadmodum tuam potius voluntatem quam aliorum de me opinionem ſum ſecutus: ita etiam libenter perferam, quoad tibi viſum fuerit: nec vllum locum humilem vnquam exiſtimabo, in quo me tibi gratificari poſſe intelligam: tuæq; potius voluntatis, quam meorum commodorum rationem habebo. Vale Rex inuictiſſime. Conimbricæ Calendis Martijs. M. D. XLVIII.

AD EVNDEM INVICTISSIMVM REGEM DE HOC COMMENTARIO GEORGIVS BVCHANANVS.

CVM tua ſceptra Aſia gens, Europaq; timeret,
Et tremeret faſces terra Libyſſa tuos:
Iamq; iugi patiens Indus: nec turpe putaret
A domino Ganges poſcere iura Tago:
Inq; tuis Phœbus regnis oriensq; cadensq;
Vix longum feſſo conderet axe diem:
Et quæcunq; vago ſe circumuoluit olympo,
Luceret ratibus flamma miniſtra tuis:
Gaudebat tibi deuictus, ſibi redditus orbis,
Noſſe ſuos fines, iuſtitiamq; tuam.
Vna aberatq; oberatq; tuis Mors ſæua triumphis,
Carpere victricem ſcilicet auſa manum.
Et comes huic tenebris viſa eſt obliuio cæcis
Fortia magnanimûm condere facta ducum:

Donec

Donec Apollineis ſe Teuius induit armis:
Et ſpolia è victa Morte ſuperba tulit:
Victuriq; iubet chartis iuueneſcere, vita
Prodiga pro patria pectora laude ſua:
Proq; aui paucis, quos Mors praciderat, annis
Reddit ab aterna poſteritate decus.
Iure ergo inuictus Rex es: quando omnia vincens
Acceſſit titulis Mors quoq; victa tuis.

IOANNIS COSTAE AD LVSITANIAM, CARMEN.

GRacia Mæonio celebrata eſt carmine, quondam
Fortuna, ingenio, marte, opibusq; potens.
Aequa quod edomiti ſit gloria finibus orbis,
Hiſtoria debet Martia Roma ſua.
Nec metuunt chartis commiſſa fidelibus æuum,
Quæ geſſere Libes, Media, Perſis, Arabs.
Deniq; gens nulla eſt, eſt ſi modo nomine digna,
Quæ non ſit laudis vindice tuta ſua.
Tu ſola ante omnes, ô Luſitania felix,
Et tacita, & tenebris pene ſepulta, iaces.
An quia materies deeſt laudibus: an quia ſors eſt
Inuida, virtuti nec ſatis æqua tuæ?
Parua ne materies luſtrati eſt gloria mundi?
Victaq; militibus terra fretumq; tuis?
Hos capit intrepidos nouus orbis, territus hoſpes
Spectat, & Heſperio dat ſua colla iugo.
Maior & inuidia eſt rerum menſura tuarum.
Cur ergo has laudes pagina nulla canit?

Nempe

Nempe Deus celebrem te noluit eſſe, priuſquam
Summa fores, ſummo rege, opibus, Sophia.
Sunt tria iam ſumma hac, rex ſummus, gloria ſumma.
Gentis & in ſtudijs laus quoq; ſumma tuæ.
Additus his ſcriptor ſummus: cui tradita cura eſt,
Teuius, aut potius Liuius eloquio.
Gaude igitur felix ô Luſitania, cum ſint
Singula vix alijs, omnia ſumma tibi.

COMMENTARIVS DE REBVS A LVSITANIS IN INDIA APVD DIVM GESTIS. ANNO SALVTIS *noſtra* M D.XLVI.

Iacobo Teuio Luſitano Autore.

ANNO SALVTIS NOSTRAE. M. D. XXXVIII. Nonius Cunna prætor Luſitanus, indicis prouincijs præerat: cum Baducus rex Cambaiæ in portu Dij oppidi à nauta Luſitano cæſus, meritas ſuæ perfidiæ pœnas luit. ei ſucceſſit in regnum ſummo popularium conſenſu nepos Mamundus annos duodeviginti natus. Hunc præter vetus, & hæreditarium in nos odium, & recentem ex regia cæde iram, multa ad bellum incitabant: regnum inter illas gentes ampliſſimum: iuuentute, opibus, alijſque rebus, quæ bellum vel inſtruunt,, vel alunt florentiſſimum, maximi apparatus ab auunculo relicti, frumentum in horreis in multos annos præparatum, pecuniæ magna vis in ſtipendium militum, armorum, ac telorum omnis generis infinita prope multitudo. Acce-

Accedebant ad hæc belli tormenta, quæ domi parata habebat, quinque maximi Baſiliſci (ſic res nouas, & ante incognitas nouis, ac ſuis cuiusq; gẽtis vocabulis nuncupare cogimur) Spallaſati complures, mortariaque: è quibus vnum præcipuæ magnitudinis à Romæis aureorum ducatorum circiter ſexaginta millibus emerat, innumeraq; alia tormenta: Cameli, ſphæræ, paſſamuri, cannones, ex ære omnia: quorum nonnulla, cum Antonius Sylueira arci Dienſi præerat, ex noſtris ceperant. Iam ſocietates, atq; amicitiæ cum propinquis regibus, ac populis aut renouatæ, aut inſtitutæ: longinqui legationibus, pollicitationibus, ac pecunia ſolicitati. Hæc cum iuuenis animum & ætate ferocem, & contumelia accenſum facile à quietis conſilijs auertiſſent, accedebant principum quorundam adhortationes cõuitio interim propiores, quæ ægrum ſua ſponte animum inflammarent. Quo tandem animo illum ferre oportere optimi auunculi necem indigniſſimam? tantũ regem, in ſuo regno, ab exteris hominibus immaniter, fraudulenterq; occiſum? Cum grauiſſimæ cladis autoribus pacem, ac prope amicitiam eſſe: nec tam acerbam ipſam eſſe contumeliam quàm pudendos eius autores: paucos piratas commercij ſimulatione irrepſiſſe, qui nec externis auxilijs fidant, nec à ſuis, alium pene orbem incolentibus, quicquam

quam opis ſperare poſſint. Eos arcem capitibus veterum incolarum impoſuiſſe, vnde velut captiuis, ac vinctis ſeruitutem minantur. Quousq; tandem hæc ferenda regi opulentiſsimo, in regno omnibus rebus ad bellum neceſſarijs inſtructiſſimo, vnde maximas copias cogere poſſet, quibus non ſolum paucos iſtos latrones expellere, ſed magnam orientis partem ſubigere, ac ſuo imperio poſſet adiungere? Luſitanos cum omnes vires exercitus in vnum contulerunt, Garcia Norôna Indiæ prorege, militum vix quinque millia expleſſe. hac manu perexigua magnam Indię partem deuaſtarunt, noſtris videlicet diſcordijs, non ſuis viribus freti: cum Magores omnia ſeditionibus miſcerent, ac perturbarent: per quos tum minime licuit iſtorũ impetus propulſare nunc rebus compoſitis, ac tranquillis, nec à Magoribus, aliove hoſte periculo imminente, non magno negotio nuper acceptam vindicari poſſe iniuriam, & antiquam gloriam à maioribus relictam, iam pene mortuam, & conſepultam erigi, excitariq; poſſe: nouos dominos regni finibus expelli, Dium nobiliſſimam ciuitatem è manibus hoſtium liberari, arcemque illam ſeruitutis domicilium aut recuperari, aut euerti. Magnum etiam momentum ad res nouãdas attulit militum veteranorum, & imperatorum autoritas, qui ab exteris gentibus ſpe

 præmio-

præmiorum à Baduco illecti in auſa verſabantur. Baducus enim cum ſecreta belli conſilia diu in animo verſaret, & ex omnibus orientis regnis ſi quem aut manu ſtrenuũm, aut conſilio præſtantem, aut rei militaris peritia eximium audiſſet, magnis ad ſe pollicitationibus accerſebat. Conuenerant igitur ad eum plurimi Rumæi Chriſtianique veteris ſacramenti, & religionis deſertores, Abeſſines, Fartagines, Arabeſque. Hi omnes belli, quæ ſperauerant præmia in pace caſura cernentes, quibuſcunque poterant rationibus, nunc facilem victoriam ſpondendo, nunc regis vires extollendo, magnifice de ſe, contemptim de hoſtib. loquentes, omnia permiſcere, ac perturbare conabantur. Sed hos omnes autoritate, potẽtiaq; Coius Sofar homo Italus facilè anteibat. Is Surratem, Ruinelemque, & alias opulentiſſimas prouincias tenebat: multus ei rei militaris vſus, multa peritia, idem imminẽtia primus videre, præſentibus periculis obuiàm ire, hoſtium explorare conſilia, ſuis in tẽpore precauere, amicis atq; inimicis cũ res poſceret iuxta comis, ac facilis, ſimulator, ac diſſimulator: eoq; amicitiæ cõciliandę mirus artifex: cũ & humanitatẽ vultu præferret, & oratione: irã, odiũ, vindictæ cupiditatẽ, occulta in animo haberet, quæ in tẽpore, maiore hoſtiũ detrimẽto ex inopinato expromeret:

ret:ſuorũ conſiliorũ adeo celator, vt ſæpiùs euẽtu rerũ in ipſius oratione,aut alio quouis indicio proderẽtur:acta, promiſſa, fidẽ, iuſiu randum ad ſuam omnia vtilitatem referre. is adeo regi ſe inſinuârat, adoleſcentiſque animũ adhuc ſimplicẽ ita ſibi deuinxerat, vt prope vnus ſecretiorum conſiliorum eſſet conſcius. Itaque bellum paranti maxime idoneus is viſus eſt, per quem quæ deeſſe videbantur ad copias ab auunculo relictas adijceret, & Luſitanos conſilium ſuum celaret. nec ille regis expectationem de ſe feſellit: tantum enim pulueris ſulfurei, tam in vſum maiorum tormẽtorum, (quæ vulgo bombardæ appellantur) quam minorum, quæ ſclopetæ dicuntur fieri iuſſit, quantum ſeptem annis ſummo labore, ac diligentia multorũ artificum opera parari poterat. Nulla ad litus Patani lapidicina fuit, nulla officina ferraria vſquam, quæ non globis lapideis, ac ferreis perſtreperet. Bombardarios, Sagittarioſque Caninos, ac Maluares magno numero habuit: arma, quibus corpora proteguntur, galeas, thoracas, loricas, aliaque huius generis ad ea, quæ in armamẽtarijs erant, tanta copia adiecit, vt vetus apparatus præ hoc perexiguus videretur. Galearum forma perſonæ inſtar caput, collum, totamque faciem operit. Aderat etiam operarum vis ingens, ac ſingulorũ velut col-

 legio-

legiorum magiſtri, qui cuniculis extruendis, caſtris metandis, & aggeribus protrudendis, valloq; iaciendo operam nauarent: qui machinas, omneque tormentorum genus fabricarent, promouerent, ſtatuerent, & in quem opus eſſet locum obuerterent. Tanti apparatus in vnum locum contracti ſpecies oculis obiecta facilem vnius arcis expugnationem omnibus ſpondebat. Interea ne noſtri, qui in Cambaia permulti verſabantur, hæc in ſe comparari ſuſpicarentur, metus belli à rege Patani prætendebatur: cum quo non ſibi bene conuenire Mamundus ſimulabat. Itaque nequando ab eo ex improuiſo inuadi poſſet, hæc in promptu habere, hos eſſe opulenti regis theſauros, arma quam aurum magnorum regnorum verius opes eſſe. Adeoq; hæc ſimulatio proceſſit, vt hoſtes quotidie expectari crederentur: nec id commentum à gentis moribus abhorrebat, cuius reges inter ſe perpetuo inteſtinis odijs diſſident. Hic igitur rumor de rege Patani ſeminatus, & multorum ſermone continuatus, omnem ex animis noſtrorum ſuſpicionem exemerat, & quo magis animi à cogitatione belli auerterentur, Coius Soſar, qui bonã temporis partem Surratæ agebat, prætorem, quem gubernatorem vulgo appellãt, cæteroſq; quos poterat Luſitanorum duces omni officiorũ genere proſequebatur, ſibique conciliabat: noſtriſq;

noſtriſque omnibus plurima, nec obſcura beneuolentiæ ſigna oſtendebat. Interea callidus, & ſubdolus animus hominis ſemper velut in inſidijs vigilabat, vt omnia noſtrorum conſilia explorata haberet, vires, opeſque pernoſceret: nec illum quicquam eorum latebat, quæ noſſe ſuâ intereſſe exiſtimabat: qui arcibus præeſſent duces, quantum cuique militum, qui commeatus, quis armorum apparatus multos, ſeorſum, ac ſępe percontãdo perdidicit. nec id adeo difficile erat: quippe cum callidiſſimus hoſtis amicitię, ac beneuolentiæ obtentu ita ſimplicibus, & cãdidis noſtrorum ingenijs obrepſiſſet, vt nihil eum celarent. eoque minus ſibi ab eo pręcauebãt, quod pacem non minus ex vſu terræ Cambaię, quam ſuo eſſe exiſtimarent. Nec me hic tenere poſſum, quin illarum gentium taciturnitatem, ac ſilentium vehementer admirer, ac laudem: à quibus nihil eorum extorqueri poteſt, quæ cõtineri, ſupprimiq́ue oportere arbitrantur. ac ne illa quidem produnt, quæ omnibus aperta, & cognita ſunt. alijs tu quidem aut ſignis, aut coniecturis rem cognoſcas opportet: ab illis nunquam quicquam poteris extorquere, quod illorum ſilẽtium vtinam Chriſtiani homines potius æmulentur, quam admirentur. Quis non monſtri prope ſimile putet cum ſeptimum iam annum bellum apparari ſummo ſtudio,

&ardore audierit, nec in tanta diuerſarum nationum colluuie conſilia belli vnquam e-uulgata eſſe. Cæteris igitur ad omnes belli v-ſus ſatis, vt videbatur, præparatis, optimum viſum eſt, regum exterorum animos denuo tẽtare: miſſi paſſim legati, & ad eos potiſſimũ reges, qui maritimæ oræ præſunt, in qua noſtri arces, ac præſidia habent, regeſque non paucos vectigales: ad Breamalucum in Baſſaino (hiç regi Cambaię paret) ad Breamalucum in Chaullo, ad Dialcanem in Goa: cæteroſque qui ad oram Maladari adiacent, literæ in hanc ferè ſententiam miſſæ. Sibi Luſitanos hoſtes infeſtiſſimos in animo eſſe finibus ſuis expellere: ex vniuerſa quoque India minimo negotio extrudi poſſe, velint modo officio ſuo non deeſſe. ſtatim vbi rupta fœdera, bellumque inchoatum audierint, ſinguli præſidia vicina aggrediãtur, alienigenasque paucos, qui aut occultis inſidijs, aut bello nefario aliena occuparunt, vndique ſimul oppugnent: prætorẽ regis Luſitaniæ vbiq; ſimul circumſtrepẽte belli terrore, tot diuerſis locis, tantoq; diſſitis interuallo opem ferre non poſſe: eiusq; copias tã exiguas eſſe, vt diuiſę facilè debilitari, frãgiq; poſſint. orat, atq; obteſtatur, vt tanta occaſione arrepta fœdiſſimum ſeruitutis iugum à ceruicibus excutiant. quid enim non modo fœdius, ſed etiam miſerius eſſe, quã tot viros

fortes,

fortes, & qui perpetuò in ſumma libertate vixerint, paucis hominibus exteris, quibuſcum nec moribus, nec legibus, nec lingua conuenirent vectigales eſſe: & quod omnium eſſet indigniſſimum, nouas religiones, nouas ceremonias neglecto priſtino numinis cultu inuehi? Cuius cõtemptum omnium rerum perturbatio neceſſario ſequeretur. Apud hos reges, & ſi nonnihil literis profecturum ſe ſperabat, non tamen in illorum auxilijs tantum ſpei ponebat, vt non & mediterraneos ſolicitaret. Tantum nomen Luſitanum terroris barbaris facit. Hi reges hoc ſolo nomine nobis infenſi, quod Chriſtum colamus partim milite, partim pecunia eum iuuerũt. Præterea Coius Sofar in ſinum Arabicũ (vulgo anguſtias Mechæ vocant) ad propinquum quendam ſuum magnam auri, & argenti vim, literaſque miſit, vti Turcas, Arabas, Abeſſines, ex Aſabebo, Suaca, & Iuda, quæ prouinciæ intra ſinum ſunt, extra vero ex Adena, vicinisque regnis fortiſſimum quemq; militem ad ſe mittendum curaret: quod ille ſummo ſtudio, diligẽtiaq; non inuitus perfecit. Id robur exercitus fuit. at reges, qui oram maris Indici tenent, tametſi ſua ſponte à nobis deficere cupiebant, literiſq; regis Cambaiæ mouebantur, belli tamen alieni euentum expectare decrẽuerunt: amicos, inimicoſq; pro fortuna par-

 tium

tium habituri. Omnibus igitur rebus ad bellum comparatis, Rex Cambaiæ Sofarem potiſſimum elegit, quem ſummæ rerũ præficeret. Nam prȩter opes ingentes, ſummamq́; rei militaris peritiam, in eo vno homine par tanto imperio adminiſtrando autoritas ineſſe videbatur: ac noſtrorum mores, & inſtituta optimè credebatur callere. Rex præterea non ceſſabat pollicitationibus animum hominis incendere: in præſentia ſe Dium illi ciuitatem opulẽtiſſimam dono dare: maiorem in futurum præmiorum ſpem facit, ſi noſtros ex arce exturbaret. Sofar accepto imperio tormẽta, commeatus, arma, cȩteraq́; belli inſtrumenta in loca maxime idonea, noſtroque præſidio propinqua contrahit; tirones ducibus externis, & veteranis militibus exercendos diſtribuit. Belli gerẽdi principium in hyemem differt: cuius initium ſub illo cȩlo ad Cal. Aprilis eſt. hac enim ratione ſatis prouiſum videbatur, ne à prætore noſtro, qui Goæ (ea velut indiæ regia eſt) plurimum habitat, ibiq; conuentus agit, auxilia mitterentur. Nam ſex integris menſibus hybernis mare tempeſtatibus clauſum non ſine maximo periculo nauigatur: facile per id tempus arcẽ expugnari poſſe credebat. Arci tum præerat Ioannes Maſcarena Vir genere, factiſque clarus, magno rei militaris vſu: aderat & in periculis obeundis animi magnitudo,

tudo, & in præcauendis inſidijs prouidentia, & in militum animis tractandis prudentia, vt nullam bene gerendæ rei ſpem ex temeritate, aut ſegnitie ducis hoſtes ſibi promitterent. Sed vix ducentos tum milites habebat quorum virtuti nõ ſolum illius arcis, ſed totius Indiæ defenſio, ſalusque innitebatur. Sofar ergo, quem nihil eorum quæ apud noſtros agerentur latebat, & ſi inſtante hyeme maturandum videbat, tamen vt eadem ſimulatione qua hactenus vsus fuerat, belli conſilia, quoad poſſet, occultaret, literas beneuolentiæ plenas in hanc fere ſentẽtiam ad Maſcarenam ſcribit. Dium ſibi à rege Cambaiæ donatum, ſe eo breui venturum, eoque libentius, quod bonã ſpem haberet, amicitiam iam inceptam mutuis ex propinquo officijs arctius coiturã; ſibi in animo eſſe ciuitatem alioqui nobilem, & opulẽtam augere, amplificareq; rebus omnibus: velle eam munire commeatibus, & viris fortibus: non quod de bello quicquam cogitet: ſed nũquam melius pacem conſeruari, quam belli inſtrumentis. orare ne ſecus de ſe cogitet ſi munus regium magni æſtimare videatur; ex opulenta, celebrique ciuitate maiora emolumenta poſſe capi, quam ex inope, & deſerta: denique ſe, & quæcunq; chara haberet deuouere, omniaq; dira ſibi imprecari, niſi regis Luſitanorum cauſa, cuius maieſtatis conſeruãdæ ſe ſtudio-

ſum aſſeuerabat, mallet ciuitatẽ nobilitare, quã ſua, ſe fœlicẽ, ac beatum, cui nũc demum contigiſſet, quod tam diu, ac tantopere optauerat, vt eius conſuetudine liberè frui poſſet. Orare ne animum ſyncerum, ac beneuolum aſpernetur. Bello igitur vt ipſi videbatur, ſatis commodè diſſimulato, magnam hominum turbã commeatus in vrbem inferre iubet. hos ſtatim ſecutus circiter finẽ menſis Martij, præfectus aliquot cohortiũ Turcicarum. Is & ſi haud dubia iam imminentis belli indicia palam erumperent, quoad poteſt tamen rem præclarè diſſimulat, nuntijs literiſq; ad Maſcarennam velut amicum miſſis. Ille, vt erat animi perſpicax, & ad omnes hoſtium conatus ſemper intentus, ſtatim fraudem præſenſit, & quamquam manifeſtis indicijs bellum apparari palam eſſet, tres exploratores, qui hoſtium mores, & linguam callerent, in ea oppida dimiſit, in quibus rex fere verſari ſolet, hi rebus diligenter inueſtigatis, hoſtiumque conſilijs planè exploratis, cùm viderent curribus bellica tormenta, cæterumque apparatum Inangen, Surratemq; inuehi, omnia militari tumultu perſtrepere, omni ope bellũ parari renunciarunt. Quibus rebus excitatus Maſcarenna nõ oſcitanter de ſumma rerum cogitandum ratus, iubet quam primum architectos omnes, fabroſque, & cæteros varij generis opifices,

piſices,qui vicina domicilia habebant, in arcem ingredi: omnia tabulata, tigna, trabes, malosq; nauium introferri. Interea ineunte Aprili,alia militum manus à Soſare miſſa in vrbem ingreditur. is pacis ſimulandæ finis fuit.horum enim militum petulantia & contumelijs omnis prorſus ex animis ſublata eſt dubitatio. Iam Maſcarenna rebus neceſſarijs pro temporis anguſtia prouiderat: rei frumentariæ in primis cura habita Orizæ magnam copiam, nam ea loco panis Indi vtuntur, aliosque commeatus,quæcunque deniq; arci tutandæ idonea videbantur,quoad fieri potuit,diligenter comparauit. Mercatoribusque Luſitanis,qui vxores ibi duxerant,imperauit,vti quam quisque poſſet maximam commeatuum vim in arcem aduehi curaret. ſterilitatem imminentem cauſabatur: periculoſam vtique præſidijs annonæ caritatem: ærarium regium iam exinanitum: æquum eſſe vnumquemq; pro facultatibus priuata pecunia regem ad tẽpus iuuare:ſe id ipſum perlibenter facturum,mutuoque accepta pecunia commeatus aucturum: quod ab omnibus ſedulò, ac liberaliter prouiſum eſt: nec tam liberaliter tamen, quin & frumentum, & carnes, piſcesque deficerent. Nam cum Dienſes ciues intellexerunt aliunde coemi, compararique non poſſe, neceſſaria ſuppeditare recuſarũt,circiter ducenti milites, vt diximus, in arce inuẽti ſunt,

cæteri cum exoluendis ſtipendijs pecunia in ærario minimè ſuppeteret, in alias regiones paſſim dilapſi ſunt, & hos qui remanſerant, Maſcarenna multis iam antea beneficijs deuinctos illa veterũ meritorum gratia potius, quam pecunia retinebat. Iam literas ad Ioannem Caſtrum Indiæ prætorem, & ad Baſſaimi, & Chauli præfectos ſumma diligẽtia miſerat: vti quamprimum auxilia mittenda curent: rem, niſi breui ſubuẽtum ſit, fore in maximo periculo. Rebus igitur pro præſenti copia quantum prouideri poterat, paratis, cũ iam, Sofar, cum reliquis copijs vrbi appropinquaret, cum paucis illis præſidiarijs ſe ad bellum parat: quod in Sofaris aduentum modo dilatum videbatur. Decima octaua Aprilis die Sofar ingenti multitudine ſtipatus, ſumma ciuium exultatione velut triumphãs Diũ ingreditur. Aderat vnà Rumicã filius, quem machinis, tormentiſq; bellicis rex præfecerat. Sequebatur præter militarem turbam, ingens alia colluuies, ſupra triginta millia hominum ſine armis baiuli, & calones, ac rerum bellicarum vilioribus miniſterijs tantum vtiles. ſed robur totius exercitus Turcæ erant, quinque millia ſelectiſſimorum militum: è quibus quadringenti ſclopetarij. Cũ his copijs vbi Sofar in regiam venit, Maſcarenam arcis præfectum de aduentu ſuo certiorem facit. eadem fere denunciari iubet,

quæ

quæ antea literis mandauerat. Maſcarenna viciſſim,& ſi minime ignorabat, quo animo hæc dicerentur,tempori tamen ſeruiens,per Simonem Feum earum cõtrouerſiarum iudicem,quæ de portorio oriuntur aduentum gratulatur, quem Sofar perhumaniter accepit, ſummam erga noſtros beneuolentiam vultu, verbiſq; præferens, præfecto eum renuntiare iubet, ſe nihil magis habere in votis,quã vt pax perpetua inter ſuos ciues,Luſitanoſque coaleſceret,& conſeruaretur,id vt ſuccedat ex ſententia,magnum in eo momẽtum eſſe,ſi firma, rataq; permanerent, quæ inter regem,& Garciam Noronnam proregem Indiæ conuenerant:ibi disertè cautum eſſe,vt inter arcem, oppidumq; murus conderetur: quæ res neutris damnoſa videretur futura.hæc,vt mandata erãt,renũciata, Maſcarenna ad concilium retulit, vna omnium ſententia fuit,ne rumpendi fœderis occaſionem præbuiſſe viderentur, vt tabulas, quibus pacta,& conuenta continerentur, ad Sofarem mitterent: ſe omnibus quæ ibi cauta eſſent perpetuo ſtaturos,ac ne latum quidem vnguem ab his, quæ pepegerant,receſſuros. Ita regi ſuo placere ab eoque diligẽnter ipſis imperatum, vt omnia vti ſcripta eſſent ad amuſſim ſeruarentur.ſi murus ille,vti cautum eſt procul ab arce ædificetur, ſe non modo eos non morari, ſed quam poſſent opem laturos.

turos. Verum ſi ad eum locum ædificare pararet, à quo Emanuel Souſa cognomento Sepulueda, illos iam anteá opus aggreſſos deturbauerat, id ſe minimè paſſuros. ad hunc nuncium homo animi impotens bene diſſimulatum ad eum diem odium prodit: tabulas minutim cõſerpit: Simonem Feum, qui eas attulerat, comprehendi iubet: duosque milites Luſitanos, qui forte fortuna iuxta arcem inambulabãt, arreptos in vincula conijcit. toto enim ſuperiore triduo mittẽdis vltro, citroque nũcijs nihil aliud moliebatur, quã vt ex noſtris quã plurimos pacis oſtentatæ fiducia incautius agentes exciperet. quod niſi Maſcarenna diu antè prouidiſſet, ea res in multorum vertiſſet perniciem. Pace igitur, vt dictũ eſt, à Sofare turbata, violatisque fœderibus, in oppido repente tumultus exoritur, ac trepidatio. ad arma ab omnibus partibus conclamatur. ductor quidam manipularium è gente Braminũ. (ſunt qui Brachmanas putant); cum expedita militum manu primus aduolat: ſclopetisque, & omni miſſilium genere in arcem iaculando aperte iam bellum exorditur. Fit maximus vndiq; aliorum cõcurſus. Sed antequam ad oppugnationem aggrediar, pauca de ſitu arcis prius dicenda videntur. Ea in prææltæ rupis tenui velut lingua procurrit: duabus partibus flumine, ac mari alluitur. Tertiam, qua

vrbem

vrbem ſpectat, foſſa ingens, ac murus, ſepté-que turres modicis interuallis muniunt: quæ ferè omnes à diuorum nominibus nuncupatæ ſunt. In fluminis oſtio medio fere alueo rupes prominet: ea quoq; à noſtris impoſita turri ita munita eſt, vt fauces amnis hoſtibus infeſtas, noſtris tutas reddat. nam inter arcem, ac turrim nauibus noſtris ſtatio eſt: ſed tum demum onerandis aut exonerandis commoda, quam diu æſtu non reciprocante mare tranquillum eſt, alterum præſidij latus mare habet vadoſum, aut in certis gurgitibus prçaltum, equiti, peditique, & nauibus iuxta imperuium. Arcem igitur vel natura loci, vel munimentis vndique tutam aggreſſi ab ea parte, quæ ad vrbẽ verſa eſt, qua ſola adiri poterat, oppugnare incipiunt: ea potiſſimum regione, qua ad oppidum Mahometanorum, quod illi Rumeum appellãt, itur. Ibi enim tumulus loco cæteris magis edito, ad iactum fere ſclopetæ aſſurgit, ex quo pars maior arcis apparet eo in loco, anno. 1546. viceſimo primo Aprilis die, biduo ante eum diem in quem forte inciderat memoria, ac celebratio mortis Chriſti, vbi primum illuxit, magna noſtrorum admiratione turris apparuit, noctis vnius opus: lapidibus, non calce, bitumine ve coagmentatis, ſed temere in cumulũ congeſtis, niſi quod maceriæ inſtar frontes exæquauerant.

uerant. ingentes goſſipij ſarcinas pro pinnis obijciunt:quibus tecti,à tormentis noſtrorũ prope tuti erant, ab hac turri velut arce altera noſtram arcem maximè infeſtabant. præfectus vero Luſitanus quantum in re ſubita poterat,omnibus circumſpectis, turreis ſuis tuendas diſtribuit,vt quiſque fortitudine,ac prudentia præſtabat,locis vnde plus periculi erat,præficit. Iacobæam turrim,quæ olim à Rumeis condita fuit,Ioanni Almeidæ, alterãm ei propinquam Alfonſo Bonifacio committit: Thomæam turrim magnitudine, ac pulchritudine cęteris magis conſpicuam, Ludouico Souſæ tradit:eam verò, quæ in ſphæriſterium proſpicit, Antonius Freirus tueri iuſſus. Georgianam quæ nouæ portæ imminet, Antonio Paſſannæ vetus propugnaculum , quod magnitudine cum eo quod ad portam rupis ædificatum eſt non eſt comparandum,Ioanni Viuicino.maius autem illud alterum propugnaculum Antonio Rodrico qui fortiter,ſtrenueque dimicando ibi cecidit, credidit. Fernandum Caruallum turri, quæ in æſtuario fluminis ſita eſt, præeſſe iuſſit,ei triginta milites dati. Turribus omnib. in hunc modum diſtributis, ac militibus in eas pro præſenti copia diuiſis, reliquam manum ſibi ſeruat velut in ſubſidijs, cum qua quocunque res poſceret,ad repentina pericula occurreret. Verum antequam dimiſit,prę-
fectus

fectus paucis pro tempore eos allocutus eſt. Se non illis ducem datum, ſed Chriſtum immortalem, & omnipotentem deum. tanti ducis fiducia bene de victoria ſperādum eſſe, qui nullo milite, nullis armis, ſed ſolo ipſo nutu, nō modo exercitum illum: ſed omnes mortalium vires poſſet ſuperare: omnes hac ſpe, fiduciaq; pugnare oportere, vt diuinitus ſibi auxilia non putent defutura: Seſe verò iam animo præſagire victoriam, quam pro certa habeat. Quod autem ſibi nonnulli forte perſuadent commodius, & ad ſalutem tutius, id ego, inquit, non modo fœdum, & flagitioſum, ſed longe omnium pernicioſiſſimum reor. Quanto enim ſatius eſt gnauiter, ac ſtrenue dimicando glorioſe occumbere, quam ſe turpiter dedendo tormentis lacerari: crudeliſſimo, fœdiſſimoque mortis genere obtruncari? Id vnum à vobis commilitones peto, vt & religionis, cui nomen dediſtis, & Luſitanorum gloriæ & veſtræ, maiorumque veſtrorum virtutis vobis in mentem veniat. Cum eo autem hoſte rem eſſe cogitate, cui præter perpetuum Chriſtiani nominis odium, nec fides ſit in promiſſis, nec in victoria modus, nec erga victos vlla clemētia. belli verò id genus eſſe, quod violatis fœderibus, contra omnis diuini, atq; humani iuris contemptores, inuitii, ac multis, magniſque iniurijs, laceſſiti, ſuſcepimus: in quo vince-

re glorioſum, mori certa ſalus eſt, vinci, non minus perannicioſum, quam turpe, ac dedecoroſum. nolite per deum immortalem quæ maiores noſtri virtute animiq; magnitudine obtinuerunt, ignauia, torporeque de manibus amittere: veſtramque vitam, vel falſa ſpe ſalutis, vel turpi mortis formidine, in præſentē perniciem præcipitare. Hæc Maſcarenna, tametſi capiti omnium imminere vltimum diſcrimen videbat, præſenti animo locutus, primus ipſe labores aggreditur: primus pericula obit: militis, & imperatoris uti res, tempusque poſtulabāt officio fungitur. Reliqui confirmatis animis ad vltima perferenda in ſua quiſque prȩſidia abeunt: ac ſtatim omnes operi accincti centones, ac ſarcinas in ſummis turribus diſponunt: terram accumulāt. plena etiam dolia inter pinnas collocant: vt minore periculo in hoſtem iacularentur, ſeque à ſclopetarū ictibus faciliùs protegerent: nondum enim maioribus tormentis certabatur. Poſtero autem die, quam illa turris, cuius ſuprà mentionem fecimus, ab hoſtibus ædificata eſt, alia ad orientem ſpectans, atque item tertio die alia, opus incredibili celeritate confectum, noſtris apparuit. hæ leni in collem quendā cliuo aſcendebant: eadem omnes materia, & muniendi genere. & forma extructæ: ſtationes, ſpeculatoresque ad eas cuſtodiendas diſpoſiti:

poſiti: qui & muros ferirent, & arcem vexarent. Hoc opus, vt dixi, cæteraque de nocte ſumma cura, ac labore expediebant: interdiu autem ab opere ceſſabatur. noſtri enim, ſi quem de die munientem, aut aliquid operis molientem conſpicati erant, idoneis locis diſpoſiti, aut interimebant, aut male mulctatum dimittebant. Itaque nox operi deſtinatur: diem verò cætera turba reficiendis corporibus, milites oppugnationi dabāt. & quo facilius noſtrorum paucitatem multis ſimul obeundis fatigarent, pluribus ſimul locis inuadere ſtatuunt. Erat in ſtatione nauis Indica, ingenti magnitudine ancoris, retinaculiſque alligata. hanc omni bellico apparatu inſtruunt: turres in ea complures excitant: amphoras, aliaque vaſa pice, ac ſulphure plena, haſtas, ſagittaſque ignitas præparant: machinamque ex altitudinis erigunt, vt turrim, quam in mari ſitam diximus, æquaret: vt cum æſtus ex oceano relaberetur, poteſtatemque nauigandi faceret, eam turri admouerent, noſtroſq; milites æquato iā certamine, igni, tormentiſq; ſubmouerēt, ac propugnaculis propellerēt: ita facilē, peruiūque ſibi aditū fore, ſuperante præſertim multitudine: quippe cū triginta ſolū turri tutādæ milites adhibitos ſcirēt: quos opprimere difficile nō eſſet: Atq; hac via mari noſtris intercluſo facilē ſibi de reliqua arce victoriā ꝓmittebant:

bant. Noſtri cum è ſummis turribus tantum huius machinæ molem creſcere cernerent, ad præfectum perferunt. is id quod erat facile cõijciens, duas Catures, ita enim leuia quędam nauigia appellant, quæ remis velociſſime agantur, parari iuſſit, Remigibus Guzuratib. vinctis, nec enim qui munus illud obirent alij aderant: viginti milites Luſitani impoſiti, Iacomo Leiteo oræ maritimæ circa Dium præfecto parere iuſſi. ac iam omni apparatu ad incendium faciendum comportato, nocte intempeſta ſoluũt, & flumẽ ingreſſi ita curſum moderantur, vt quam minimo remorum ſono per ſilentiũ applicent. ignem in funiculis latẽtem, ne fulgor eos proderet, ſub vola manus occultant: nec tamen excubias fallere potuerunt. Nam Sofar cum præfecti noſtri ſummam vigilantiam ſemper ſuſpectam haberet, atq; omnia quæ in noſtros machinaretur, in ſuorum perniciem verti cerneret, neque vllum tam occultum ſuum eſſe conſilium, cui non Maſcarenna multo antea occurreret, ad omnes arcis aditus vigilias idoneis locis collocauerat. Nauis autem ſiue quia tam longe ab arce aberat, vt clam noſtris ædificari poſſe exiſtimaretur, ſiue quia noſtros non putabat commiſſuros, vt pauci in tam manifeſtum periculum ſe conijcerent, præſertim cum nulla, ab illis ad eũ excurſio innuentes tentata eſſet, vt in tuto

incu-

incuſtodita erat. Sofar igitur cum iam forte circumiret vigilias, primus Catures animaduertit, ac tintinabulo ſignum dari iubet: ſclopetarumque ſonitu militē excitari. Ingens hominum multitudo vndique accurrit magno paſſim tumultu, ac trepidatione: cum ſemiſomnes, ac in tenebris ſibi occurſantes nō intelligerent cui rei ſignum datum eſſet. verum vbi nauiculas viderunt, toto litore clamor oritur: paſſim diſcurrētes ſclopetas exonerant: atq; omni miſſilium genere noſtros petunt. noſtri tanto vehementius feſtinare, remiges hortari, quanta maxima poſſunt celeritate per medios ſclopetarum globos præſenti animo euadunt: & ad nauem, quæ non longe à regia in ancoris ſtabat, applicant. Sulphuris amphoras, aliaq; incendiorum fomēta ingerunt. ibi res inopinata omniū animos nouitate miraculi attonitos pene conſternauit. nauis enim cum ſummo omnium ſtupore contumax aduerſus incendium illæſa permanſit. id inceptum vbi fruſtra viderunt, ſe mutuo cohortati in nauem aliquot inſiliūt: ancoralia incidunt: funes in Catures conijciunt. ac remulco in id ſpacium quod inter arcem ac turrim eſt, machinam pertrahunt. Ibi hoſtium inſpicientium ſummo cum dolore, & indignatione eam comburunt. Tātus eius incenſæ fulgor terra, mariq; late reluxit, vt per aliquot noctis horas, vſum diei prębcret.
 Hæc

Hæc res hoſtibus ſpem omnem ademit maritimæ oppugnationis.in hoc tam audaci, ac prope temerario incepto, ſi quando alias, manifeſta uis apparuit.nam cũ pauci per tantam hoſtium multitudinem, vbi nullum incidere vanum telum poſſet, irent, ac redirent, vnus tantum è noſtris leui, nec admodum periculoſo vulnere ſauciatus eſt:tribus igitur, vt dictum eſt, turribus totidem noctibus ædificatis, magno conatu reliquum opus feſtinant: murum ab ipſis turribus ad mare vſque magni laboris opus producere conantur: goſsipij ſarcinas, doliaque terræ plena ſuperimponunt: quibus tecti noſtros tutò ferire poſſent. Eius operis continuandi magnam eis facultatem id præbuit, quod in arce pulueris ſulphurei octoginta duntaxat doliola erant: quæ vix menſis vnius ſpacio ſuffectura videbantur, ſi largiùs ad omnia periculorum momenta puluere vterentur. Itaque milites moniti vt parcè, moderateq; conſumerent: & ad tempora magis neceſſaria quantum poſſent, reſeruarent: propterea quod obſidionẽ ſine vlla ſpe auxilij ſex menſibus hybernis duraturã putabant:quod per id tempus, vt antè demonſtratum eſt, mare crebris tempeſtatibus, ac ventorum viconcitatum propemodum ſit innauigabile: terreſtria autem nulla expectabantur auxilia, propter viarũ difficultates, & itinerum

longi-

Digitized by Google

longitudinem. prætetea reges, qui interiora Indiæ loca tenent, ob diuerſum religionis cultum nomenque Chriſtianum noſtros grauiter oderunt. itaque aditus copijs noſtris intercludunt, & omnibus incommodis perſequuntur. Cùm igitur omnium rerum ea difficultas eſſet, acceſsit præterea rumor ille paſsim diffuſus, claſſem Turcarum cum maximis copijs in ſubſidium venturam, aut proximo menſe Maio, aut ad ſummum Septembri. hæ enim ex Arabico ſinu in Indiam nauigantibus commodæ ſunt tempeſtates. Itaque ad hæc tam periculoſa tempora puluis reſeruatur: nec in impediendo opere, niſi magnis bene gerendæ rei occaſionibus conſumitur. Noſtri enim in id modo intenti erant, vt opus impedirent, nunc ſclopetarum ictibus, tormentiſq; molientes ſubmouẽdo, nunc extructa diruẽdo. Sed nec hac ratione multum profici poterat: quod hoſtes ſuperante multitudine, quæ deerant ædificarent, & diruta ſubito reſtituerent. Huiuſmodi oppugnationis velut præludis iam menſem Aprilem, bonamque Maij partem contriuerant. Decima octaua eius menſis die ſeptem nauigia ſubito apparent, quæ remis incitatæ recto curſu in arcem tendebant: illis hoſtes omnia tormenta opponunt: curſum quoad fieri poteſt impediunt: obſiſtẽtibus tamẽ noſtris in arcem excipiuntur. his præerat

Cc 4 Fer-

Hæc res hoſtibus ſpem omnem ademit maritimæ oppugnationis.in hoc tam audaci, ac prope temerario incepto, ſi quando alias, manifeſta uis apparuit.nam cũ pauci per tantam hoſtium multitudinem, vbi nullum incidere vanum telum poſſet, irent, ac redirent, vnus tantum è noſtris leui, nec admodum periculoſo vulnere ſauciatus eſt:tribus igitur, vt dictum eſt, turribus totidem noctibus ædificatis, magno conatu reliquum opus feſtinant: murum ab ipſis turribus ad mare vſque magni laboris opus producere conantur: goſsipij ſarcinas, doliaque terræ plena ſuperimponunt: quibus tecti noſtros tutò ferire poſſent. Eius operis continuandi magnam eis facultatem id præbuit, quod in arce pulueris ſulphurei octoginta duntaxat doliola erant: quæ vix menſis vnius ſpacio ſuffectura videbantur, ſi largiùs ad omnia periculorum momenta puluere vterentur. Itaque milites moniti vt parcè, moderateq; conſumerent: & ad tempora magis neceſſaria quantum poſſent, reſeruarent: propterea quod obſidionẽ ſine vlla ſpe auxilij ſex menſibus hybernis duraturã putabant:quod per id tempus, vt antè demonſtratum eſt, mare crebris tempeſtatibus, ac ventorum viconcitatum propemodum ſit innauigabile: terreſtria autem nulla expectabantur auxilia, propter viarum difficultates, & itinerum longi-

longitudinem. prætetea reges, qui interiora Indiæ loca tenent, ob diuerſum religionis cultum nomenque Chriſtianum noſtros grauiter oderunt. itaque aditus copijs noſtris intercludunt, & omnibus incommodis per ſequuntur. Cùm igitur omnium rerum ea difficultas eſſet, acceſsit præterea rumor ille paſsim diffuſus, claſſem Turcarum cum maximis copijs in ſubſidium venturam, aut proximo menſe Maio, aut ad ſummum Septembri. hæ enim ex Arabico ſinu in Indiam nauigantibus commodæ ſunt tempeſtates. Itaque ad hæc tam periculoſa tempora puluis reſeruatur: nec in impediendo opere, niſi magnis bene gerendæ rei occaſionibus conſumitur. Noſtri enim in id modo intenti erant, vt opus impedirent, nunc ſclopetarum ictibus, tormentiſq; molientes ſubmouẽdo, nunc extructa diruẽdo. Sed nec hac ratione multum profici poterat: quod hoſtes ſuperante multitudine, quæ deerant ædificarent, & diruta ſubito reſtituerent. Huiuſmodi oppugnationis velut præludis iam menſem Aprilem, bonamque Maij partem contriuerant. Decima octaua eius menſis die ſeptem nauigia ſubito apparent, quæ remis incitatæ recto curſu in arcem tendebant: illis hoſtes omnia tormenta opponunt: curſum quoad fieri poteſt impediunt: obſiſtẽtibus tamẽ noſtris in arcem excipiuntur. his præerat

in tanta multitudine vanum cadebat.& quãquam, vt ex Iuzarcane captiuo poſtea cognitũ eſt, incerta illa per tenebras iaculatione, magna, & prope incredibilis multitudo perierat, alijs aſſidue ſuccedentibus opus creſcebat. nec tam animum hoſtibus minuit aduentus noſtrorum, quam pertinaciam auxit. Itaq; ad copias terreſtres multarum nauium claſſem adijciunt, quæ oram maritimam circumuectæ in aliquot naues longas incidunt, quæ à Chaulo, & Baſſaimo commeatum in arcem comportabant. hæ vna cum vectoribus interceptæ. Interea opera circa arcẽ confecta erant. Murus per hortos præfecti ductus, qua Iacobæa turris imminet, ad iactum ſclopetæ ab arce diſtabat. Alter ex tranſuerſo factus. hos muros ita ad arcem prope admouerant, vt noſtrorum tormentorũ ictus, quibus ex lõginquo maior impetus, & vis eſt, non adeo multum illis officerent: & iam omnis pugna prope ad manus venerat: neque quiſquã aut hinc, aut illinc ſine certa pernicie ſe oſtẽdebat. terra, marique inter hos magnarum rerum conatus mẽſis, Maius finitus eſt. Ineunte Iunio rex Cambaiæ cum nouo exercitu vrbem ingreditur. Noſtri, & ex hoſtium tumultu, & gaudio, & concurſu numeroſę ſupra ſolitũ multitudinis, id quod erat, ſuſpicati ſunt. Præfectus arcis Fernandum Caruallum, qui turrim quæ in

mari ſita eſt, tuebatur nocte proxima exploratores emitere iubet, qui vnum, aut alterum ex hoſtibus rapiant: è quibus, & noui gaudij cauſam, & conſilia inimicorum ſcire poſſet. ſex milites ad id electi, notæ fortitudinis, & audaciæ. ij in ſtationem vigilum proximam (ea quinquaginta hominum erat), impetu facto, vnum ex his vi ſecum in turrim pertraxerũt: nõnullis ex ſuo numero amiſſis Is & regis aduentum, ac belli gerendi conſilia aperuit. Poſtridie noſtri omni genere tormentorum, tubarum inſuper ſono quantum poſſunt, ſtrepitum excitant: ac per nocturna colloquia militũ inuicẽ probra iactantium, (multi. n. hoſtium diuturno cum noſtris commercio Luſitanum ſermonem callebant) indicant, ſe regis excipiendi cauſſa ea feciſſe. eius aduentu ſe gaudere: ac nunc denique non cum hominum colluuie, ignobiliq; turba rem ſibi fore, quam hoſtem vocare puderet, ſed cum rege, ac regio exercitu bellum legitimũ, honeſtiorem victoriã, ac prædæ ſpem certiorem. Illi contra noſtris vincula, ſupplicia, ac omnia ſeruitutis dedecora minari. Hæc per noctem vltro citroq; iactata. vbi illuxit: in muro, quẽ per vallem è regione turris Iacobeæ duxerant, tres teſtudines ingentes apparuerunt, vndique diligẽter munitæ. in has baſiliſcos duos, ſpallafatum vnum, & complura minora tor-

menta

menta conuehunt: quæ per muros diſpoſita ita vineis tegebantur, vt hoſtes velut è tuto iaculantes, omnia nobis infeſta facerent. Thomæam potiſſimum,& Iacobęam turres, & quod inter eas muri erat, ita crebris atque ingentibus globis feriunt, vt ad ictus mœnium cum terribili ſonitu editos,omnia ſtatim ruitura viderentur. Huic ergo parti Maſcarenna in primis ſuccurrendum ducens, accurrit:aliumque interius murum viginti pedes latum, ex ruinis ædificiorum quæ in arce erant, obijcit. has enim neceſsitates iam animo ante proſpiciens, plurima in arce ædificia diruerat, vt lapides, aliamque materiam ad omnes caſus opportunam haberet. Præfectus ipſe cum cohorte nobilium primi manum admouēt: horum exemplum alij ſecuti continuatis nocte dieq; operibus,indefeſſis animis, ac corporibus ſexto die opus perficiunt.Baſiliſcum vnū,ac Leonē in Thomæa turri aduerſus hoſtiū caſtella obuertunt: omneſque eorum conatus, quātum conſilio prouideri poterat, fruſtrantur. Illi interea pertinaciter inſtare,muros concutere, ac pinnas detergere: & iam Thomæam turrim pene mediam diffiderant,magna noſtrorum, qui intus erant trepidatione, maiore etiam periculo: cum ad ea potiſſimum loca concurſus fieret, quæ infirmiora viderentur:& vtriq; velut ſigno dato,ad omnem

ruinæ

ruinæ ſonum aduolarent: ac pari pertinacia hi ruinas defendere, illi ſuperare contenderent, ac alij aliorum opera nouo ſemper aliquo commento turbarent. Itaque cum noſtri neminem hoſtium ſine præſenti pernicie in muris conſiſtere paterentur, tormenta ſua in feneſtras arcis, per quas noſtri iaculabantur, collimant: eo conſilio, vt bombardarios machinas onerantes opportunos ictibus haberent. & erant hoſtes ea iaculandi peritia, vt quodcunque ſignum animo deſtinaſſent, facile ferirent. Erat ea tormentorum vis, & magnitudo, vt tabulata à noſtris ad feneſtras obiecta, perfringerent, fragmentiſque paſſim diſiectis, multos vulnerarent, nonnullos occiderent, nec quicquam tutum paterentur. Igitur cum noſtri multimoda arte eluderent, atque inuicem eluderentur: multique circa tormenta, ac fortiſſimus fere quiſq;, vulnerarentur, commodiſſimum id viſum eſt, vt puluerē, & globos Guzarates, Bragique nautæ immitterent, ignemq; admouerent: milites vero ad magis neceſſaria tempora ſe reſeruarent. Cū circa Thomæam res in hoc ſtatu eſſent, ne quid vſquam noſtris tutum ſinerent, aliam oppugnandi rationem ad Iacobæam turrim tentant. Ibi enim cum extrema pars muri paulo cæteris editior eſſet, mortarium ingenti magnitudine admouent, qui globum octo

octo in orbem palmorum mittebat, ac paucis diebus triginta globi in turrim iacti ſunt, maiore noſtrorum terrore, quam damno: quippe qui aſſidue ingentem molem omnium capitibus impendentem proſpicerent, quæ ſolo pondere, non ſolũ corpora, vbi incidiſſet, comminueret, ſed ædificiorum tecta perfringeret, ac fragmentis late volitantibus omnia circum infeſta redderet: & quanquam toto eo tempore nemo vulneratus eſſet, nihilominus trepidabant: cum ſe caſu magis, quam conſilio incolumes viderent. Huius mali vnum remedium fuit æque fortuitũ, quod Bombardarius, homo ſingulari in hoc genere peritia, temere emiſſo telo interemptus eſt. huic ſucceſsit alius pari fortaſſe nocẽdi animo, ac voluntate: arte tamen, ac fortuna diſpari. nã globi omnes, quos in noſtros deſtinauerat, in ſua ipſorum caſtra cadebãt. mortario itaque illo carere maluerũt, quam in ſuam abuti perniciem: nihilo tamen remiſſior erat oppugnatio. tanta enim omnis generis tormentorum copia muros inſtruxerant, tantus artificum numerus, tanta erat peritia, vt neminem noſtrorum in muris conſiſtere paterentur. Puluis autem ſulphureus quo vtebãtur, tam purus erat, tamq; ſubtilis, vt Canis æreus, quod tormenti mediocris genus eſt, terræ dolium tranſmitteret. Cum dies iam complures in hac parte arcis oppugnan-

pugnanda fruſtra conſumpti eſſent, de alijs oppugnandis turribus conſilium ineunt. 13. Iunij dies agebatur, cum è regione turris, cui Antonius Freirus præerat, duo Caſtella de nocte excitata, mane conſpecta ſunt. in his ſinguli Baſiliſci erant: extra verò in proximo mortarium ingensq; aliorum vis tormentorum. Hæc omnia Diui Io. turrim ſpectabant: quæ, vt ſupra meminimus, omnium erat infirmiſſima, & loco, & ſtructuræ genere: quippe ab alijs ſemota longius, & grauioribus ſaxis, nec optime coagmentatis ędificata: quod inter illam & Iacobęam muri erat, concutere cæperunt. neque alijs tamen locis cœptam oppugnationem omittunt. & vt noſtrorum paucitatem plurib. ſimul prælijs diſtinerent, quatuor partib. ſimul aggrediuntur. accendebat hoſtiũ animos Rex pręſens, fortitudinis, atque ignauiæ ſpectator, ac teſtis. Noſtri tanto vndique circumfuſo terrore, iam præſentis vitæ ſpem omnẽ proiecerant, & alienato à periculis animo ad immortalitatis cogitationem toti ſe conuerterant: ac iam vitæ futuræ fructus animo percipientes, in extremum ſe diſcrimen parauerant. Vna res eos continebat, ne in præſentem ſe perniciẽ præcipitarẽt, quod arcem ſua morte prodi hoſtibus videbant: ex cuius incolumitate, ac tutela, omnium qui in India erant, Chriſtianorum ſalus pendebat: Itaque

cum

cum hinc ſpes, hinc deſperatio animos accenderet, tanto ardore vtriuſque partis concurſum eſt, tanta contentione certatum, vt omnia ſuperiorum dierum prælia, omnis oppugnatio, cum hac comparata, leuis, ac ſegnis videretur. Nullum illa die tormentum ocioſum fuit. Mortarium, quod ad ſummum quater vno die exonerari ſolebat, ſepties in arcem globos miſit. Parique vtrinque animorum cõtentione certatum eſt: noſtris nullum momentum in aduentu regis eſſe, oſtendere conantibus: illis in eius oculis iam de abitu cogitantis operam nauare cupientibus Rex enim cum lentiorem ſua ſpe, ac aliorum promiſſis, oppugnationem cerneret, noſtrorũq; obſtinatam ad moriẽdum pertinaciam etiam timeret, ne quod maius facinus ex deſperatione auderent, ſe in tutiorem locum recipere decreuerat. Principes etiam aulici, ſtudij, & amoris erga regem prætextu, ſuum occultãtes metum, ſuadebãt, vti rerum ſummæ conſuleret. Non enim eſſe prudentis regis officium tam periculoſis prælijs intereſſe. exercitu amiſſo alium cogi, compararique poſſe. ſiquid regi accidiſſet, in eius ſalute non exercitum modo, ſed vniuerſum regnum periclitari His, atq; alijs huiuſcemodi rex permotus, Iuzarcanem in caſtris reliquit, cum Abeſſinum copijs, virũ, quem vt propter eximiam prudentiam in rebus

rebus gerendis plurimi faciebat, ſic ob ſuauiſſimos mores, & intimam familiaritatẽ in primis charũ habebat. Itaq; Madabam vrbẽ ampliſſimam, ac totius regni caput, ſe recepit: vt hinc militem, pecuniam, commeatũ, ac cætera, quæ vſus belli poſtulat, ſuppeditaret. Iam hoſtes omiſſa ſpe arcis per vim capiendæ, operibus expugnare contendunt: aggeres ita noſtris muris admouent, vt tormenta noſtris inutilia redderent. Ante Thomæam ad ſclopetæ iactum, lapidum congeſtu, arborumque ramis, magno conatu turrim ædificant. quod opus, cum noſtri impedire non poſſent, in immenſam altitudinem breui excreuit: adeo, vt arcem prope adæquaret. Ea res velut oppreſſos coercuit & à libero per arcem diſcurſu maxime continuit. Erat enim hæc omnium turrium longe fortiſſima, quam noſtri à virentibus arborum ramis Ramoſam appellarunt. Ab ea vtrinque muri brachia ad mare perducta. & iam aliud immenſi laboris opus dies, noctesque intenti inchoauerant, vt Iacobæam turrim, foſſasque eius muro, & caſtellis includerent. Maſcarenna cum vnum pugnandi genus videret ſupereſſe in operibus impediendis, tormenta in alium, atque alium ſubinde locum trãſferebat, vnde hoſtes maximè infeſtari poſſe credebat & quia, vt ante dictum eſt, noctes in opere hoſtes cõſumebant

mebant, vt noſtros in tenebris facilius laterent. ferrea candelabra, magnamque vim lampadum ingentium paſſim diſponit: è quibus lumen late refuſum, & caſtra, & opera, & omnium hoſtium conatus veluti interdiu noſtris oſtendebat. hac ratione opus hactenus impediebatur, vt è baiulis, ac vilibus operis magna multitudo conficeretur. ſed hac iactura hoſtes non magnopere mouebantur. abiecta enim, miſeraq; illa mancipia nullo vitæ, mortiſque reſpectu fuſtibus propellebant: ac ſi remiſſius opus facere viderentur, ferro plerumque ſæuiebant. illi tãquam pecora in medio trucidati, noſtros, ſuosq; iuxta timebant: ac metu ſuppliciorum, & vitæ tædio plerumque ſe telis obijciebant Inter hæc, menſis Iunius effluxerat: noſtroſque magis vires, quam animi defecerant. nullus præteribat dies, qui non paulatim exiguam manum carpendo imminueret. indigenæ vero, aliaq; ſeruitia, quibus in tormentis promouẽdis, ruinis murorum obſtruendis, aut cuniculis agendis vtebãtur, pene ad vnum perierant: aut ab hoſtibus cæſi, dum inter præliantes verſantur, aut morbis, quos ex continuato labore, ac peruigilijs contraxerant, conſumpti. Turris cui Ant. Freirus præerat, item altera, quæ Ioan. Almeidæ commiſſa fuerat, vt ſemper hoſtibus infeſtiſſimæ fuerunt, ita tum acerri-

me oppugnatæ. Iam bombardarij lógo belli vſu, ac periculis ſæpe obeundis audaciores fieri, & milites diu inter tormenta verſati Bombardariorum munus obire: cum omnium rerũ copia abundarẽt, quarũ apud nos ſummam eſſe ſciebant inopiam, & ſuperante multitudine integri feſſis aſſidue ſuccederent, breui ſperabant arcem aut conditionibus dedi, aut vi expugnari poſſe. Iam muros ad foſſam perduxerant: ac è regione Thomææ turris ingentes fauces patefecerant: quas ita ſupra texerant, vt per eas tutò foſſas implerent. Iam è turri diui Io. pinnas abſterſerant: nec materia ſuppetebat, vnde nouæ fierent. Ipſa vero turris ita vndique labefactata erat, vt iamiam milites oppreſſura videretur: & ramoſa hoſtiũ turris omni bellico apparatu inſtructa arcẽ æquabat. Aduerſus hanc creſcentem indies perniciem Maſcarenna iam animo periculum proſpiciens, non longè à ſacris ædibus loco mari vicino tumulum excitat, huic caſtellum imponit, ex aduerſo turris ramoſæ. Huc ingentem Baſiliſcum, qui fauces portus tuebatur, aliamq; magnam tormẽtorum copiam trãsfert: quibus ita ramoſam turrim cócuſſit, vt & ipſa ſua ruina cuſtodes oppreſſerit, magnãq; muri partem ſecum traxerit. ſic multorum dierum opus, in quo maximam victoriæ ſpẽ hoſtes poſuerãt, breui præ-
fectus

ctus ludificatus eſt. Hac ſpe ergo deſtitutis, vna ratio ſupereſſe videbatur, vt foſſas implē rent & per ruinas in arcem vi erumperent. A Thomæa turre orſi, quæ maxime tormentis lacerata erat, caſtella frequētia muro, qui foſſam contingebat impoſita, alius murus viginti pedes ab hoc diſtans, totidem in altitudinem ſurgens eodē perducitur: inter hos, ex tranſuerſo alios ædificant flexuoſo circūactu, & velut imperuios quoſdam angiportus: in quos ſi noſtri irruptionem tentantes ingreſſi eſſent, depreheſi, errore viarum circumuenirentur. ad oram foſſæ vineæ frequentes maioribus trabibus factæ: ſuper iniecti rami arborum, rubique: ac terræ ingeſtū omnia ſolidata, vt aduerſus ingentia ſaxa, ignemque tuta eſſent. Anterior pars aſſeribus tegebatur: qui ferreis clauis compacti, in tecti ſpeciem, ictus à ſuperiore loco eluderent. Superiniectum aduerſus ſclopetarum ictus multiplex è duriſſimis corijs tegumentum. alia item ex tabulis ſtructura ad oram foſſæ acclinata: vt per tabulas in decliue prominentes ſaxa prouoluta, vltra mediam foſſam ſuo impetu ferrentur: ſpatium vero inter tectum, atque hoc tabulatum inferius, ita vndique opertum erat, vt qui lapides in foſſam mitterent, à noſtris conſpici nequirent. Ita vndique ſatis proſpectū videbatur, vt operæ tutò commearent. Noſtri

vero, cum nec erumpere ad opera deturbanda poſſent, quippe qui turribus vix tuendis ſufficerent: & tormentorum iam nullus eſſet vſus: aliud commēti ſunt remediū. Erat inter duas turres, ad quas tū maxime pugnabatur, ad imam foſſam in ipſa rupe, anguſta quædam velut crypta, lapidibus exterius in muri ſpeciem obſtructa, hanc noſtri aperiunt, militibusq; intromiſſis nocte, dieq; continuato labore, lapides in foſſam miſſos abſtrahunt: per manus traditos in arcem inferunt, hoſtibus nihil interea ſentientibus, vt qui proſpicere in foſſam nō auderēt, noſtris ſclopetarijs ad omnia loca idonea diſpoſitis: & aurium vſum abſtulerat ſtrepitus materiæ in foſſam coniectæ. Quatuor diebus, totidemque noctibus in hoc opere conſumptis: cum alijs implentibus, alijs exhaurientibus foſſam, mirarentur hoſtes cumulum non excreſcere, plumbi libramento altitudinem foſſæ explorant: ac labores ſuos irritos, inanesque conatus Sofari referunt. Ea res vehementer hominis animum perturbauit: non tam, quod præſens conſilium parum ſucceſſiſſet, quam quod nihil ſe in poſterum machinari poſſe ſperaret, quod Maſcarenna non facile eluderet: neque fortitudine modo, & laborum patientia, ſed conſilio etiam ſe à Luſitanis vinci moleſte ferebat. Itaque anxius animi, cum multa ſe-

cum

cum verſaret, neque quicquam eorum quæ ſuccurrebànt, ſatis placeret, iam ingruentibus tenebris homines linguæ noſtræ peritos ad muros ſummittit, qui noſtros ad prælium prouocarent: Enimuero mulierum more intra tecta concluſos ſolem, & puluerē pati non poſſe: velut fractos delicijs, & gloriæ militaris oblitos domi deſidere; non ita maiores eorum, non nuper Antonium Sylueiram ducem fortiſſimum bellum geſſiſſe, ſed cōgrediendo cum hoſte: nō in munimentis, ſed in manibus ſpem victoriæ geſſiſſe: neque ſe tamen id militum, ſed ducis proprium dedecus credere: miſerari ſe fortunam tot virorum fortium, qui ab homine imbelli conſtricti, & vincti teneātur. ſuæ etiam ſortis pigere, cui cum tali hoſte res ſit, è quo victo nullam gloriam ſperet: victus, ſi modo vir à fœmina vinci poſſit, in ſummo dedecore, & ignominia futurus eſſet. Hæc ab eo iactata, vt militem laudibus, ducem contumelia accenderet, vt ſe fortunæ committerent. At Maſcarenna ſatis gnarus quo hæc pertinerent, & alioqui aduerſus ambitionem ſatis firmus, cum nulla in eruptionibus ſpes eſſet, ſuos continebat, neque quicquam temerè aggrediendū cenſebat, eo præſertim tempore, cum minima etiam peccata in ſummā pernicié poſſent conijcere vniuerſos. Hac ſpe deſtitutus Sofar omnesq; conatꝰ

ſuos fruſtra eſſe cernens, adeo excanduit, vt præ animi impotentia in conſpectu exercitus lachrymas nõ tenuerit: quod poſtea cõpertum eſt ex literis Emmanuelis Rodorici, qui tum Dij in vinculis erat: quas ad Ioan. Dabreum Chaulum miſit. Eo tempore foſſis implendis hoſtes intenti erant. quæ res vt dixi, cum parum ſuccederet: Sofar, id quod erat, ratus materiam à noſtris ſubduci, ipſe murum conſcendit, vt aditus noſtrorum, per quos in foſſam commearent, diſpiceret. & cũ intentis in foſſam oculis, velut cogitabũdus in cubitum dextræ manus inniteretur, bombarda globo nequaquam in ſpem tantæ rei miſſa, capite cum dextra manu perfractis interficitur. Hic fuit Coij Sofaris exitus, & magni profecto imperatoris, & cui præter diuturnum rei militaris vſum, multę, magnæque virtutes & animi, & corporis adeſſent: quas omnes praua quædam ambitio corruperat: ac non ſolùm ſuæ religionis deſertorem, ſed omnium Chriſtianorũ acerrimum hoſtem fecerat. noſtris præcipuè hominibus, & ſi ſedulo diſſimulabat, infenſus erat, quod eos maximè ſpei ſuæ obſtare videret. Itaque ſæpe illam ex eo vocem auditã ferunt, fore vt à Luſitanis occideretur. Ex repentina Sofaris cæde tantus ſtupor omnium animos tenuit, vt toto poſtea triduo vix ſex ſclopetæ in hoſtiũ caſtris auditæ fuerint: cum antea ita aſſiduè tormenta obſtrepe-

rent, vt nec vocis, nec aurium pene vſus eſſet. Cum interea velut pactis vtrinque induciјs ab oppugnatione ceſſaretur, noſtriq; pro ſuo quiſque ingenio eius rei cauſas cõiectarent, ecce fugitiuus quidam Bramin tam læti nuntij præmium ſperans, ad noſtros venit:Sofarem narrat mortuum: in caſtris tumultuari: militum maiorem partẽ obſidionis diuturnitate feſſã:duces præterea animo concidere,quod omnia ſua incepta eludi viderent: eamq; noſtrorum hominum eſſe patientiam,vt in finem hyemis obſidionẽ facilè protraherent; hæc cum totis caſtris paſſim fremerent, ſe exiſtimare breui diſceſſuros:vnum eſſe Rumicanem Sofaris filium, qui eos moraretur. Hæc inſperata lætitia animos noſtrorum recreauerat, tanquam in præſentia defuncti periculis eſſent: cum ſubito bellum longè vehementius exarſit. Rumican enim Sofaris filius viginti quinq; annos natus, iam à pueritia Chriſtiani nominis odio imbutus, domeſtica inſuper calamitate accenſus omni arte retinere exercitum contendit. ac principio cum palam reluctando ſe nihil acturum ſperaret, obſecundando paulatim impetum illum, & conſternationem ſedat:literas à rege expectandas ſuadet:neq;integris viribus,ac ſaluo exercitu committendum vt potius fugiſſe, quam diſceſſiſſe videantur.Interea vt quiſq;

 autori-

autoritate apud vulgus pollebat, eorum ſeorſum animos tentare: Interim apud ſingulos opportuna tempori dicere, interdum ſe circulis inſerere, ac multitudinis animos omni arte tractare: patrem quidem ſuum magnũ ducem, ac fortem virum fuiſſe, ſed vnum tamen hominem: ex cuius vita, aut morte nõ modo eius exercitus, & regni Cambaiæ, ſed totius prope orientis ſpes pendere, vniuerſis quidem turpe, tot verò ducibus, qui in exercitu ſupereſſent, etiam contumelioſum. nec ferendum, vt tot annorum apparatus, tot menſium opera, hoſtibus timidiſſimis, ac ſua iam confeſſione victis ſint ludibrio. Eo enim iam redactos, vt neq; progredi ad conferendam manũ audeant: neq; latebris ſe diutius protegere poſſint. quicquid erat periculi iam exhauſtum, gloriam verò perfecti belli ſupereſſe. Itaque ſi quando alias, nunc acerrimè contendendum, ne eam è manib dimittant: cædemque ſui ducis, & commilitonum vlciſcantur: demantq; ſui contemptũ in poſterum: & libertatem à maioribus relictam poſteris ſuis relinquant. His, ac talibus ſæpe audiendis confirmati militum animi, Rumicanem in locum demortui patris ducem creant: ac literas opportunè à rege accipiunt, quib⁹ iubebat multo acrius oppugnationi inſiſtere: neque pecuniam, neque commeatũ defuturũ: ſe propediem nouũ militem

in

in ſupplementum exercitus miſſurum :prærogatiuam ſuffragij militaris de Rumicane confirmat. Igitur magno militum ſtudio celebratis exequijs Sofaris, maiore quam vnquã antea cõtentione ad opus reditũ Diruta reſtituunt, intermiſſa continuant, & ſi qua deeſſe videbantur, adijciunt. Aduerſus eam partem muri, quam maxime labefactauerant, frequentiora fiunt caſtella: vt inuicem ſibi auxilio facilius eſſe poſſent, & pluribus tormentis murum citius diruant. Aduerſus hæc, in turri Diui Ioannis duo Cameli oppoſiti, qui ex tranſuerſo opera, quæ ad Thomæam fiebant deturbarẽt. Eo enim tota vis hoſtium incubuit: ac ruinis turris Ramoſæ duo caſtella erigunt. Eo comportati duo Baſiliſci, duo cameli, tres ſphæræ, & iã his tormentis, quę in turre Diui. Io. erat, omnem ad nocendum viam obſepſerant, & turrim cui Ant. Freirus præerat, propemodum totã diruerant, foſſasque circa Thomæam aſsidue implebant: noſtrorum vero militũ cæſi non pauci: Cęteri aut vulnerati, aut morbis ex aſſidua fatigatione continuati laboris languidi, vix arma ferre poſſe. præfectus tot malis vndique circumuentus vnam tuendam arcis ſpem habebat, ſi auxilia à prætore accepiſſet. Itaque ad eum ſcribit, quanta in difficultate verſetur, quantaque celeritate opus eſſet; & ne forte, quia prætor longius aberat, id ſe-

rum auxiliū rebus perditis ſuperueniret, literas ad præfectos præſidiorum in Baſſaimo, Chaulo, cæteriſque maritimis oppidis, quæ noſtro imperio parent, mittit. cum his mandatis Ioānes Coellus ad Hieronymum Meneſium, & Ant. Souſam ſpeculatoria nauicula vehi iuſſus inde à Chaulo terreſtri itinere (nam mare hybernis tempeſtatibus imperuium erat) penetrare. Iiſdem ferè diebus quatuor millia Rumeorum, Abiſsinumque à rege Cambaiæ miſſa, magno reliqui exercitus gaudio tormentorum ſtrepitu, tubarumque ſono excepti. Ea res non modo ſpem victoriæ auxit, ſed ſtudia, & contentionem in opere faciundo accendit. præter calones, & baiulos mercenarios, vndique ex oppidis vicinis vulgi promiſcui coacta turba, quæ materiam foſsis implendis comportaret. Ea, ne ſua multitudine munia confunderentur, diuiſa: ac alij alijs ad ſignum tintinabuli ſuccedere iuſsi: nunquam intermiſſo labore noſtros vigilijs maximè fatigant. Ex hac turba, cum plurimi occiderentur, nunquam fere aberrantibus in tanta multitudine noſtrorum telis. cæſi pro rudere, in foſſam prouoluuntur: ac rurſum alia iniecta materia operiebantur. ita cæſorum multitudo exercitum latebat. Noſtri quanquam ſubtrahendæ materiæ non ſufficerent, tanta tamen erat amplitudo, & altitudo foſſæ,

vt om-

vt omnia ligna in eas iniecta velut profunda voragine hauſta minime celeriter pro ſpe hoſtium cumulus creſceret. Itaque brachia murorum, & aggerem, quem tanto labore perduxerant, eodem deijciunt: arboresque vndique cõuectas, ac præcipue palmas (quarum ea regio feraciſsima eſt). Et iam trabibus aditum occultum noſtrorum in foſſam obſtruxerant. Itaque nullo impediente opus paulatim creſcebat, breuique foſſam impleſſent, niſi præfectus animaduerſo materiam magna ex parte ligneam eſſe, atque incendio opportunam, tria dolia pice ſulphureque plena in foſſam conijeciſſet: atque immiſſo igne ingens latè incendium excitaſſet. aduerſus hæc hoſtes velut id quod euenit veriti, amphoras fictiles aqua plenas ingerunt, quibus fractis aqua effuſa magis flammã quam incendiũ reſtinxit. nam cũ in materia viridi conceptus ſemel ignis pertinacius hæreret, paululum aquæ iniectu ſedatus vehementius exarſit: atque ingentem cumulum, qui iam foſſæ altitudinem pene æquauerat, ſubito in puluerem redegit: qui ita ſubſedit, vt reſtincto igne vix tanti laboris, ac operis tandiu continuati veſtigia apparerent. Neque ſegnius tamẽ eo damno accepto in propoſito perſiſtunt: vnamq; ſpem victoriæ in foſsis implendis poſitam exiſtimant. Igitur totam mercenariorũ manũ, quæ multudine

pene

pene incredibili erat, cogunt: ac diſtributos in certos ordines, terrã, lapides, & quicquid occurreret præ ſe agere iubent. Iamq; ad orã foſſæ ea moles promota erat. ſed veriti ne q́ prius euenit accideret: nouã excogitãt machinam: equos vocant, trabes ingentes inter ſe compactas multiplici ordine coriorũ tegunt. ſub his tuti aggerem promouent. deinde vbi eorum altitudinem terra æquaſſet, alios, atque alios ſuper aggerem noſtris obijciunt: & quo minus opus impediretur, ex omnibus oportunis locis ita tormenta intonabãt, vt omnem proſpectum noſtris adimerent, niſi ſi quem flamma inter fumum emicans dediſſet. Sed præfectum non tam conſiliũ de implendis foſsis perterrebat, quã occulta conſilia metuebat: ad quæ diſsimulãda hæc velut oculorum ludibria obiecta eſſent. vna ſucurrebat nocendi ratio, ne cuniculis ſub terram ductis, turres, ac murũ ſubruerent. Itaque in incertos huius periculi euentus, tranſuerſos cuniculos in arce agit: quæ res ei magno poſtea fuit vſui: nam dum acriter ad foſſas pugnatur, ac materia iterũ, atque iterum iniecta, ſuperinfuſo igne inceditur, hoſtes ex ſeruis transfugis certiores facti, quanta paucitas eſſet noſtrorum, ſimul vt pluribus locis pugnantes diſtinerẽt, ſimul vt tentarent, an in tanto tumultu fallere poſſent, cuniculos in arcem agunt: ac iã ad

ad foſſam tranſuerſam ad turrim Diui Thomæ peruenerant: nonnulloſque è vigilibus incautos oppreſſerunt. Sed cum aliorũ concurſu retro eſſent reiecti, maiora tormenta in cuniculum comportant: ac fundamenta turris labefactare conantur: id quoque vbi parũ proceſsit, denuo ad foſſas redeunt, quæ cum iam propemodum plenæ eſſent, ingentes nauium malos ad murum applicant: quibus ſcalarum loco vſi, in ſummum nituntur. Noſtri vero & ſi tædas, ſtuppam, picemq; & quicquid ignem facile concipit, in eos mitterent, tanta tamen ſubeuntium fuit pertinacia, vt in vltimum diſcrimen eo die ventum eſſet, niſi Maſcarenna velut huic malo proſpiciens, intra murum ſemidirutũ aggerem excitaſſet, è cuius area quadraginta milites propugnare poſſent. huic propugnaculo Antonius Paſſanna præeſſe iuſſus. quam prius ipſe tenebat proximæ turris præfecto reliquit; quod is cum ſatis magnam militum manum ad vigilias obeũdas haberet, vtramque tueri ad tempus poſſe videretur. Præterea Antonius Rodericus è turri, quæ in portu eſt, cum ſuo milite ad Fernandum Caſtrum tranſit. qui locum omnium infirmiſsimũ, ac maximè ſuſpectum tuebatur: neque à mari quicquã periculi timebant, cũ nullę hoſtium copiæ maritimæ in propinquo eſſent. Ita omnium curæ atque animi vtrinq; in tur-

res, &

pene incredibili erat, cogunt: ac diſtributos in certos ordines, terrã, lapides, & quicquid occurreret præ ſe agere iubent. Iamq; ad orã foſſæ ea moles promota erat. ſed veriti ne ꝙ prius euenit accideret: nouã excogitãt machinam: equos vocant, trabes ingentes inter ſe compactas multiplici ordine coriorũ tegunt. ſub his tuti aggerem promouent. deinde vbi eorum altitudinem terra æquaſſet, alios, atque alios ſuper aggerem noſtris obijciunt: & quo minus opus impediretur, ex omnibus oportunis locis ita tormenta intonabãt, vt omnem proſpectum noſtris adimerent, niſi ſi quem flamma inter fumum emicans dediſſet. Sed præfectum non tam conſiliũ de implendis foſsis perterrebat, quã occulta conſilia metuebat: ad quæ diſsimulãda hæc velut oculorum ludibria obiecta eſſent. vna ſucurrebat nocendi ratio, ne cuniculis ſub terram ductis, turres, ac murũ ſubruerent. Itaque in incertos huius periculi euentus, tranſuerſos cuniculos in arce agit: quæ res ei magno poſtea fuit vſui: nam dum acriter ad foſſas pugnatur, ac materia iterũ, atque iterum iniecta, ſuperinfuſo igne incenditur, hoſtes ex ſeruis transfugis certiores facti, quanta paucitas eſſet noſtrorum, ſimul vt pluribus locis pugnantes diſtinerẽt, ſimul vt tentarent, an in tanto tumultu fallere poſſent, cuniculos in arcem agunt: ac iã

ad

ad foſſam tranſuerſam ad turrim Diui Thomæ peruenerant: nonnulloſque è vigilibus incautos oppreſſerunt. Sed cum aliorũ concurſu retro eſſent reiecti, maiora tormenta in cuniculum comportant: ac fundamenta turris labefactare conantur: id quoque vbi parũ proceſsit, denuo ad foſſas redeunt, quæ cum iam propemodum plenæ eſſent, ingentes nauium malos ad murum applicant: quibus ſcalarum loco vſi, in ſummum nituntur. Noſtri vero & ſi tædas, ſtuppam, picemq; & quicquid ignem facile concipit, in eos mitterent, tanta tamen ſubeuntium fuit pertinacia, vt in vltimum diſcrimen eo die ventum eſſet, niſi Maſcarenna velut huic malo proſpiciens, intra murum ſemidirutũ aggerem excitaſſet, è cuius area quadraginta milites propugnare poſſent. huic propugnaculo Antonius Paſſanna præeſſe iuſſus. quam prius ipſe tenebat proximæ turris præfecto reliquit; quod is cum ſatis magnam militum manum ad vigilias obeũdas haberet, vtramque tueri ad tempus poſſe videretur. Præterea Antonius Rodericus è turri, quæ in portu eſt, cum ſuo milite ad Fernandum Caſtrum tranſit. qui locum omnium infirmiſsimũ, ac maximè ſuſpectum tuebatur: neque à mari quicquã periculi timebant, cũ nullę hoſtium copiæ maritimæ in propinquo eſſent. Ita omnium curæ atque animi vtrinq; in turres, &c.

rés, & foſſas verſi, à quibus hoſtes non ſolùm terrore ignis repulſi, ſed longioribus haſtis pleriq; deiecti, & iá vano incepto fatigati in caſtra redeũt: ac dies aliquot reficiẽdis virib. tradũt. Interea Simoné Feũ de nocte pertrahũt, vnde facillime à noſtris ex voce agnoſci poſſet. Agnitus igitur cõtinuo cũ colloquiũ expeteret, & ſe cõditiones pacis afferre affirmaretq́: vbi præfectus aduenit, vt ab hoſte edoctus erat, admonet, vt ſtatum rerũ ſuarum animaduerterẽt: murũ dirutũ, turres laceras, ac pene captas eſſe, quibus amiſsis reliqua arx defendi nõ poſſet: nihilo tamẽ minus Rumicanem, ſi arcẽ dedant incolumitatẽ omnibus polliceri: naues inſuper benignè daturum, quibus Chaulũ ad ſuos, aut ſi quo aliò velint, trãſportarentur: monere igitur vt ſibi in tẽpore conſulãt. neue eas cõditiones recuſent, quibus fortaſſe poſterius eum vti cuperẽt nõ liceret. Maſcarẽna ad ea mãdata nihil reſpõdet. Simoni, atq; alijs qui eum adduxerant, ni ſubito diſcedãt, minatur. Rumicani renũciari iubet, nullam ſibi cum hominibus perfidiſsimis pacem fore, quos propediẽ aut mortuos, aut captos ſe viſurũ ſperaret. ad hãc vocẽ hoſtes omnia tormenta, quæ in eum locũ iam pridem intẽta habebant ſoluũt. id enim colloquium petiuerant, non tam ſpe quicquã tranſigendi, quam quod noſtros agnita Simonis voce ad eam partẽ muri frequentes concur-

concurſuros exiſtimauerant. Verũ res eorũ ſpem longè fefellit. duo enim à noſtris ſoli deſiderati ſunt. Simon ſtatim è cõſpectu noſtrorũ ſubductus eſt. Poſtridie inclinato iam in veſperum die, delecti ex toto exercitu, quos Rumican corporum velocitate, & armorum leuitate aptiſsimos ad id ratus eſt. Hi duabus fere horis ante ſolis occaſum turrim Diui Io. aggrediũtur: quæ quãquã à Fernãdo Caſtro impigrè defenderetur, tanta tamen pertinacia aſcendere cõtendunt, vt iam pene ancipiti prælio ad manus ventũ eſſet. noſtri non minus periculo, quam pudore moti, ſe mutuo exhortantes impetum faciunt: ac triginta primos, qui iam aſcenderant, ex ſummo præcipitant: alios in ſcalis hærentes longioribus haſtis deturbant: ac deturbatos ſaxis, et igni ſuperingeſto obruũt. eum; habuit exitum eius diei oppugnatio: hoſtiumq; temeritas caſtigata eſt, qui facilem de noſtris victoriam ſibi promiſerãt, quos & paucos eſſe ſcirent, & morbis, ac laboribus feſſos. ſed cũ eos redintegratis viribus ferociores cõperiſſent, omiſsis ſcalis redeũt iterũ ad tormẽta, magis inopia melioris conſilij, & vt noſtros laboribus conficerent, quam quod ad ſummam belli proficere putarent. Aliquot tamen è noſtris fragmentis ſaxorum vulnerati: vnus tantum amiſſus. Ex eo tempore cum vigilijs obeundis per ſingulas turres, vt

antea

minus ſuum obiret munus. Iam diuorum Io. ac Thomæ turres, & quod inter eas muri eſt, hoſtes aut diruerant, aut ita labefactauerant, vt per eas erumpere ſe poſſe exiſtimarent. Itaque in eam partem, tota belli moles inclinauerat: omnium vtriuſque partis animis ad has turres oppugnandas, & defendendas cõuerſis: in turri quæ portus fauces ſeruat, Fernandus Caruallus intentiſsimas habebat excubias: ex ea enim velut ſpecula magna pars vrbis cerni poterat. Igitur pridie Diui Iac. qui dies viceſimus quartus eſt Iulij, animaduerſum eſt, omnes vias facibus collucere: magnoſque cætus templa ingredientium, & egredientium paſsim vagari: audiebantur etiam canentium voces velut lamentis, precibusq; mixtæ, obſecrationumq; ritus, quales ad eum vſq; diem nullas audierant. Maſcarẽna hac de re certior factus, omnium turrium præfectos admonet, vt ſuos in armis paratos habeant, hoſtemq; quam primum expectẽt: haud dubiè ſupplicationes illas eo fieri, quod omnibus viribus collectis, in ſummã dimicationẽ ſe parent: nobis tamen eo maiorem ac certiorẽ ſpem eſſe debere, quanto veriorẽ cultu Deum promerere ſtudemus: illis vero ſuas preces, peruerſumq; ſacrorũ ritum, quo numinis maieſtatem offendant, in ipſorum perniciẽ verſurum: hinc etiam de victoria bene ominari, quod Iacobi potiſsimũ feſto

Ee nos

nos aggrederentur, quē diuū Luſitani, ac tota Hiſpania præcipuo quodā honore proſequitur: cuiusq; nomine aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes pugnaturi pro teſſera fere vtūtur. Noſtri cū his admonitionibus dimiſſi, ad diſcrimē ſe vltimum parauerāt, cū hoſtes paulo ante lucē aciē ſtruūt: ac noſtros incautos opprimi poſſe rati, ſummo ſilētio ad vrbem ducunt. Eorum aduentum vexilla, incerta etiamdū luce cōſpecta, prodiderūt, vnūq; in primis, quod in lōgiſsima haſta Mahometē pictū habebat, cuius velut ductu victoriam ſibi pollicebantur. His igitur animaduerſis clamor ex omnibus turribus ſe mutuo exhortantium tollitur: ab hoſtibus, qui iā ſe non poſſe fallere videbāt, maior redditur. Vix ſignū in arce tintinnabulo datū erat, vt ab omnibus partibus ad omnia intenti eſſent, cū iā ad manus ventū eſt: ac alijs conſcēdētibus, alijs ſubeūtes è ſuperiore loco, igni, ferro, ac ſaxis, omniq; telorū genere detrudentib. acerrime pugnatur. circa turrim Io. ac Thomæ maxima belli moles ingruit: quæ circiter ſex millibus hoſtium oppugnabantur. Maſcarenna cum expedita manu quocūque clamor vocabat, ſubſidia ſubmittit: vbi maius aliquod diſcrimen imminebat ipſe obuiam ibat: nec vllum boni militis, aut ducis eo die munus prætermiſit. Contrà hoſtiū duces ſuos admonere paucitatis noſtrorum,

ſuæ

ſuæ multitudinis, neq; cum hominibus iã ré eſſe, ſed verius cũ hominũ ſimulacris, vulneribus, vigilijs, fame, morboq; cõfectis. ad extremũ ſacramenti memores eſſe debere: cũ nuper in téplis cõiuraſsét, ſe nõ niſi victores in caſtra redituros: pręſente hoc ipſo Mahomete, quẽ ſuę quiſq; fortitudinis, aut ignauię, iuriſiurãdi ſeruati, aut violati nũc teſtẽ, mox vltoré habituri eſſent. Omniũ igitur ad hũc diẽ oppugnationũ hæc fuit acerrima: cũ ſpes, deſperatio, vetus odium recenti ira cumulatum omnium animos variè verſarẽt: cum in illius diei euentu Indiæ regnum poſitum vtraq; pars arbitraretur: milites vbi muri derãt frequentes cõglobati ſe hoſtibus obijciebãt: è locis ſuperioribus ignibus paſsim coniectis hoſtem deterrent. cum in ea re fere noſtri vnicum præſidium poſitum putarẽt, paulum abfuit, quin ſummam perniciem attuliſſet: venti enim ſub auroram acrior vis coorta flammas, fumumque in noſtrorum ora inferebat: adeoque omnia repentina nube inuoluit, vt nec quid hoſtes molirentur cernerent, nec ſuos prope agnoſcerent. & cũ ſulphuris odore intercluſo ſpiritu vix honeſtè moriendi locus ſupereſſe videretur, ſtatim præter omnium ſpem ſecuta cum ſerenitate tranquillitas. Ea res à noſtris in religionem verſa animos addidit. itaque renouato impetu ſe mutuo cohortati, hoſtes

denuo deturbant. Et iam mutuo conſpectu reddito, tantus inter turriũ præfectos eorũque milites ex æmulatione ardor cohortus eſt, vt niſi ratio cõmunis ſalutis potius, quam ſua ſingulos tenuiſſet, eruptione pugnatũ eſſet. Thomææ enim turri præerat Ludouicus Souſa cum cohorte nobilium adoleſcentiũ: proximam Diui Ioann. turrim prætoris filius Fernan. Caſtrus tuebatur, horum vterque cum contenderet, vt penes ſe hoſtis fugati gloria eſſet, cum magna hoſtium clade, multisque ſuorum vulneribus vterque præclarum virtutis ſuæ ſpecimen edidit. Egregiam quoque eo die operam nauauit Antonius Paſſanna, qui ex aggere, quẽ tuebatur, ita hoſtes infeſtauit, vt eum locũ, quẽ ob humilitatem muri ſemidiruti facillimũ aditu ſperauerant, magis etiam quã turres ipſas vitarent. multi circa eum locum vulnerati: ſupra trecentos ſclopetis interfecti. Interea dũ hæc circa turres geruntur, inopinata calamitate, vnde minime expectauerant, penè omnes circumuenti ſunt. Erat prope Iacobæam turrim rupes quædam ſatis ardua: is locus, quia natura ſatis tutus videbatur, minus quam cætera munitus erat; Maſcarenna tamen, quia ſuſpectum habebat, modicum in ea præſidium collocauit: ſed cum circa alias turres omnia cõfuſo tumultu, vt in nocturno prælio perſonarent, milites ad clamorẽ ſuorum

ſuorũ velut ſigno dato exciti relicta rupe occurrũt: hoſtes verò ad omnia intéti relabéte æſtu in mare per vada penè iã ſicca manũ circũ mittunt: hi omnia ſpe ſua opportuniora nacti, rupẽ cuſtodijs nudatã alij alios ſubleuãtes, conſcẽdunt: ac ſicubi locus opportunior erat, ſcalis admotis in arcẽ penetrant, & iã dubia adhuc luce in proxima rupe ædificia ęque etiã deſerta ingrediũtur: ac velut iã omnia ſuæ poteſtatis eſſent, etiã ad prædã vertũtur: ex his vnus mulierem in ædicula nactus, trepidam, ac pene exanimatam metu, bono animo eſſe iubent: cultellum petit, quo ſclopetã vt videbatur impeditam purgaret, ac ſi quid pecuniæ haberet, rogat: illa animo recollecto benignè omnia pollicetur, ac velut id ipſum, quod pollicita erat, factura, interiorem domus partem ingreſſa, per poſticum elabitur: ac vicinam quandam mulierem nomine compellans, arcem captam, ac omnia plena hoſtium eſſe clamat. ad hanc vocem excita alia è proximo mulier animi plano virilis, haſtam arripit, ac pro foribus ſtãs hoſtes intra domum cohibet, ac totum angiportum aliquandiu tuetur. Interea Maſcarenna tam trepido nuncio acccepto, cũ parua manu, quam circa ſe ad omnes caſus paratam habebat accurrit: omnia plena hoſtium videt: mulieres tantum complures adeſſe, quæ tenebris, & locis cognitis adiutæ tumul-

tu verius, quam prælio eos remorentur. Aduentu igitur præfecti ingenti clamore, qui ſpeciem maioris turbæ faceret, à mulieribus ſublato cócurritur. qui in rupe erant, ſtatim præcipitantur: cæteri per vicos paſsim uagi, ac locis ignotis impediti obtruncantur: interim ab alia parte non minus tumultuosè affertur, hoſtes iam irrupiſſe tanta multitudine, vt neceſſe ſit è turribus accerſiri ſubſidia. Maſcarenna verò: ſiue quod ex vano timore eum nuncium ortum exiſtimaret, ſiue quantum periculi eſſet, ſi turres ſuis præſidijs nudentur perſpiciens, cum ſua cohorte illuc aduolat, vnde periculum nunciabatur ſed cum id vanum comperiſſet, vnde venerat regreſſus, iterum hoſtes per rupem aſcendẽtes comperit: nam ſiue eum digreſſum ſenſerant, ſiue rareſcentibus tenebris loca magis explorata ſibi rati, reſumpta audacia rurſus aſcenderant, ac rurſus aduentu præfecti deterriti, cum magna ſtrage repelluntur. triginta circiter, qui in vnum locum ſe conglobauerant, ad vnum omnes cæſi: qui per domos ab initio prædæ cupiditate dilapſi erant, paſsim à fœminis, ac promiſcua turba iugulantur. hæc ferè dubijs tenebris geſta. Iam dies exorta hominum, & armorum ſtragem oſtendebat. Minor itaque trepidatio, ſed pugna nihilo remiſsior in meridiem vſque protenditur: quo tempore cum hoſtes

multa

multa conati, vndique cum magna cæde re-
lecti, feſsi in caſtra ſe recepiſſent: noſtri præ-
ter ſuam & hoſtium ſpem, ex hac clade inco-
lumes ad vota & ſupplicia verſi, gratias pri-
mùm deo agunt, cuius numini, ac potentiæ,
non ſuis viribus, & conſilijs victoriam de ho
ſte, arcem ſeruatam, ſuamq́; incolumitatem
acceptam referunt. Deinde inito numero v-
trinque cæſorum, comperiunt è ſuis ſeptem
tantum amiſſos: circiter quadraginta vulne-
ratos. hoſtium ſupra mille in foſsis, ac turri-
um ruinis inuenti. intra arcem verò cum tã
anguſtus eſſet aſcenſus, vt vix bini penetrare
poſſent, trecenti qui ingreſsi erant omnes ad
vnum cæſi: quos ex habitu & genere armorũ
facile apparebat ex selectiſsima iuuẽtute fu-
iſſe, qui ea nocte, quæ oppugnationem præ-
ceſsit, in templis coniurauerãt, ſe niſi victo-
res in caſtra non redituros. In his etiam v-
nus ex Iuzarcanibus eſt inuentus: ita enim
vocantur, qui potentia ac nobilitate cæteros
pręcellũt. ſupra mille & quingenti ex hoſtib.
vulnerati: magna pars flãmis ambuſti, miſe-
rabili etiam noſtris ſpectaculo, capta ſigna
militaria complura, in his etiam Mahome-
tis, cuius ſupra meminimus, imago. omnia
fumo, ac fuligine fędata, & flammis ſemiuſta.
funus deinde occiſorum magno militari
ſtudio celebratũ. Milites pro cuiuſq; virtute

à præfecto laudati, & ad cætera perferenda confirmati. fœminarum vero, quæ complures in arce erant, cum toto obſidionis tempore, tum hoc præcipuè die virtutis enituit: nam cum antea non ſolùm ea, quæ propriè ad earum curam exiſtimant pertinere, ſedulo feciſſent, ſed lapides ac terram quò opus eſſet ferrent, cuniculis faciendis & aggeribus ſtruendis militarem laborem iuuarét, tela in muros comportarent, vulnera obligarent, ægrotos curarent: eo vero die alienato à periculis animo, & velut ſexus oblitæ, contineri non poterant, quo minus inter pugnantes verſarentur, ac belli partem, ſicubi opus eſſet, cum viris capeſſerent: & cum pleriſque inter miniſtrandum viri aut propinqui vulnerati occurrerent, nullam earum aut luctus domeſticus, aut terroris ſpecies oculis obiecta ab opere deterruit. Secundum hanc pugnam noſtris ſpes facta eſt, hoſtem tanta repulſum clade, aut ſoluturum obſidionem, aut per aliquot dies quieturum. Contra Indi noſtros, quos paucos eſſe ſciebant, partim cæſos, partim ſauciatos cum putarent, inſtandum rati, nec vllum reſpirandi tempus dandum: nouum Mahometis ſimulacrum magis horribili, quam antea, ſpecie haſtæ affigunt. Caput erat ingens: capilli ad cubiti longitudinem in humeros demiſsi ſimulacrum operiebant.
Ad

Ad hoc rurſus coniuratione facta, vigeſimo ſeptimo die Iulij arcem denuo oppugnare aggreſſi. ſed cum noſtros ſpe ſua paratiores inueniſſent, lentius in muros ſubibant: ac niſi principes, qui agmē cogebant, vltimos protruderent, ac regredientib. minitarentur, in caſtra ſtatim reuerſuri videbâtur. nam cum primi qui aſcēderāt delecti eſſent: magnuſq; ollarum ignitarum numerus eſſet infuſus: ibi miſerabilis facies oculis obiecta eſt. Indi enim ferè omnes aut goſſipio, aut lino ad veſtem vtuntur. Ignis itaq; deſuper immiſſus: cum in ea velut fomenta incendij incidiſſet, flamma ſtatim per totos cuneos peruagata, latè relucebat, tanta celeritate, vt momento temporis corpora cute nudata, aut vndique ita pendente, velut in lora conciſa eſſet, oculis exuſtis, oriſque ſpecie amiſſa, deformes trunci ingentem horrorem cernētibus afferrent: nec quiſquam in tanta calamitate, ne contagio corriperetur, opē afferre auderet. Quibus vero ignis inhæſerat, velut cæci, & amentes, cum nec arma detrahere poſſent, nec flammam reſtinguere, præcipites quò impetus ferebat, nullo ſui, aut hoſtium reſpectu procurrebant. Noſtris vero ab igne longè minus erat periculi, quod panno fere laneo veſtiebantur: manuſq; chirothecis, femora, ac tibias ocreis è corio muniebant: vt & ignem ipſi tractare, & ab hoſte

cõiectum excipere, ſine magna pernicie poſſent. Sed cum iam ad id genus veſtis, coria nõ ſuppeterẽt, multis iã tegumẽtis igne corruptis. nullus. n. fere dies abibat, quin ſupra ducẽtas amphoras ſulphuris, hoſtes in arcẽ immitterẽt: Maſcarẽna tapeta precioſiſſima è pellibus inauratis, in cũ vſum per manipulos diſtribuit. ab latere præterea duob. tormentis camelo, & ſphera magna ſtrages edita. Ea. n. tormẽta ita cõmodè poſita erãt, vt nihil aduerſus eorũ vim obijci poſſet. Itaq; hoſtes vndiq; male habiti à noſtris, trecẽtis amiſſis, pluribus etiam ſaucijs in caſtra redeunt. noſtrorum perpauci vulnerati, nemo occiſus. Hæc fere ad Thomæ ac Ioan. turres geſta: in quas tota belli moles ſe inclinauerat. Interea tamen ab nulla parte, neque ab hoſtibus, neq; à noſtris ceſſatum. Nã & foſſa turris Iacobææ impleri cæpta erat: & caſtella ad operas tuendum paſſim erecta: & in medio ardore pugnæ admota muris teſtudo: & ſub ea milites omni genere ferramentorum ad id inſtructi murum diruunt. hi ſtatim vbi animaduerſi ſunt, cum magna cæde ſubmouentur: ad opera diſturbanda tormenta locis commodis diſpoſita, alia pro turre Iacobæa, alia pro Thomæa: aduerſuſque mortarium ingens cum magno numero minorum tormentorum oppoſitum: in quibus cũ parum momenti videretur, rurſus ad

ſoli-

ſolitas artes verſi, frequentiora caſtella, maioresque aggeres excitant: quibus protecti per omne id tempus foſſas implebant: neque vlli toto oppugnationis tempore noſtris moleſtiores fuerunt, quam transfugæ Chriſtiani. & primi laceſſebant, & vehementiſſimè inſtabant, & ad perſeuerandum hortabantur: neq; quemquam eorum aut patriæ reſpectus, aut religionis, cultusque priſtini, quem ipſi ſe abiecisse, niſi ſi quando Turcis gratificari volunt, negant, vt vel ad noſtros redirent, vel hoſtium conſilia iudicarent cõmouebant: quinquotieſcunq; colloquẽdi facultas erat, omnia tẽtabãt, vt nos ad deditionis cõditiones pertraherent: noſtris.n. vires præſentes fractas, & debilitatas eſſe, auxilij ſpem præciſam, ſibi in caſtris fortiſſimum adeſſe exercitum, à tergo regnum opulentiſſimum, vnde milites & commeatũ, quoties opus eſſet, liberè aſſumant: Iuzarcanem perhumanum, ac facilem eſſe, ac facile ab eo impetrari poſſe, vt, ſi ſe ſtatim dedãt, omnes incolumes dimittat: nec ſua pertinacia animũ natura mitem exacerbent. Noſtri cõtra hominum ſceleratorum perfidiam execrari: qui corpus & animũ ita lucro addixiſſent, vt exiguæ mercedis gratia, vtrũq; perditum irent. In præſentia pœnas, quæ ab hoſtibus exigi poſſunt, minari: in poſterum æterna illis ſupplicia expectanda æquiſſimo dei iudicio,

dicio, cuius auſpicijs certam ſibi victoriam propediem pollicerētur. Dum hæc ad Dium geruntur, poſtridie quam aſperrima illa oppugnatio cœpta eſt, Lembus appellit à Baſſaimo; nouem erāt in eo milites lectiſſimi, qui maioris auxilij ſpem faciebant, ſed tardioris multo, quàm res tanta poſtulabat: litteris nimirum ad prætorem terreſtribus itineribus Goam perlatis, quod mare hyberno ſydere tum maximè tumidum, imperuium eſſet. Huius nauiculæ aduentus quantum noſtrorum animos ſpe recreauit, tantum labores ac pericula auxit. Nam hoſtes cum per exploratores, quos in maritima ora collocatos habebant, certiores facti eſſent, milites pluſquam mille à prætore miſſos in Baſſaimo hyemare: ac mare viderent minus tēpeſtuoſum per aliquod dies fuiſſe, quàm quiſquam hybernis menſibus in illis regionibus meminiſſet: & nauiculam illam cum maxima noſtrorum gratulatione & gaudio exceptam ſenſiſſent: procul dubio ſibi perſuadēt, auxilia non longè abeſſe. itaque, quanquam ſæpe magna clade reiecti eſſent, denuo rem tentandam cēſent: ac maiore quam vnquam antea conatu, circa meridiem, quod tempus in calidis maximè regionibus quieti dari ſolet, quam occultiſſimè poſſunt ordines explicant: ac partito labore, ab omnibus ſimul partibus impetum faciūt, tanta celeritate, vt

prius

prius pene in muris cõſpecti ſint, quam quiſquam venientes ſenſiſſet. ſubito ad arma cõclamatum. Primum impetum ſtationes, quæ in excubijs erant, exceperunt. reliqui tam tumultuosè accurrunt, tantoque ardore ſe in confertiſſimos inferunt, vt qui aſcenderant, ad vnum omnes interempti ſint. Repẽtina enim illa trepidatio, ita vltimi diſcriminis cogitatione, omnium animos perfudit: vt ſuæ ſalutis immemores, velut in certam ſe perniciem conijcerent. Ac prima impreſſione primis coercitis, qui ſequebantur minimè retardati, ſiue quod ſuos intra arcem pugnare crederent, ſiue quod ad hanc velut vltimã oppugnationem animos obſtiuauerãt, alios alijs impellentibus in ſumma nituntur. Noſtri ſedata trepidatione, ad ſolitas artes vertuntur: ignes deuoluunt: ſclopetis multos conficiunt: ac maioribus globis ex tranſuerſo miſſis ſcalas vna cum hominibus deijciũt. In hac pugna omnia fere eadem fuerunt, quę in ſuperioribus: iam notis inter ſe artibus, niſi quod hoſtes maiore quam vnquam antea pertinacia contendiſſent, feſtinantes finem bello imponere ante aduentum auxiliorum: & noſtri omni alia ſpe ſublata, aut vincẽdum, aut moriendum ſcirent Et quemadmodum eiſdem artib. & animis, quibus antea, pugnatum eſt: ſic idem pugnæ fuit euentus. Hoſtes inferendis accipiendisq; vulneribus feſſi, ſub

occaſum

occaſum ſolis ſe recipiunt, circiter mille ſuorum amiſſis: quorum magna pars in primo congreſſu ceciderat. Hæc pugna omnem ſpem hoſtibus ademit, arcis per vim capiendæ, & tamquam pro certo haberent, noſtra auxilia non procul abeſſe, tormenta omnia colligunt, certi diſcedere, ſi ſubſidia ad noſtros in tempore veniſſent. Obſidio tamẽ interim continuata: & cum iam rumor de aduentu prætoris paulatim euaneſceret, ad cuniculos extruendos, ne quid intentatum relinquerent conuerſi. Interea in arcem ad vltimum malorum ventum erat, foris bello; intus fame graſſante: ad tãtamq; rerũ omniũ ventũ erat inopiã, vt frumentum quadragies multiplicato precio væniret, gallina decem aureis venderetur: nec tanto propoſito precio, inueniretur tamẽ qui vẽderet: niſi ſi quis ſuo ſevictu neceſſario defraudans, ſaucijs aut morbo laborantibus id daret. & qui acceperant non emptum, ſed donatum interpretabantur. Iam murium feliumq; carne paſſim veſcebantur. quidquid herbarum aut radicũ vſquam erat, ſine diſcrimine in victus vſum conuerſum. His malis patientia militum victa: & qui ad eum diem tam obedienter imperata fecerant, ſæpe de erumpendo conſilia inierunt: & iam vitæ ſpe proiecta, dũ aliquid virium ad pugnam ſupereſſet, in hoſtium potiſſimum caſtris morerẽtur. Verũ Maſcarenna

renna variè animos tractando, eos conſolabatur, nunc ſpe auxilij propinqui, nunc hoſtium confeſſione, qui deſperata victoria, de fuga quotidie cogitarent: neq; ſe in mora futurum, quo minus cum eis erumperet, niſi morte eorum arcem, & vna cũ arce quicquid in India præſidiorũ Luſitani tenerent, prodi videret. Acceſſit his malis illa difficultas: quod puluis bombardicus deficere cœperat, adeoque parcè ſuppetebat vnde fieret, vt vix in ſingulos dies parari poſſet quantum vni tormẽto ſufficeret: & amphoræ igni ſulphureo in hoſtes mittẽdo comminutæ erãt: neq; ollæ ſupererant aut vſui domeſtico, aut pulueri excoquendo. In hũc vſum à Maſcarẽna excogitatum, vt bini imbrices cõponerẽtur, ſuppletis bitumine cõmiſſuris. ita paululum pulueris in vſum quotidianum cõficiebatur. Interea hoſtes dies noctesq; in cuniculis excauandis cõtinuabãt, quos in turrim. D. Ioa. direxerãt: quod ea infirmiſſima omniũ eſſet, & ad id maximè opportuna. Erat.n. ſita partim ſuper rupẽ: & partim in vetere foſſa, quæ arcẽ ambiebat, cũ ei præerat Ant. Sylueira. Emanuel Souſa qui illi ſucceſſit, turres deiectas à fundamentis, firmiores quã antea inſtaurauit: foſſaque latiori incluſit. cum ad Ioannis turrim ventum eſt, cætera vt erant, reliquit. veteris tantum foſſæ partem noua incluſit. Id cum hoſtes animaduertiſſent,

omnes

omnes ſuos conatus eò verterunt:ad murum propinquum opera admouent: ſub quibus tecti quanto maximo poſſint ſonitu imam eius partem demoliuntur: alij cum ingēti fragore ſaxa in foſſas conijciunt: omnia de induſtria ſtrepitu ac tumultu complentur, ne à noſtris cuniculum molientes præſentiri poſſent. Ita continuato per aliquot dies opere, ad tranſuerſum cuniculum peruentum eſt, quem noſtri id ipſum, quod euenit, veriti, multo ante perfoderant. Ligneos etiam equos, aliaſque complures machinas ad eam turrem opponunt: & quam proximè poſſunt ad muros admouent. Noſtri interea bõbardis machinas diſturbãt: dolium puluere ſulphureo plenum ad exitum cuniculi, vbi cum tranſuerſo committebatur, vt igne ac fumo hoſtes eò ingreſſos exanimarent, obijciunt. Eiſdem diebus, quibus hæc ad turrim gerebantur, Guzarates quidam ex eo genere calonum, qui ſeruilem in morem verberibus ac ſupplicijs materiam in foſſas ferre cogebantur, propius ad murum acceſſit, velut vitæ tædio morti ſe vltro obijciens. is cum à milite inuitatus vt aſcenderet, facilè annuiſſet, acceptus in arcem ad Maſcarennam ducitur. quis eſſet, & cur transfugiſſet, cum reſpondiſſet: de conſilijs hoſtium ecquid ſciret rogatus, fabulam ad quam agendam miſſus erat, intrepidè orditur: Regem Patanæ cum

magnis

magnis equitum ac peditum copijs in Cambaiam deſcendere: hoc biduo Moiatecanem à rege miſſum in caſtra veniſſe, literasque ad Rumicanem attuliſſe, quibus iubebatur obſidione ſoluta, cum omni exercitu ad regnum tuendum venire: iam currus ac iumenta tormentis auehendis comparari: Rumicanē antequā diſcederet, diem ſtatuiſſe, quo die. D. Io. turrim toto exercitu admoto aggredi decreuiſſet: à qua ſi per vim repulſus eſſet, ſine mora caſtra moturum. Multa erant quæ indicis orationem confirmarent: veteres regum Cambaiæ, & Patanæ inimicitiæ: & tormenta ſuperioribus diebus, incertum qua de cauſa, amota: & lentior ſolito oppugnatio, velut ad vltimi conflictus euentum ſe præparantibus: & loci, qui petebatur, infirmitas. Et quod de Moiatecanis aduentu indicauerat, verum erat: id tamen noſtros cælauerat, militum quatuordecim millia cum eo vnà veniſſe. Noſtri igitur in eius diei diſcrimen (neque enim longe aberat) alacrius quā ad vllū vnquā certamen ſe præparabant: quod pro certo putarent, eo die aut honeſta morte, aut victoria, malis præſentibus & imminentib. ſe liberatum iri. In id ergo tempus intenti, ſe ad dimicationem parāt: cuius poteſtatem toties à præfecto ſibi negatam, hoſtis iam iam facturus eſſet. Eo tempore Fernandus

nandus Caſtrus cum febri vehementer laboraret,nec admonitionibus,nec precibus,nec auctoritate cuiuſquam retineri potuit, quo minus partem periculi in ſe capeſceret: neq; ferendum exiſtimabat,vt qui periculis aliorum toties ſubuenerat, locum ſibi propriè commiſſum in extremo diſcrimine deſereret. Itaque animi viribus corporis infirmitatem diſſimulans,ſuorum animos ad pericula ſubeunda hortando, præparat:rerum præclarè geſtarum à maioribus in India & Africa commemoratione accendit: parua ſæpè manu hoſtium numeroſos exercitus fuſos ac fugatos:oppida capta:vnũquẽq; præſentium ſui priuatim decoris, ac rerum per tot menſes,quibus obſeſſi fuerunt,geſtarum admonet:neminem eſſe omnium,qui nõ eo tempore decem aut plures hoſtium occiderit:eſſe nonnullos,qui totas à ſe cohortes extinctas meritò gloriari poſsint: Diuinum verò præſidium cum Luſitanis in omnibus bellis ſemper adfuerit,in hoc non defuturũ, quo nullum vnquam iuſtioribns de cauſis ſit ſuſceptum: quæcunque humano conſilio prouideri poſſent,ea præfecti ſapientia ac diligentia prouiſa:itaque in hoc prælio, quod vltimum futurum eſſet,eum quem ſuperioribus diebus animũ præſtitiſſent, præſtare debere:ſemperq; illud ſecum cogitent, fortiſsimum quemq; tutiſsimum eſſe. Ijs ille adhortatio-

hortationibus,animos ſuorum ſponte paratos,in expectationem conflictus erexerat. Et iam decimus Augusti dies aderat, quem maiores noſtri Diuo Laurentio conſecrauerant:hoſteſque prælio deſtinarunt. Iam ſigna ex oppido efferri cœpta:maioreſque,quā adeum diem viſæ fuerant, in armis copiæ productæ: & noſtri ſtationibus per murum diſpoſitis,ad impetum eorum excipiendum ſtabant parati: cum Indi vbi primum intra teli iactum venerunt,velut ſubito terrore perculſi retrocedunt: ac iterum ſtatim velut turpis fugæ puderet, renouato impetu incurrunt: ac denuo eadem timoris ſimulatione,qua antea fuerant vſi, retro abeunt. Maſcarenna pro certo habens id fraude agi,ad Ferdi. Caſtrum mittit, qui admoneat: vt cum ſuis in tutiorem locum ſe recipiat: paucos in ſpeciem tantum pro muris relinqueret:non dubium eſſe, quin hoſtis ignem cuniculis admoturus eſſet. Vix perlato nuntio, impetu longe maiore quam antea illati, ſtatim ſe trepide recipiunt. Hec ſimulatio eò pertinebat, vt ad turrim tuendam quamplurimos noſtrorum contraherent.Id cum iam abundè feciſſe viderentur: procul intentis in eam oculis, doli euētum expectant. Interea è turri Ramoſa magnam ignis vim quidam coniecit: qui per ſemitam puluere ſulphureo conſtratam, repente in

veterem foſſam,ac per eam in cuniculos pulvere ſulphureo nitroq́; plenos cucurrit: ac ſtatim incendio latè fuſo,cum ſpiritus in anguſto loco incluſus egredi niteretu,rturrim à fundamentis conuellit:ac partem eam,quæ ad foſſam pertinebat,tanta vi ſuſtulit,ac rurſum libero cœlo euaneſcens dimiſit: vt non modo corpora hominum, ſed ſaxa ingentia ruina ipſa colliſa & comminuta ſint. Altera pars quæ in rupe ſtabat minore impetu, ſed nihilo minore perniciemilitum corruit: fragmenta enim ſaxorum paſſim volantia, ſi quos nonpenitus obtriuerant,cruribus aut brachijs fractis trũcato in miſerabilem morẽ corpore,ſemianimos inter ruinas proſtrauerant. Quidã maiore vi in altum elati,quantũ penè oculi acies ſequi poterat, ſuo pondere cadentes contriti ſunt: nonnulli velut tormento miſſi in aciem hoſtium proiecti ſunt: quorum morte non contenti homines crudeliſſimi, in deformia ac trunca cadauera ſæuiebant. Viginti quinque præter ſuam & aliorum ſpem incolumes euaſerunt, è quibus tres poſt perierunt. Cæteri ad nonaginta quinq́; maiori ex parte nobiles clariſq́; orti maioribus, vario mortis genere perierunt. in his Fernandus Caſtrus duodeuiginti annos natus: cuius in ea adhuc ætate tanta fuit prudentia, & conſilij maturitas: vt ea pars arcis vnde potiſſimum ab hoſte timebatur

batur periculum, ei commiſſa ſit: totoque obſidionis tempore ita ſe geſſit, vt nullum in eo magni imperatoris munus deſideraretur: magnumque ſui deſiderium apud omnes reliquit: quippe in cuius ingenio, ſi maturuiſſet, magnum rei Luſitanicæ præſidium eſſe poſitum credebant. Horum omniũ corpora poſtea requiſita, ac per noctem à mulieribus ſepulta. Huius turris ruina (nam à fundamentis vſque ſublata erat) latè viam hoſtibus in arcem patefecit: neque illi, occaſioni tantæ rei defuerunt, iam pridem in eam ſpem inſtructi ac parati. Ex ijs qui calamitatem eam euaſerunt, quatuor Luſitani venientium hoſtium impetum exceperunt. cæteri enim aut corporibus vulneratis erant inutiles, aut animis attonitis nondum ſui compotes erant. Maſcarenna cum octo militibus in ſubſidium venit, Sacerdote Chriſti Crucifixi imaginem ſeu vexillum præferente: ac nunc ſingulos, nunc vniuerſos magno clamore ad pugnam hortante, eius auſpicijs pugnarent, qui vt omnibus vitam daret, vnus mori voluit: cuius ductu nec de victoria eſſe deſperandum, nec mortem timendam: eo itaque animo certarent, vt qui ſupereſſent certamini, ad præclaram ſe victoriam reſeruatos putarent: qui caderent, aditum ſibi ad immortalitatem per mortem factum crederent. Hæc aliaque pro loco ac

tempore clamitans, accurrentib. vndiq;, qui prope erant, pauci aduerſus tantam multitudinem hoſtium pugnam aliquandiu ſuſtinuerunt. Cæteri ex lapidibus ac materia turris proſtratæ, murum in ruinis ducere incipiunt, ac terra iniecta velut aggerem ſolidare: ac præter omnium expectationem ante noctem opus confectum eſt, omnibus in id vnum conuerſis: quod reliquam ſpem ſalutis in eo poſitam viderent, ſi hunc aditum obſtruxiſſent. prælium nox diremit: hoſtes in caſtra reuerſi, magna omnium indignatione, quod iã via in arcẽ patefacta, tanta exercitus, cui quatuordecim millia recentium militum triduo ante acceſſiſſent tam paucos homines omnibus malis, quæ fert bellum confectos, loco depellere nequiuerint. In hoc congreſſu ex Indico exercitu plus minus trecenti occiſi, vulnerati octingenti. aliquot è noſtris inter muniendũ ceciderũt: In quibus Ioannes Chirurgus egregius: cuius mortem conſpectiorem fecit Iſabelis Maderæ vxoris conſtantia. Ea erat florente adhuc ætate mater ex eo quatuor liberorum: ac ſumma cõcordia cum viro ad eum vſq; diẽ vixerat: cuius mortis cum ſpectatrix adeſſet, nõ modo non lachrymis & luctui ſe dedit, ſed mulieres ſe conſolantes caſtigabat, & ad opus ſecum vt redirent iubebat ferebant enim omnes materiam ad aggerem ſtruendum, ac ſibi

& ſuis

& ſuis liberis, ſi quando vſus poſceret, eundem exitum optabat, quo nullus poſſit eſſe præclarior. Ea nocte agger muro exæquatus eſt, gradusque facti. Hoſtibus quanquam toties depulſis, ex hac noſtrorum calamitate animi aucti: & quoniam in primis cuniculis conatus illis tam feliciter ſucceſſerat: alios in alias turres perducere conantur. auxit eorum inſolentiam per eoſdem dies mare tempeſtatibus agitatum: quæ res omnem auxiliorum ſpem ante finem hyemis noſtris ablatura videbatur. Igitur omnibus iterum locis admota tormenta: ac maiore quam vnquam antea ardore, ad oppugnationem reditum: eumq; aggerem in quo Ant. Paſſanna præſidium agitabat, demoliri conantur: murumque aggeri iunctum tanta vi feriunt, vt eius concuſſi ſonitus noſtris ſuſpicionem fecerit fundamenta cuniculis tentari. hunc murum cũ nulla vi labefactare poſſent: magnam lignorum vim congerunt: ac ſtruem pene muro adæquatam, ſuppoſito igni incẽdũt: ac reſidẽte iam flamma, vt propius adiri poſſet, Siphonibus aceto in ſaxa calentia immiſſo ea putrefaciunt. Inter hos conatus, quartodecimo auguſti die, Antonius Moniſius, & Garcia Rodericus cognomẽto Tauora, in parua nauicula cum paucis militibus appellunt: qui ſpe maioris propediem auxilij omnium animos vehementer cõ-

firmarunt. Ex his enim intellectum eſt, Aluarum Caſtrum maximum natu filiorum prætoris; Franciſcumque Meneſium cum quinquaginta nauibus, cum quibus paulo minusmille militum eſſet,à Goa ſoluiſſe,nec longius quadraginta millibus à Dio abeſſe, adfuturosque, vbi primum per tempeſtates liceret. ſe verò non ſine maximo periculo ad arcem perueniſſe,dies noctesque egerendis aquis fatigatos: fluctibus enim aſſiduè in nauiculam irrumpentibus vnum inuentum eſſe remedium,vt omnes in vnam partem verſi,eò nauem inclinarēt, dum exhauriretur.Intereà dū deflagrat ignis:ne ab vlla parte ceſſaretur, cuniculus in Thomæam turrim,quā murus contingebat, perducitur. ſed cùm in tranſuerſos cuniculos incidiſſent aditus obſepiūt:ac iniecto puluere ſulfureo, ignē inferūt:& ne turri deiecta ruinæ ſtatim, vt antea factum eſt, munimentis obiectis obſtruerentur: ſuos inſtructos propius continent,vt ſtatim erumpere poſſent. Maſcarēna vbi hoſtem paratum ad ignem inferendum videt: ſuis ſignum dat, vt ſe recipiant. Ibi hoſtium nimia feſtinatione,ancipiti periculo penè vtraque pars afflicta eſt: nam cum tranſuerſum cuniculum opere tumultuario male obturaſſent,magna vis flammæ fumique ab ea parte erumpit: omniaq; intra arcem ad inſtar noctis denſis tenebris operuit:

operuit: & ſpiritus per eam partem libere erumpens, minus validè turrim commouit: cuius pars, quæ labefactata fuerat, exterius prolapſa, hoſtium trecentos, qui propius ſteterant ad erumpendum intēti, ruina ſua oppreſsit. reliqui nihil eorum clade deterriti, qua quiſque poteſt, in murum euadit: ac iam Thomæam turrim pene occupauerant: cum noſtri, qui per tenebras cæci in pericula ruētes in murum aſcenderāt, iam rareſcente fumo, hoſtes conſpicati, ſclopetis eos adoriuntur, ac ſupra ducentos occidunt, reliquos deterrent. Vna potiſsimū res Luſitanis fuit ſaluti, quod hoſtes paucitatem eorum ignorarent. nam cum vix centum & quinquaginta eſſent, qui arma ferre poſſent: omnes tamen idoneos locos præſidijs tam commodè diſpoſitis tenebant, vt quocunque irruptio tentata eſſet, alij alijs auxilium ferrent. ea res fecit, vt hoſtibus multitudinis ſpeciem præberent. et quanquam rationem inire nō poterāt, vnde tam ſæua hyeme mari innauigabili ſubſidiū veniſſet: veniſſe tamen ſibi perſuadebant. Igitur quamquam arx multis locis diruta eſſet: et quæ adhuc ſtabant, tormētis labefactata mox ruitura viderentur, oppugnatione, quam ſępe fruſtra tentauerant, omiſſa, quæ ſupererant diruere ſtatuunt. et quando aliter non poſſent, tectorum ruina præſidium opprimere. Paucis ergo diebus
 ſacram

ſacram ædem quæ in arce cæteris altior extabat, magna ex parte diruerant: et faſtigia ac tecta reliquarum ædium deiecerant. Et quatenus in corpora ſæuire non poterant: in hęc impotentiam ſuæ iræ oſtendũt. Interea omnibus ad belli munera intentis, ſerui tres genere Indi, ſiue deſperata ſalute præſidiariorum, ſiue melioris fortunæ ſpem ſecuti: qua in mare arx ſpectat, per anfractus rupis mutuo conatu ſe iuuantes, in aquam delapſi ad ſuos pernatarunt. qui diligenter interrogati, iureiurando affirmant, nõ plures ſexaginta militibus in arce ſupereſſe, qui arma tractarent: cæteros qui tot prælijs ſupereſſent, ita vulneribus ac morbis eſſe confectos, vt potius oneri ſint, quam vllum momẽtum præliantibus adferant. Illi, vt fert natura mortalium, proni ad ea credenda, quæ vehementer exoptabant: & qui ſcirent magnum Luſitanorum numerum varijs belli caſibus perijſſe, ſe mutuo exhortati, in vltimum laborem parati eſſent, arcemq; dirutam ac propugnatoribus vacuam inuaderent, in Thomæam turrim impetũ faciunt, cum ibi globũ circiter ſexaginta militũ offẽdiſſent, cætera propugnatorib. vacua rati, ab alia parte irrũpere conantur. cũ illinc quoq; non minoris cohortis occurſu, cum magna ſtrage repellerētur: in caſtra reuerſi, irã ab re male geſta collectã, in fugitiuos tanquam mendaces effundunt.

ſundunt. Ad opera quæ cæperant perficienda reuerſi, murum igne & aceto putrefactũ multis in locis ferro perforant: per ea foramina complures Indos, qui in arce ſeruiebãt, ſclopetis vulnerant. hi enim ad radices muri in loco cauo, cui foſſæ nomẽ erat, habitabãt vicosq; omnes adeò infeſtos fecerunt, vt nemo fere prodire in publicum, aut per arcem miniſteria obire auderet. Aduerſus id malũ optimũ Maſcarẽnæ viſum eſt, parietibus perforatis, omnes ædes peruias facere: vt tecti in omnes partes commeare milites tutò poſſent. Profuit ea res pręcipue aduerſus globos ex ſtupa & Goſsipio puluere oblatos: qui in tecta ac vicos proiecti, cum magno terrrore prouoluebantur, conceptum incendium latè fundentes. Eodem tẽpore diuerſo loco, ad Iacobæã turrim magna contentione vtriuſque partis certatum: dũ noſtri tranſuerſis cuniculis Indorũ cuniculos impediũt. Eo anim aduerſo, interſepto quod in medio erat ſpacio, Indi ignẽ ſubijciũt: ac turrim antea labefactatã ac iã pene nutãtẽ magna ex parte diruũt. ea ruina ſine dãno noſtrorũ, ac ſtantib. muris tota in foſsã, procubuit: ſecũq; Camelũ traxit: quo potiti hoſtes ab ea parte noſtros vehemẽter infeſtabãt: & admoto à noſtris camelo ipſi inuicem infeſtati. Erat vicina turri dom⁹, quã cætera intactã ruina nudauerat: de ea occupãda acerrimè pugnatũ. Dũ hoſtes, ei⁹

aditu,

aditu, qui ad ipſos verſus erat. Luſitanos prohibent: tandem opere tumultuario, obiecto muro noſtri eos excluſerunt. multis vtrinq; vulneratis, nonnullis ex Indico exercitu interemptis, certamen diremptum. Viceſima ſecunda Auguſti die Ludouicus Mello cognomento Mendoſa, & paucis interiectis diebus Eduardus Meneſius Comitis Feiræ filius, & Georgius Meneſius cū octodecim militibus paruis ſcaphis appulerunt: claſſemque Luſitanā nuntiāt nō lōge abeſſe. Hi quia recētius aduenerāt, ad Thomæam turrim, vbi plurimū laboris erat, miſsi. eius maiorē partē hoſtes à regione, quā cuniculis diruerant, ingreſsi tenebāt, quos Maſcarēna recēti milite fretus, continuo deiecit. Ad hunc tumultum ſigno dato, omnes Indorum copiæ ex vrbe ſuis ſubſidio aduolant: ac per tres turres continua ruina proſtratas, aut ſemidirutas vno tempore irrumpunt. Et quia vehemens imber repente effuſus vſum tormentorum ademerat, certamen ad manus venerat; haſtiſq; vtrinq; pugnatum. multi ex noſtris, ſagittis ſauciati: cuius teli vſus Indis vulgo eſt plurimus: quibus longo certamine fatigatis, ac iā ſe recipientibus, imbre ceſſante ſtatim ſerenitas ſecuta eſt. Hāc occaſionem nacti Chriſtiani, è maioribus tormentis globos in confertos ordines iaculātur. Ea res latè ſtragem edidit. Hæc ſub occaſum ſolis geſta, cum per

ſex

ſex horas continuas pugnatum eſſet. poſtridie huius diei Ioannes Taidæus, & Franciſcus Gillus, qui duobus lembis cum triginta militibus aduenerant, in arcem excipiuntur: nec iam fere dies vllus erat, quin noua auxilia venirent, quæ eo maius quam pro numero gaudium noſtris afferebant, quanto propius ad interitum ventum erat. Magnum etiam momentũ delati cum his vna nautæ attulerunt: quibus ad opera admotis, vetus miles à continuo labore non nihil recreabatur. Indis noſtrorum pertinacia vnã ſpem victoriæ reliquam fecerat: ſi totam arcem funditus diruiſſent. Igitur vno tempore, diuerſis locis cuniculos facere aggreſſi, iam ad murũ peruenerant, qui Paſſannæ præſidium ſuſtinebat. is immiſſo igne, ſua ruina turrim ſecũ traxit, ſine vlla noſtrorum pernicie, qui ſuperiorum dierum calamitatibus admoniti, ſe in tempore receperunt intra alterum murum: quem id, quod euenerat, metuentes, interius conſtruxerãt. & hoſtes velut idipſum fore rati, tormentis iam antea diſpoſitis, vt noſtros pro ruinis muri pugnaturos de improuiſo adorirentur, ad primum ruinæ fragorem aduerſus locum iam antea animo deſtinatum, magnum numerum ingentiũ globorum fundunt. Ab noſtris verò adeo nuſquam ceſſatum eſt, vt eo die præfectus ipſe lapides & materiã muro ſtruendo comportauerit.

tauerit. Illud miraculo propius viſum: quod inter tam varios hoſtis conatus nemo Luſitanorũ eo die ſauciatus fuerit. Hinc repulſi, ad Thomæam turrim occupãdam animum adijciunt. Primũ pauci inter ruinas obrepentes, latus quod in foſſam vergit, muri caſu patefactum, ingrediuntur: complures cum id ſuccesſiſſe viderẽt, ſecuti, lapides comportantes muros pluribus locis tranſuerſos ædificant: poſt quos tuti cũ noſtris, qui reliquam partem turris tenebant, æquo marte pugnabant: donec Baſiliſcus in æde ſacra qua deiectis turribus noſtri loco propugnaculi vtebantur, in eos verſus, eorum munitiones deiecit. Vigeſimo octauo Auguſti die, Aluarus Caſtrus, & Franciſcus Meneſius, cum parte claſsis portum ingrediuntur: ac trecentos & quinquaginta milites in arcem exponũt. Cætera claſsis viginti quinque nauium, vi tempeſtatis retro Baſsaimum, vnde venerat, reiecta. per totum deinde Septembrem modo ſingulæ, modo plures, obſeruata mitiore tempeſtate Dium applicant. Hac manu recepta, ac per ea loca vbi plurimum erat periculi diuiſa: & laxiore iam annona, noſtri ſpe pleni, non iã quomodo ſe tueantur, ſed qualiter hoſtem offendant, conſultant. Tres ergo Cameli locis idoneis per muros poſiti, omnia circa adeo infeſta hoſtibus fecerunt: vt nemo citra foſſas prodire auderet. Inter

eos

eos vtrinq; ſpe, viribusq; ſatis ſibi cōfidentes, Baſiliſcus ingens inter ruinas iacens certamen conciuit. Hunc cũ rotis in terram demerſis, & fragmentis murorũ impeditis noſtri ad ſe retrahere nequirent: funes alligarunt, ne hoſtes eum ad ſe pertraherent. Hoc ergo tormento ſtrenuè defenſo, & hoſtibus cũ ſatis magna cæde pulſis, qui nuper aduenerãt, ſermones primum ſerunt, iã nõ amplius in ruinis velitandũ, neq; cæco marte in ſubterraneis cuniculis inuicem eludere oportere: enimuero aciem ſtruendam, clara luce in campum prodeundũ, manumque aperto iã marte cũ hoſte conferẽdã: has vere Luſitanas eſſe artes: ſic hoſtem repellẽdum potius, quã expectandum, dum magis feſſus, quam fugatus ſua ſponte decedat. Hæc, vt cuique minimum erat conſilij, ita maxime laudare. Accẽdebat animos præterea æmulatio: vt ſi penes Maſcarennam laus defenſi præſidij eſſet, ſe perfecti belli gloriam laturos. Et hoſtes cognito per exploratores prætoris aduentu caſtra muro circunducto communierant aduerſus repentinas noſtrorum incurſiones: quorum numerum quotidie nauibus appellentibus augeri videbant. Id noſtri timoris indicium interpretati iam palam in Maſcarennam probra iacere; ac per eum vnum ſtare dicere, quo minus obſidio cum hoſtium clade ſolueretur: minari, ſi pugnæ ſignũ nolit

lit dare, non defuturum in tam nobili iuuẽtute, quẽ ſequerentur: aut ſi reliqui pari cunctatione eam laudem negligant, ſe vel luteum præpoſituros ducem, cuius auſpicijs rem gerant. Quid enim aliud Maſcarennam eſſe quam vnum hominem, cui multi adſint virtute vel pares, vel etiam fortaſſe ſuperiores? Hanc eorum amentiam auxit pugna illa de baſiliſco, cuius ſupra meminimus: hoc verò flagitium eſſe, ſi timidiſsimus hoſtis non modo ad pugnam, ſed ad prædam etiam ſe paret. Ita concitatis animis, ad ædes præfecti concurritur: quem vbi non compererunt, domi occultari rati, etiam ædibus minãtur. Maſcarenna hoc motu audito, cum Aluaro Caſtro & Fran. Meneſio deliberat: & cum omnibus tentatis remedijs, fruſtra tumultũ ſedare conaretur, conſenſu multitudinis velut tempeſtate abreptus in poſterum diem, qui primus erat Septembris prælium edicit: in arce præſidia relinquit, ſimul ne inter pugnam cuſtodijs nudatam hoſtis inuaderet, ſimul vt ſi quid aduerſi, quod vehementer timebat, accidiſſet: facilior noſtris receptus eſſet. Omnibus igitur ita ad pugnam animatis, paucis milites exhortatus, ne nimio pugnandi ardore, ac feſtinatione victoriam corrumperent: neue ordines relinquerẽt: in eo ſolo ſpem eſſe perrumpendi aduerſus tantã hoſtium multitudinem, ſi conferti pugnã

ineant.

ineant. Hæc cum præmonuiſſet, Aluarus Caſtrus, Franciſcusq; Meneſius primi ſub ſignis progreſsi, in murum euadunt: ac iam intra caſtra pugnabant, Indis contra acriter ſe defendentibus. Qui ſecuti ſunt cum murũ opinione ſua altiorẽ cõperiſſent: re inopinata perculſi ibi hæſerunt. id enim eos fefellerat, quod herba, quæ ad radicem muri lætius excreuerat, ac humiliorem videri ex arce proſpicientibus fecerat, pedibus aſcendentium proculcata: murum nudauit. hac eorum cunctatione hoſtes audaciores facti, cum multos ſclopetis vulnerarent, nonnullos occiderẽt, pleriq; perterriti ſe inter herbas occultabãt. Hos Maſcarenna veris probris increpans, ac domi ſeditioſos, in acie timidos, commilitonum proditores appellans, ſe ſequi ac murum conſcendere iubet. Igitur rurſus conglobati impetu renouato murum ſuperant: ac per trãſuerſos aggerum anfractus, fruſtra Indis repugnantibus, ad pontem perueniũt. Hæc dum pro caſtris geruntur, hoſtis arcem vacuam ratus ſuperante multitudine manũ ad eam capiendam circummittit. Id quidam è noſtris conſpicatus, cum parũ præſidij aduerſus tantam multitudinem relictum crederet, magna voce exclamat ab hoſte arcem teneri. Ad hanc vocem trepidatione per totam aciem orta, ad arcem recurritur. Maſcarenna nunc ſingulos reprehenſans, nunc

 ad vni-

ad vniuerſos proclamans nihil illic eſſe periculi, paucos retinuit: cum quibus iterum ſuperato muro, cum Caſtro Meneſioque, qui primi conſcenderāt, ſe coniungere contendit. Hæc paranti, miles occurrit, qui Frāciſcum Meneſium, ſe præſente, cæſum narrat: cadauer ab hoſtibus aſportatum. Aluarus verò Caſtrus ſaxo, cedente ad ictum galea, grauiter vulneratus eſt. Hoc igitur recepto, ac reliquijs à fuga collectis Maſcarenná reuertitur, pluribus vulneratis triginta amiſsis. Magnum ſui deſiderium in primis fecerunt Franciſcus Meneſius genere & factis clarus, ac omnibus, animi magnitudine alijſque virtutibus charus: Franciſcus Almeida, Lupus Souſa, Rodericus Fernandus, Franciſcus Gulielmus. Georgius Meneſius multis acceptis vulneribus modica ſpe vitæ, animam trahebat. Nonius Periera homo nobilis, Maſcarennæque in primis acceptus, acceptis ab eo ad gubernatorem litteris, Goam, vt commodius vulnera curaret, ire inſtituit. verum inter nauigandum iactationem non ferens, mortuus eſt. Hoſtes hoc ſucceſſu compreſſam noſtrorum temeritatem rati, iterum Thomæ turrim aggrediuntur: nec Baſiliſcum modo, quem antea tentauerant ruptis funibus ad ſe pertrahunt: ſed Leonem ac Saluagium (id quoque genus tormenti eſt) in ijſdem ruinis compertum,

de no-

de noſtris ceperunt. Turris ægrè defenſa, exteriore muro prolapſo, interiore iam procumbente, niſi Maſcarenna interius aggerem obiecíſſet: qui ruentem ſuſtineret. Interea hoſtes opus immenſum, ac prope incredibile aggreſsi: latum fluminis alueum aggere conſtructo anguſtant: & quãquam fluminis altitudine, quæ facile quinquaginta pedes explebat, & maris æſtu reciproco opus impediretur: eo vſque tamen coercent: vt pontẽ conſterni poſſet: vt ex oppido Rumeorum compendio curribus portare poſſent commeatus, qui antea longo circuitu circumibant. Eodem tempore alia manus cuniculos in arcem agebat: vt quæ reliqua erant ædificia diruerẽt. Id opus eò magis properatum, quod rumor erat prætorem breui adfuturũ, ac vnà cũ eo ſupra tria millia Luſitanorum. Rumican verò cum ſupra viginti quinque millia militum ſelectiſsimorum in armis haberet, tantosq; in vrbe commeatus, tãtumq; belli apparatum, vt vel obſidionem quãuis diuturnam pati poſſet, non tam congredi metuebat, quàm ne ſubſidiorum aduẽtu obſidio arcis in longum protraheretur. Inter hæc ſub finem Septembris, mixtus luctu gaudioque nuncius ad Prætorem perfertur: arcem quidẽ ſtrenuè defenſam. ſed multos noſtrorum cæſos: in quibus filium ipſius Fernãdum Caſtrum. Ille priuato dolore ſuppreſso

multa de Maſcarenna, & militibus eius honorificè locutus, ob rem bene geſtam lætus veſte precioſiſsima indutus, equum conſcẽdit: ac extra oppidum magno comitatu progreſsus, de totius belli ratione cum ſuis aliquandiu diſſeruit. equo deinde ad exercitationis militaris morem ſæpius circũacto, ac libero decurſu campi ſpacio confecto, magnam vultu lætitiam præferens, in oppidum redit. Ibi animo eius in priuato luctu tam conſtantem duplex caſus turbauit: & funus Nonij Pereiræ, quod tum ducebatur: et nuntius de morte Frãciſci Meneſij: Iam miteſcẽte hyeme, prætor gnarus quam celeri opus eſſet ſubſidio, Vaſcum Cunnan litora legere iubet: ac reliquas ex Aluari Caſtri claſſe naues violentia ventorum diſsipatas, cogere: ac Dium ducere: Maſcarennam vero monere, ne omnino ante ſuum aduentum eruptionem tentet. ipſe alias quinque naues celerrimas armat (Luſitani qui ſoli hoc nauigij genere vtuntur, Carauellas, vocant) in hoc commeatus, puluis ſulphureus, globi, ollæ, ſcalarum, omniſque generis ferramentorum magna vis impoſita. in his item milites miſsi: quorum quadringenti ſclopetarij erant. Eodem ferè tempore hoſtium aliquot naues, quæ militem ac varij generis mercem è ſinu Arabico ad exercitum vehebãt, in noſtros inciderunt: è quibus aliȩ Chaulũ perductæ. in

&ę. in omnes nullo ſexus, aut ætatis diſcrimine, animaduerſum eſt. aliæ Dium pertractæ, quæ Turcicum militem ex Arabia vehebant, duce Coij Sofaris propinquo, cuius antea meminimus. Is cũ pro ſuo capite triginta millia ducatorum offerret, plus valuit ira, quam pecunia: eius reliquorumque capita in fluuium proiecta, vt æſtu per aduerſum amnem relabente, in caſtra hoſtium perferrentur. Id ſpectaculum hoſti magis atrocitate rei auxit iram, quã dãno militum, animos imminuit. Igitur proni in vltionẽ, in eas, quę ſtabant turres, cuniculos agunt. & quãquam noſtri tranſuerſos ſemper obijcerẽt, nõ potuerũt prohibere, quo minus igne ſubiecto, pars aliqua murorum dirueretur. Antonij Freiri turris, quà hoſtes ſpectabat, proſtrata foſſam impleuerat. Ad murum igne & aceto antea ſolutum duo cameli admoti, per foramina eius, vicos arcis infeſtos fecerant, globi etiam in ciſternam nonnulli miſsi, è qua ſola noſtris aqua ſuppetebat. Aduerſus hoc malum murus alius interius celeriter obiectus: & agger excitatus, in eo Camelus, aliaque aliquot tormenta poſita, hoſtium impetum adeo compreſſerunt: vt eam muri partem poſtea nunquã tẽtauerint. & cum iã arce militum plena, ollas ignitas, vt antea ſæpe fecerant, è propinquo inijcere non auderẽt, trabe funibus intenta ad antiquum mi-

litiæ more tormentum fabricantur: huic impoſitas ollas ignitas intra munimenta noſtra iaculantur: multoq; plures quam antea. muri partes cuniculis proſtrauerant: & noſtri in tranſuerſis cuniculis non magnum eſſe momentum iam ſæpe experti, ſuperante multitudine nouum interius murum per totum arcis ſpacium conſtruxerant, quo munimēto omnibus turribus deiectis, ſpem habebant ad finem hyemis duci bellum poſſe. Hæc agentibus, October menſis peractus eſt. Principio Nouembris ſubiectus ignis cuniculis non ſatis obturatis, ideoque inualidus, non adeo multum damni noſtris attulit. Interea Prætor coacto exercitu, idoneam ad nauigandum tempeſtatem nactus, Baſsaimum cum claſſe proficiſcitur. ibi paucos dies commoratus, dum copias è vicinis locis expectat. Interea Emanuelem Limam hominem notæ virtutis, & prudentiæ, & ſingulari in rebus gerendis felicitate, cum paucis nauibus Surratem vſque, maritimam orā exploratum mittit. multæ ab eo onerariæ captæ, quæ commeatus Dium ferebant: in omne genus animantium, militum ira ſæuijt. Sextodecimo die cum præda ad prætorem Lima reuertitur. Iam prætor omnibus rebus ad nauigandum comparatis, magno in primis indigenarum numero coacto ad opera facienda, Lima cum viginti longis nauibus præce-

præcedere iuſſo, ipſe cum reliqua claſſe vẽto ſecũdo Diũ tendit. Ille vt iuſsus erat, crebris excurſionib. in terrã factis, orã maritimã latè populatur. à Bramaluci prouincia tantum vim belli abſtinuit. Is principio belli, vt ſupra demõſtratũ eſt, à rege Cãbaiæ, cui vectigalis erat, ſolicitatus, vt Baſsaimi præſidiũ aggrederetur, in fide tamen noſtris pacta permãſit. reliqua ora maritima flãma, ferroq; vaſtata: in primisq; Guzaratũ prouincia, quæ tota mari vicina eſt. quicquid nauium inuentum eſt, quicquid portuum aut villarum maritimarum toto eo tractu erat, veluti continenti incẽdio conflagrauit. terror etiã latius ſerpſit: & in interioribus continentis locis, trepidatum. Lima his, vt imperatum erat, confectis, ad Mortuorum inſulam (quatuordecim millia à Dio is locus abeſt) ad prætorem venit. Is cum octoginta nauium claſſe ſeptimo die Nouembris eò appulerat. claſſem in ancoris habet in ſtatione, vnde à Dio proſpici poſſet. Eò Maſcarennam acceſſit, ac habito cum eo de ſumma belli conſilio remittit. Scalæ frequentes in arce factæ, quibus è rupe demiſsis milites ſine trepidatione in arcem occultè acciperentur. per has triduo expoſiti omnes, per auerſam ab hoſtibus partem arcis, ſine tumultu ingrediũtur. quicquid erat tormentorũ per muros cõmodè diſpoſitũ, in hoſtium muni-

menta conuertitur: quibus pars muri quæ è regione arcis erat ædificata, per hos dies labefactatur. Hoſtes interea noſtrorum conſiliorum ignari, omnibus locis idoneis præſidia diſponunt. ad Thomæam turrim, qua noſtros erupturos putant, intentiſsimas habent vigilias: ollas, picem, puluerem ſulfureum, magnã ſagittarũ vim, ac ſaxa ingẽtia in muros comportãt. Partem murorum, quę ad fluuium pertinebat, nouis munimentis augent: tormenta maiora eò conuehunt, vt deſcenſum noſtrorum impedirent: totum id latus quod arcem reſpicit, quindecim millia militũ tueri iuſſa. ſeptem millia Turcarum, Arabumque, & aliarum nationum, quæ bellicoſiores putantur, in fronte poſita ad primum impetum excipiendum, pontem fluminis per quem ad Rumęorum oppidum itur, ſeptingentorum præſidio obtinent. Alijs circa locis ad quæ naues appelli poterant, foſsæ præaltæ factę, ramiſque arborum ac terra leuiter contectæ. Omnibus, vt videbatur, ſatis prouiſis, tanta in ſuorum viribus erat Rumicani fiducia, vt paucitati noſtrorum illuderet, & conatus, velut vanos, irrideret, neq; quicquam minus expectaret, quam vt conſerere manum ſecum auderent: noſtris contra cum nono die Nouẽbris prætor in arcem veniſſet, tantum gaudium fuit, vt nemo eſſet, qui de victoria velut ambigua dubita-

dubitaret. Prætor hoc ferè pacto ſuos inſtruxerat. in nauibus nautas tantum, & calones, quos Goa & Baſſaimo aduexerat, reliquerat. Hi iuſſi erant omnes nauiculas, quæ remigio impellerentur, complere. Indi haſtas erectas tenere, remiges altera manu remum agere, altera funiculos ignitos habere: amplum illis vexillum, quod prætoris eſſe videretur, datum. ita inſtructi, vbi ſignũ quod conuenerat, accepiſſent, iuſſi tympanorum, ac tubarum quantum poſſent maximo edito ſono, ad Iacobi Lopis turrim tendere Ea in angulo vrbis ſita fuerat ſuper rupem in mare obuerſam: quam hoſtes initio obſidionis, quia nullum vſum eius putabant, diruerant: vt materia ad aggeres ſtruendos vterentur: aduẽtu vero prętoris triduò inſtaurarunt, vt propinquo portu noſtros, ſi eò appuliſſent, deſcenſu prohiberent. Arcis tuendæ cura Antonio Correæ commiſſa: datum ad id militum quantum ſatis eſſe videbatur. Reliquus exercitus (ad tria fere Luſitanorum millia erant) iuſſi in poſterum diem ſe ad prælium parare, ac tertia vigilia armati adeſſe. Cum, vt imperatum erat, cõueniſſent: loco magis quam cætera edito, in area arcis, vnde proſpectus in omnes partes erat, Ant. Cuſtodius Franciſcanus, homo integræ vitæ, ac ſummæ ſanctitatis opinione, ſacrum orditur. eo cum magno ſilen-

tio peracto, cæteris tacitè ſubſequẽtibus orationis verba præit. Chriſtũ omnipotentem precatus Deũ, vt ſuũ nomẽ à contumelia vindicet: ſuam potentiam hoſti ſuperbiſſimo oſtendat: & hanc manum, quamlibet paruam, ipſius tamẽ auxilij fiducia innumerabiles hoſtiũ copias non reformidantẽ, ſpei, votiq; ſui compotem faciat: ac in hoſtium caſtra, qui ad religionẽ eius euertendam coniurati venerant, tumultum, terrorem, & fugam conuertat. Hæc vbi dixiſſet, quãquã omnium animi ſpe, & fiducia erecti viderentur, Prætor tamen paucis admonendos ſibi ratus, ſilentio facto, ita exorſus eſt. Si magnitudo iſta animi, & alacritas quam in vobis intueor, aut ex veſtrarum virium nimia fiducia, aut hoſtium ignorantia oriretur, comprimendam potius putarem, nec in præcipitia ruentes oratione etiam impellerem. ſed cum & vos memineritis Luſitanos eſſe, quorũ maiores ingentes ſæpe, non Afrorum modo, ſed & Romanorum copias parua manu fuderint: & hos eoſdem eſſe hoſtes, de quibus hoc ipſo in loco tam præclara victoria ſuperioribus annis parta eſt: nemini dubium eſt, quin vtraq; pars ſuos animos, ſuos mores in diſcrimen adferant: alteri ſcilicet vincẽt: alteri fugient. neque enim æqua illis, & vobis propoſita ſunt vel pericula, vel prẹmia. nobis enim victis à tergo Oceanus tempeſtatibus inuius,

Luſita-

Luſitania quam petamus toto terrarum orbe interiecto diſſita: arx in quam fugiamus diruta: neque ſi incolumis ſit, aliæ ſuperſunt copiæ vnde ſubſidia expectemus. Illis contra pugnantibus omnia infeſta: fugientibus à tergo latebræ, & ſpes plerisque redeundi ad ſuos: ad quos vt reuertantur, homines barbari, ne ignominię quidem notam reformidant. Illis ne ſi vicerint quidẽ, ſpes vlla emolumẽti eſt ex vnius arcis nõ adeo opulẽtę præda: nec è liberalitate regis quicquã eſt quod expectent, ærario diuturna obſidio ne exhauſto, & fide barbarorũ cum fortuna mutabili. nobis vincentibus Indię regnũ victoriæ præmium proponitur. nã & parta ſeruabimus, & eorum animos, qui euentum huius belli expectant, confirmabimus: & hoſtes ita profligabimus, vt in multos annos vires reſumere nequeant. Quicquid enim apud eos virium eſt, in Turcarum auxilijs poſitum eſt: cum his ſolis, qui non multo plures ſunt quam vos eſtis, de gloria certandum eſt: his profligatis, non molto facilius illi è Thracia, & Macedonia auxilia accerſent, quam nos è Luſitania. nam Aſiæ gentes quæ in medio ſunt poſitæ, aut non multo Indis bellicoſiores ſunt, aut non minus quam nos Turcis infeſtæ. Vulgus vero Indorum ſeruituti aſſuetum, in præmium victori cedet. Horum itaque me-

mores

mores cum prælium inieritis, ita pugnate, tanquam ſub oculis Regis Luſitaniæ res geratur: qui & veſtræ virtutis idem iudex optimus, & remunerator eſt futurus: & ſuum honorem, maiorum gloriam bello partam, & orientis imperium, quod in huius prælij euentu poſitũ eſt, vobis abſens cõmendat. Ita pugnate, tanquam nõ meo, ſed dei præſentis, atque omnia intuentis ductu, aduerſus eius hoſtes, omnis iuris diuini & humani expertes dimicaturi: neque exiſtimate eum qui mortuus eſt, vt nos viueremus, permiſſurum, vt homines impij, qui eius morti illudunt, & potentiam contemnunt, impunè in nos inſultẽt. neſcio quid alijs vſu venerit: equidẽ ita animo affectus ſum, vt cũ hoc ſignũ intueor (Chriſti cruci affixi imaginem manu oſtendebat) mearum virium oblitus, vel ſi ſolus irem, de victoria minimè dubitem. Extremã eius orationem cum ſumma alacritate militum clamor ſubſecutus eſt poſcentium, vt quã primũ in hoſtem duceret. Prętor acie intra arcem inſtructa, ſignũ quod conuenerat, dat his, quos in nauibus reliquerat. Illi maiore quam pro multitudine ſtrepitu, vt iuſſi erant, in portum vrbis, qui eſt ad turrim Lopis, ac vicina litora naues dirigunt. Hoſtes incerta luce, cum in prætoria naue lumen, quod pro ſigno ſolebat eſſe, cernerent, prætorẽ ipſum adeſſe rati: & haſtæ frequẽtes

in

in nauiculis erectæ, & ignis in funiculis paſſim interlucés, ſpeciem totius exercitus præbuit. Itaque cum magno tumultu ad mare concurſum eſt. Prętor vbi in caſtris hoſtilibus trepidationem ſenſit, apertis per ſilentium portis, incerta adhuc luce exercitum educit. In prima acie præerat Maſcarenna cum ſuo milite, cuius fidem, & virtutem per tot menſes expertus erat: adiecta ex reliquo exercitu Cohors quadringentorum militum, prætor cum alijs copijs paruo interiecto ſpacio conſequitur. Primi erant ſclopetarij, & ea manus quæ ſcalas ferebat: quibus ad muros hoſtium admotis, Maſcarennæ miles notitia loci fretus, ſtatim in caſtra irrumpit: ac cæſis, aut fugatis his qui pro muris erant, ingentem tumultum edit. conſecuti ſtatim haſtati, iam aciem intra caſtra direxerant. Hoſtium qui occurrerant non adeo multi, cum magna ſtrage in fugam verſi. nam quod virium erat in exercitu, ad mare verſum erat. hi cum ex ſuorum fuga caſtra iam capta audirent, ad ſubſidium ſuis ferendum verſi. alijs fugiētibus, alijs, quò clamor vocabat, properantibus, totis caſtris tumultuatur. Indi quos res inopinata à principio perculerat, in pontis anguſtijs rurſus conglobati reſiſtunt: ac tormentis noſtros aditu ſubmouere conantur. Ibi, ſiue terror, & nocturnæ tenebræ hoſti

hoſti impedimento fuerunt, ſiue vt potius credi par eſt, præſens numinis fauor noſtris adfuit, vnus tantũ globus miſſus eſt: eoque vnus è Luſitanis interfectus. reliqua torméta quater hoſtibus fruſtra tentantibus ignẽ cõcipere non potuerunt. nihilo tamen ſegnius pro ponte pugnatur: noſtris ſucceſſu, Indis loco ſuperiore fretis. Ibi cum aliquandiu certamen hæſiſſet, prętor ſuos nunc increpare, nunc hortari, vt antequam tota hoſtium vis eò ſe conferret, pręſidia occuparent: pōtę ſemel capto, nihil fiduciæ hoſti ſupereſſe, niſi in acie, vbi haud dubiè Luſitanus ſuperior eſſet. His vocib. miles admonitus, renouato impetu, è turribus hoſtem deijcit: nõ incruenta tamen pugna. Quadraginta enim ex Luſitanis ceciderunt. Inſignis in paucis vulnerum fœditas declarat, quantis viribus pertinaciaque certatũ ſit. Coſmo Paiuæ gladij vno ictu femur abſciſſum. Vaſco Fernando cum hoſtem pertinacius perſequeretur, à tergo lorica deciſa: & patefacta per vulnus vitalia. alteri quid ſupra oculos aureſque erat è capite, à reliquo corpore ita diuiſum fuit, vt non temerario ictu factum, ſed arte ad oſtentationem quæſitum videretur. Ponte occupato, iam omnia penes hoſtem in fugam ſpectare. vbi enim quod roboris in exercitu fuit, fuſum eſt, Luſitani à tergo ita vrgebant, vt nuſquam redire in ordines, &

con-

conferre aciem ſinerent. Malcarennæ miles præcipue iræ, atque odio indulſit: commilitonum tot prælijs cæſorum, & longæ obſidionis mala vlciſci cupidus. Itaq; quacunque irruerat, procellæ inſtar ingentem ſtragem dabat. Eius cohortis impetum Bragmines ſagittarij, & haſtati remorari conati, aciem ex aduerſo dirigunt: ac nonnullos eminus vulnerant: ſed vbi ad manus ventũ eſt, impetum non ſuſtinuerunt. Per idem tempus in diuerſa caſtrorum parte prætor ſumma vi turrim oppugnabat: alijsq; ſegnius ſubeũtib. ipſe primus in muros euaſit, ſequẽti Laurentio Pyro Tauora, viro fortiſſimo, qui nunquam à prætore diſceſſerat. Eduardus Barbudus ſignifer ter vi detruſus, atque è muro deiectus, tandem pertinaciter inſtando irrupit: & iam pluribus ingreſſis ſumma vi, & intra, & extra certabatur. Ant. Cuſtodius linea veſte, ac reliquo ſacrificij apparatu indutus, imaginem Chriſti manu tenens, vbi plurimum erat laboris, & periculi, eò ſe inferebat: & noſtros quantum poterat, hortabatur. Luſitanis præcipue miſſilia tela, ſagittæ & ſclopetæ infeſta erant: quibus prope obruti paulum abfuit, quin è turri receſſerint. Sed vbi per cohortes conclamatum eſt, prętorem cum fortiſſima iuuentute ingreſſum eſſe: eum ſi paululum certamen remiſiſſent, prodi: id verò flagi-

flagitioſum rati, ſeſe mutuo cohortati, tanta vi irruũt, vt nulla ratione impetus eorum ſuſtineri potuerit, Antonio Cuſtodio vexillum Crucis præferente. Ibi cum in turba lapidis ictu brachium imagini perfractum eſſet, tum palam proclamare, vt deo duce, de dei hoſtibus præſentis ſacrilegij pænas expeterent: ac palam truncam imaginem oſtentare, vindictam ſpretæ religionis militibus commendare. tanto furore miles ad hanc vocem incurrit, vt momento temporis omnes propugnatores è muris deiecerit: deiectos inſecutus, tota caſtra ſtrage profligauerit. nec hac calamitate accepta vlla vſquam hoſtium manus ſe pugnæ obtulit: ſed ab altera parte cædes, ab altera fuga fiebat. Rebus in hac caſtrorum parte ſuccedentibus, iam prætor ſuis ad ſigna reuocatis ad reliquas copias delendas pergit. erant ad ſex hominum millia, quæ ad Lopis turrim oppoſita erant, aduerſus nauales copias: hi cum noſtros victoria feroces, ſanguinis, ac pulueris plenos, magno gradu aduentare vident, ſtatim in fugam vertuntur: in qua cum ſua ipſi multitudine impedirentur, ac tumultus nauticus ſpeciem alterius exercitus aduenientis præberet, incerti quid peterent, aut fugerent, alij ſe in flumen præcipitabant, alij cæci in ipſa pericula ruebant: pauci è tanta multitudine euasêre, qui pro-

primo tumultu elapſi erant diuerſa caſtrorũ regione. cæteri paſſim fœda ſtrage vias compleuerant. A caſtris in vrbem ſtatim itur. ibi præconis voce proclamatum, ne cuiquam parceretur, pœna grauiſſima adiecta, ſi quis contra feciſſet. ſed militi ſponte ſua ſatis accenſo nihil ea denunciatione opus erat. nam ab initio huius belli non de imperio, aut gloria, ſed de interitu alterius partis certatum erat. Itaque victi nihil ſibi reliquum ad miſericordiam impetrandam fecerant. paſsim igitur ſæuitum ſine vllius ſexus, aut ætatis diſcrimine. in domibus latitantes protracti, ac iugulati in publicum proijciuntur. Præda oppidi, & caſtrorum in ſolatium tot laborum militi permiſſa. erat autem ea ingens, qualem in opulentiſſimæ gentis exercitu credere par eſt, qui ſine vllo metu hoſtili, omnibus rebus ſuis collatis, ſedes ſibi perpetuas, ibi deſtinabant. His rebus confectis prætor equo conſcenſo, exercitum per oppidum, & caſtra in multas manus ſparſum, colligit. Milites, vt quisque in notum inciderat, gaudio pleni, ſeſe amplecti, & ad imperatorẽ ſuum concurſu facto, eius virtutem, & animi magnitudinem admirari: & qua quisque poterat contingere, amplecti, alloqui, eius virtutem, & prudentiam ad cœlum laudibus ferre. Hanc tantam lætitiam auxit à Maſcarenna nuntius, qui ab ea parte hoſtem fuſum &

fugatum diceret. itaque omnibus locis re bene geſta, manipuli aliquot circa foſſas, & ruinas murorum dimiſſi, qui latitantes protraherent, ac perſpicerent, ſi quicquam vlla ex parte hoſtilium copiarum reſtitiſſet.

HIc fuit finis nobilis illius ad Dium prælij, in quo eo die cæſa octo millia hoſtium. ex Luſitanis quinquaginta quinque milites partim in conflictu, partim ex dolore vulnerum, paucis poſt prælium diebus, expirarunt. Duces hoſtium cæſi: Rumican Sofaris filius, inter cæſorum cadauera viliſſima veſte contectus, ac vix tandem à noſtris agnitus: item Acedecan, qui pridie quam pugnatum eſt cum quinque millibus in caſtra venerat: & Fidalcan, qui Turcis, externiſque auxilijs præerat, præclari in primis nominis apud ſuos imperator: ex regno præterea Cambaiæ nobiliſſimus fere quiſque, & primæ apud regem autoritatis. confluxerant enim in caſtra, vt regi gratificarentur, pleraque omnis nobilitas, tanta ſui fiducia, vt non ad bellum, ſed ad conuentum aliquem celebrem proficiſci viderentur. Pauci capti vel nobilitatis, vel virtutis admiratione ſeruati. in his fuit Iuzarcan Abiſſin eius Iuzarcanis frater, qui in illa aſperrima oppugnatione, quæ fuit vigeſſimo quinto Iulij, ceciderat. Tormentorum

rum omnis generis ingēs vis in caſtris reperta, in quibus triginta fuēre inuſitatæ magnitudinis. Qui è tanta clade euaſerunt, in ſua quiſq; oppida dilapſi. Moiatecan verecundia impeditus, ad regem accedere non auſus, cùm paucis, ijsq; magna ex parte vulneratis domū redijt, nonnulli in oppidum quod ſeptē millia à Dio abeſt, conuenerunt: ibi regis imperium expectaturi. E captiuis nonnulli aiebant in extremo prælio humana ſpecie auguſtiorē ſuper arcis ſacrarium mulierem ſibi viſam, quę ita oculos perſtringeret, vt prope cæci in prælium ruerent: tantamque noſtrorum apparuiſſe multitudinem, vt prope deni in ſingulos Indos pugnare videretur. itaq; metu conſternatos nūquā coire, aut aciem ſtruere potuiſſe. Prætor hac parta victoria, duos pontes diruit: quibus inſula continenti iungebatur: ac magno numero operarum adhibito ad rudera purganda, totam denuò arcem multo quam antea firmiorem ædificare aggreſſus, primus ipſe operi manum admouit: cuius exemplum reliquus ſecutus exercitus. Saucijs curandis curam diligenter adhibet. qui vulneribus ita debilitati erant, vt militare in poſterum non poſſent, Baſſaimum miſſi: agri ibi aſſignati. reliquis militibus pro cuiusque virtute præmia data: complures in equeſtrem ordinem relati qui inter honores militares ampliſſimus habetur. Hęc

ſunt, quæ ad hunc diem de ſecunda obſidione Dij comperta habemus: quæ Oliſiponem ad IOANNEM tertium inuictiſſimum Luſitaniæ Regem, anno ſalutis noſtræ.1547. menſe Auguſto perlata, quanta potuimus fide retulimus.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google